

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GUGUK KUŞU

ken kesey

7.76.46 - 2

MEŞHUR ROMANLAR : 21

GUGUK KUŞU

KEN KESEY

KEN KESEY

GUGUK KUŞU

(One flew over the cuckoo's nest)

2. baskı

Çevirenler :

Aziz ÜSTEL — Özgür SÜSOY
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://tr.industry.org>

Altın Kitaplar — 1976 / Kapak : Oral Orhon / Dizgi - Baskı : Altın Kitaplar Basımevi / Birinci baskı : Nisan 1976 / İkinci Baskı : Temmuz 1976.

GUGUK KUŞU'NUN İLGİNÇ YAZARI ÜZERİNE

Engibeli bir yaşayışı vardır Ken Kesey'in. Yalnızlıkla örülü, uyuşturucu maddelerle sisli.

1935 yılında Colorado'da (Amerika) doğdu. Bir kaç yaşındayken ailesi ile birlikte Oregon'a göçtü. Kesey, bu yöreyi sevecek, çok sonraları da orada küçük kulübesine yerleşecektir.

Üniversite öğrenimi dahil okuma çizgisi Oregon'da tamamlandı. Zikzaklarla dolu öğreniminden sonra Merry Pranksters grubunu kurdu, bu grupla baştan başa bütün Amerika'yı dolaştı. Sonraları amacını şöyle açıklıyordu: «Bütün bu ülkeyi, halkıyla, doğasıyla filme almak istiyordum.»

Renkli, çarpıcı, aykırı bir kişiliği var demiştik Kesey'in. Öyle olmasaydı bir yazarın kitabının kahramanı olmazdı, üstelik belgesel bir kitabın. Tom Wolfe'un The Electric Kool Aid Acid Test'inin.

Kesey, bundan önce de bir roman yazmıştı. Gene yazarlığını sürdürüyor, Oregon'daki o iki gözlü kulübesinde. Yalnızlığının, oğlaklarla ve çiçeklerle yaşamının tadını çıkararak.

Romanı filme alındı 5 Oscar'ı kazandı.

258 hafta best-seller listelerinde kalmıştı son romanı One flew over the cuckoo's nest (Guguk Kuşu). Filmi bütün dünyada şimdi adından en çok söz edilen film. Beş dalda birden Oscar'ı kazandı.

Bu yılın Oscar'ında Guguk Kuşu en iyi film seçildi. Jack Nicholson en iyi erkek oyuncu, Louise Fletcher en iyi kadın oyuncu, Milos Forman en başarılı yönetmen ve Lawrence Hauben ve Bo Goldman da en başarılı senaryocu seçildiler.

Guguk Kuşu, öylesine bir roman ki, günümüz insanının topluma çelişkisini belgeliyor. Kim haklı?.. Toplum mu, yoksa gönlünce yaşamak isteyen insan mı?

Kesey, seveceğiniz bir romancı. Sizi derinden sarsacak.

.. biri uçtu doğuya, biri uçtu batıya
Biri de uçtu guguk kuşunun yuvasına...

BİR ÇOCUK ŞARKISI

Canavarların var olmadığını söyleyip
beni onların inine sokan
VIK LOVELL'e adadım...

,

BİRİNCİ BÖLÜM

Orada, dışardalar.

Beyaz giysili kara oğlanlar... holde o biçim işler çevirecekler... cinsel dümenler... sonra, ben onları yakalamadan işi yerleri paspaslamaya çevirecekler...

Koğuştan çıktığımda paspas yapıyorlar. Üçü de herşeyden nefret ediyor; saatten, günden, çalıştıkları yerden, çevredeki insanlardan. Böylesi nefret doluyken en iyisi beni görmemeleri. Duvarın dibinden yürüyorum. Ayağımdaki lâstiklerin kenarlarında biriken tozlar kadar sessiz atıyorum adımlarımı. Ama gel gör ki, adamların özel, duyarlı aygıtları var. Korkumu algılıyorlar hemen. Başlarını kaldırıp bakıyorlar. Üçü birden. Eski bir radyonun arkasındaki lâmbalar gibi donuk donuk parlayan gözleri, kapkara suratlarında yuvalarından uğramış.

«İşte Reis. Reis ki ne Reis çocuklar. Bizim Süpürgeler Reisi. Al bakalım, Süpürgeler Reisi.»

Elime paspası tutuşturuyorlar. 'Temizle' diye bir yer gösteriyorlar, başlıyorum temizliğe. Çabuk yürümem için biri, süpürge'nin uzun sapıyla bacaklarımın arasına bir tane indiriyor.

«Nasıl da kıcını kaldırıp koşuyor! Koşkoca herif, ama ben

höt dedim mi kuzulaşıveriyor!»

Gülüyorlar. Kafa kafaya verip fısıldaşmalarını duyuyorum: ardımda. Kara makinenin homurtusu. Nefret homurdanıyorlar, ölüm ve hastanelerin diğer sırlarını. Ben yanlarındayken nefret dolu sırlarını rahatça açığa vurabiliyor, konuşabiliyorlar. Çünkü benim sağır ve dilsiz olduğumu sanıyorlar. Yalnız onlar mı? Herkes beni sağır ve dilsiz bellemiştir. Onları aldatacak kadar kurnazım. Kurnazlığımı damarlarımda dolaşan kanın yarısının Kızılderili olmasına borçluyum. Bu pis hayatımda yarı Kızılderili olmamın tek yararı bu bana. Koğuş kapısının yanında paspas yapıyorum. Birden anahtar şakırtısı duyuyorum öte yandan. Büyük Hemşire bu. Hemen anladım. Kimse anahtarı kilide onun gibi sokamaz. Yumuşak, çabuk, tanıdık bir ses. Yıllardır kilitlerle haşır neşir olduğundan, böylesine tanış sesler çıkarıyor. Yanısıra soğuğu da getirerek kapıdan kayarca çıkıyor. Ardından kilitliyor kapıyı. Parmaklarının çelik kapının üzerinde gezindiğini görüyorum bir an. Her tırnağı dudağıyla aynı renk : garlıp bir portakal rengi. Kaynak makinesinin ucu gibi. Hem buz, hem de cehennem bir renk. Size dokunsa soğuk mu sıcak mı olduğuna bir türlü karar veremezsiniz.

Ağustosta fokur fokur kaynayan karayolunun yanında, Umpqua Kabilesinin sattığı sepet örgüsünden bir çanta var elinde. Kenevir saplı, çanta biçiminde bir gereç kutusu. Buraya geldiğimden beri hep taşır bunu. Örgü sık değil; yandan bakınca içini görebiliyorum. Kadınların taşıdığı şeyler yok: dudak boyası, pudriyer falân. Görevi sırasında kullanması gereken binlerce parçayla dolu içi. Tekerlekler, dişliler, pırıl pırıl parlayana dek ovulmuş çarklar, porselen gibi parıldayan haplar, iğneler, forsepsler, saat tamircisi kerpetenleri, bakır tel...

Yanımdan geçerken başıyla selâmladı beni. Paspasın sapı beni duvara sıkıştırıyor, gülümsüyorum, gözlerimi görmemesini sağlayarak elimden geldiğince gereçlerini bozmaya uğraşıyorum.

Gözlerin kapalıysa seninle ilgili herhangi bir şeyi anlamazlar.

Gözlerimi yumarak yarattığım öz karanlığımda, lâstik topuklarının taşlarda çıkardığı sesi duyuyorum. Sepet örgüsü çantasının içindeki aletlerin tıkırtısı da geliyor kulağıma. Yanımdan geçerken sesler daha bir belirginleşiyor. Dimdik yürüyor; baston yutmuş sanki. Gözlerimi açtığımda, çevresi camla kaplı, hemşirelere ayrılmış bölüme girmek üzere. Bütün gün orada oturacak; camdan dışarı bakacak; sekiz saat boyunca olan biteni masasının üstündeki kâğıtlara yazacak. Bu düşünceyle mutlu, huzur dolu.

Derken... kara oğlanları görüyor. Hâlâ kafa kafayalar; fısıldaşıyorlar. Koğuşa girdiğini duymamışlar. Gözlerini diktiğini duyuyorlar ya, çok geç artık. Kafalar ayrılıyor; şaşkınlık içinde. Dört ayağının üzerine iniyor Büyük Hemşire. Saldırıya hazır. Kara oğlanlar kümelenmiş, tuzakta bekliyorlar. Ne dediklerini biliyor; öfkelenmiş ki sorma gitsin! Kara pezevenkleri lime lime edecek... öylesine kızmış! Kabarıyor! Sırtı beyaz üniformasını yırtana dek kabarıyor. Kollarını uzatıyor; kara oğlanları beş altı kez sarıncaya kadar. Koca kafasını bir o yana bir bu yana çevirerek, etrafına şöyle bir bakınıyor. Kimse yok görünürlerde. Sadece, yarı Kızılderili yarı bilmemne, Süpürge Bromden duruyor; paspasının ardına gizlenmiş. İmdat isteyecek dili yok! Kendisini gemleyen dizginleri salıveriyor; suratına boyanmış gülücük, biçim değiştiriyor, bürülüyor, ejder ağzına, hırıltı çıkaran kuyuya, karnı acıkan canavar sırtışına, küçümseyen ağababa yayılışına dönüşüyor. Büyüyor, şişiyor, şişiyor... traktör kadar kocamanlaşıyor. Ağır yük taşıyan motorun kokusunu nasıl alırsan, ben de Büyük Hemşirenin içindeki makinenin kokusunu öylesine çekiyorum burnuma. Kıpırdamıyorum. Tüyüm oynamıyor; soluğumu tutuyorum. Aman Tanrım, bu kez yapacaklar! Nefret öylesine çığlaşacak ve büyüyecek ki, ne yaptıklarının bilincine varamadan birbirlerini un-ufak edecekler.

Ama, tam kollarıyla kara oğlanları do!ayacağı, onlar da Büyük Hemşirenin bedenine süpürgelerinin saplarını dürtüverecekleri sıra, bütün hastalar koğuşlardan çıkıyorlar. Gürültünün, patırtının nedenini merak etmişler besbelli. Tabii Büyük Hemşire hemen biçim değiştiriyor. O iğrenç, gerçek biçimini kimseye göstermek ister mi hiç? Hastalar gözlerini oğuşturup, «n’olmakta ki?» diye sorana dek herşey eski biçimine dönüveriyor. Hastalar, her zamanki gibi sakın ve güleç yüzlü Büyük Hemşireyi görüyorlar. Kara oğlanlara kafa kafaya verip dedikodu yapmamalarını, günün Pazartesi olduğunu, dünya kadar işin biriktiğini söylüyor...»

«... amansız Pazartesi, biliyorsunuz çocuklar...»

«Evet Bayan Ratched...»

«. . bu sabah bir sürü işimiz var, onun için, eğer konuşmanız çok önemli değilse...»

«Evet Bayan Ratched...»

Duruyor. Uykudan kıpkırmızı, şış gözlerini kırıştırarak bakan hastaları başıyla selâmlıyor. Her birine ayrı ayrı selâm veriyor. Kesin, otomatik. Yüzü yumuşacık, hosaplı, en ince ayrıntısı düşünülmüş yapılmış. Pahalı bir bobağ gibi. Taş bebek. Mas-mavi gözler, küçücük bir burun, pımba, minnacık burun delikleri. Herşey birbirine uyumlu; duduklarıyla tırnak boyasının dışındadır. Ha bir de memeleri. Urotlmda bir yanılığa düşülmüş besbelli. Kusursuz bir parçaya o ırl, kadınsı memeleri koymak! Büyük Hemşirenin bu işe nasıl bozulduğu da belli oluyor zaten.

Hastalar kıpırdamadan duruyorlar; kara oğlanlara neden bozulduğunu öğrenmek istiyorlar. Beni gördüğünü hatırlıyor birden:

«Pazartesi olduğuna göre çocuklar, haftaya iyi başlayalım ve kahvaltıdan sonra herkes berberi doldurmadan Bay Bromden’i bir güzel traş edelim. Ha, ortalığı karıştırmasına da engel olalım.»

Kimse dönüp benden yana bakmadan holdeki dolaba giriveriyorum. Kapıyı kapıyorum; karanlığa gömülüp soluğumu tutuyorum. Kahvaltıdan önce traş olmak felâket. Karnı doyunca insan daha bir güçlü oluyor, uykusu iyice dağılıyor, berberde çalışan onun bunun çocukları, elektrikli traş makinesi yerine bildiğimiz jiletle seni kesmeye kalkışınca da direnebiliyorsun. Bazı sabahlar Büyük Hemşirenin isteği üzerine, kahvaltıdan önce traş ediyorlar beni. Sabahın altı buçuğunda, duvarları, lavabosu, her şeyi bembeyaz bir oda; tavanda upuzun floresanlar sağa sola, oraya buraya gölge düşmemesini sağlıyor. Çevrende yüzler; aynaların ardına sıkışmış, cıglık cıgılığa. Böyle bir ortamda. bu traş makinelerinden nasıl korunabilir insan?

Dolapta gizlenmiş, dinliyorum. Karanlıkta yüreğim küt küt atıyor. Korkmamak için ölesiye çabalıyorum; düşüncelerimi başka bir tarafa yöneltiyorum... geçmişini düşün, köyü, kocaman Columbia Irmağını, sedir ağaçlarının arasında babamla kuş avladığımız günleri hatırlamaya çalış... Ne zaman düşüncelerimi geçmişe yöneltsem, orada gizlenmeye kalksam, yanıbaşımındaki korku, anılarımın arasından sızıyor; kara oğlanlardan birinin holde turaladığını, korkumu burun deliklerine çekerek yaklaştığını duyuyorum. Kara tünellermişcesine açılıyor burun delikleri, koca kafasını o yana bu yana çevirerek havayı kokluyor, koğuşun dört bir yanından gelen korkuyu içine çekiyor. Beni kokluyor şimdi de; burnunu çekiyor hart hart. Nerede gizlendiğimi bilmiyor. Ama kokluyor, 'aranıyor, aranıyor. Kıpırdamaya çalışıyorum...

(Babam, kıpırdama, diyor. Yakınımızda bir yerde, bir kuşun kokusunu almış köpek. Adamın tekinden bir av köpeği aldık; ödünç. Babam, köydeki bütün itlerin sokak köpeği olduğunu söyledi. Çöp tenekelerine dadanan, hiç bir işe yaramayan hayvanlar. Ama bu köpek başka! Önsezileri var. Sesimi çıkarmıyorum, ama sedir ağaçlarının orada kuşu gördüm bile! Gri tüylü, tortop

olmuş. Köpek, ağacın altında dört dönüyor. Tam olarak göstermiyor kuşun yerini; koku öylesine yayılmış ki dört bir yana! Kuş kıpırdamadığı sürece iyi; güvencede. Ama köpek hababam havayı kokluyor, dört dönüp duruyor. Havlaması kulakları sağır edecek. Her geçen saniye kuşa biraz daha yaklaşıyor. Derken kuş fırlıyor sığınağından; tüyleri dimdik. Kanatları yay gibi gergin. Babamın tüfeğinden çıkan saçmalarla yüz yüze...)

Dolaptan adamımı atar atmaz, ufak tefek kara oğlanla en irileri beni yakalayıp traş odasına götürüyorlar, yaka paça. Ne direniyorum ne de sesim çıkıyor. Bağırırsan başına gelecekleri sen düşün. Gıkım çıkmıyor. Şakaklarıma gelinceye kadar ses etmiyorum. Traş makinesi olmadığını, yedeklerden birini kullandıklarını şakaklarıma gelince anlıyorum. Kendimi tutamıyorum. Şakaklarıma gelince bunun iradeyle falan bir ilgisi kalmıyor, Bu bir... **düğme... Hava Saldırısı... Hava Saldırısı** diyor. Gürültümü öyle bir düzeye getiriyor ki, sessizlik gibiyim. Herkes bana bağılıyor cam duvarın ardından; elleriyle kulaklarını tıkamış. Ağızları sözcükler fışkırtır gibi oynuyor, ama ses çıkmıyor iki dudakların arasından. Sesim, tüm diğer sesleri emiyor. Sis makinesini çalıştırıyorlar gene ve üstüm başım beyaz, soğuk, ayrıntı andıran karla örtülüyor. Beni tutmasalar içinde saklanacağım; öylesine kalın. Burnumun ucunu görüyorum sisten. Çıkardığım gürültünün ötesinden ve dışından, Büyük Hemşirenin, çantasıyla hastalara pat - küt vurup holde koşmasını duyuyorum. Büyük Hemşirenin bana geldiği anlıyorum, ama sesimi kısımlıyorum bir türlü. Gelene dek bağıryorum. Beni tutuyorlar. Büyük Hemşire. Çantasını ağızıma tikiyor, süpürgeyi boğazımdan aşağı itiyor.

(Siste bir köpek uluyor, önünü görmediğinden korku içinde koşup duruyor. Kendi bıraktıklarının dışında yerde iz yok. Soğuk, kırmızı, lâstik burnuyla her yönü kokluyor, ama kendi kokusunun dışında hiç bir koku alamıyor... İçine doğru işleyen, yakan

buhardan bir iz.) Beni de böyle yakacak; bütün bunları, hastaneyi, Büyük Hemşireyi, çocukları ve McMurphy'i anlattığım için. Oylesine uzun bir süredir sessizim ki, herşey içimden sel gibi kopup gelecek. Siz bunları anlatanın deli olduğunu, zırvaladığını sanıyorsunuz. Böylesine korkunç, iğrenç şeylerin olamayacağı kanısındasınız. Bu kadar korkunç şeyler gerçek olamaz, diyorsunuz. Ama lütfen. Bunları açık açık düşünmek, benim için hâlâ çok güç. Olmamış olsa bile, gene de gerçek!

Sis dağılınca kendimi dinlenme odasında buluyorum. Bu kez beni Şok odasına götürmemişler. Traş odasından alıp tek kişilik hücreye attıklarını hatırlıyorum. Kahvaltı verip vermediklerini unuttum. Herhalde vermediler. Kimi sabahlar, tek kişilik hücreye tıkarlar beni ve kara oğlanlar yemek artıkları getirir. Sözüm ona bana. Ama bir lokma olsun vermez, tümünü karşımda midelerine indirirler. Çiş kokan döşeğe uzanmış, kızarmış ekmekle çenelerinden aşağı akan yumurtayı silmelerini izlerim. Kimi sabahlar da bana buz gibi bulamaç getirir, tuz ekmeden tümünü zorla yedirirler.

Ne var ki, bu sabah hiç bir şey hatırlamıyorum. Midemi 'hap' dedikleri o şeylerle öylesine tıka basa doldurmuşlar ki, kapı açılana dek hiç bir şey bilmiyor, görmüyor, düşünemiyorum. Koğuş kapısının açılması saatin en azından sekiz olduğunu gösterir. Yani tek kişilik hücrede bir buçuk saate yakın bir süre baygın yatmışım ve bu arada, ben dünyadan habersizken, bir sürü teknisyen içeri girmiş çıkmış, Büyük Hemşirenin buyurduğu işleri yapmış.

Koğuş kapısında bir gürültü duyuyorum. Holün ötesinden, göremediğim bir yerden geliyor bu ses. O koğuş kapısı, saat sekizde açılır ve gün boyunca en azından bin kez ~~şşşt~~ **güm**, ~~şşşt~~ **güm** diye diye açılıp kapanır. Her sabah dinlenme odasının iki duvarına dizilir 'boz-yap'ların üstüne kapanır, küçük küçük par-

çalardan büyük resimler yapmaya uğraşır, kapıya bir anahtarın sokulup çevrilmesini bekler, kim geldi diye başımızı döndürür bakarız. Başka yapacak pek bir şey yok. Kimi zaman gelen genç doktorlardan biridir; ilâcımızı almadan neler yaptığımızı izlemek için gelmiştir. İlâçtan önce... buna doktorlar, hemşireler, aralarında İÖ derler. Kimi zaman gelen hastalardan birinin eşidir. Yüksek topuklarının üzerinde tıklar tıklar gelir; çantasını iki eliyle tutmuş, midesine bastırmıştır. Bazen de Halkla İlişkiler uzmanımız, bir sürü ilkokul öğrenmenini önüne katmış, hastaneyi gezdiriyordur. Ne sersem heriftir bizim Halkla İlişkiler uzmanımız! Terli ellerini çırparak, öğretmenlere akıl hastanelerinde o eski hunharlığın, acımazlığın kaldırıldığını görmekten ne denli mutlu olduğunu söyler:

«Ne kadar neşeli herkes, değil mi? İç acıcı bir ortam!»

Öğretmenlerin çevresinde kelebek gibi dolanır. Onlarsa birbirlerine sokulmuş, ürkek gözlerle oraya buraya bakınmaktadırlar.

«Eski günleri, acımazlığı, yemekleri, pisliği düşündükçe... ah hanımlar, ne kadar ilerlemiştir!»

Kapıdan kim girerse girsin, genellikle herkesin canı sıkılır. Ama birimizden birini ya da hepimizi mutlu edecek, güldürecek birinin girmesi olasılığı da vardır. Bu nedenle, kapıda anahtar döndüğü an, bütün başlar çevrilir, gözler irileşir, herkes soluğunu tutup bekler...

Bu sabah kilitlerden garip bir tıkırtı geliyor; her zamanki ziyaretçilerden biri değil bu anlaşılan. Nöbetçilerden birinin sesi duyuluyor; sinirli, sabırsız:

«Gelln teslim alın şunu! İmza atacaksınız.»

Yeni biri! Herkes elindeki kâğıdı, boz-yap'ın parçasını bırakıyor; başlar dinlenme odasının kapısına çevriliyor. Sabahları genellikle holdê olurum. Ortalığı paspasladığımdan kimin geldiğini görebilirim, ama bu sabah, daha önce de anlattığım gibi,

Büyük Hemşire sırtıma beş yüz kilo yığdı, yerimden kıpırdayamıyorum. Kapıdan içeri süzülüşünü, duvara yapışarak adım atışını, kara oğlanlar gelip imzayı basarak onu teslim alıncaya dek korku içinde duruşunu izlerim. Yeni hastayı kara oğlanlar doğru duşa götürür, soyarlar. Kapıyı açık bırakıp dışarı çıkarlar, adamcağız da soğuktan tir tir titrer. Kara oğlanlar holde koşuşmaya başlar, vazelin ararlar. «Vazelin gerek.» Büyük Hemşirenin karşısına dikilirler. «Derece için vazelin gerek.» O da bakar kara oğlanlara, başını sallar. «Evet, doğru. Vazelin gerek.» İçinde en azından on kilo vazelin olan kavanozu uzatır. «Sakin içerde uzun süre kalmayın.» Derken ikisini ya da üçünü görürüm; içeri girmişlerdir. Zavallı hastanın çevresini alır, vazelinlerler dereceyi. Kapkalın olur derece; nah parmağım kadar! Sonra kapıyı örterler, bütün duşları açarlar. Hiç bir şey duymazsın; sadece yeşil taşlara vuran suyun tıslaması gelir kulağına. Çoğu kez oradayımdır; tıpkı anlattığım gibi olur biter herşey.

Ama bu sabah iskemlede oturup onu getirmelerini bekliyorum. Görmüyorum, ancak sıradan biri olmadığını da biliyorum. Duvara yapışarak yürümesini duymuyorum. Duşlara girmesi gerektiğinden söz edilince de titrek bir sesle evet demiyor. Yüksek, bangır bangır bir sesle, yeterince temiz olduğunu söylüyor.

«Bu sabah mahkemede duş aldım. Dün gece de nezarette. Ellerinde olsaydı, beni buraya taksiyle getirirken kulaklarımı yıkarlardı namussuzum! Bıktım be, ne zaman bir yere postalasalar gitmeden, ordayken, dönerken tepeden tırnağa yıkamaları gerekiyor! Ne zaman su sesi duysam pılımı pırtımı toplamaya başlıyorum artık. O dereceyle yanıma yaklaşma hıyarto. Dur şöyle, yeni yuvama bir göz atayım; çevreme bir bakayım. İlk kez bir Ruhbiliml Enstitüsüne ayak basıyorum.»

Hastalar şaşkın şaşkın birbirlerine, sonra da kapıya, sesin hâlâ geldiği yöne bakıyorlar. Kara oğlanlar yanında; ama sanki aralarında yüz metre varmışçasına bağırarak konuşuyor. Ü-

zerlerinden uçuyormuş gibi buyuruyor. Doruktan dibe ses veriyor. İri yarı biri galiba. Sesinden anlıyorum bunu. Holde ayak seslerini duyuyorum. Bundan da kocaman bir adam olduğunu anlıyorum hemen. Korkak korkak kaymıyor ayaklarının üstünde; topuklarında demirler var. At nalıymışçasına ses çıkarıyor. Kapıda görünüyor birden. Duruyor. Baş parmaklarını ceplerine takıyor; ayaklarını iyice ayırmış, herkesin gözü üstünde.

«Günaydın arkadaşlar.»

Başının üstünde, tavana iple bağlı koca bir yarasa var. Uzanıp parmağıyla dokunuyor; yarasa dönmeye başlıyor.

«Güzel bir sonbahar günü...»

Biraz babamı andırıyor konuşması. Sesi gür, güç dolu, ama babama hiç benzemiyor. Babam, safkan Columbia yerlisiydi. Reisti. Tüfek namlusu gibi parlak, yumruk gibi sıkıydı. Bu adam kızıl saçlı. Uzun favorileri var. Kıvrıkcık saçları kepinin altından taşıyor; tarak yüzü görmemiş, makastan uzak kalmış. Sonra babam uzun boyluydu; bu tıkız. Çenesi, omuzları, göğsü geniş. Şeytani, tüm yüzünü kaplayan, bembeyaz bir sırtışı var ki görme! Babam yumruk gibi, buysa taş gibi sıkı. Burnunun bir yanından öte yanına, oradan da elmacık kemiğine uzanan bir yara izi var. Bir kavgada iyice girişmişler. Dikiş izleri hâlâ belirgin. Orada öyle duruyor. Neden güldüğünü tam anlamıyla kimse çıkaramıyor. Komik bir şey yok ortalıkta. Ama Halkla İlişkiler uzmanının gülmesine benzemiyor bu. Özgürlük dolu, gürültülü bir kakhaha, dalga dalga çıkıyor, yayılıyor, koğuşun karşı duvarına değin uzanıyor. Halkla İlişkiler kakhahası değil bu. Gerçek. Birden, yıllardan beri duyduğum ilk kakhahanın bu olduğunu anlıyorum.

Bize bakıyor, topuklarının üzerinde bir ileri bir geri gidip gülüyor, gülüyor. Baş parmaklarını ceplerinden çıkarmaksızın ellerini midesinin üzerinde kenetliyor. Ellerin ne kadar büyük, ne kadar zedelenmiş olduğunu görüyorum. Koğuşta herkes, has-

talar ve bakıcılar, adamın kahkahasından, görünümünden etkililmiş, aptal aptal bakıyor. Kimse onu durdurmaya kalkmıyor, kimse bir şey demiyor. Şimdilik durana dek gülüyor ve dinlenme odasına giriyor. Gülmediği zaman bile, kahkaha sesi çevresinde asılı kalıyor. Tıpkı kocaman bir çanın susmasından sonra sesin havada asılı kalması gibi. Kahkaha, gözlerinde, gülümseyişinde, kabadayı kabadayı yürümesine, konuşmasında var.

«Benim adım McMurphy dostlar. R. P. McMurphy ve ben kumar tutkuunu bir aptalım.» Göz kırpıp bir şarkı mırıldanıyor: «...ne zaman karşıma bir deste kâğıt çıksa, parayı... bastırırım...» Gene gülüyor.

Masalardan birine yürüyor. Bir İyileşebilir'in (1) kâğıdını açıyor, kalın, ağır parmağıyla. Gözlerini kırıştırıp kâğıtlara bakıyor, sonra başını sallıyor:

«Gelmemin nedeni bu işte. Siz gariban takımına kumar masasının çevresinde eğlenmeyi öğretmek. Pendleton İş Kampında, beni eğlendirecek kimse kalmadığından başka bir yere gönderilmemi istedim, anladınız mı? Yeni dostlar gerekti. Yeni yüzler. Ööööf, şuna bakın! Şu kuşa bakın yahu! Kâğıtlarını öyle tutuyor ki, çevresinde kim var kim yok, elini görebilir. Aaah kuşlar ah! Sizi ne güzel yolarım ben!»

Cheswick hemen kâğıtlarını topluyor. Kızıl saçlı adam elini uzatıyor, Cheswick sıksın diye.

«N'aber ahabap? Ne oynuyorsun? Altmış altı mı? Elini herkeşe gösteriyorsun! Doğru dürüst bir elli iki yok mu burda? Neyse bende var. Belki burada yoktur diye yanımda getirdim. Bakın şunlara. Elli iki **fuhuş pozisyonunu** gösteriyor!»

(1) İyileşebilir : Acut vaka karşılığı kullanılmıştır. Bunlar kritik vakalar olup, iyileşme şansları vardır. Ç.N.

'Cheswick'in gözleri yuvalarından uğruyor. Kâğıtların üzerindeki resimleri görünce iyice şaşkına dönüyor.

«Yavaş ol, üzerlerini pisetme. Dünya kadar vaktimiz, önümüzde de bir sürü oyun var. Burada benim kâğıtlarla oynarız. Bir haftaya kalmaz, resimlere bakmayı bırakıp kâğıdın cinsini görürsünüz.»

Sırtında işçi giysileri var. Güneşte renk değiştirmiş, sulandırılmış süt beyazı olmuş. Yüzü, boynu ve kolları açık havada, güneşin altında çalışmaktan meşin rengine dönüşmüş. Kafasından siyah bir kep var. Koluna meşin bir ceket atmış, ayağındaki çizmelerse tozdan sarı kesilmiş. Ağır, yüksek ökçeli çizmeler. Bir tekme atsa bunlarla karşısındakini ikiye biçer, Cheswick'in yanından ayrılıyor, kafasından kepi çıkarıp bacağına vuruyor, küçük bir toz fırtınası yaratmaya çalışıyor. Kara oğlanlardan biri, elinde dereceyle çevresinde dolanıyor hababam. Ama bizimki atik; iyileşebilirlerin arasına daip tokalaşmaya başlıyor. Konuşması, göz kırpması, kabadayı kabadayı yürümesi, bana bir satıcıyı ya da panayırlarda çalışan çığırtkanları hatırlatıyor. Hani şu alacalı bulacalı gömlekli, yeşil askılı, hasır şapkalı, purolu adamlar vardır ya? «Koşuuun geliin, böyle şey bir daha hiç bir yerde, hiç bir zaman görülemez! On kafalı adamı, yılan başlı kadını görün... koşuuun!» diye bağırırlar. İşte onlara benziyor.

«Beni tıktıkları o iş kampında kavga ettim. Doğrusunu isterseniz, mahkeme benim kafadan sakat olduğuma karar verdi. Eh koskoca yargıca da karşı gelemem ya... Tabii sesimi çıkarmadım. Hem beni o boktan tarlalarda çalışmaktan kurtaracaksa, kafadan sakat, kuduz köpek, kurt adam, ne isterlerse olurum. Ölünceye kadar bir daha tarla göstermesin Ulu Tanrım bana. Şimdi, bana verilen bilimsel ad, **psikopat**. Ne edermiş bu psikopatlar? Bol bol kavga. Bir de fazla karı kız peşinde koşarlarmış. Ama bu hepten doğru değil. Yani karı kızın **fazlası** olur mu

hiç? Kim duymuş? Merhaba arkadaşım, senin adın ne? Benimki McMurphy, seninle iki teklik bahsine varım, elindeki kâğıtların ne olduğunu söyleyemezsin. Bakma, bakma! Yarım saattir elinde ulan zaten. Bakmadan söyleyemiyor musun? İki teklik, Ne diyorsun? Lan hıyarto! Elinde derece kıcımın dibinde dolaşıp durmasına be!»

Yeni adam, şöyle bir durup çevresine bakıyor; herşeyi, herkesi inceleyip, gözleriyle tartıyor.

Odanın bir yanında genç hastalar var. Onlara 'iyileşebilirler' deniyor. Doktorlar, onların belirli bir tedavi sonucu sağlıklarına kavuşabilecekleri kanısında. Bilek güreşi yapıyor, oyun kâğıtlarının üzerindeki sayıları toplayıp çıkarıyor, kimin hangi kâğıdı tuttuğunu anlıyorlar. Bir tür sihirbazlık yani! Billy Bibbit, nasıl sigara sarılacağını öğrenmeye çalışıyor. Martini etrafta dolaşıyor; masaların, iskemlelerin altında bir şeyler arıyor. İyileşebilirler, sık sık dolaşırlar. Pek duramazlar. Birbirlerine fıkralar anlatır, elleriyle ağızlarını örtüp kıs kıs gülerler. Kimse kahkaha atamaz burada. Çünkü atarsa, anında ellerinde kalem kâğıt, doktorlar içeri dalar, soru yağmuruna tutarlar kişiyi. Sonra sarı, küçücük uçları çiğnenmiş kalemlerle mektup yazarlar.

Birbirlerini gözlerler hep. Bazan biri, istemeyerek kendiyle ilgili bir şey kaçırır ağızından. Aynı masada oturan arkadaşı esneyerek ayağa kalkar; bir iki gerinir, sonra dip duvara gider. Ordaki kara kaplıya duyduklarını yazar. Büyük Hemşire, bunun 'tedavi' amacıyla yapılması gerektiğini belletmiştir onlara. Ama böyle olmadığını ben biliyorum. Kimi hastalarla ilgili yeterli kanıt toplayıp, onları Ana Binaya postalamak, orada beyinlerini yıkama yağlamadan geçirip sorunu çözümlemek istiyor.

Kara kaplıya duyduklarını yazanın adının yanına bir yıldız

kondurulur ve ertesi gün geç saate kadar uyumasına izin verilir..

İyileşebilirlerin hemen karşısında İyileşemezler (1) vardır. Bunlar hastaneye tedavi edilmek için gönderilmez. Düzene kötü bir ad vermelerine engel olmak için sokaklardan toplanırlar. Doktorlar İyileşemezlerin ölene dek burda kalacaklarını açıkça söylerler. İyileşemezler de üçe ayrılır. Benim gibi Yürüeyilenler. Karınlarını doyurursan yürüeyebilirler; oraya buraya gidip gelirler. Sonra Tekerlekliler ve Bitkiler. Biz İyileşemezler takımı, onarımı olanaksız makineleriz. Ya doğuştan böyleyiz ya da yıllar boyu başımızı duvarlara vura vura bu duruma gelmişiz ve bizi bulduklarında boş bir arsada, pas fışkırmış damarlarımızdan.

Ne var ki, kimi İyileşemezler, hastaneye İyileşebilir damgasıyla gelmiştir. Doktorların hatası sonucu İyileşemez olmuştur. Ellis, İyileşebilir gelmiş, İyileşemez olmuş. O iğrenç, beyin öldüren, kara oğlanların 'Şok odası' dedikleri yerde fazla yüklenme yaptılar zavallıya. Masadan kaldırdıkları biçimde, duvara çivilenmiş duruyor şimdi. Kolları iki yana açık, yumruklar sıkılı, yüzünde o akıl almaz korku, dehşet! Bu biçimde duvara çivilendi; içi doldurulmuş bir av hayvanı gibi. Yemek, yatmak ya da altına ettiği pislikleri benim temizlemem gerektiği zamanlarda, çivilerini çıkarıp bir köşeye alıyordılar. Eski koğuşta, o kadar uzun bir süre bir yerde durdu ki, zamanla sidiği yerdeki döşemeyi yedi, alt koğuşa damlamaya başladı şıp şıp. Sonunda döşeme iyice aşındı. Ellis aşağı düştü. İstatistikleri alt üst edecekti nerdeyse!

Ruckly de buraya İyileşebilir olarak gelip de İyileşemeze dönüşenlerden biri. Ama onu başka türlü hallettiler. Onun kafa takımlarında bir değişiklik yaptılar, yüzlerine gözlerine bulaştırdı-

(1) İyileşemez : Krönik vaka karşılığı kullanılmıştır. Bunlar sürekli vakalar olup, İyileşme şansları yoktur. Ç.N.

lar. Ortallığı birbirine katıyordu: kara oğlanları tekmeliyor, öğrenci hemşirelerin bacaklarını ısıırıyordu. Alıp kafasını onarmaya götürdüler. Masaya kayışladılar. Kapıyı üzerine kapamadan önce dışarıdan geçen biri göz kırıp, titreyerek ondan uzak durmaya çalışan kara oğlanlara bağırdığını duymuş:

«Bana yaptıklarınızı ödeyeceksiniz katran suratlı namussuzlar!»

Neyse, iki hafta sonra koğuşa getirdiklerinde kafası ustura vurulmuştu. Yüzünün ortasında yağlı, mor bir yara izi vardı. İki gözünün üstüne de, düğme büyüklüğünde birer tıpa sokulmuştu. Onu nasıl yaktıklarını anlamak için gözlerine bakmak yeter. Gözleri dumanlı, gri, atmış sigortalar gibi bomboş. Bütün gün elinde bir resim, o kül olmuş suratının önünde evirip çevirir. Buz parmaklarının arasında dolaşır durur resim; iki yanı da öylesine aşınmış, bembeyazlaşmıştır ki, ne olduğunu anlayamazsınız.

Doktorlar, Ruckly konusunda başarısızlığa uğradıklarını artık kabul ediyorlar. Ama, burası kusursuz bir yer olsaydı başarıya ulaşırlar mıydı, diye sorsanız cevabım hayır olur. Şimdi kafa takımlarında yaptıkları değişiklikler, genellikle başarılı sonuçlar veriyor. Adamlar hem daha yetenekli hem de uzman. Alında delik açmıyorlar artık; dolaysız, gözlerden içeri giriveriyorlar. Bazen biri coşar, ortalığı dağıtır, koğuştan yaka paça alınıp götürülür. Bir kaç hafta sonra geldiğinde, gözlerinin çevresinde çimdik moru halkalar vardır. Sanki kavga etmiştir de gözlerini morartmışlardır yumruk yağmuruyla. Ama dünyanın en tatlı, en sevimli yarattığı olup çıkmıştır. Bir iki ay sonra evine gönderilir belki de. Şapkasını kaşlarının üzerine yıkmış, uyur gezere dönmüş suratı, basit, mutlu bir düşün kucığında yürür gider. Başarı derler bunun adına. Ama bana sorarsanız düzene geri postalandıkları bir robottur. Başarısızlığa uğrasalar, Ruckley gibi otursa, salyalar aksa ağzından, elindeki resmi hababam evirip çevir-

se ellerinde, belki çok daha iyi olur. Başka bir şey yapmaz Ruckley. Bazen cüce kara oğlan, gırgır geçmek, zevklenmek için yanına gelir, kulağına eğilir, «Hey Ruckley, senin karı bu gece kimindir dersin?» diye sorar. Ruckley başını kaldırıp bakar. O karman çorman makinenin içinde anıları fısıldaşır. Kıpırmızı kesilir yüzü; bir ucunda damarları tıkanır, şişer. Dudaklarının arasından güç belâ, ıslığı andıran bir ses çıkar. Ağzının kenarlarında tükürük baloncukları oluşur; çenesi oynar durur; bir şey söylemek için çırpınır. Sonunda ağzından bir iki sözcük çıkar. Hırıltılı, pis bir sestir; tüyleri diken diken olur duyanın; «Hay S... yim karımı! Hay S... yim karımı!» Sonra kaykılır bir yana; bayılır.

İyileşmezlerin içinde en gençleri Ellis Ruckley, en yaşlılarıysa Albay Matterson'dur. İhtiyar, kurumuş bir süvari subayıdır. Birinci Dünya Savaşı artıklarından olan Albay Matterson, bastonuyla yanından geçen hemşirelerin eteklerini kaldırır, tarih anlatır, ama kimseye dinletemez. Koğuştaki en yaşlı hasta odur, ama en çok burada pinekleyen değildir. Karısı, artık evde bakamayacağını kestirince, bir iki yıl önce alıp getirmişti.

Bu koğuştaki en uzun süre kalan benim. İkinci Dünya Savaşından bu yana burdayım. Diğer hastalar hep benden sonra geldi. Koğuştaki en eski yaratık değilim ama. Büyük Hemşire benden önce de varmış.

İyileşebilirler ile iyileşemezler birbirlerinden uzak dururlar. Kara oğlanların isteği üzerine, dinlenme odasının iki karşı duvarına dizilip otururlar. Kara oğlanlar, böylece Düzenin sağlandığını söyler, herşeyin böylesine sürüp gitmesini istediklerini belirtirler. Kahvaltıdan sonra bizi buraya sokarlar. İki ayrı kümeye bakıp başlarını sallarlar:

«Tamam beyler, işte böyle olacaksınız. Birbirinize karışmayın .. böyle durun...»

Aslında bir şey söylemelerine hiç gerek yok, çünkü benim

dışında iyileşemezlerden kimse yerinden kalkıp doğru düzgün dolaşamaz. İyileşebilirlerse, iyileşemezlerin arasına karışmayı zaten istemezler; onların pis çocuk bezi gibi koktuklarını öne sürerler neden olarak. Ama pis kokmakla bir ilintisi yoktur uzak durmak istemelerinin. Yanlarına yaklaşmamalarının gerçek nedeni, bir gün onlara benzeyebilecekleri korkusudur. Büyük Hemşire, bu korkuyu anlamıştır ve bundan nasıl yararlanılacağını iyi bilir. Ne zaman iyileşebilirlerden biri canını sıksa, eliyle iyileşemezleri gösterip doktorların buyruklarına boyun eğmesini, ancak böyle yaparsa sağlığına kavuşabileceğini, yoksa onların arasına katılacağını söyler.

(Koğuştaki herkes hastaların işbirliğine sıvanmalarından ötürü gurur duyar. Bir tahta parçasının üzerine çivilenmiş pirinç bir levhamız vardır: HASTANEDEKİ BÜTÜN KOĞUŞLAR İÇİNDE EN AZ PERSONELLE İŞ GÖREBİLDİĞİNİZ İÇİN SİZİ KUTLARIZ. İşbirliği nedeniyle verilmiş bir ödüldür bu. Kara kapının hemen üzerindeki duvara asılmıştır; iyileşebilirlerle iyileşemezlerin ortasına.)

Yeni hasta, kızıl saçlı McMurphy, hemen iyileşemezlerden olmadığını anlıyor. Dinlenme odasını şöyle bir gözden geçirdikten sonra yerinin iyileşebilirlerin yanında olduğunu çıkarıyor. Sırtarak önüne gelenle el sıkışıyor. Önceleri konuşması, kahkahası, gırgır geçmesi, hâlâ elinde dereceyle peşinde dolaşan kara oğlana bağırmasıyla herkesi rahatsız ettiğini anlıyorum. Kahkahasının şiddetinden denetim panosundaki göstergeler bile titriyor. O güldükçe iyileşebilirlerin kaygısı, rahatsızlığı artıyor. Öğretmen sınıftan çıkınca ortalığı tozu dumana katan, haşarı öğrenciye bakan çocukları andırıyordular. Kıpır kıpır ediyorlar, denetim panosunun göstergelerine cevap veriyorlar. McMurphy, onları rahatsız ettiğinin farkında, ama bu onu engellemiyor.

«Ne biçim adamlarsınız ulan siz! Dökülüyorsunuz be! Ama deliye benzer yanınız yok.» Onları rahatlatmaya çalışıyor. Açık artırmadan önce fıkralar anlatan, alıcıları gevşetmeye çalışan pazarlıkçıyı andırıyor. «İçinizde hanginiz 'en deli benim!' diyor, ha? En üşütük kim? Bu kâğıt oyunlarını kim yönetiyor? İlk gününden, koğuş ağasını tanımak, üzerinde olumlu bir etki bırakmak isterim... yeter ki koğuş ağası olabilecek nitelikleri göster-sin. Hadi söyleyin? İçinizde baş deli hanginiz?»

Bu sözleri Billy Bibbit'e söylüyor. Öne eğilip gözlerini Billy'ye diyor. Billy, ta-ta-tahta çı-çıkma sırasının kendisine geldiğini söylüyor. McMurphy, kürek iriliğindeki elini ona uzatıyor. Billy'nin bu eli tutup sıkılmaktan başka yapacak bir şeyi yok tabii.

«Tahta çıkma sırasının sende olduğuna çok sevindim arkadaşım. Ama bütün işlere el koymak niyetinde olduğumdan, şimdi tahtta oturanla konuşsam daha iyi olur.» İyileşebilirlerin çoğu kâğıt oynamayı bırakmış. McMurphy, başını onlardan yana çeviriyor, parmaklarını kenetleyip kemiklerini kıştırıyor. «Bu koğuşun kumar kralı olmak istiyorum arkadaşım. Çok iyi yirmi bir oynarım. Benden hızlı kâğıt dağıtan da yoktur. Onun için sen beni bir an önce patronuna götür. Burada kimin ağa olacağına bir an önce karar verelim.»

Kahkaha üstüne kahkaha tazeleyen, yüzü yaralı bu adamın oyun mu oynadığını yoksa böyle konuşacak kadar deli mi olduğunu kimse bir türlü kestiremiyor. Ama herkes onun dediğini yapmak için birbiriyle yarışa girmeye hazır; bu denli hoşlarına gitmeye başladı kızıl saçlı. Kocaman, kırmızı elini Billy'nin incecik koluna koymasını izliyor herkes ve Billy'nin ne diyeceğini can kulağıyla bekliyor. Billy, sessizliği kendinin bozması gerektiğini anlıyor. Çovrosine bakınıp altmış altıya hazırlananlardan birini seçiyor gözleriyle.

«Harding, s s-sensin k-k-kral. Ç-ç-çünkü has-has-hastalar

kurulunun baş-baş-başkanısın. Bu a-a-adam seninle konuşmak istiyor.»

İyileşebilirler sırtıyorlar. Rahatsızlıklarını atıvermişler sırtlarından; olağanüstü bir şey olmasına sevinmişler besbelli. Hepsi birden Harding'e yükleniyor, deliler kralı olup olmadığını soruyorlar.

Harding, sinirli bir adam. Onu beyaz perdede gördüğünüzü sanırsınız yüzüne baksanız. Yüzü öylesine güzeldir. Sokakta, sıradan bir kişide göremeyeceğiniz bir yüzü vardır. Geniş, ince omuzludur. Kendi içine saklanmak istediği zaman omuzunu birleştirmeye çalışır. Elleri öylesine uzun, beyaz, biçimli ve narindir ki, ak sabundan birbirlerini yonttuklarını sanır insan. Kimi zaman önünde iki ak güvercin gibi uçuşur bu eller. Derken Harding bunların 'varlığını' fark eder; dizlerinin arasına sıkıştırır. Güzel elleri olmasından rahatsızlık duyar.

Üniversiteden mezun olduğunu belgeleyen bir kâğıt parçasına sahip. Bu nedenle Hastalar Kurulunun Başkanı. Diplomasını çerçeveleyip duvara asmış. Hemen yanında, mayolu bir kadın resmi var. Kadını da beyaz perdeden hatırlayacak gibi olursunuz. Çok iri memeleri var kadının. Elleriyle mayosunun üstünü memelerine bastırmış. Harding'i kadının hemen ardında, kumların üzerine serdiği bir havlunun üzerinde otururken görürsünüz. Sanki iri yarı birinin gelip kumları suratına tekmelemesini bekliyor. Harding, böyle bir karısı olduğu için övünür durur. Kadının cinsel yönü çok güçlüymüş, sabaha kadar Harding'i yer, bitirir, tüketirmiş.

Billy yanına yaklaşınca, Harding hemen, küçük dağları ben yarattım havalarına giriyor; ardına yaslanıp gözlerini tavana dikeyiyor:

«Bu... bu beyefendinin randevusu var mı Bay Bibbit?»

«Ra-ra-randevunuz var mı, Bay Mc-Mc-McMurphy? Bay Harding'in dünya kadar işi olduğunu görüyorsunuz. Ran-ran-ran-

devusuz kimseyi ka-ka-kabul etmez.»

«Bu dünya kadar işi olan Bay Harding, deliler kralı mı?»

Tek gözünü kapayıp Billy'e bakıyor McMurphy. Billy hemen başını evet anlamında sallıyor. Billy, bütün dikkatleri üstüne çektiğinden, ağız kulaklarına varıyor.

«Öyleyse sen deliler kralı Harding'e söyle, 'R.P. McMurphy seni görmek istiyor,' de. Bu hastane ikimize dar gelir. Ben kral olmaya alışmışım. Kuzeybatıda ne kadar kereste fabrikası varsa hepsinde çalıştım; kimse bileğimi bükemedi. Herkes elimi öptü. Böyle olduğuna göre, delilerin arasında da tahta benim çıkmam gerekiyor. Sen bu Harding'e söyle, ya benimle erkek erkeğe dövüşür ya da dünyanın en ödleğ adamıdır ve güneş batana dek bu kasabadan defolup gider!»

Harding, iyice ardına yaslanıp baş parmaklarını ceketinin yakarlarına asıyor:

«Bibbit, bu genç ukalâya söyle, öğlende ona holde karşılaşacağız. Bu işi orada bitiririz. Şehvetler, ateş ve ölüm kusacak.» Harding, Mc Murphy gibi sözcükleri yaya yaya konuşmaya çalışıyor, ama tiz, hırıltılı sesiyle pek kıvıramıyor. «Bay Mc Murphy'i uyarmakta yarar var. Ona benim iki yıla yakın bir süredir bu koğuşun kralı, gelmiş geçmiş deliler içinde en üşütüğünü olduğumu söyleyin.»

«Bay Bibbit, Bay Harding'i uyarın. Ben öylesine deliyim ki, Eisenhower'e oy verdiğimi açıkça söylüyorum.»

«Bibbit! Sen asıl Bay McMurphy'e benim Eisenhower'e iki kez oy verdiğimi söyleyecek kadar deli olduğumu anlat!»

«Son da Bay Harding'e söyle...» McMurphy, ellerini masanın üzerine koyup öne eğiliyor; sesini alçaltıyor. «...ben öylesine keçllorl kaçırılmış bir adamım ki, gelecek kasım seçimlerinde Eisenhower'a oy vermeyi düşünüyorum!»

«Söyleyecek bir şeyim kalmadı; önünüzde saygıyla eğiliyorum.» Harding başını eğip elini uzatıyor. Tokalaşılıyor McMurphy.

hy'le. Artık McMurphy'nin kazandığı belli oluyor. Ama **neyi** kazandığını bir türlü anlayamıyorum.

Bütün iyileşebilirler, ellerindeki işi bırakıp gözlerini bu yeni adama diyor. Onun gibisini koğuştaki ilk kez görüyoruz. Nereden geldiğini, ne iş yaptığını soruyorlar. İlk kez böyle bir şey yaptıklarına tanık oluyorum. Serseri, kereste fabrikalarında çalışan bir işçiye orduya yakasını kaptırmış. Askerde gerçek yeteneğinin ne olduğunu öğrenmiş. Askerlikte kimi kaytarma sanatının inceliklerini, kimi boş gezenin boş kalfası olabilmenin püf noktalarını bellerken, McMurphy, poker üzerine doktora yapmış. O günden sonra serseriliği bırakıp yaşamına bir yön vermiş. Kendini kumarın her türüsüne adanmış. Poker oynayacak, bekâr kalacak, nereden, nasıl isterse yaşayacakmış. Tabii insanlar izin verirse:

«Toplunun kendini bir işe adayan kişileri nasıl suçladığını bilirsiniz. Gerçek yeteneğimin ne olduğunu anladığımdan bu yana, küçük kasaba hapishanelerinde o kadar çok yattım ki, bu konuda küçük bir kitap bile yazabilirim. Benim ortalığı karıştırma meraklısı olduğumu söylüyorlar. Arada bir kavga ettiğim olur tabii. Hıyarlar; işçiye kavga ettiğim zamanlar seslerini çıkarmazlardı. 'Tabii kavga edecek canım. Adam sabahdan akşama kadar eşşekler gibi çalışıyor. Kurtlarını dökecek,' derlerdi. Ama kumara sıvanmışsan, meyhanelerin arka odalarında kâğıda, zara bel bağlamışsan, kaldırıma tükürsen, birine'yan baksan, hemen **katil** damgasını vuruverirler alınına. Bir delikten diğerine gide gele beş parasız kaldıydım bir ara. Kumar oynayacak zamanı bulamıyordum ki!»

Başını sallayıp yanaklarını şişiriyor.

«Ama uzun sürmedi bu; bir delikten diğerine postalanmak. İşin üçkâğıdını öğrendim. Doğrusu, Pendleton'a beni adam dövmek suçundan yollamışlardı. Son yılda ilk kez tutuklanıyordum. Dövüşmekten uzak kaldığım için bileğime kelepçe vurdular za-

ten. Ben kasabadan sıvışamadan, ağzını burnunu dağıttığım herif ayılıp polise koştu. Eskiden olsa, herif üç gün kendine gelemezdi. Helâl olsun herife! Sıkıymış...»

Bir kahkaha atıp el sıkışıyor önüne gelenle. Dereceyle peşinde dolaşan kara oğlan ne zaman yaklaşırsa, bir iskemleye çöküp karşısındakiyle bilek güreşine tutuşuyor. Son iyileşebilirle de tokalaştıktan sonra iyileşemezlerin yanına dost mu, yoksa kumarbazlara özgü bir nedenle mi yanımıza gelip adını bile hatırlayamayan delilerin eline sarılıyor?

Ellis'in elini yakalayıp sıkıyor. Sanki seçimlere katılmış bir siyasi de, Ellis'in oyu da herkesinkinden farksız ve geçerli. Ciddi bir sesle kendini tanıtıyor Ellis'e:

«Arkadaş, benim adım R.P. McMurphy. Kocaman bir adamın paçasından aşağı işemesini görmek hiç hoş bir şey değil. Hadi git de temizlen.»

Ellis ayaklarının dibinde oluşan sidik gölüne şaşkınlıkla bakıyor. «Teşekkür ederim,» gibi bir şeyler mırıldanıp iki adım atıyor. Ama duvara çivili eli daha uzağa gitmesine izin vermiyor.

McMurphy sırayla bütün iyileşemezlerin elini sıkıyor. Albay Matterson, Ruckley, İhtiyar Pete. Yürüeyebilenlerin, Tekerleklilerin, Bitkilerin ellerini sıkıyor. Ölü kuşları andıran elleri, kucaklarda cansız et parçalarını kaldırıp avucunun içine hapsediyor; bir aşağı bir yukarı sallıyor. Sadece temizlik hastası Koca George'un elini sıkamıyor. Koca George, sırtıp, burnunun dibine uzanan bu 'pis' oldon kaçıyor. McMurphy de selâmlamakla yetiniyor George'u; yanından uzaklaşırken sağ eliyle konuşuyor:

«El, acaba senin ne kötülüklere karıştığını mı anladı dersin?»

Kimse, ne yapmak istediğini, neden herkesle tanışmak için bu kadar uğraştığını bir türlü anlayamıyor. Ama McMurphy'i izlemek, oturup bizzat yapılarla uğraşmaktan çok daha iyi. Sürekli, ilişkisi olacağı kişilerle tanışması gerektiğini söylüyor. Bir ku-

marbazın görevlerindenmiş bu. Ama seksen yaşında, bitkisel hayata girmiş, oyun kâğıtlarını değil eline almak, ağzında bile çiğneyemeyen adamlarla poker oynayamayacağını bilmesi gerekir. Gene de bütün bu şamattan hoşlandığı belli oluyor. İnsanlarla birlikte olmaktan, onların varlığından neşelenen biri.

En son sıra bana geliyor. Köşedeki iskemlede hâlâ kayışlanmış oturuyorum. Bana gelince McMurphy duruyor; baş parmaklarını pantolonunun ceplerine takıp başını geriye atarak gülüyor. Sanki bende, kimsenin görmediği bir komiklik sezmiş gözleri. Birden, hiç birşey duymayan, görmeyen biriymiş gibi oturmamın bir numara olduğunu anladığı için güldüğünü düşünüyorum ve korkunun buz parmakları yüreğimi sıkıyor.

«Heeeeyt. Bakın, bakın burada kim varmış?»

Olanları çok iyi hatırlıyorum. Tek gözünü yumup burnunun üstünde, iyileşmeye yüz tutmuş, şarap rengi yara izinin üzerinden bana bakıp gülmesi hâlâ aklımda. Önce, yağlı, kapkara saçlı, Kızilderili suratlı biri olduğumdan bana güldüğünü düşünmüştüm. Ama sonra, benim sağır dilsiz numaramı çıktığı için kahkahayı patlattığını sandım. Gülüyor, göz kırpmıyor, ‘beni aldatamazsın’ diyordu sanki.

«Anlat bakalım Koca Reis. Oturma grevine sıvanmış Büyük Reis Oturan Boğaya benziyorsun.» Dönüp İyileşebilirler’e bakıyor, içlerinde gülen var mı diye. Bir-ikisi kıkırdayınca bana dönüyor gene. «Adın ne senin Reis?»

Billy Bibbit sesleniyor odanın öte yanından:

«A-a-adı Bromden. Reis Bromden. Herkes ona Re-reis Süpürge der. Çünkü hastabakıcılar eline paspası tutuşturur, sa-sa-sabahtan akşama dek koridorları sildirirler. Başka bir işe yaramaz aslında. Sağırdır.» Billy, çenesini avucuna bırakıyor. «Ben sağır olsaydım.» İçini çekiyor. «In-in-intihar ederdim.»

McMurphy, gözlerini bir an olsun yüzümden ayırmıyor:

«Sulak yerde büyümüş. Acaba boyu kaç?»

«Biri ge-geçenlerde öl-öl-ölçmüştü. Galiba bir doksan sekiz dediydi. A-a-ama öyle iri yarı olduğuna bakma. Göl-göl-gölge-sinden korkar. Ko-ko-kocaman, sağır bir Kızılderili.»

«Burada oturduğunu görünce, Kızılderiliye benziyor demiş-tim içimden. Ama Bromden Kızılderili adı değil. Hangi kabile-den acaba?»

«Bilmiyorum. Ben gel-geldiğimde burdaydı.»

Harding atılıyor hemen:

«Doktordan duymuştum. Safkan Kızılderili değilmiş. Yarım-kanmış. Columbia Kızılderililerinden galiba. Columbia'da artık yokolan Gorge Kabilesinden. Doktor, babasının gerçek bir Ka-bile Reisi olduğunu söylemişti. Bu nedenle ona 'Reis' denir burada. Bromden soyadına gelince, ne yazık ki Kızılderili efsanele-riyle ilgili ayrıntılı bilgilere sahip değilim.»

McMurphy, burnumun dibine kadar sokuluyor. Göz göze ge-liyoruz.

«Doğru mu Reis? Gerçekten sağır mısın?»

«Hem sa-sa-sağır hem dil-dil-dilsiz.»

McMurphy dudaklarını büzüp uzun uzun yüzüme bakıyor. Sonra geri çekiliyor, elini uzatıyor.

«Olsun gene de el sıkmayı becerir herhalde. Sağır da olsa yani. Reis, elimi sıkmazsan hakaret kabul ederim. Hastanenin yeni kralına hakaret etmek de akıllıca bir iş sayılmasa gerek.»

Bunları söylerken dönüp omuzunun üzerinden Harding'le Billy'e bakarak bir şey yaptı, ama yemek tabağı iriliğindeki elini de burnumun dibinden çekmedi.

O ell çok iyi hatırlıyorum. Tırnaklarının altında karbon par-parcacıkları vardı. Bir garaıda çalıştığı günlerin anısı. Orta parmağının ilk boğumuna kirli bir flaster yapıştırılmıştı; bir ucu kalkmıştı. Diğör bütün parmakları eski ve yeni yara izleriyle do-luydu. Avucu baltaların saplarını tutmaktan dümdüz ve kemik.

gibiymi. Avuç nasırlıydı. Nasırlar yer yer çatlamış, içlerine pislik dolmuştu. Batıdaki yolculuklarını belgeleyen bir yol haritası. O avuç benim elimi tutarken hışırtılı bir ses çıkardı. Parmaklar kalın ve güçlüydü. Tokalaşırken elimin garipleştiğini, ince bir sopayı andıran kolumun ucunda şiştiğini, irileştiğini duydum; sanki kendi elinden benimkine kan veriyordu. Elim kanla, güçle, canla doldu. Onunki kadar kocamanlaştı. Hatırlıyorum...

«Bay McMurray.»

Büyük Hemşireydi.

«Bay McMurray buraya gelir misiniz lütfen?»

Büyük Hemşire. Elinde derece yeni gelenin ardında dola-
nan kara oğlan sonunda gidip çağırmış onu. Öyle duruyor Bü-
yük Hemşire. Dereceyi tık tık saatinin camına vuruyor; gözle-
riyle McMurphy'i delmeye çalışıyor. Dudakları üçgen biçimi al-
mış; lâstik memeyi bekleyen taş bebek ağzı.

«Hastabakıcı Williams, duş yapmama konusunda belirttiği-
nizi söylüyor. Doğru mu bu? Koğuştaki diğer hastalarla bir bir
tanışmak için harcadığınız bu çaba çok iyi bir şey, ama herşeyin
bir zamanı var değil mi? Bay McMurray, Bay Bromden'le ara-
nıza girmek istemem, ancak burda herkes kurallara uymak zo-
rundadır.»

Başını geri atıp göz kırpmıyor. Benim üçkâğıdımı nasıl çık-
tıysa, Büyük Hemşirenin dümenini de anladı. Tek gözüyle bir
dakika kadar tepeden tırnağa süzüyor kadını.

«Ne zaman tam karşıtını yapmaya hazırlansam...»

Sırıttıyor. Karşılıklı gülücük dağıtıyorlar. Birbirlerini tartıyor-
lar.

«... biri mutlaka karşıma dikilir, kurallara uymam gerekti-
ğinden söz eder.»

Elimi bırakıyor.

Üzerinde yabancı bir ülke adresi yazılı paketi açıyor Büyük

Hemşire. Paketten, içinde süt beyazı sıvıların durduğu küçük cam şişeler çıkıyor. Bu sıvıları bir bir şırıngalara çekiyor Büyük Hemşire. Tek gözü kuşkulu kuşkulu çevreyi süzen, diğeri yaptığı işe bakan küçük bir hemşire, içi süt beyazı sıvılarla dolu şırıngaların yanyana yattığı tepsiyi alıyor. Ama şimdilik bir yere götürmüyor.

«Bayan Ratched, yeni hasta konusunda ne düşünüyorsunuz? Yani, yakışıklı, arkadaş canlısı falan ama, benim naçizane fikrimi sorarsanız, herşeye el koyan, dizginleri pençelerine geçiriveren bir havası var.»

Büyük Hemşire şırıngalardan birinin ucundaki iğneyi parmağına dokundurup esnekliğini sınıyor:

«Bence...» İğneyi küçük cam şişenin ağzındaki lâstik kapağa batırıyor. «Yeni hastanın isteği bu... herşeyi ele geçirmek. Biz onun gibilere çıkarıcı deriz. Herşeyi, herkesi kendi çıkarları için kullanan kişi yani.»

«Ya? Ama. Yani burası bir akıl hastanesi. Nasıl herşeyi ele geçirebilir? Çıkarı ne olabilir?»

«Bir çok şey.» Sakin. Gülümsüyor, şırıngaları doldurmaya adanmış kendini. «Rahat ve sorumsuz bir yaşantı, sözgelimi. Güç sahibi olmak ve saygı görmek. Ya da parasal çıkarlar. Belki de bunların tümü. Kimi zaman çıkarıcının isteği, salt kargaşa yaratmak için koğuştur bozguncuların eline vermek, bozgunun gemini elinde tutmaktır. Toplumumuzda bu tür kişileri görürüz. Çıkarıcı, diğer hastaları öylesine etkiler ki, eski düzenli yaşantıyı sağlayabilmek için aylarca uğraşmak gerekir. Akıl hastanelerinde bugün işleyen, hoşgörüyü dayalı yönetim düzeninde, bu gibi çıkarıcılar rahatça at oynatabilirler. Yıllar önce bu iş böyle değildi tabii. Hatırlarım, bundan bir kaç yıl önce Bay Taber adında bir dalavereci vardı. Dayanılmaz bir adamdı. Bir süre bizi çok yormuştu.» Başını kaldırıyor, şırınga yarıya kadar dolmuş, yüzünün önünde sihirli değneği andırıyor. Gözleri dalıyor;

anılarıyla mutlu. «Bay Ta-ber...»

Öbür hemşirenin gözleri iri iri açılıyor:

«Neden koğuşun düzenini bozmak istesin biri? Anlamıyorum...»

İğneyi bir başka şişenin lâstik başlığına daldırarak, küçük hemşirenin sözünü kesiyor. Şırıngayı ağzına kadar dolduruyor; çekip çıkarıyor ve tepsinin üzerine uzatıyor. Elinin bir başka şırıngaya uzanışını izliyorum. El, ok gibi fırlıyor; şırınganın üzerinden duruyor bir an; sonra iniveriyor yere.

«Bayan Flinn, galiba burasının bir akıl hastanesi olduğunu unutuyorsunuz?»

Büyük Hemşire, kurduğu düzende küçük dalgalanmalar olursa çok öfkelenir. Küçücük bir yanılğı, suratındaki gülücüğü buz gibi dondurur. Çenesiyle burnunun arasında, o taş bebek örneği gülücük, gözlerinde sükûnet dolaşır, ama içi çelik bir yay gibi gerilmiştir. Onu rahatsız eden sorunu çözümleyene dek rahatlamaz... bu çözümlemeye de 'çevreye uyum' der.

Onun yönetiminde, içerideki koğuş, çevreyle tam uyum sağlamıştır. Ancak her saniyesini koğuşta geçiremez. Dışarıda da bulunmak zorundadır. Bu nedenle dış dünyada da uyum sağlamak için çabalar. Benim Örgüt dediğim, Büyük Hemşire ve benzerlerinin elele çalıştıkları yer, dev bir kuruluştur ve amacı hem İçerde hem Dışarda uyum sağlamaktır. Böyle bir kuruluşun bir parçası olarak çalışması sonucu, uyum sağlamak konusunda uzman ksilmiştir Büyük Hemşire. Uzun yıllar önce, ben Dışarıdan geldiğimde, o gene Büyük Hemşireydi. Kimbilir ne kadar zamandır uyum sağlamak için uğraşıp duruyor?

Onun her geçen yıl biraz daha beceri kazanmasını izlemiştir. Sürüyle deneyden sonra öylesine güçlenmiştir ki, kıl gibi tellerle bu gücü dört bir yöne dağıtmaktadır. Bu telleri yalnız ben görebilirim. İzleyici bir robot gibi, bu tellerden oluşan ağın ortasında durur ve büyük bir yetenek ve beceriyle, kendine tel-

lerie bağı olan kişileri yönetir. Her saniye tellerin nereye bağlı olduklarını, ne kadar akımla dilediği sonuçları alabileceğini çok iyi bilir. Ordu beni Almanya'ya postalamadan önce, eğitim merkezinde elektrikçiymdim. Üniversitede de elektronik üzerine eğitim gördüm. Onun için böyle ağların nasıl kurulduğunu iyi bili-rim.

O tellerin ortasında, arkası cam bir cep saati gibi, herşeyin yerli yerinde, salise sektirmeden iş gördüğü bir dünya düşler. Öyle bir dünyadır ki bu, tarifelere sektiriimeden uyulur. Dışarda olmayan bütün hastalar, onun yaydığı ışının altında boyun eğmiş, tekerlekli lyileşemezlerden oluşmuştur. Hepsinin pantolon paçasından çıkan birer sonda, döşemenin altındaki lağıma bağlanılır. Her geçen yıl, bir kişi alıp bir kişi çıkararak takımını kurmaktadır. Değişik yaşta, boyda, kiloda doktorlar önüne dikilir, bir koğuşun nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda düşüncelerini açıklar. Kimi bu düşüncelerini uygulamak isteyecek kadar cesurdur. Ancak Büyük Hemşire buz gibi bakışlarını bu doktorun yüzüne diker ve üç beş günün sonunda zavallı adam, tir tir titreyerek çeker gider.

Doktor, personel müdürünün karşısına dikilir:

«Nasıl söylesem bilemiyorum... O kadınla birlikte çalışmaya başladığımdan bu yana, damarlarımda kan değil de amonyak dolaşıyor sanki. Sıtmaya tutulmuş gibi titriyorum, çocuklarım kucığıma oturmuyor, karım benimle yatmıyor. Bir an önce o koğuştan almanızı istiyorum beni. Nürolojiye, alkoliklerin arasına, çocuk bölümüne... nereye olursa, umurumda değil artık!»

Büyük Hemşire, yıllardan beri sürdürüyor bunu. Doktorlar üç hafta, üç ay dayanabiliyorlar. Sonunda geniş alınlı, ufak tefek birini seçiyor. Tombul yanakları var adamın. Küçücük gözleri. Gözlüklerini iple bağlıyor; göğsünden aşağı sallandırıyor. Gözlüklerini burnuna taktığında mutlak bir yana kayıyor. O da başını öbür yana yatırarak dengeyi kurmaya çalışıyor. İşte Büyük Hem-

şirenin seçtiği doktor bu.

Binlercesini deneyip ededikten sonra, üç kara oğlanı hasta-bakıcı aldı yanına. Önünde upuzun kuyruk olurlar, kapkara, kocaburunlu maskeler. Daha ilk görüşte beyazlığından nefret ederler. Bir ay kadar nefretlerini ve kendilerini değerlendirir. Sonra da kovar, çünkü yeterince nefret edemezler ya da etmezler. Sonunda istediği üçlüyü bulur. Birer birer seçer. Tasarısının ayırtılarına yerleştirir, şebekesinin içine örür. İşe yarayacak kadar nefret etiklerinden emindir bunların.

İlkini seçtiğinde ben koğuşa geleli beş yıl olmuştu. Çarpık çurpuk, soğumuş asfalt rengi, kas yığını bir cüceydi. Babası, alev alev yanan demir sobaya bağlanmış, vücudu tırmıkla lime lime olmuş, kan ayakkabılarının içini doldurmuş izlerken, karısının yani cücenin anasının, ırzına geçiyorlarmış. Oğlan beş yaşındaymış. İki büklüm olmuş, dolabın içinden, anahtar deliğinden olan biteni görmeğe çalışıyormuş. O günden sonra bir santim bile uzamamış. Sanki burnuna bir yarasa asılıymış gibi, göz kapakları ince, gri deri gibidir. Ne zaman koğuşa yeni bir beyaz hasta gelse, bu göz kapakları hafifçe oynar, cüce geleni dipten doruğa inceler, başını sallar, emin olduğu bir şeyi görmüştür sanki. İşe başladığında, içi demir bilyelerle dolu bir çorap taşımak istemişti yanında. Hastaları yola getirmek için kullanacaktı bunu. Ama Büyük Hemşire bu yöntemlerin artık uygulanmadığını söyledi ve bilyeleri evde bırakmasını istedi. Sonra da kendi uyguladığı yöntemi belletti. Nefreti göstermeyecek, zamanını, sırasını bekleyecek, ip ne zaman gevşerse çekecek, gerekcek, ucunda dans edenin ayaklarını yerden bir kaç saniye için, boğulmayacağı kadar bir süre kesecek, yola girmesini sağlayacak, baskıyı sürdürecektir. Böyle öğretti Büyük Hemşire.

Diğer iki kara oğlan, iki yıl sonra, birer ay arayla işe başladı. Öylesine birbirlerine benziyorlardı ki, Büyük Hemşirenin, birincisini model alarak ikincisini yarattığını sandım. Uzun boy-

lu, sivri kemikli iki adam. Suratlarında hiç değişmeyen bir anlam vardır. Çakmaktaşıdan yapılma ok uçlarına benzerler. Bakışları bir noktada birleşir. Saçlarına dokunacak, sürtünecek olursanız deriniz yüzülür.

Üçü de telefon gibi kapkaradır. Önünde uzayıp giden, kâralardan oluşan kuyruktakilerle konuşa konuşa, ne kadar siyah olurlarsa o kadar çok çalışıp koğuştaki tertemiz tutacaklarını öğrenmiştir. Sözelimi, üç kara oğlanın üniforması da, Büyük Hemşireninki gibi lekesiz, bembeyaz, kolalıdır.

Üçü de kolalı, kar beyazı pantolon, bir yanında metal çıt - çıtları olan ak gömlek, buz gibi parlayan ayakkabılar giyer. Ayakkabıların altı kırmızı lâstiktir. Holde fare kadar sessiz gider gelirler. Hareket ederlerken hiç gürültü çıkarmazlar. Ne zaman bir hasta değerine sırrını acacak olsa, koğuşun değişik köşelerinde ortaya çıkarlar. Hasta, koğuşun köşesinde, bir başına dururken bir gıcırtı duyar. Yanağında bir soğukluk hisseder. Döner bakar. Duvarda soğuk, taştan bir maske belirir. Sadece kara suratı görür. Vücut yoktur. Duvarlar da beyaz elbiseler kadar aktır. Buzdolabı kapısı gibi temizdir ve bu aklığın üstünde kara suratlı tencere gibi eller, bir hortlak gibi kıpır kıpır etmektedir.

Uzun yılların verdiği alışkanlıkla üç kara oğlan. Büyük Hemşireyle arlarındaki telleri koparmış, salt ışınlarla çalışmaktadır. Sesli buyruk vermez, bir ziyaretçinin görebileceği isteğini yazıya dökmöz. Gerek yoktur çünkü. Adı nefret olan bir yüksek gerilim hattıyla aralarındaki bağlantıyı sürdürürler. Daha Büyük Hemşire ne istediğine karar vermeden, tıslayacağı buyruğu düşünmeden, üç kara oğlan bunu yerine getirir.

Herneyse, Büyük Hemşire takımını kurduktan sonra koğuş iyice zapta ruhta girdi. Hastaların düşündüğü, söylediği ya da yaptığı, aylar öncesinden tasarlanır. Bunlar hemşirenin gün bo-

yu aldığı notlara dayanarak hazırlanır. Hemşirelere ayrılan bölmenin dibindeki çelik kapının ardından homurtusunu duyduğum makineye, bu notlar temize çekilip verilir. Bir sürü Günlük Buyruk Kartları, üzerinde belirli bir biçime göre açılmış delikleriyle makineden geri gelir. Her sabah gün başlarken, üzerinde o günün tarihini taşıyan kart, makineye yeniden verilir ve çelik kapının ardında bir homurtudur başlar. Koğuşta ışıklar saat altı buçukta yanar. İyileşebilirler, kara oğlanların itip kakmasıyla yataklarından kalkar. Yerleri süpürmeye, kül tablalarını boşaltmaya, duvarları silmeye koyulurlar. Tekerlekliiler, bin güçlkle tahta bacaklarını yataktan indirip yatağın içinde heykeller gibi oturur, birinin tekerlekli iskemleleri getirmesini beklerler. Bitkiler altlarına işer, yatağın içindeki elektrikli bir mekanizmayı eyleme geçirir, döşek havalanır, Bitkiler yere yuvarlanır, kara oğlanlar ellerinde hortumla koşar gelir, üstlerine su sıkar, temiz, yeşil çarşaf getirir.

Yediye çeyrek kala traş makinelerinin hırıltısı duyulur. İyileşebilirler, alfabe sırasına göre aynanın önüne dizilmişlerdir. A,B,C,D... İyileşebilirlerin işi bitince benim gibi yürüyen İyileşemezler içeri girer, sonra da Tekerlekliiler içeri itilir. Geriye üç ihtiyar kalır. Çenelerinin altındaki gevşek derinin üzeri, ince bir küf tabakasıyla kaplanmıştı. Dinlenme odasındaki koltuklarda traş edilirler. Alınlarından oturdukları koltuğa kayışla bağlanırlar ki, kafaları sağa sola, öne arkaya düşüp durmasın.

Özellikle pazartesileri, ben bu düzene uymamak için saklanırım. Kimi sabahlar da A ile C'nin arasına girip, ayaklarımı yere sıkı sıkı basarak traş olurum. Ayaklarımı yere sıkı sıkı basarım diyorum, çünkü döşemenin altında güçlü mıknaatılar vardır; hastaları gerekti mi ordan oraya çekebilir, sürükleyebilir bunlar!

Saat yedide yemekhanenin kapısı açılır. Bu kez içeri önce Tekerlekliiler girer. Onların ardından Yürüyebilenler ve İyileşebilirler gelir. Kimi İyileşebilirler, Tekerlekliilere tepsi alıp geti-

rir. Tekerleklielerin çoğu, ayakları tutmayan İyileşemezlerdir. Ama içlerinden üçünün boyundan aşağısı tutmaz. Boyundan yukarısında da pek iş yoktur ya! Bunlara Bitkiler denir. Herkes oturduktan sonra kara oğlanlar bunları getirir, duvarın dibine sıralar. Önlerine çamura benzeyen bir şey getirilir tepsiler içinde. Tepsinin bir köşesinde beyaz bir kart yatar. Üzerinde **Mekanik Yumuşak** yazılıdır. Dişsiz üçler için özel hazırlanmış yiyeceğe verilen addır bu! Yumurta, salam, kızarmış ekmek, sucuk bir araya karıştırılıp mutfaktaki bir makineye atılır. Makine bunları çelik dişleriyle tam otuz iki kez çiğner, sonra kusar. İşte çamura benzeyen bir kusmuk bitkilerin önüne sürülür.

Kara oğlanlar ite kaka çamuru Bitkilerin ağzından içeri sokarlar. Sık sık da söverler zavallılara:

«Eşşolueşşegin herifi, sucuk püresi mi yediriyorum yoksa kendi dilini mi çiğniyor belli değil! Ulan Blastic, geberemedin gitti namussuz!»

Yedi buçukta dinlenme odasına geri dönülür. Odanın bir duvarını kaplayan camın ardında Büyük Hemşire oturmaktadır. Cam öylesine parlatılmıştır ki, varolup olmadığını anlamak çok güçtür. Görebildiğini başıyla selâmlar. Duvardaki takvime uzanır, bir yaprak koparır; amaca bir gün daha yaklaşmıştır. Herşeyi başlatmak için düğmeye basar. Uzakta bir yerde tenekenin şakur - şukurunu andıran bir ses gelir kulağına. Herkes hazırola geçer. İyileşebilirler: Kendi yerinize çekilin, boz-yaplarla kâğıtların dağıtılmasını bekleyin. İyileşemezler: Kendi tarafınıza gidin, Kızıl Haç Kutusundan boz-yapların çıkarılıp size dağıtılmasını bekleyin. Ellis: Duvardaki yerine git. Ellerini iki yana açıp çivilenmeyi bekle, pantolonunun paçasından işlemeye başla. Pete: Kafanı kukla gibi oynatmaya koyul. Scanlon: İri kemikli ellerini masanın üzerinde oynatıp hayali bombanı yap ve hayali dünyanı havaya uçur. Harding: Konuşmaya başla, güvercin elle-

rini havada salla, sonra koltuk altlarına hapset, çünkü koskocaman bir adam güzel ellerini öyle havada sallamaz. Sefelt: Dişlerinin ağrımaya, saçlarının dökülmeye başladığını söylemeye ve sızlanmaya başla. Herkes: Soluk al... ver... herşey yerli yerinde; yürekler kartlarda belirtildiğince çarpıyor. Eş silindirlerin sesi.

Çizgi filmlerde gördüğünüz dünyalardan biri. Herkes tek boyutlu, sınırları kara çizgilerle belirlenmiş, saçma sapan bir öykünün içinde sürüklenip gidiyor. Belki çok komik gelebilir... kişiler gerçek olmasa!

Sekize çeyrek kala, kara oğlanlar sırayla iyileşemezlerin arasından geçip, karşı koymayanların sondalarını takıyor. Sondalar uçları kesilmiş, kullanılmış prezervatifler. Birbirlerine lâstiklerle bağlanmış, ordan da bir hortum parçasına tutturulmuş. Pantolon paçasından aşağı sarkan, üzerinde ATILACAK - YENİDEN KULLANILMAZ yazılı, plâstik bir torbaya uzanıyor. Bu plâstik torbaları her günün sonunda yıkayıp temizlemekse, benim görevim. Kara oğlanlar prezervatiflerin kaymasını ya da kopmasını önlemek için flasterle iyileşemezlerin saçlarına tuttururlar. Yıllanmış iyileşemezlerin kafasında bir tutam saç bile kalmamıştır: flasteri çekip çıkarırken saçları da yolunur çünkü!

Saat sekizde duvarlar hırıldamaya, inlemeye başlar artık. Tavandaki hoparlörden, Büyük Hemşirenin sesi duyulur: «İlâç Saati.» Oturduğu cam kafese bakarız. Ama mikrofonun yanındakı bile değildir. Dahası, mikrofondan üç metre uzakta, yeni hemşirelerden birine ilâçların nasıl hazırlanacağını göstermektedir. İyileşebilirler, cam kapının önüne dizilirler. A.B.C.D. Sonra iyileşemezler ve Tekerlekliiler. En son Bitkilere ilâç verilir. Onların ilâcı, bir yemek kaşığı elma suyuna karıştırılır. Herkes sırayla gider, hapını alır, ağzına atar, küçük hemşireden içi su dolu kâğıt bardağı ister, suyla birlikte hapi yutar. Kırk yılda bir, sa- lağın teki içtiği ilâcın ne olduğunu sormak gafletinde bulunur.

«Dür bi dokka güzelim; vitaminimle birlikte verdiğin bu küçük kırmızı haplar da ne?»

«İlâç Bay Taber. İyiliğiniz için. Hadi bakalım, için.»

«İyi güzel de, nasıl ilâç? Ne işe yarar?»

«Lütfen Bay Taber, yutun şunları. Hatırım için?» Omuzunun üstünden Büyük Hemşireye bakar. Bu 'hatırım için'in nasıl karşılandığını görmek ister. Sonra başını çevirip gene İyileşebilir'e bakar. Onun için bile olsa, bilmediği bir şeyi içmek niyetinde değildir hasta.

«Bakin, canınızı sıkmak istemem... ortalığı karıştırdığım falân da yok. Ama ne olduğunu bilmediğim bir hapi da içecek değilim. Ne bileyim, bu hapların beni garip br biçime sokmayacağını,»

«Lütfen Bay Taber, sinirlenmeyin...»

«Ne sinirlenmesi yahu? Basit bir şey sordum, hepsi bu...»

Ama bu arada Büyük Hemşire gelmiş, parmaklarını adamın koluna kenetlemiş, dirsekten yukarısını felce uğratmış bile.

«Tamam Bayan Flinn. Madem Bay Taber çocuk gibi davranıyor, biz de bundan böyle onu çocuk gözüyle görelim. Ona iyi davranmaya, nazik olmaya çalıştık. Bu işin böyle çözümlenmeyeceği belli. Saldırganlıkla karşı karşıyayız. Bunca yaptıklarımıza karşılık bize kötülükle cevap veriyor. İlâcınızı almak istemiyorsanız gidebilirsiniz Bay Taber.»

«Basit bir şey sordum...»

«Gidebilirsiniz.»

Kolunu saliverince söylene söylene gidiyor. Sabahı yüznumarada oturup hapları düşünmekle geçiriyor. Bir sabah kırmızı hapları dilmin altına sakladım; yutmuş gibi yaptım. Sonra süpürgelerin durduğu dolaba girdim. Yere atıp touğumla ezdim. Beyaz toza dönüşmeden önce küçük elektronik aygıtı gördüm. Askerdeyken bu aygıtları radarlara takardım. Bunlar havayla temas eder etmez yok olurlar.

Sekizi yirmi gece; boz-yaplar masalardan alınıyor.

Sekizi yirmi beş gece iyileşebilirlerden biri, yıkanırken kız-kardeşini izlediğini söylüyor. Yanında oturan üç kişi, birbirlerini çiğneyerek kara kaplıya koşup bu sözleri yazmaya çalışıyorlar.

Sekiz buçukta koğuşun kapısı açılıyor ve içeri iki teknisyen giriyor; asma yaprağı gibi kokuyorlar. Teknisyenler ya hızlı hızlı yürürler ya da koşarlar, çünkü öylesine öne eğilirler ki, ayakta durabilmek için hızlı hareket etmeleri gerekir. Sürekli öne eğilirler, gereçleri hep şarapla yıkanmış gibi kokar. Laboratuvar kapısını arkalarından kaparlar. Ben yaklaşıyorum. Bileyi taşına çeliğin sürtülmesini andıran zzzz-zzzz-zzzz'ların ötesinden seslerini duyabiliyorum.

«Sabahın köründe ne yapıyoruz burada?»

«Karı çağırdı. Bilmem ne takacakmışız. Depoda bir tane olup olmadığını bile bilmiyorum.»

«IBM'i aramamız gerekebilir. Belki onlarda vardır. Dur bir sorayım...»

«Hey, bir şişe viski getir gelirken. Artık en basit parçayı bile takamaz oldum. Şöyle bir-iki fırt çekersem kendimi toparlayabilirim.»

Sesleri zorlama; çabuk çabuk, sözcükleri eze eze konuşuyorlar. Çizgi filmlerdeki o garip konuşmaları andırıyor. Kulak misafiri olduğum anlaşılmadan, yerleri süpüre süpüre uzaklaşıyorum.

İki iri kara oğlan Taber'i yüznumarada yakalayıp döşek odasına sokuyor. İçeri girmeden kara oğlanlardan birinin dizine tekme yapıyor. Onu kollarından tutarak sürüklerlerken nasıl da çaresiz bir görünümü var Taber'in. Şaşıyorum. Gövdesi Kara çelik bantlarla sarılmış sanki.

Yüzükoyun döşeğe uzatıyorlar. Biri kafasına oturuyor. Diğeriyse pantolonunu yırtarak çıkarıyor; aşağı sıyrıyor iyice. Taber hababam sövüyor. Kafasında oturan kara oğlan, «Evveet

Bay Taber... eveet...» diyor. Hemşire geliyor. Elindeki iğneye Vazelin sürerek içeri giriyor. Kapıyı kapıyor. Bir kaç saniye bir şey göremiyorum. Biraz sonra kapı açılıyor, hemşire elindeki vazeinli iğneyi Taber'in pantolonundan yırtılan bir kumaş parçasına silerek dışarı çıkıyor. Vazelin kavanozunu içeride bırakmış. Kara oğlan uzanıp kapıyı kapamadan içeriye bakıyorum. Hâlâ biri başında oturuyor. Kâğıt mendille siliyor orasını burasını. Uzun süre içerde kalıyorlar. Kapı açılıp dışarı çıktıklarında, karga tulumba laboratuara taşıyorlar. Yeşil tulumları yırtılmış, bedeni nemli çarşafırlara sarılmış.

Dokuzda, dirsekleri meşinle yamanmış genç doktorlar iyileşebilirlerle konuşuyor, çocukken neler yaptıklarını öğrenmeye çalışıyor. Elli dakika kalıyorlar koğuştta. Koca hemşire, bu doktorların genç, kısacık saçlı olmalarından kaygı duyuyor. Koğuştta elli dakika bile kalmaları rahatsız ediyor onu. Genç doktorlar koğuştayken makineler bozuluyor, Büyük Hemşire homurdanıp not alıyor, geçmişlerini inceliyor, trafik cezasına varana dek sabıkaları olup olmadığını denetliyor.

Ona on kala doktorlar gidiyor, makine kusursuz çalışmaya başlıyor, gene. Hemşire, cam duvarın ötesinden dinlenme odasını izliyor: gözlerinin önündeki sahne tüm çizgileriyle belirginleniyor.

Taber, tekerlekli yatağının üzerinde laboratuardan itilerek çıkarılıyor. Teknisyen Büyük Hemşireye dönüyor:

«Omuriliğinden su alırken ayılmaya başlayınca bir iğne daha yapmak zorunda kaldık. Bir Numaralı Binaya götürüp elektrik verellm. Böylece fazladan bir Seconal vermemiş oluruz.»

«Çok iyi biç fikir. Beyin titreşimlerini çektikten sonra bir şeyler bulablrlr. Belki beyninde bir ameliyat gerekebilir.»

Teknisyonler yatağı iterek çıkıyorlar.

Onda posta geliyor. Bazen yırtık bir zarf eline geçebilir.

On buçukta Halkla İlişkiler uzmanı, ardında bir sürü hanım-

la içeri giriyor. Tombul ellerini çırpıyor, dinlenme odasının kapısında:

«Merhaba arkadaşlar... neşeli olun, neşeli... bakın kızlar; ne kadar temiz, ne kadar parlak! Bu Bayan Ratched. Burayı seçtim, çünkü burası onun koğuğu. Bir anneden farksızdır o, kızlar. Yaşı bakımından söylemiyorum tabii....»

Halkla ilişkiler Uzmanının gömleğinin yakası çok dar; suratı da bu nedenle mosmor. Sürekli gülüyor. Coğunlukla neden kahkaha attığını bilmiyorum. Tiz ve çabuk kıkır kıkırlar dökülüyor ağzından. Sanki durmak istiyor, kahkahaları kesmeye çalışıyor da başaramıyor. Suratı yusuvarlak, tombul: üzerine surat resmi çizilmiş bir balonu andırıyor. Suratında hiç tüy yok. Saçsız da. Bir zamanlar kafasına saç yapıştırmış, ama kayıp gitmiş kellesinden sanki. Gömleğinin cebine girmiş; gömleğinin yakasından içeri kaymış. Belki de bunun için gömleğinin yakası öyle küçücük ve sımsıkı. İçeri kıl girmesin diye...

Belki de bunun için hababam gülüyor... bütün kılları dışarıda tutamadığından... üç beşinin içeri kaymasından...

Peşine bir sürü mavi ceketli kadın takıp geliyor. Orayı burayı gösterip, herşeyi açıklıyor, Kadınlar da başlarını sallayarak sözlerini anladıklarını belirtiyorlar ciddi ciddi. Televizyonu, kocaman deri koltukları, mikroptan arıtılmış su soğutucusunu gösterir. Sonra birlikte Büyük Hemşirenin yanına gidip kahve içerler. Kimi zaman tek başınadır, dinlenme odasının ortasında el çırpıp (ıslak olduklarını duyarsın), yapışana kadar iki üç kez ellerini birbirine vurur. Sonra ellerini çenelerinden birinin altına dua ediyormuşçasına getirir ve dönmeye başlar. Delimsirek parıltılar saçan gözleriyle televizyona, duvarlardaki resimlere, su soğutucusuna bakar. Ve güler...

Neyin bu kadar gülünç olduğunu bize belirtmez. Bana gülünç gelense dönüp durmasıdır. Bir yanından itseniz, altında ağır-

lık olduğundan, yere kadar eğilir sonra düzelir; dönmeye devam eder. Kimsenin suratına bakmaz...

Onbire yirmi var, onbire çeyrek, onbire on... hastalar küçük odalardaki randevularına gider gelirler. Garip odalardır bunlar. Duvarların boyutları birbirini tutmaz; döşemeler düz değildir. Makineler belirgin bir hız düzeyine erişmiştir...

California'ya futbol takımıyla birlikte maç yapmaya gittiğimizde bir iplik fabrikasına da uğramış, makinelerin homurtusunu duymuştum. Bu homurtu, hastanedeki makinelerin vınlamasını hatırlattı bana. Çok başarılı bir yıl geçirmiş, şampiyon olmuştuk. Okul Alle Birliğinin üyeleri, aralarında para toplayarak bize uçak bileti aldı ve bütün takımı California'ya, eyaletin liseler arası şampiyonuyla maç yapmaya yolladı. Maçı oynayacağımız kente inince bazı sanayi kuruluşlarını gezmeye gittik. Takımımızın çalıştırıcısı, kişinin görerek öğreneceği kanısındaydı. Bu nedenle, bir kente gidince, süt fabrikalarından şeker pancarı tarlalarına, konserve fabrikalarından bilmemne kuruluşlarına kadar gezer dururduk. California'da da sıra iplik fabrikasına gelmişti. Fabrikaya gelince, çocukların çoğu içeri şöyle bir bakıp otobüse döndü; bavulların üzerinde açık pokere sıvandı. Ama ben içerde kaldım. Koşuşup duran kara kızların yolundan uzağa, bir köşeye çekildim. Fabrika beni bir tür düşe itelemişti. Makinelerin homurtusu, tırkırtısı, gıcırtısı. Belirli bir kalıp içinde oluşuyordu herşey. Bunun için fabrikada kaldım. Bir başka nedeni de, o son günlerde kabıldan ayrılıp baraj inşaatında, micir makinelerinde çalışan insanları hatırlatmasıydı. Delicesine, ama basma kalıp bir düzen. Tekdüze yaşantının büyülediği yüzler... Takımla birlikte dışarı çıkmak istemiştım, ama yapamadım.

Kış yarı başlamıştı, sabahtı. Şampiyon olduğumuzda verdikleri ceket sırtımdaydı. Kırmızı - yeşil, kolları meşin, sırtında neyi kazandığınızı belirten, bezden bir futbol topu dikili ceket. Makinelerin arasında koşuşup duran kara kızlar dönüp dönüp

bu cekete bakıyorlardı. Ceketi sırtımdan çıkarttım. Kızlar bakmayı sürdürdü. O zamanlar çok daha iri yarıydım.

Kızlardan biri makinesinin yanından bir iki adım ayrıldı. Bir sağa bir sola bakındı, ustabaşı görünürlerde mi diye? Sonra yanına geldi. Bu akşam liseler şampiyonuyla oynayıp oynamayacağımızı sordu. Kardeşi rakip takımın orta sahasında oynuyor-muş. Futboldan falân söz ettik bir süre ve yüzünün bulanıklaşmaya başladığını farkettim. Sanki aramızda sisten bir perde oluşuyordu. Ama bu sis değil, makinelerden çıkan pamuk parçacıklarıydı.

Kıza pamuk parçacıklarından söz ettim. Gözlerini devirdi. Dudaklarının arasından taşması'n diye kahkahasını yumruğuyla bastırdı. Sisli bir sabah gibi, demiştim, ördek avına çıkmışız san-ki.

«Benimle ördek avına çıkıp da ne yapacaksın?»

Tüfeğime bakabileceğini söyledim. Fabrikanın dört bir yanında kızlar, kahkahalarını yumruklarıyla bastırdılar. Ne kadar akıllı olduğumu anlayınca ben de güldüm biraz. Gülüp konuşurken bileklerimi yakaladı; tırnaklarını geçirip sıkı sıkı tuttu. Yüzü tüm hatlarıyla belirginleşiverdi gözlerimin önünde. Bir şeyden ödünün koptuğunu anladım. Fısıldadı, boğuk bir sesle:

«Beni al götür burdan koca oğlan. Bu fabrikadan, bu kentten, bu hayattan! Ördek avına götür... Başka bir yere. Ha, koca oğlan, ha?»

Kara, güzel suratı gözümün önünde pırıl pırıl pırıldı. Ağzım açık, kalakaldım önünde. Ne söyleyeceğimi düşünüyordum. Belki bir kaç saniye, böyle birbirimize kenetli kaldık. Derken fabrikanın sesi yükseldi ve birşey onu benden koparmaya başladı. Göremediğim bir lp, çiçekli, kırmızı eteğine takılmış, geri çekiyordu onu. Tırnaklarıyla derimi yüzdü ve benden koptuğu an yüzü o belirginliğini yitirmeye başladı; yumuşak, akar bir biçim aldı, eriyen çukolata gibi. Güldü; eteklerini açıp bacaklarını göstererek

topuklarının üzerinde topaç gibi döndü. Omuzunun üzerinden bana bakıp göz kırptı. Makinesine koştı; çıkan ipliği aldı. Çekti, çekti, çekti. Koştı. Köşeye yakın duran sepetin içine attı. Köşeyi döndü sonra; yitti gözden.

Fabrikanın içi, iğler, bembeyaz duvarlar, hırıltılar, gıcırtilar, homurtular, gri makineler, çiçekli kumaştan eteklik giymiş kızlar... tümü bembeyaz ipliklerle birbirine bağlanmış; ak ipliklerden bir ağ fabrikayı içine almış... arada bir koğuştta bir şey olur, bunları hatırlarım.

Evet. Bildiğim bir şey var. «Koğuş. Düzenin» fabrikası. Hastane, mahallelerde, okullarda, kiliselerde yapılan hataları onarmak için var. Onarılmış, kimi zaman eskisinden de iyi ürün, yeniden topluma dönünce Büyük Hemşire mutlu oluyor, Eciş bücüş gelen bir şey, şimdi çalışan, uyumlu bir bileşim; hastaneye 'yaşa varol'lar sağlayan bir mucize. Suratına kaynaklanmış gülücüğüyle yürüyüşünü, güzel bir mahalleye yerleşişini izleyin. O mahallede şimdi sokakları kazıyorlar; lağım boruları düşüyorlar. Mutlu. Sonunda çevresine uydu.

«Hastaneden döndüğünden bu yana Maxwell Taber'daki değişiklik akıl almaz bir şey! Gözlerinin çevresi morarmış, biraz zayıflamış, ama biliyor musun yepyeni bir adam olmuş. Şu çağdaş Amerikan bilimi, aman aman!»

Bodrumundaki ışık, gece yarısından sonra da yanıyor. Teknisyenlerin beynine yerleştirdiği parçalar, parmaklarına yetenek ve beceri veriyor; uyuşmuş karısıyla, biri dört diğeri altı yaşındaki kızının ve her Pazartesi gecesi oyun oynadığı komşularının üzerine eğiliyor; onların da uyum kazanmalarına yardımcı oluyor. Düzene başegmeyi böyle sağlıyorlar işte.

Daha önceden belirlenen yılları dolunca duruveriyor. Kasa-ba onu çok seviyor; gazetede, bir yıl önce, izcilere Mezarlığı Temizleme Gününde yardım ederken çekilen resmi basılıyor. Lise

müdürü karısına bir mektup yollayıp, Maxwell Wilson Taber'in kasabadaki tüm gençler için bir ilham kaynağı olduğunu yazıyor.

Genellikle cimriliklerinden yanlarına varılmayan cenaze kaldırıncıları bile, yumuşuyorlar:

«Bak şuna yahu. Zavallı Max Taber. İyi adamdı. Gel tabutunun içini fazladan kadifeyle kaplayalım. İndirim yaparız. Yok canım ne indirimi? Bedava verimiz...»

Böylesine başarılı bir gömme, Büyük Hemşireyi mutlu kıldığı gibi, mesleği ve bütün sanayi açısından da başarı sayılıyor. Herkes gömmeden mutlu kalıyor.

Ama yeni hasta başka. Koğuşa adımını atan, dünyanın en uysal hastası da olsa, günlük işlere alışınca, herşeye ayak uyduruncaya kadar onunla uğraşmak gerek. Hem, yeni gelenin ortalığı birbirine katmayacağına, düzenin içine okumayacağına kim güvence verebilir? Ve, daha önce de açıkladığım gibi, düzende en küçük değişiklik, Büyük Hemşireyi öfkenin doruğuna çıkarmak için yetiyor da artıyor bile...

Öğleye varmadan sis makinesinin başındalar gene, ama sonuna kadar açmamışlar. Sis kalın değil. Gözlerimi faltaşı gibi açarsam görebiliyorum. Bir gün gelecek, gözlerimi faltaşı gibi açmaktan vazgeçeceğim; kendimi koyvereceğim, diğer iyileşemezler gibi sisin içinde yitip gideceğim. Ama şimdilik bu yeni adam beni ilgilendiriyor. Biraz sonra başlayacak Grup Toplantısında ne yapacağını görmek istiyorum.

Bire on kala sis iyice dağılıyor ve kara oğlanlar, iyileşebillirlere, toplantı için ortalığı temizlemelerini söylüyorlar. Bütün masalar dinlenme odasından çıkarılıp karşıdaki küvet odasına

taşınıyor. Mc Murphy, dans edilecek kadar yer açıldığını söylüyor.

Büyük Hemşire, bütün bunları camın ardından izliyor. Üç saattir, o camın ardında, kıpırdamadan oturuyor. Öğle yemeği için bile ayrılmadı. Dinlenme odasından bütün masalar çıkarılıyor ve saat tam birde doktor odasından çıkıyor, holde yürüyor, başıyla hemşireyi selâmlayıp kapının solundaki iskemleye oturuyor. O iskemlesine yerleşince hastalar da oturuyor; derken küçük hemşirelerle genç doktorlar giriyor içeri. Herkes yerini alınca, Büyük Hemşire camın ardındaki koltuğundan kalkıyor, arkaya yürüyor. Üzerinde göstergelerin, düğmelerin olduğu, çelik bir panonun yanına gidiyor. Yokluğunda düzenin tıkır tıkır işlemesini sağlayacak şeyleri yaptıktan sonra dinlenme odasına, elinde kara kaplı ve bir sepet dolusu notla giriyor. Üniforması öyle bir kolalanmış ki, altı saattir sırtında olmasına karşın hiç bir yerinden bükülmüyor. Köşelerde dirseklerde çıkıntılar oluşturuyor yalnızca ve donmuş çadır bezinin katlanırken çıkardığı cıvırtıyı andıran bir ses veriyor.

Kapının hemen sağına oturuyor.

Büyük Hemşire oturur oturmaz, ihtiyar Pete Bancini sallanarak ayaklanıyor, başını sallamaya, burnundan hırıltılı hırıltılı soluk alıp vermeye başlıyor :

«Yorgunum. Ööööf! Ah Tanrım Amma da yorulmuşum...» Koğuşa onu dinleyebilecek yeni biri geldi mi hep böyle yapar.

Büyük Hemşire Pete'e bakmıyor. Sopotindeki kâğıtları gözden geçiriyor:

«Biriniz gidip Bay Bancini'nin yanına otursun. Onu susurun ki, toplantıya başlayabilelim.»

Billy Bibbit gidiyor. Pete dönmüş, gözlerini McMurphy'e dikmiş, demiryolu kavşaklarındaki kırmızı işaretler gibi kafasını bir o yana bir bu yana sallıyor. Demiryollarında otuz yıl çalıştı; tükenmiş, yalnız anılarıyla sürdürüyor eylemini.

«Çoook yorgunum.»

Biliy, üzeri çillerle kaplı elini Pete'nin dizine koyuyor:

«Sakin ol Pete.»

«...çok yorgunum..»

«Biliyorum Pete.»

Dizi okşuyor; bebek sırtıymışcasına tıptışlıyor; Pete'de, kimsenin yakınmalarına kulak asmayacağını kestirerek kafasını sallamaktan vazgeçiyor.

Hemşire, saatini çıkarıp duvardakine göre ayarlıyor; kuruyor. Sepetin içine yatırıyor. Sepetten bir dosya alıyor:

«Başlayalım mı?»

Başka birinin rahatsız edip etmeyeceğini anlamak için güler, yakasının içinde başını döndürerek çevresine bakınıyor. Kimse onunla gözgöze gelmiyor; herkes şeytan tırnağı aranıyor. McMurphy'den başka herkes. Köşede bir koltuk bulmuş kendine; sahip çıkmış koltuğa, kurulmuş. Her hareketini izliyor Büyük Hemşirenin. Gezinen gözleri bir saniye üzerinde asılı kalıyor. Kepi hâlâ kafasında, kulaklarına kadar çekmiş. Moto-siklet yarışını andırıyor. Kucağındaki eli ikiye kesiyor. Kâğıt hıştırtısı o sessizlikte bomba gibi patlıyor. Büyük Hemşire, sabahtan beri poker oynamasını izlemiş. Paranın el değiştirdiğini görmemiş, ama McMurphy'nin koğuş kurallarına uyararak kibritle oynayacaklardan olmadığını biliyor. Deste, hıştırtıyla ikiye bölünüyor, gene gürültüyle bütünleşiyor ve kürek iriliğindeki elin içinde yitliyor.

Hemşire, saatine bakıyor, dosyadan bir kâğıt çıkarıp göz atıyor, sonra gene dosyanın içine sokuyor, Dosyayı bırakıp kara kaplıyı alıyor. Ellis, duvardaki yerinden öksürüyor; hemşire öhö-öhö'ler kesilene dek bekliyor:

«Cuma günkü toplantının sonunda... Bay Harding'in sorununu konuşuyorduk... genç karısıyla ilgili sorununu. Karısının

çok iri göğüsleri olduğunu, sokakta yürürken erkeklerin dikkatini çektiğini, bundan da rahatsız olduğunu söylemişti. Karısının iri göğüsleri yüzünden aşağılık duygusuna kapıldığını da belirtmişti. Kimse buna temas etmek ister mi?»

Harding gözlerini yumuyor. Kimsede ses yok. McMurphy, odadakilere bakıyor. Hemşirenin sorusuna cevap veren çıkacak mı diye. Sonra ellerini kaldırıp parmaklarını şaklatıyor, sınıftaki bir çocuk gibi.

«Evet, bay... McMurray?» diye soruyor hemşire.

«Neye temas edilecek?»

«Ne... temas mı?...»

«Yanılmıyorsam siz, 'kimse buna temas etmek ister mi?..' diye sormuştunuz.»

«Ben... şeye... yani konuya temas etmek demek istedim. Bay Harding'in karısıyla olan sorunununa.»

«Ha! Ben de 'kimse kadının memelerine temas etmek ister mi?' diye sordunuz sandım.»

«Nerden çıkarıyorsunuz bunu?»

Susuyor. Bir an için ne diyeceğini bilemiyor Büyük Hemşire. İyileşebilirlerden bazıları elleriyle ağızlarını örterek kıkır kıkır gülüyor. McMurphy geriniyor, esniyor, Harding'e bakıp göz kırpmıyor. Hemşire sakın, kara kaplıyı sepetin içine bırakıyor ve bir başka dosya alıp açıyor; okumaya koyuluyor:

«McMurray, Randle Patrick. Pandleton İslahevinden. Eyalet Mahkemesi kararıyla alınıp akıl hastanesine kapatılmış. Teşhis, ve olanak varsa amacıyla. Otuz beş yaşında. Hiç evlenmemiş. Komünist Savaş Esirleri Kampından tutsakları kurtardığı için Üstün Hizmet Madalyası almış. Emirlerle itaatsizlikten ordudan kovulmuş. Kavga, sarhoşluk, asayişi bozmak gibi suçlardan tutuklanmış. Sürekli kumar oynamaktan ve ırza geçmekten de sabıkası var!»

Doktorun kulakları dikiliveriyor:

«Irza geçmek mi?»

«Onsekiz yaşını doldurmamış bir kızla...»

«Çüüüüü. Delil yetersizliğinden serbest bırakıldım.» Mc-Murphy, doktora bakarak konuşuyor. «Daha doğrusu kız tanıklık yapmayı kabul etmedi.»

«Onbeş yaşındaymış.»

«Bana onyediyi olduğunu söylemişti, doktor. Düünden razıydı ayrıca!»

«Adli tıp raporunda kızla bir değil, birkaç kez yattığı saptanmış...»

«Öylesine aç bir karıydı ki, sonunda pantolonumun önünü dikmek zorunda kalmıştım.»

«Adli tıp raporuna rağmen çocuk tanıklık yapmayı kabul etmemiş. Tehdit edildiği söyleniyor. Sanık, duruşmadan kısa bir süre sonra kasabadan ayrılmış.»

«Yavaş olalım. Kasabadan kaçtım doktor.» Öne eğilip dirseğini dizine dayıyor. Salt doktorla konuşuyor. «O küçük fahişe, onaltısına bastığında bendeniz çoktan yedi kat yerin dibine göçmüş olurdu. Karı beni alaşağı edip sırtımı yere vuruyordu her fırsatta. Olmazlansam, çelmeyi takıp yere yıkıyor, üstüme çullanıyordu.»

Hemşire dosyayı kapayıp doktora uzatıyor:

«Yeni hastamız, Doktor Spivey.»

Sanki dosyanın içine bir insan katlamış da incelesin diye doktorun eline tutuşturuyor.

«Onunla ilgili ayrıntılı bilgiyi size daha sonra sunacaktım, doktor bey. Ama madem Grup Toplantısında söz aldı, onu şimdi de savabiliriz.»

Doktor gözlüklerini takıyor; burnunun üstüne iyice yerleştiriyor. Gözlükler sağa doğru yatmış, ama doktor, kafasını sola yatırarak dengeyi sağlıyor. Dosyayı karıştırırken gülümsü-

yor. Bu yeni adamın açık sözlülüğünden dobra dobra konuşmasından bizler gibi o da hoşlanmış anlaşılır. Ne var ki, doktor da açık açık kahkaha atamıyor. Sonuna gelince dosyayı kapatıp önceki gibi öne eğilmiş; dirseğini dizine dayamış.

«Gördüğüm kadarıyla, ruhsal tedaviden geçmemişsiniz bugüne kadar Bay McMurray.»

«McMurphy. doktor.»

«Ya? Ama... hemşire...»

Yeniden dosyayı açıyor, gözlüklerini takıyor. Bir dakika kadar inceliyor dosyayı. Kapıyor. Gözlüklerini çıkarıyor:

«Evet, doğru McMurphy. Özür dilerim.»

«Rica ederim. Hanım başladı... hatayı o yaptığı yanı. Bu tür davranışları daha önce de gördüm. Hallahan diye bir amcam vardı. Bir kadını çıkardı. Her nedense kadın Hallahan demez, adamcağızı kızdırmak için Hooligan derdi. Aylarca sürüp gitti bu. Sonunda amcam bir son verdi bu işe. Hemde nasıl!»

«Ya? Nasıl?»

McMurphy, sırtıp baş parmağıyla burnunu ovalıyor:

«Yo, işte bu olmaz. Hallahan Amcamın uyguladığı yöntemi kimseye anlatmam. Belli olmaz, insan hali, bakarsınız gün gelir aynı yöntemi ben de uygulamak zorunda kalırım.»

Bunları Büyük Hemşireye bakarak söylüyor. Hemşire de gözlerini kaçırmıyor tabii; gülümsüyor. McMurphy, bakışlarını gene doktordan yana çeviriyor:

«Dosyamla ilgili neler soracaktınız?»

«Acaba daha önce ruhsal tedavi gördünüz mü? Bir ruh doktoruna gittiniz mi? Ya da hastanede yattınız mı?»

«Akıl hastanesinde değil, ama eyalet ve federal hapishanelerinde yattım...»

«Beni sadece akıl hastaneleri ilgilendiriyor.»

«Yo, ilk kez bir akıl hastanesine geliyorum. Ama deliyim

ben doktor. Yemin ederim. Dur... bak... bak gösteriim sana. İslahevindeki doktor yazmıştı şuraya...»

Ayağa kalkıyor. Elindeki kâğıtları ceketinin cebine soku-
yor. Doktorun yanına geliyor. Omuzunun üzerinden dosyaya
bakıyor. Doktorun kucağındaki dosyayı karıştırmaya başlıyor:
«Şuna bir yere yazmış olacak... şuraya... şunun arkası-
na...»

«Öyle mi? Herhalde gözümden kaçtı. Dur bir dakika.»

Doktor, gene gözlüklerini çıkarıp burnunun üstüne yerleş-
tiriyor. McMurphy'nin parmağıyla işaret ettiği yere bakıyor.

«Nah işte burası doktor. Benimle ilgili yazılanları özetler-
ken, hemşire hanım, burayı atladi. 'McMurphy'de sürekli şehvet
nöbetleri görülmüştür. Bunun, **psikopat** olmasına yol açtığı sa-
nılmaktadır.' Ordaki doktor bana **psikopatın** sürekli kavga eden
kadın dü... özür dilerim hanımlar... cinsel ilişkilerimde çok he-
yecanlı olduğum söylendi o doktor tarafından da. Bu ciddi bir
hastalık mı doktor bey?»

Bu soruyu sorarken yüzünde küçük çocukları andıran bir
merak, kaygı okunuyor. Doktor başını önüne eğiyor, ağzından
kaçabilecek kahkahayı tıkıyor yumruğuyla. Gözlükleri burnun-
dan düşüp cebine giriyor. İyileşebilirlerin tümü gülümsüyor.
Hatta iyileşemezler içinde bile sırıtanlar var!

«Bu, cinsel ilişki sırasında aşırı heyecan ya da gereğinden
çok cinsel ilişkide bulunmak için büyük bir istek duymak so-
runu doktor, sizi de rahatsız etti mi?»

Doktor gözlerini siliyor:

«Hayır Bay McMurphy, benim böyle bir rahatsızlığım ol-
madı doğrusu. Ancak, ıslahevindeki doktorun karaladığı şu sa-
tırlar çok ilginç: 'İslahevinin tarlalarında çalışmamak için has-
talık numarası yaptığından kuşkulandırmaktayım. Bu konuda çok
dikkatli olunmasını öneririm.'» Başını kaldırıp McMurphy'e bakı-
yor. «Buna ne buyrulur Bay McMurphy?»

«Doktor!» Doğruluyor. Alnını kırıştırıyor. Kollarını iki yana açıyor. Namusu, açık yürekliliği simgeliyor sanki. «Bende akıllı bir adam hali var mı?»

Doktor gülmek için kendini öylesine tutuyor ki, bu soruya cevap bile veremiyor. McMurphy bu kez büyük Hemşireye dönüp sorununu yineliyor:

«Akıllı mıyım ben yani?»

Cevap verecek yerde ayağa kalkıyor Büyük Hemşire. Dosyayı doktorun elinden alıp sepetin içine koyuyor. Gene yerine oturuyor.

«Bay McMurray'e Grup Toplantılarında uygulanan yöntemleri, protokol kurallarını açıklasanız iyi olur, doktor bey.»

«Hemşire hanım, size Hallahan Amcım'dan ve adını sürekli yanlış vurgulayan kadından söz etmiş miydiniz?»

Gülümsemeden, uzun süre McMurphy'nin yüzüne bakıyor Büyük Hemşire. Dudaklarına dilediği gülücüğü yamayabilme becerisine sahiptir. Sonunda içini çekiyor:

«Özür dilerim Bay McMurphy.» Doktoru dönüyor gene. «Şimdi doktor bey, lütfen açıklar mısınız?»

Doktor, kollarını göğsünde kavuşturup ardına yaslanıyor:

«Evet, en iyisi tedavi yöntemlerimizi ayrıntılarıyla anlatmak. Bunların ardında yatan kurama değinabilirim. Gerçi bunu daha sonraya bırakırdım ama bu kez, istediniz diye, Bayan Ratched, açıklamaya şimdi geçeceğim. Çok iyi düşündünüz.»

«Tabii kuramdan da söz etmek gerek, doktor bey, ama ben, toplantı sırasında hastaların yerlerinden kalkmamaları gerektiğini belirten kuralı anlatmanızı rica etmiştim.»

«Tabii. Sonra da kuramı açıklarım. Bay McMurphy, toplantı sırasında hastaların yerlerinden kalkmamalarını isteriz. Düzeni ancak böyle sağlayabiliyoruz.»

«Tabii efendim. Ben sadece dosyamdaki o yazıyı size göstermek için koltuğumdan kalkmıştım.»

Koltuğuna dönüyor. Geriniyor, esniyor, oturuyor, kıpır kıpır ediyor bir süre, rahat bir yer arayan bir köpek gibi. Bulunca da gömülüyor koltuğun derinliklerine; gözlerini doktora dikip bekliyor.

«Kurama gelince...» Doktor derin, mutlu bir soluk alıyor. Ruckly bağılıyor birden:

«Hay s...yim karıyı!»

McMurphy, elinin tersiyle ağzının yarısını kapatıp Ruckly'e sesleniyor:

«Kimin karısını?» Martini başını çeviriyor hemen; gözleri iri iri açılmış bakışları bir noktada:

«Kimin karısı? Ha. O mu? Evet anlıyorum. Doğru...»

Başını sallıyor McMurphy:

«Şu Martini'nin gözleri bende olsa başka bir şey istemezdim.»

Sonra susuyor; toplantının sonuna kadar da sesini çıkarmıyor. Öylece oturup izliyor. Bir tek sözcüğü, en küçük eylemi kaçırmıyor. Doktor, uzun uzun kuramından söz ediyor. Derken Büyük Hemşire, yeterince konuştuğuna karar verip susturuyor adamı, ve Harding konusuna geçiyorlar. Toplantının sonuna dek de Harding'ten söz ediliyor.

Toplantı sırasında, McMurphy bir kaç kez öne eğiliyor, bir şeyler söylemeye hazırlanıyor. Ama, nedendir bilinmez, son anda vazgeçip ardına yaslanıyor gene. Şaşkınlık duyduğunu belirten bir anlatım var yüzünde. Burada garip garip işlerin döndüğünün bilincine yeni yeni varıyor. Ama ne olduğunu kesinlikle anlayamıyor; üzerine parmak basamıyor. Sözelimi, kimse'nin gülmeyişini garipsiyor. Ruckly'e «Kimin karısı?» diye sorduğunda herkesin kahkahalarla güleceğini ummuştu. Ama tek kişiden ses çıkmadı. Duvarların baskı altında tuttuğu hava, gülmeyi engelleyecek kadar yoğun. İnsanların yüreklerinde oluşan, dudaklarında kahkahaya dönüşmeyi bekleyen dalgaları

yumruklarıyla tıkadıkları bir ortam, en azından garip! Un su-ratlı, kıpkızıl dudaklı, koca memeli bir karının karşısında eğilip bükülmelerinde de gariplik var tabii. Eyleme geçmeden, olan biteni en ince ayrıntısına kadar öğrenmek, bilmek istiyor. Akıllı bir kumarbazın şaşmaz kuralı bu. Oyuna girmeden çev-reyi incelemek gerek.

Tedavi Topluluğu Kuramını o kadar çok dinledim ki, belle-ğimden, en küçük ayrıntısına kadar sıralayabilirim: Kişi önce küçük bir toplulukta nasıl davranılması gerektiğini öğrenmek zorundaymış. Ancak o zaman toplumun içine salınır verilmiş. Topluluğun diğer bireyleri, kişiye, davranışlarının hangisinde yanlışlığa düştüğünü, neyi nasıl yaparsa bu yanlışlıklardan sıyrılabilceğini öğretirmiş. Kişiye deli ya da akıllı damgasını vur-an toplum olduğuna göre, toplumun kurallarına, ölçülerine, kalıplarına uymak gerek. Ne zaman koğuşa yeni bir hasta gel-se, doktor, kuramı baştan sona anlatır. Zaten ancak o zaman-lar toplantının dizginlerini ele geçirir; yönetir. Tedavi Toplu-luğunun amacı, demokratik bir koğuk yaratmakmış. Hastalar ve hastaların oyları ile yönetilen, onları Dışarıya göndermeyi amaçlayan bir düzen, Küçük bir yakınma, bir rahatsızlık, Gu-rupta konuşulmalıymış. İnsan bu gibi rahatsızlıkları açığa çıkar-malıymış. Yoksa ruhunda kanserleşirmiş. Sonra çevreye öyle uyulmalıymış ki, duygusal sorunları diğer hastaların, doktorların ve hemşirelerin önünde rahatça söyleyebilmeliymiş kişi. Ko-nuşun, diyor. Konuşun, tartışın, açıklayın. Arkadaşınızın günlük konuşmanız sırasında bir şey söyledikini duyduunuz mu da, he-men koşup kara kaplıya yazın. Bu 'İsplyonculuk' değil, arkadaşı-nıza yardım anlamına gelir. Eski günahları açığa çıkarın; herke-sin gözü önünde aklansınlar. Gurup Tartışmalarına katılın.. Bi-linçaltının gizlerine hem kendinizin honı arkadaşlarınızın girmesi-ne yardımcı olun. Dostlar arasında gizli saklı yoktur.

Burayı demokratik, özgür mahallelerinize benzetmek istiyoruz, diyerek bitirir sözlerini genellikle. Dışarıdaki koca dünyanın, küçük bir örneği. Bir gün gelecek, Dışarıdaki o koca dünyada sizler de yerinizi alacaksınız.

Belki daha söyleyecekleri vardır, ama Büyük Hemşire susturuyor doktorumuzu. Oluşan kısa sessizlikte Pete ayağa kalıyor, başını sallıyor sağa sola, ne kadar yorgun olduğunu söylüyor. Bunun üzerine hemşire yanına birini yolluyor. Susturun şunu, diyor. Toplantının sürmesi gerek. Ve Pete susturuluyor; toplantı da sürüyor...

Sadece bir kez, dört beş yıl önce, olaylar bambaşka gelişmişti. Doktor, kuram konusuyla ilgili konuşmasını noktalamış, hemşire hemen sözü almıştı:

«Şimdi. Kim söyleyecek? Eski gizleri kim ortaya dökecek?»

Soruyu izleyen yirmi dakika çıt çıkmadı. Hemşire gözleriyle tüm İyileşebilirleri büyülemişti. Herkes uykuyla uyanıklık arasındaki o bıçak sırtında emekliyordu. Gemilere yol gösteren deniz feneri gibi gözleri, İyileşebilirleri taradı. Yirmi uzun dakika sessizlik sürdü. Derken Büyük Hemşire saatine baktı:

«Yani içinizde, açıklamadığı bir şey yapmış olan kimse yok mu?» Sepetine uzanıp kara kaplıyı alıyor. «Geçmişini yeniden deşecek miyiz?»

İyileşebilirler kaskatı kesildi. Ağızları açılıverdi aynı anda. Tarayan gözleri, duvarın dibinde oturan ilk adamın üzerinde durdu.

Adamın dudakları oynadı:

«Bir benzlin istasyonundaki kasayı soydum.»

Gözler yanındaki adama kaydı.

«Küçük kızkardeşimi yatağa almak istedim.»

Gözler bir başka İyileşebilirin üzerinde şimdi; her biri ayağa fırlayıp içini döküyor:

«Ben... erkek kardeşimi yatağa almak istemiştim.»

«Altı yaşındayken kedimi öldürdüm. Tanrı beni bağışlasın. Kedimi taşla tutarak öldürdüm ve suçu komşumuza yükledim.»

«Almak istedim derken yalan söyledim. Kızkardeşimi yatağıma aldım!»

«Ben de! Ben de!»

«Ben... ben...»

Düşlediğinden de iyiydi. Herkes bir ağızdan konuşuyor, yürekler boşaltılıyordu. Bütün hastalar yarışa girişmişlerdi sanki. Herkes yanındakinden daha kötü olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. Öyle şeyler söylüyorlardı ki, bir daha yüzyüze bakamayacaktı kimse. Her açıklamadan sonra hemşire başını sallıyor 'evet, evet,' diyordu.

Derken İhtiyar Pete ayaklandı. «Yorgunuuuum!» diye bağırdı. Sesinde o güne dek kimsenin duymadığı bir sertlik vardı.

Herkes sustu. Utanmışlardı. Sanki Pete, gerçek, önemli ve doğru bir söz söylemiş, iyileşebilirlerin çocuksu bağırıtlarının ne denli utanç verici olduğunu kanıtlamıştı. Büyük Hemşire çok öfkelenmişti. Gülücüğü çenesinden aşağı damlıyordu. Hiç böylesine rahat konuşturamamıştı hastalarını.

«Biriniz zavallı Bay Bancini'ye bakıverin.»

İki-üç kişi ayağa kalktı. Onu yatıştırmak, sırtını sıvazlayıp susturmak istedi. Ama Pete susmaya yanaşmıyordu: «Yorgunum! Yorgunum.» deyip duruyordu hababam.

Sonunda hemşire kara oğlanlardan birini çağırdı ve bilek gücüyle Pete'in dinlenme odasından çıkarılmasını buyurdu. Kara oğlanların, Pete gibilerin üzerinde herhangi bir etkileri olmadığını unutmuştu besbelli.

Pete, yaşamı boyunca iyileşemez olmuş. Gerçi hastaneye geldiğinde ollisinin üstündeydi ama, doğduğundan beri hep iyileşemezmiş. Kafasının iki yanında içbükey izler var. Doğumu sırasında doktor oralardan yakalayıp çıkarmış Pete'i gün ışığına. Anlaşılan Pete kafasını çıkarıp şöyle bir bakınmış çevresine.

Doğum odasının girdisini çıktısını görüp nasıl bir yere adım atacağını anladıktan sonra gene içeri girmiş ve çıkmamak için direnmiş. Doktor pes diyecek değil ya? O da daldırmış içeri kıs-kacını, Pete'in kafasından yakalayıp almış dışarı, herşeyin çö-zümlendiğini sanıp derinden bir de ooooooh çekmiş. Ama Pete'in kafası, yeni yoğrulmuş, nemli kil kadar yumuşak olduğundan kısaç izleri kalıvermiş. İşte bu izler yüzünden geri zekalı olu-vermiş bizim Pete. Bütün gücünü kullanarak altı yaşındaki bir çocuğun yapabileceği şeylerin üstesinden ancak gelebiliyor.

Geri zekalı olmasının bir yararı da var. Böylece Düzen'in pençelerinden kurtulabilmiş. Onu yoğuramamış. Basit bir iş vermişler. Demiryolunda. Kırmızı, yeşil, sarı ışık sallanmasını öğretmişler gelip geçen trenlere: makas bir yöndeysse kırmızı, diğer yöndeysse yeşil, ileride bir tren varsa da sarı. Ve başardı. Bütün gücünü kullanarak üstesinden geldi bu görevin.

İşte bunun için Kara oğlan bir şey yapamadı Pete'e. Kafasının içine denetim aygıtı yerleştirilmemişti. Ama bunu ne kara oğlan ne de odadan çıkarılmasını buyuran Büyük Hemşire düşünebildi o an. Kara oğlan Pete'in yanına geldi, kolunu tutup kapıdan yana sürüklemek istedi.

«Hadi bakalım Pete. Koğuşa gidelim. Herkesin rahatını kaçıırıyorsun.»

Pete, kolunu çekip kurtardı kara oğlanın pençesinden:

«Yorgunum.»

«Hadi moruk, ortalığı karıştırma. Seni yatağına götürüp yatıracam...»

«Yorgunum...»

«Yürü dedim sana moruk!»

Kara oğlan kolunu tutup çekti gene. Pete kafasını sağa sola sallamayı kesip ayağa kalktı. Dimdik oldu. Gözlerini iri iri açtı. Genellikle Pete'in gözleri yarı örtülüdür. Bulanıktır da; üstüne süt sıvanmış gibi. Ama bu kez masmaviydiler; pırıl

pırıl! Kara oğlanın tuttuğu kolu da şişmeye başladı. Doktorlar, hemşireler, hastalar aralarında lâflıyor, bu yaşlı adama kulak asmıyorlardı. Nasılsa sesi kesilecek, toplantı da durduğu yerden sürecekti. O kolun bitimindeki elin açılıp kapandığını görmediler. Kol zincir, el de demir bir toptu. Kara oğlan Pete'in kolunu çekti gene:

«Hadi yürü...»

Eli gördü. Geri çekilmeye çalıştı, ama geç kalmıştı. Pete'in demir topu suratının ortasında patladı; ayakları yerden kesildi. Havada uçtu. Güüüüm diye duvara çarpıp yere yığıldı, kaldı.

Cüceyle diğer kara oğlan şaşkın şaşkın olanı izliyorlardı. Hemşire parmağını şaklattı. Eyleme geçti iki kara hastabakıcı. Küçüğü büyüğünün yanında. Tam Pete'in yumruk menziline girmişlerdi ki, durdular. Pete'in bizler gibi denetlenmediğini, kafasının içine özel Düzen aygıtlarının yerleştirilmediğini hatırladılar. Eğer Pete'i yakalayacaklarsa delirmiş bir ayıyla, bir boğayla boğuşmak zorunda kalacaklarını anladılar. Başlarını çevirip yerde baygın yatan arkadaşlarına baktılar. Pete'le şu sıra kapışmak pek akıl kârı bir iş değildi hani!

Bu düşüncelerin etkisinde kalakaldılar. Aynı biçimde. Sol ayakları öne uzanmış, sağ elleri ilerde, Pete'le Büyük Hemşirenin arasında. Gözlerinin önünde demir top sallanıyor, ardında kar beyazı öfke pırıl pırıl yanıyor. Sallandılar, dumanlar çıktı oralarından buralarından. Dişlilerin tıkırtısını duyuyordum. Şaşkınlık içinde titrediklerini gördüm. Tam gazla, frenlere basılmışken giden bir makineydiler sanki.

Pete, odanın ortasında, demir topunu sallayarak, topuklarının üzerinde dengelenmiş, bekliyordu. Herkesin gözü üzerindedeydi şimdiki. Koca kara oğlandan cüce kara oğlana çevirdi gözlerini. Yaklaşmayacaklarını anlayınca hastalar döndü:

«Palavra... hepsi palavra bunların... görüyor musunuz? Palavra... başka bir şey değil...»

Büyük Hemşire kapıya dayalı duran sepetine yaklaşıyordu adım adım. Bir yandan da yumuşak bir sesle mırıldanıyordu:

«Evet Bay Bancini... sakın olun lütfen...»

«Palavra, başka hiç bir şey değil...» Sesindeki güç yitiyordu. Sözcükler birbirini iterek ağzından dökülüyordu artık. Pek zamanı kalmamıştı. Bir an önce sözlerini bitirmesi gerekiyordu sanki. «Benim elimde değil... Anlamıyor musunuz? Ben ölü doğmuşum... Siz değil... Siz ölü doğmamışsınız... Aaah çok çektim... zor...»

Ağlamaya başladı. Sözcüklerin doğru düzgün çıkmalarını sağlayamıyordu artık. Ağızını açıp kapadı. Konuşmaya çalıştı. Ancak sözcükleri cümlelerle sıralayamıyordu. Başını salladı. Beynini saran örümcek ağlarından kurtulmak istiyordu. İyileşebilirler bakıp gözlerini kırptı:

«Aaaaah ben... size... söylüyorum... ben size söylüyorum...»

İki büklüm olmaya başladı. Demir topu ele dönüştü. Uzatı; hastalara armağanmışçasına sundu.

«Elimde değil. Ben düşük doğmuşum. O kadar çok hakaret işittim ki, öldüm. Elimde değil. Yorgunum. Uğraşmak istemiyorum. Sizin önünüzde fırsatlar var. Ben öylesine hakaret işittim ki, ölü doğdum. Sizin işiniz kolay. Ben ölü doğdum, hayat çok güçtü. Yorgunum. Ayakta durmaktan, konuşmaktan yoruldum. Elli beş yıldır ölüyüm ben, ölü!»

Büyük Homşire, ucunda iğne takılı şırıngayı zıpkın gibi salladı. Kabasından vurdu Pete'i. Şırınga camdan bir kuyruk gibi bir kaç saniye sallandı; iğne köküne kadar girmişti. Pete iyiden iyiye iki büklümdü artık. Öne doğru eğiliyordu. İğneden değil verdiği uğruştan yorulmuş, bitmişti. Tükendiğini anlamak için bakmak yeterliydi.

Aslında iğneye gerek yoktu. Başı sağa sola sallanmaya, göz bebeklerine sütün bir perde inmeye başlamıştı. Hemşire iğneyi kabasından çıkarmak için geldiğinde Pete öylesine öne eğilmişti ki, gözyaşları, suratını ıslatmadan yere damlıyordu şıp şıp... Başını salladığından, yaşlar geniş bir alana yayılmaya başlamıştı. Sanki gözyaşlarıyla yeri dikiyordu. «Aaaaaaah.» Hemşire iğneyi çıkarırken kıpırdamadı bile.

Belki bir dakika için dünyaya, yaşayanların arasına dönmüş. bize bir şeyler söylemek istemişti. Dinlenmek istemediğimiz, anlamaya çalışmadığımız bir şey. Ve bu çabası onu hep-ten tüketmişti. Kabasından içeri fışkırtılan ilâç, bir ölüye verilmişti sanki; işe yaramıyordu. Yüreği yoktu ki ilâcı pompalasın; damarı yoktu ki ilâcı taşıсын; beyni yoktu ki ilâçtan yararlanılsın. Bir cesete yapılısaydı iğne, daha iyi olurdu belki.

«Ben...yorgunum...»

«Eğer cesaretinizi topladıysanız, Bay Bancini'yi alıp ya-tağına götürün.»

«...çooook yorgunum...»

«Hastabakıcı Williams da kendine gelmeye başladı, Doktor Spivey. Ona bir bakiverin, olmaz mı? İşte. Saati kırılmış, kolunu kesmiş.»

Pete, bir daha böyle bir şey yapmadı; yapmaz da. Toplantı sırasında ayağa kalkıp ne denli yorgun olduğundan söz etti mi, Büyük Hemşire yanına birini yollayıp susturuyor onu. O da susuyor. Başını sallayıp yorgunum demesi uyarı, yakınma ya da mazeret değil artık. O işleri bıraktı. Zamanı göstermeyen, ama durmadan eski bir saat gibi. Akrebi yelkovanı bükülmüş, yüzünde sayıları kalmamış, aşınmış, zili paslanıp susmuş; ama gene de anlamsız anlamsız tik-taklarını, guguklarını sürdürüyor..

Saat iki olduğunda, herkes zavallı Harding'e saldırmaya devam ediyor.

Doktor, iskemlesinde kıpır kıpır etmeye başlıyor. Kuramından söz etmediği sürece bu toplantılar doktor için rahatsızlık verici. Odasında oturup çizelgelerle uğraşmayı daha çok seviyor. Kıpır kıpır etmeyi sürdürüyor. Derken bir iki öksürük boğazını temizliyor. Hemşire, saatine bakıyor, bize masaları küvet odasından getirmemizi, sohbeti yarına bıraktığını bildiriyor. iyileşebilirler uyanıyorlar. Bir an Harding'den yana bakıyor hepsi. Yüzleri utançlarından kıpkırmızı. Bir kez daha uyanmış, enayi yerine koyulduklarını anlamışlar. Kimi ayağa kalkıp küvet odasına giderek masaları getiriyor. Kimi kütüphaneye yürüyor, dergileri indirip parmaklamaya koyuluyor. Ama asıl yaptıkları Harding'den kaçmak. Arkadaşlarından birini sorguya çektiler. Hem savcı, hem yargıç, hem de jüri gibi diziliverdiler zavallı Harding'in karşısına. Kırk beş dakika süreyle adamı lime lime ettiler. Soru yağmuruna tuttular: Acaba neden karısını mutlu edemediği kanısında? Başka bir erkekle ilişki kurmadığından nasıl bu kadar emin olabiliyor? Sorulara içtenlikle cevap vermezse, iyileşebileceğine inanıyor mu? Sorular, saldırılar. Ama şimdi uyanırlar. Suçluluk duygusuna kapıldılar. Bir süre Harding'den uzak kalacaklar.

McMurphy gözleriyle izliyor bütün bu olanları. Koltuğundan kalkmıyor. Şaşkın. Anlamıyor sanki olanları. Bir süre koltuğunda oturup iyileşebilirleri izliyor. Çenesindeki kızıl kıllara sürtüyor elli ikiyi. Derken ayaklanıyor. Gerinip esniyor. Göbeğini kaşıyor kâğıtlardan birinin ucuyla. Sonra, ter içinde, iskemlesinde oturan Harding'in yanına gidiyor.

McMurphy, bir saniye Harding'i inceliyor. Sonra uzanıp tahta iskemlelerden birini alıyor; döndürüyor. Ata biner gibi oturuyor. Harding hiç bir şeyin bilincinde değil. McMurphy

ceplerini dıştan yoklayarak ciğaralarını buluyor. Bir tane çıkarıp yakıyor. Önünde tutuyor yanık ciğarayı. Ucuna bakıyor. Baş parmağıyla işaret parmağını diliyle ıslatıp ciğaranın ucunu dilediği biçimde ayarlıyor.

McMurphy ciğarasını dişlerinin arasına kıştırıyor. Ellerini iskemlenin ardında kavuşturuyor, çenesini dayıyor. Gözlerinden birini ciğarasından tüten dumana karşı yumuyor. Bir süre tek gözle Harding'i inceliyor .Konuşmaya başladığında ciğara dudaklarının arasında, bir aşağı bir yukarı oynayıp duruyor:

«Bu toplantılar hep böyle midir arkadaşım?»

«Böyle midir?» Harding, içten yanaklarını çiğnemeyi bırakıyor. Gözleri, McMurphy'nin omuzunun üzerinden, belirli bir noktaya takılı.

«Bu Toplu Tedavi midir ne karın ağrısıysa, hep böyle midir? Hep aynı yöntemler mi uygulanır? Bir sürü tavuk gagalayıp duruyor...»

Harding kafasını çeviriyor; gözleriyle McMurphy'i buluyor. Omuzlarını geri atıp rahatmış gibi arkasına yaslanıyor. Gene yanaklarını içten ısırmaya başlıyor.

«'Bir sürü tavuk gagalayıp duruyor?' Bunun ne demek olduğunu anlayamadım doğrusu.»

«Öyleyse ben sana anlatayım.» McMurphy sesini iyice yükseltiyor. Ardında kümeleşen İyileşebilirleru bakmıyor, ama onlara konuştuğu belli. «Tavuklar, aralarından birinin üzerinde kan gördüler mi başına üşüşüp gaga atmaya başlarlar. Sonunda tavuğu paramparça ederler gagalarıyla. Kavgası sırasında kan, bir ikisine daha bulaşır. İlk zavallının işi bitince, sıra onlara gelir. Bu kez kanlanan üç-dört tavuk daha çıkar. Diğerleri onlara saldırır. Bir iki saat içinde bılı kümes dolusu tavuğun öldüğünü görmüşümdür. İnsanı titreten bir manzardır. Buna engel olmanın bir yolu var. O da tavukların gözlerini bağlamak. Kanı görmemelerini sağlamak.»

Harding, uzun parmaklarını dizlerinden birinin çevresinde kenetliyor.

«Demek, bir sürü tavuğun gaga atması bu?»

«Bir az önce izlediğim toplantı da buna benziyordu. Bir sürü pis tavuk gaga atıyordu sana.»

«Yani üstü kanlı tavuk benim, öyle mi dostum?»

«Evet arkadaşım.»

Hâlâ karşılıklı sırtıyıyorlar, ama sesleri öylesine boğuk ve derinden çıkıyor ki, her an ortalık karışabilir. Elimde paspasım, yanlarına yaklaşıyorum. Herşeyi iyice duymak istiyorum çünkü. Diğer iyileşebilirler de çemberi daralttılar.

«Bir şey daha söyleyeyim mi sana arkadaşım? İlk gagayı atan kim biliyor musun?»

Harding ses çıkarmıyor.

«O hemşire.»

Sessizliği bir korku iniltisi bastırıyor. Duvarlardaki makinelerin hırıltıyla çalışmaya başladıklarını duyuyorum. Harding ellerinin titremesine güçlükle engel oluyor. Sakin olduğunu göstermeye çalışıyor.

«Demek herşey bu kadar basit ha? Koğuşumuza adını atalı altı saat oldu topu topu ve sen Freud'un, Jung'ın ve Maxwell Jones'un yıllar süren çalışmalarını bir cümlede basite indirgeyerek açıkladın: 'Bir sürü tavuk gagalayıp duruyor.'»

«Ben Freud'dan, Jung'dan, Maxwell Jones'dan söz etmiyorum arkadaşım. O boktan toplantıdan ve katılan namussuzların sana yaptıklarından söz ediyorum. Senin canına okudular.»

«Benim?»

«Evet, senin! Her fırsatta seni perişan ettiler. Bunca düşünman kazanmak için bir şeyler yapmış olman gerek dostum.»

«Akıl almaz bir şey bu! Arkadaşlarımla söyledikleri benim iyiliğim içindi ve bunun bilincinde değilsin. Dikkate bile alımı-

yorsun. Bayan Ratched'in ya da doktorların sözleri, anlattıkları, soruları, salt tedavi amacını taşıyordu. Tedavi Topluluğu ile ilgili, Doktor Spivey'in kuramını dinlemediğin anlaşılan. Dinlediysen bile anlayacak kadar kültürlü, eğitilmiş değilsin. Beni çok üzdün, çok üzdün arkadaşım. Bu sabahki konuşmamızdan senin hiç değilse akıllı olduğunu çıkarmıştım. Evet cahilsin, külhanbeylik yanın çok belirgin, duygusal yönün yok denecek kadar az, ama akıllı sanmıştım. İnsanların ruhunu okuyabilecek niteliklere ve türlü konularda yeteneklere sahip olmama rağmen ben de yanılabilirdim.»

«Cehenneme kadar yolun var arkadaşım!»

«Ha evet; söylemeyi unuttum. Sendeki ilkel acımasızlığı, bilek gücüne olan düşkünlüğü de bu sabah farketmiştim. Sadist eğilimleri olan bir psikopat. Kendini beğenmişliğe uzanan nedenleri var bunun tabii. Evet. Gördüğün gibi, bütün bu saydığım nitelikler seni yetenekli ve bilgili bir ruh doktoru yapmaya, Bayan Ratched'in toplantı sırasında uyguladığı yöntemleri eleştirmeye yetiyor da artıyor bile! Her ne kadar Bayan Ratched, yirmi yıldır görev yapan, ruh sağlığı alanının başarılı hemşirelerinden biriye de... Evet arkadaşım, bu yeteneklerinle sen, bilinçaltı mucizeleri yaratır, benliği onarırın. Altı kısa ayda, Bitkiler başta olmak üzere, koğuştaki tüm hastaları sağlıklarına kavuşturursun, yoksa paralarını geri verirsin!»

Tartışmaya gireceği yerde McMurphy, Harding'e bakıp duruyor. Derken sakın bir sesle soruyor:

«Bu günkü toplantıda dinlediğimiz deli saçmaları, tedaviye yarıyor mu?»

«Yaramasa, o soru yağmuruna neden boyun eğdim arkadaşım? Doktorlar ve hemşireler, en az bizler kadar iyileşmemizi istiyorlar. Onlar canavar değil. Bayan Ratched, sıkı düzeni seven, orta yaşlı bir hanım, ama tavukları öldürmeye ça-

İşan bir canavar, sadist dürtülerle, gözlerimizi gagalaya gagalaya çıkarmayı amaçlayan dev bir ejder olamaz. Ondan böyle bir şey beklemiyorsun, değil mi?»

«Yo hayır, dostum. Sizin gözlerinizi gagalamıyor o. Kesinlikle hayır. Gözlerinizle alıp veremediği yok.»

Harding irkiliyor. Dizlerinin arasına sıkıştırdığı elleri, yosun kaplı iki dalın arasından çıkan ak örümcekler gibi görünüyor.

«Gözlerimizi değil. Peki Bayan Ratched'in neyimizi gagaladığını söyler misin?»

McMurphy güldü:

«Bilmiyor musun arkadaşım?»

«Bilmiyorum. Bilsem...»

«Erkekliğinizi! Sizin erkekliğinizi gagalıyor!»

Ak örümcekler, iki dalın birleştiği noktaya gelip üstüste tırmanıyor, titremeye başlıyorlar. Harding sırtmaya çalışıyor, ama yüzü ve dudakları öylesine beyaz ki, gülücük yitiyor. McMurphy'e bakıyor. McMurphy, cigarayı ağzından çıkarıp sözlerini yineliyor:

«Erkekliğinizi gagalıyor. Hayır, hemşire ne canavar ne de ejder. Ama ona 'erkeklik kesen!' diyebilirsin. Onun gibi binlercesini gördüm bugüne dek. Genç, yaşlı. Kadın, erkek. Evlerde, tarlalarda, sokakta. Seni öylesine güçsüz yapıyorlar ki, diledikleri yolda yürümek, istediklerini yapmak, kurallarına göre yaşamak zorunda kalıyorsun. Bunu başarabilmek için de, seni en can alıcı noktadan vuruyorlar. Kavgada hiç hayalalarına diz yedin mi sen? Şak diye gücün kesiliverir. Kalıverirsin mal gibi ortalıkta! Bundan daha kötüsü olamaz. Eğer kendini güçlendireceğin yerde, seni güçten düşürmek isteyen biriyle dövüşüyorsan, o dizin hayalalarına doğru gelişini bekle. Mutlaka

seni erkekliğinden vurmak isteyecektir. İşte o akbaba da bunu yapıyor; erkekliğinizi kurutuyor sizin.»

Harding'in suratı renksiz, ama ellerinin denetimine sahip çıkmayı başarmış.

«Bizim canımız Bayan Ratched? Tatlı, gülümseyen, iyi yürekli, şefkatli, iyilik meleğimiz, Ratched Anamız, bir 'erkeklik kesen' ha? Dostum böyle şey olmaz...»

«Bak arkadaşım, o iyilik meleğimiz palavrasını bana anlatma. Yemez! Ama olabilir, ama bıçak çeliği kadar sert, dünya kadar büyük. Bu sabah geldiğimde, bilemedin üç dakika beni iyi yürekli, şefkatli ana havalarıyla kandırdı. Ama hepsi o. İçinizde onun iyi yürekli olduğuna inanan biri bulunduğunu da pek sanmıyorum, hani lâf aramızda. Ne mikrop karılar gördüm ben. Ama bunun gibisini ilk kez görüyorum!»

«Mikrop mu? Biraz önce 'erkeklik kesen,' sonra da 'akbaba' demiştin. Ya da tavuk. Ne demek istediğini açıkça söylesen iyi edersin dostum.»

«Bırak bu zırvaları! Hem mikrop, hem akbaba hem de erkeklik kesen. Karşıma geçip numara yapma; ne demek istediğimi çok iyi biliyorsun.»

Harding'in yüzüyle elleri, her geçen saniye biraz daha hızlı oynuyor.

«Beni iyi dinle, sevgili dostum McMurphy... benim psikopat yandaşım, sevgili Bayan Ratched'imiz gerçek bir iyilik meleğidir. Bunu herkes bilir. Rüzgâr kadar boncillikten uzak, haftada beş uzun gün, hepimiz için, bitip tükenmek bilmeyen bir güçle çalışır, çabalar. Bu yürek ister dostum, yürek! Kimliklerini açıklayamayacağım, ama güvenilir kaynaklardan aldığım haberlere göre, bu iyilik meleği hafta sonlarını da gönüllü yardımseverlikle değerlendirmekte. Sakın kimden duyduğumu sorma. Şu kadarını açıklayabilirim, Martini, bazı iyiliksever çevrelerle ilişki kurmuş. Konserveler, poynir ve sabundan oluşan

bir armağan paketini, yoksul, yeni evli bir çiftte verdiğini bil-meyen yoktur.» Elleri havada dans ediyor; sözlerine biçim ve-riyor. «İşte bak, hemşiremiz! Kapıyı yavaşça tıklatıyor. Kur-deleyle bağlanmış paket. Genç çift öylesine mutlu ki, ne söy-leyeceğini bilemiyor. Kocanın ağzı bir karış açık; genç kadın hıçkırarak ağlıyor. Evlerini inceliyor melek yürekli hemşire. Para göndereceğini söylüyor... temizlik tozu için... Elindeki pa-keti yere bırakıyor. Öpücükler yollayarak, gülümseyerek kapı-dan çıktığında içi öylesine iyilik dolu ki, genç kadını bir yana çağırıyor; kendi parasından ayırdığı yirmi kâğıdı eline sıkış-tırıyor. 'Bununla kendine güzel bir elbise al. Biliyorum, kocanın sana elbise alacak parası yok. Ama al bunu. Hadi Ve genç evli çift, ölene dek ona borçlu kalacaktır.»

Her geçen saniye artan bir hızla konuşuyor; boynunda da-marlar gerilmiş, fırlamış. Konuşmayı kestiğinde, koğuştta tam bir sessizlik egemen. Sadece uzaktan uzağa bir hırıltı geliyor kulağıma: bir ses alma aygıtının hışırtısı bu.

Harding çevresine bakınıyor, herkesin gözü üstünde, bece-rebildiğinde gülmeye çalışıyor. Ağzından, keserle yeşil çam ağacından zorla sökülen çivinin çıkardığı sesi andıran bir şey geliyor. İii-iii-iii. Durduramıyor bu sesi. Ellerini ıslakmış da kurutmak istiyormuşçasına sallıyor; gözlerini sıkı sıkı yumuyor. Ama bu sestten bir türlü kurtulamıyor. Ses yükseldikçe yükseli-yor. Sonunda derin bir soluk alıyor. Omuz kasları iyice, başını taşıyamayacak kadar gevşiyor; suratı, bekleyen ellerinin arasına düşüyor. Dişlerinin arasından tısılıyor:

«Orospu, orospu, orospu...»

McMurphy, bir cigara yakıp uzatıyor. Harding, bir şey söy-lemeksizin alıyor cigarayı. McMurphy, Harding'in yüzüne, bugü-ne dek gördüğü ilk insan suratıymış gibi, garip bir şaşkınlıkla bakıyor. Harding'ln titremesi son buluyor. Başını kaldırıyor:

«Haklısın... bütün söylediklerin doğru.» Diğer hastalara ba-

kıyor. «İçimizde kimse, bunu açık açık söylemeye cesaret edemedi bugüne kadar. Ama hepimiz aynen senin gibi düşünüyoruz. Yaralı ruhunun derinliğinde, bütün burda olanlar ve o kadın hakkında senin gibi düşünmeyen, duymayan yok içimizde.»

McMurphy suratını buruşturuyor:

«O büyür doktor neyin nesi? Biraz geri zekalı olabilir, ama kadının neler yaptığını, nasıl her şeyi ele geçirdiğini anlamıştır herhalde.»

Harding, sigarasından derin bir nefes çekiyor. Konuşurken dumanlar ağzından, burnundan bir anda çıkıyor.

«Doktor Spivey... aynen bizim gibidir. Yetersizliğinin tamamıyla bilincindedir. Korkak, ne yapacağını şaşırılmış, etkisizdir, ve Bayan Ratched'in yardımı olmaksızın bu koğuştaki yönetecek yetenekten yoksundur. Bunun da bilincindedir. En kötüsü, kadın, doktorun, yetersizliğinin bilincinde olduğunu farkındadır ve bunu her fırsatta ona hatırlatır. Ne zaman küçük bir hata yaptığını, raporlarda satır atladığını ya da çizelgelerde yanlışlığa düştüğünü anlasa, hemen başına çöker, ağzına geleni söyler.»

«Evet doğru.» Cheswick, McMurphy'nin yanına gelmişti. «Ne zaman bir hatamızı yakalasa, canımıza okur.»

«Peki doktor neden kovmuyor onu?»

«Bu hastanede işe adam almak ya da işten adam çıkarmak yetkisi doktorların değildir. Yöneticindir. Bu yönetici, Bayan Ratched'in çok yakın arkadaşı bir kadındır. Otuzlarda, orduda birlikte hemşirelik yapmışlar. Biz burada anaerkil düzenin tutsaklarıyız dostum. Doktor da öyle. Ratched karısının yapacağı iş çok basit: Şuradaki telefonu alacak, yöneticiyi arayacak, doktorun... aa... Demerol için habire reçete yazdığını söyleyecek...»

«Dur bir dakika, Harding. Ben bu şeylerin ne demek olduğunu bilmiyorum.»

«Demerol, sentetik bir uyuşturucudur dostum. Eroinin iki katı alışkanlık yapacak güçtedir. Doktorların kolaylıkla alıştıkları bir ilâçtır.»

«O bücür mü? O uyuşturucu madde tutkunu mu?»

«Bilmiyorum.»

«Peki nereden çıkarıyor herifin Demerol'e tutkunluğunu? Nasıl suçlayabiliyor böyle bir şey yoksa?»

«Beni dinlemiyorsun dostum. Suçlamıyor. İma etmesi, herhangi bir olasılığın varlığını belirtmesi yetiyor. Bugün farketmedin mi? Odasının kapısına birini çağırıp, yatağının altında kâğıt mendil bulunduğunu söyler. Hepsi bu. Adam ne cevap verirse versin, yalan söylediği duygusuna kapılır. Kalemimi temizlediğini söylese, 'anlıyorum, kalemimi' der. Ya da adam nezle olduğunu, kâğıt mendille burnunu sildiğini anlatsa, 'anlıyorum, nezle...' deyiverir. Gri saçlı kafasını bilgiç bilgiç sallar, gülümser, odasından içeri girer. Adamcağız da kâğıt mendille ne yaptığını düşünür durur.»

Titremeye başlamıştı gene. Omuzlarıyla bedenini sardı.

«Yo. Kimseyi suçlaması gerekmez. İmalı yoldan insanı perişan etmek konusunda uzmandır. Bugünkü toplantı boyunca, bir kez olsun beni suçladığını duydun mu? Ama ben nelerle suçlandım, nelerle! Kıskançlık, paranoya, karısını doyurmaktan uzak bir koca, erkek arkadaşlarıyla ilişkide bulunan bir adam olarak tanıtıldım. Apışarasında bir parça tüyden öte hiç bir şeyim yokmuş! O da bebek saçı gibi yumuşak, sarı! Erkeklik kesen mi dedin? Onu yeterince değerlendiremedin dostum.»

Harding birden susuyor. Öne eğilip McMurphy'nin elini iki eli arasına alıyor:

«Bu dünya... güçlünün dostum. Varoluşumuz, güçlünün güçsüzü yutarak güçlenmesine dayalı. Böyle olması da doğal, Bu düzende tavşanların ne olduklarını bilmeleri, kurdu güçlü

diye bellemeleri gerek. Savunmanın bir yolu kurnazlık. Kurdu yakınına geldiğini anlayan tavşan, kurnazlığa sıvanır, korkak, delik açıp içine saklanır. Çeker ve sürdürür yaşamını. Yerini bilir. Kurdu savaşa çağırılmaz tabii. Akıllıca bir iş olmaz çünkü. Değil mi?

McMurphy'nin elini bırakıp ardına yaslanıyor; bacak bacak üstüne atıyor ve cıgarasından derin bir nefes çekiyor. İncecik dudaklarının arasından cıgarayı alıyor ve o garip kıkırdama başlıyor gene: İii-iii-iii. Tahtadan kerpetenle sökülen bir çivinin vıyıklaması.

«Bay McMurphy... dostum... ben tavuk değilim. Ben bir tavşanım. Doktor da öyle. Cheswick, Billy Bibbit... onlar da tavşan. Burada hepimiz, zıplaya zıplaya giden, çizgi filmler dünyasından kaçmış, değişik yaşlarda tavşanlarız dostum. Nerede olursak olalım, tavşanız biz. Burada bulunmamızın nedeni de tavşanlığa alışmamamız. Hep hemşire gibi güçlü bir kurda ihtiyacımız var. Bize yerimizi, ne olduğumuzu öğretecek bir kurda...»

«Aptal gibi konuşuyorsun. Yani oturup, yaşlı, mavi saçlı bir kadının sizi tavşana dönüştürmesine göz mü yumacaksınız?»

«Dönüştürmek mi? Hayır. Ben tavşan olarak doğmuşum zaten. Baksana bana. Hemşire benim tavşan olarak mutlu yaşamamı sağlıyor, o kadar.»

«Sen tavşan mı tavşan değilsin!»

«Kulaklarımı görmüyor musun? Ya da şu şirin kuyruğumu...»

«Tam bir deli gibi ko...»

«Deli gibi mi konuşuyorum? Aferin sana.»

«Saçmalama Harding. Böyle demek istemedim. Sen öyle deli değilsin. Yani... sizin ne kadar akıllı olduğunuzu görünce çok şaşırdım. Sokaktaki sıradan bir hiyartodan daha deli değilsiniz hiç biriniz.»

«Eveet, sokaktaki bir hıyartodan.»

«Siz... sinemalarda gördüğümüz deliler gibi değilsiniz. Şey gibisiniz...»

«Tavşan gibi mi?»

«Bırak şimdi tavşanı be! Tavşanlıkla ilginiz yok.»

«Bay Bibbit, Bay McMurphy için tavşan gibi zıplayın lütfen. Bay Cheswick, ne kadar **kürklü** olduğunuzu gösterin.»

Gözlerimin önünde Billy Bibbit'le Cheswick beyaz tavşan oluveriyorlar, ancak Harding'in sözlerini yerine getirmiyorlar... utandıklarından.

«Aaa, utanıyorlar McMurphy. Ne şeker değil mi? Belki de arkadaşlarının savunmasına koşmadıkları için rahatsızlık duyuyorlar. Ya da hemşirenin onları sorgu yargıcı gibi kullanmasından ötürü utanç içindeler. Boşverin arkadaşlar, utanmanız için hiç bir neden yok. Herşey, olması gerektiğince. Tavşanların görevi arkadaşlarının savunmasına koşmak değildir zaten. Bu, aptallık olurdu. Yo, siz akıllısınız. Korkak, fakat akıllı.»

Cheswick:

«Bana bak Harding,» diyor.

«Yo, yo Cheswick, Gerçek seni öfkelenmemesin.»

«Zaman zaman moruk Ratched'le ilgili, McMurphy'nin söylediklerini aynen söylemişimdir.»

«Evet, ama sen fısıldayarak söyledin. Dahası, sonradan inkâr ettin ya da geri aldın sözlerini. Bugünkü toplantı sırasında bana yönelttiğin sorulardan ötürü sana öfkelenmememin nedeni de bu ya! Sadece görevini yerine getiriyordum. Sen de tavşansın, gerçeklerden gizlenmeye çalışma. Eğer soru yöneltmek benim görevim olsaydı ve sen, Billy ya da Frederickson sanık sandalyesinde otursaydınız, ben de en az sizin kadar acımasız saldırırdım. Davranışlarımızdan utanmamalıyız; biz küçük hayvanların davranış biçimleri bu. Böyle yaratılmışız; elden ne gelir?»

McMurphy iskemlesinde dönüp bütün iyileşebilirler bakiyor bir bir:

«Bana sorarsan utanmaları gerekir. Sana öyle saldırmaları, hemşireden yana olmaları, bana Kızıl Çinlilerin Tutsak Kampını hatırlattı...»

Cheswick atılıyor:

«Bana bak McMurphy...»

McMurphy dönüp bakıyor. Ama Cheswick'te tıs yok. Cheswick'te hiç bir zaman tıs yoktur. Ortalığı velveleye verir, saldırıya geçecekmiş gibi bağırır çağırır, el kol sallar... sonra sesi soluğu kesilir. McMurphy'nin bakışları karşısında da geriledi; pes etti. McMurphy başını sallıyor:

«Aynı Kızıl Çinlilerin Tutsak Kampları...»

Harding, barış için elini havaya kaldırıyor:

«Yo yo yo, doğru değil bu. Bizi mahkûm etmemelisin dostum. Hayır...»

Harding'in gözlerinde kurnazlık parıltılarının yanıp söndüğünü görür gibi oluyorum. Gülmeye başlayacak diyorum içimden. Ama gülmek yerine ağızından cıgarasını alıp McMurphy'e işaret ediyor. Elindeki cigara, ucundan dumanlar çıkan, ince uzun, beyaz parmaklarından birine benziyor:

«Bu kabadayı görünümünün, vurdum mu deviririm diyen kaslarının, iriliğinin ardında... belki sen de tavşan ruhlusun.»

«Evet. Aslanım benim. Ben de küçücük bir tavşanım. Beni tavşan yapan nedir Harding? Psikopat eğilimlerim mi? Kavga etmeyi sevmem mi, yoksa karılara aşırı düşkünlüğüm mü? Karılar olsa gerek, değil mi?»

«Üzerinde düşünülmesi gereken bir noktaya parmak bastın. Tavşanlar sekse aşırı düşkünlükleriyle tanınırlar, öyle mi? Yani sen sağlıklı, gerekeni yapablen bir tavşansın. Bizse sağlığını yitirmiş, görevini yapamayan tavşanlarız. Kısacası, biz, tavşanlar dünyasında bile başarıya ulaşamamış, cinsel güçten

yoksun, zavallı yaratıklarız dostum.»

«Yavaş ol biraz... benim sözlerimi yanlış yorumluyorsun...»

«Yo. Haklısın. Hemşirenin **nereye** gaga attığını bize gösteren sensin. Erkekliğini yitirdiğini ya da yitirmek üzere olduğunu bilmeyen tek kişi bulamazsın burada. Tavşanlar dünyasında bile erkeklik katına ulaşamıyoruz... öylesine güçsüz, zavallı yaratıklarız. İiii.»

Önce eğiliyor. Beklediğim o garip, tiz gülücük artığı, dudaklarının arasından kopuyor. Her yanı titremeye başlıyor.

«Harding! Kapa çenen!»

Bir tokat gibi patlıyor ses. Harding susuyor. Ağzı hâlâ açık; elleri mavi cigara dumanının içinde cansız asılı. Bir saniye böyle, donmuş duruyor. Gözleri iyiden iyiye ufalıyor, çizgileşiyor; McMurphy'nin üzerinde geziniyor bakışları. Sonra fısıldıyor. Ne dediğini duymak için paspasımı iterek yanına, burnunun dibine yaklaşıyorum.

«Dostum... sen... kurt olabilirsin.»

«Saçmalama be! Kurt falan değilim ben. Sen de tavşan değilsin. Bu kadar aptalca şey hiç duymamıştım...»

«Kurdu andırır bir sesin var...»

McMurphy, hırıltılı bir soluk alıp diğer iyileşebilirler dönüyor:

«Siz de bunun gibi mi düşünüyorsunuz? Hayvan olduğunuzu sanmıyorsunuz değil mi? O kadar deli olamazsınız...»

«Hayır.» Cheswick bir adım atıp McMurphy'nin yanına yaklaşıyor. «Ben tavşan falan değilim.»

«Aferin Cheswick. Sizlere gelince, bırakın bu zırvaları, Koskoca adamlarsınız yahu. Elli yaşında bir karıdan ne diye korkarsınız, anlamadım gitti. Size ne yapabilir?»

Cheswick, omuzlarını dikleştirerek arkadaşlarına bakıyor:

«Evet, ne yapabilir?»

«Sizi kamçılatabaz. Kızgın demirlerle dağılayamaz. Çarmı-

ha gerdiremez. Artık Ortaçağda yaşamıyoruz; böyle şeyleri yasaklayan yasalar var. Sizin kılınıza bile dokunamaz...»

«B-b-bize ne yaptığını to-to-toplantıda gö-gö-görmedin mi?» Billy Bibbit, tavşan kılığından insana dönüşüvermiş. McMurphy'e doğru yaklaşıyor. Suratı kıpkırmızı; ağzından tükürükler saçarak konuşmasını sürdürüyor. «Bu-bu kadın...» Birden susuyor. Dönüyor; uzaklaşıyor McMurphy'nin yanından «Ne-ne-neye yarar ki...»

McMurphy ardından sesleniyor:

«Bugünkü toplantıda? Ne gördüm bugünkü toplantınızda, dostum? Karı birkaç soru sordu, hepsi hepsi. Basit sorular. Öyle canınızı yakacak, etinizi dağılayacak, gözlerinizi kör edecek sorular da değil.»

Billy, topuklarının üzerinde geri dönüyor:

«Bu so-so-soruları sorunca ne diyeceksin...»

«Cevap vermek zorunda değilsin ya?»

«Eğer ce-ce-cevap vermezsen, gülümsüyor, sonra da kü-kü-küçük defterine bir şeyler ya-ya-yazıyor... ondan sonra... ne-ne-neyse, b-boş-boş-v-ver!»

Scanlon, Billy'nin yanına geliyor:

«Sorularına cevap vermemekle **suçu** kabul ediyorsun arkadaşım. Devlet de insanı böyle enseler zaten. Sorulan soruya cevap verme, suç kabul etti derler, deliğe tıkarlar. Yapacak bir tek şey var, o da bunların alayını havaya uçurmak. Canlarını cehenneme yollamak!»

«Size soru sorunca neden ayağa kalkıp, 'hastir!' demiyorsunuz?»

«Evet.» Cheswick yumruğunu sallıyor. «Hastiri çektik mi feleğini şaşırır!»

«Ne işe yarar bu? Sana 'bugün asabınızı çok bozuk görüyorum, Hasta McMurphy? Bu soru slzi neden bu kadar rahatsız etti acaba?' der.»

«Bir hastir daha çekersiniz. Hepinizin canı cehennemel diye bağırırsınız gerekirse. Sizin canınızı yakamaz ya?»

İyileşebilirler, McMurphy'nin çevresinde çemberi iyice daraltıyorlar şimdi. Bu kez Frederickson konuşuyor:

«Karıya sövünce Saldırı Olasılığı Bulunan Hasta damgasını yiyip yukarıdaki koğuşa gidersin. Oradaki zavallıların ne televizyonu var ne de Cumartesi öğleden sonraları sinemaya gidebiliyorlar.»

«Ve, sevgili dostum, böyle saldırgan eğilimler göstermeyi sürdürürsen, doğru Şok Dükkânına gidersin, ya da ameliyat...»

«Harding, sana kaç kez söylemem gerek! Sizin bu deyimlerinizi anlamıyorum!»

«Şok Dükkânı, Bay McMurphy, Elektro Şok Tedavisinin argosudur. Elektrik sandalyesinin, uyku hapının ve işkence odasının görevini bir elde toplamıştır. Akıllıca düzenlenmiş bir yöntemdir. Acısı yoktur. Herşey çabucak olur biter,. Ama bir kez başına geldi mi, bir daha ölünceye kadar istemezsin, adını bile söylemeye çekinirsin.»

«Ne yapar bu?»

«Haçı andıran demir bir masaya kayışlarlar seni. Başının üzerinde elektrik kıvılcımları görürsün. Başının iki yanına elektrik telleriyle dokunuverirler. Pat! Beş kuruşluk elektrik akımı geçer beyninden ve hastirin karşılığını alırsın. Hem tedavi hem ceza. Altı saatle üç gün arasında değişir kendini toparlama süren. Ayılınca bile, üç-beş gün çevrenle ilişkin kesiktir. Ne olup bittiğini kavrayamazsın. Mantıklı düşünemezsin. Belleğin gücünün büyük bir bölümünü yitirmiştir; bir çok şeyi doğru düzgün hatırlayamazsın. Beynine yeterince cezayla karışık tedavi uygulandı mı, şu duvara yapışmış duran Ellis'e dönersin. Otuz beş yaşında ağızından salyalar akan çişini tutamayan biri olur çıkarsın. Ya da yemek yiyen. 'Hay s... yim karıyı!' diye naralar atan, beyinsiz bir bılkiye dönersin, zavallı Ruckley gibi. Ya da

biraz ötede durarı, paspasına yapışmış Süpürge Reisine benzersin.»

Harding, cıgarasıyla beni gösteriyor. Geri çekilmem için çok geç. Hemen yerleri paspaslamaya başlıyorum, sanki cıgaranın benden yana doğrultulduğunu görmemişim.»

«Duyduğuma göre yıllar önce, Reis'e tam iki yüz kere elektrik vermişler. O zamanlar modaymış; herşeyin elektrikle tedavi edileceği sanılıyormuş. Zaten yitti yitecek olan beyine bu ne yapar, bir düşünsene! Bak şuna! Dev hademe, İki metreye yakın boyuna, dev yapısına rağmen gölgesinden korkuyor o. İşte bizi onunla tehdit ediyorlar. Onun başına gelenler bizim de başımıza gelebilir korkusuyla yaşıyoruz.»

McMurphy, bir süre bana bakıyor, sonra Harding'e dönüyor:

«Peki neden izin veriyorsunuz bütün bunlara? Bu doktorun söylediği demokratik koğuş palavrası neydi? Bir oylama yapsanıza.»

Harding gülümsüyor; cıgarasından bir nefes daha alıyor.

«Ne için oylama yapacağız dostum? Grup Toplantılarında hemşirenin bir daha soru sormaması için mi? Yoksa bize kötü kötü bakmaması için mi oylama yapacağız? Sen söyle McMurphy... ne için oylama yapacağımızı lütfen sen söyle.»

«Ne olursa olsun. Farketmez! Yeter ki hâlâ güçlü olduğunuzu, cesaretin kırıntısına sahip bulunduğunuzu gösterebilirsiniz. Onun herşeye el koymasına izin veremezsiniz. Anlamıyor musunuz bunu? Reis'in gölgesinden korktuğunu söylüyorsunuz. Ama sizler ondan da korkaksınız!»

Cheswick başını sallıyor.

«Ben değilim!»

«Sen olmayabilirsin arkadaşım. Ama diğerleri rahat bir kahkaha atmaktan bile korkuyor. Beni ilk etkileyen, dikkatimi

eken de bu oldu. Kimse gülmüyordu. Şu kapıdan içeri adımı-
mı attığımdan beri bir kakhaha sesi duymadım. Biliyor musu-
nuz, insan kakhaha atma yeteneğini yitirdi mi dengesinden de
olur. Bir kadından her dakika dayak yiyen adam da kakhaha
atmasını beceremez tabii. Kadının kendinden daha güçlü oldu-
đuna inanmaya başlar, her şeyden önce...»

«Aaaaa sevgili dostlarım, Bay McMurphy anlamaya başla-
dı. Söyleyin 'bakiim Bay McMurphy, suratına gülmenin dışın-
da bir adam bir kadına, kimin patron olduğunu nasıl gösterir?
Kralın kim olduğunu nasıl kanıtlar? Sizin gibi birinin bize bu-
nu söylemesi gerekir. Onu tokatlamazsınız değil mi? Tokadı
bastınız mı polisi çağırır. Sinirlenip bağırmazsınız da herhalde.
O zaman sizi yatıştırmak için türlü cilvelere sıvanacaktır.
'Aaaah canımın ii. Kızdın mı bana?' Falan, filan. Böylesine
bir yöntemin karşısında, buz bile olsanız, hiç kuşkusuz erirsi-
niz. Uzun szn kıtası, arkadaşım, kadınların dizginleri ele ge-
irdikleri bu Düzende, onlara karşı yapabileceğiniz bir tek şey
vardır, ama bu kakhaha atmak değildir. Evet, erkeğin bir tek
silahı vardır. Bu silahı da tek kanallı eğitim dzenemiz, her ge-
en yıl gücünden düşürmeye, çalışamaz duruma sokmaya çaba-
lamaktadır...»

« Lord Harding, amma da çenesi düşük adamsın!»

«... bütün psikopat glerinize dayanarak bu silahı çam-
piyonumuza karşı kullanabileceğinizi sanıyor musunuz? Evet
Bay McMurphy, silhınızı Bayan Ratched'e karşı kullanabilir
misiniz, cevap verin.»

Eliyle cam kafesi gösteriyor. Ardında Büyük Hemşire otur-
muş bizi izliyor. Bütün kafalar ondan yana çevriliyor. Hemşire
ses alma aygıtını çalıştırmış, her konuşulunu kaydediyor. Bizim
baktığımızı görünce başıyla selam veriyor. Herkes kafasını e-
viriyor. McMurphy, kepini çıkarıp elleriyle kızıl saçlarını tarıyor.
Bütün gözler üzerinde. Bir şeyler söylemesini, cevap vermesini

bekliyorlar. Bunun bilincinde. Tuzağa düşürüldüğünü hissediyor. Kepini kafasına geçiriyor. Burnunun üzerindeki dikiş izlerini parmağıyla ovalıyor.

«O akbabayla yatar mıyım diye soruyorsan, hayır. Yapamam. Erkekliğim harekete geçmez en azından.»

«O kadar çirkin sayılmaz, McMurphy. Aslında yüzü bayağı güzel. Buruşmamış da. Gizlemek için çabalamasına, o cinsel çekicilikten uzak elbiselerle dolaşmasına rağmen, iki iri, güzel memesi olduğu da besbelli. Gençliğinde bayağı güzelmış hani. Herneyse, genç olsa, Helen kadar da güzel, erkekliğin uyanır mı onun karşısında?»

«Helen'in karşısında uyanır mı uyanmaz mı bilmiyorum, ama ne demek istediğini çok iyi anlıyorum. Ve de haklısın. Marilyn Monroe bile olsa, o karıyla yatamam.»

«İşte dostum. O karı kazandı!»

Eu iş bu kadar. Harding ardına yaslanıyor. Herkes kulak kesilmiş McMurphy'nin ne söyleyeceğini merak ediyor. McMurphy köşeye sıkıştırıldığını anlıyor. Çevresindeki yüzlere bakıyor bir süre. Sonra omuzlarını silkip ayağa kalkıyor.

«Bana ne yahu.»

«Doğru, sana ne.»

«Elinde üç bin voltla manyak, canavar hemşirenin peşime düşmesini de istemiyorum. Yarı dokunsa iyi, ama serüvenin dışında hiç bir yararı da yok.»

«Öyle.»

Harding tartışmayı kazandı, ama kimse mutlu görünmüyor. McMurphy, parmaklarını ceplerinin kenarına takıyor ve gülme-ye çalışıyor:

«Bir erkeklik kesen yakalamak için o karıyla yatamam!»

Herkes sırtıyor az biraz; kimse mutlu değil. McMurphy'nin

kafasını kullanmaya karar vermesine, içinden çıkamayacağı bir tuzığa düşeceği an geri sıçramasına memnun oluyorum. Ama çocukların neden mutlu olmadıklarını da anlıyorum. Ben de üzgünüm. McMurphy bir cıgara daha yakıyor. Kimse kıpırdamadı yerinden. Herkes ayakta, rahatsız, sırtıyor. Mc Murphy burnunu ovalıyor gene. Çevresindeki yüzlere bakıyor, sonra gözlerini Büyük Hemşireden yana çeviriyor.

«Seni sinirlendirmezse yukarıdaki koğuşa yollamıyor, öyle mi? Yani senin öfkelenmen, ortalığı dağıtman, cam çerçeve indirmen gerek, yukarı postalanman için?»

«Evet.»

«Bundan eminsin? Çünkü sizin paralarınızı nasıl alacağımı kestirdim galiba. Ama bu arada da başımın belâya girmesini istemiyorum. Öbür delikten çıkana kadar akla kararı seçtim. Tavadan çıkıp ateşin ortasına düşmeye hiç niyetim yok.»

«Eminim. Rahatsızlar Koğuşuna ya da Elektro Şok Tedavisine gitmek için, bunları haketmiş olmak gerek. Eğer haketmemişsen sana hiç bir şey yapamaz.»

«Yani ona sövmezsem...»

«Ya da yardımcılarından birine.»

«Yardımcılarından birine de sövmezsem, ortalığı dağıtmazsam, bana elini süremez ha?»

«Oyununu bu kurallara göre oynuyoruz. Ama her zaman o kazanır dostum, her zaman. Kuşatılmaz bir kaledir. Zaman da ondan yana çalıştığı için, sonunda o seni kuşatır. Zaten bunun için hastanenin en birinci hemşiresidir. Bunun için dilediğini yapmakta, üç aşağı beş yukarı, özgürdür.»

«Bırak şimdi bunları. Benim öğrenmek istediğim, onun kurallarına uyarak oyunu oynasak, başıma bir iş gelir mi gelmez mi? Terbiyemi bozmasın, ima yoluyla onu vurmaya çalışırsam, elektrik sandalyesine oturtur mu?»

«Kendini kaybetmediğin sürece hiç bir şey olmaz. Sinirlenmeyip ona saldırmadığın, sövmediğin sürece merak etme. Ama bunu yapabilmen için mutlaka sinirlerine hakim olman gerek. Ne diye kendini aldatıyorsun? Şu kızıl saçlarıyla, kapkaranlık geçmişiyle sen, öfkeni tutabilir misin?»

«Tamam, bu iş oldu.» Ellerin oğuşturuyor. «Şimdi size ne düşündüğümü söyleyeyim. Siz kuşlar, burada bir şampiyonunuz olduğunu sanıyorsunuz, değil mi? Ne demiştin? Kuşatılamaz bir kale! Bu karının üzerine para yatırarak kabadayı var mı içinde? Bundan emin misiniz; karının kuşatılamaz bir kale olduğundan?»

«Eminiz...»

«Öyleyse, beş kâğıdına iddiaya var mısınız? Ben bu kariyi bir hafta içinde perişan edeceğim diyorum. Öylesine şaşkına çevireceğim ki, ne yaptığını, ne dediğini, nerden geldiğini, nereye gideceğini bilemeyecek. Bir hafta. Dediğimi yapamazsam para **sızın.**»

«İddia mı ediyorsun?» Cheswick tek ayağının üzerinde zıp zıp zıplıyor, McMurphy gibi ellerini oğuşturuyor.

«Evet, iddia ediyorum.»

Harding bir şey anlamadığını söylüyor.

«Bu iş çok basit. Soylu bir nedenim yok. Karmaşık bir amaç da yönelmiş değilim. Kumar oynamayı severim. Kazanmayı da. Bu kumarı kazanabileceğim kanısındayım. Tamam mı? Sürekli kazandığım için Pendleton'da arkadaşlar benimle yazı tura bile oynamazlardı. Buraya postalanmak istememin birinci nedeni orda enayi kalmamasıydı. Yeni enayiler gerek bana. Buraya gelmeden önce araştırdım. Burayla ilgili bazı şeyler öğrendim. Çoğunuz malulen emeklisiniz. Ayda dört beş yüz kâğıt para alıyorsunuz. Bu parayla yapabileceğiniz hiç bir şey de yok. Ben de açıkçası sizin bu paralara göz diktim. Herşeyi baştan açık açığa konuşmakta yarar var. Ben kumarbazım ve de para kaybetmeyi

sevmem. Benden daha erkek bir kadına da raslamadım bugüne kadar. Onunla yatayım yatmayayım, hiç bir şeyi değiştirmez. Zaman ondan yana olabilir, ama ben kaybetmek nedir bilmem.»

Şapkasını çıkarıp omuzunun üzerinden atıyor. Çabucak diğer elini ardına dolayıp havada yakalıyor.

«Ha bir şey daha var. Buraya ben kendi isteğimle geldim. İslahevinden çok daha rahat bir hayat arıyordum kendime. Burasını seçtim. Bildiğim kadarıyla deli değilim. Deliysem de bugüne kadar belli etmedim kimseye. Sizin hemşire bunu bilmiyor. Benimki gibi akıllı bir adamla, mantıklı bir kişiyle çarpışacağının farkında değil. İşte bütün bunlar benim oyundan galip çıkacağımı gösteriyor. Eveet, beş kâğıt diyorum... bir hafta içinde o kariyır zir deli etmezsem, siz kazanırsınız.»

«Ben emin değilim...»

«Karıнын bir yerine eşek arısı kaçırılmazsam, donunun içine yılan sokmazsam, onu hop hop zıplatmazsam, deli divane etmezsem: para sizin. Sandığınız kadar güçlü değil bu hemşire karısı. Bir hafta. Hakem de sizsiniz. Kimin kazandığına siz karar vereceksiniz.»

Harding eline kalem alıyor. Masanın üzerindeki kâğıdı da iki parmağının arasına kıştırıp önüne çekiyor. Bir şeyler karalıyor.

«Emekli maaşımın on kâğıdını senin beşliğe karşı koyuyorum. Eğer bu sözünü ettiğin mucizeyi gerçekleştirirsen on değil yirmi kâğıt helal olsun sana!»

McMurphy, Harding'in uzattığı kâğıdı alıp katlıyor; cebine koyuyor.

«Diğer kuşlar? İçinizde benim beş kâğıda göz koyan yok mu?»

İyileşebilirler sıraya giriyor. Her biri bir kâğıt parçasına, beşliğe karşı ne kadar koyduğunu yazıyor. Sonuncusu da yazınca McMurphy masanın yanına geliyor, Kâğıtları avucunda, üst

üste diiyor. Beş parmağıyla en üstteki kâğıda bastırıyor. Başını yana eğip kâğıt destesine bakıyor:

«Bunların bende kalmasında bir sakınca var mı arkadaşlarım? Bana güveniniz tam mı?»

Harding başını sallıyor:

«Kalabilir tabii. Nasılsa bir süre aramızdan ayrılacağını sanmıyorum...»

Bir Noel gecesi, gece yarısı, eski yerde, koğuşun kapısı ardına kadar açıldı güüüüüüm diye ve içeri sakallı, gözlerinin çevresi soğuktan kıpkırmızı olmuş, burnu morarmış, şişman bir adam girdi. Kara oğlanlar ellerindeki fenerlerin ışığında, adamı köşeye kıştırdılar. Halkla ilişkiler uzmanının oraya buraya şuraya serpiştirdiği, gümüş tellere takılmış; sakalından saçından sarkıyor teller. Karanlıkta bir oraya bir buraya gitmek istiyor, hababam ayağı takılıyor. Fenerlerin ışığından ürkmüş, gözlerini örtmeye çalışıyor.

«Ho ho ho.» Gülüyor sözüm ona. «Ho ho ho... gitmem gerek ne yazık ki... oturup sizinle konuşmak isterdim, ama işim çok.»

Kara oğlanlar ellerinde fenerlerle yaklaşıyorlar. Altı yıl adam aramızda kaldı, sonra bir gün salıverdiler. Sakalı kesilmişti. Fasulye sırtığı gibi de sıskalaşmıştı.

Büyük Hemşire, çelik kapıdaki düğmelerden birini çevirerek duvar saatini dilediği hıza ayarlayabiliyor. Kimi zaman canı herşeyi hızlandırmak istiyor; düğmeyi çeviriveriyor. Saatin akrebiyle yelkovanı yarışıyorlar sanki. Ekranlarla örtülü pencereelerde gündüz, gece birbirini kovalıyor. Bu düzmece zamanın geçmesiyle herkes birbirine giriyor. Yarım yamalak traş olup kahvaltı masasına balıklama dalıyorsun, daha ağzına bir lokma koymadan öğlen oluyor, ilaç veriliyor, yerinden kalkıp dinlenme odasına giderken akşam zili çalıyor, yatağa giriyorsun, on dakika sonra gene sabah olmuş. Büyük Hemşire herkesin kırılma ya da

dağılma noktasına geldiğini görünce, düğmeyi yeniden çeviriyor. Herşey eski hızına dönüyor. Film makinesini olağan hızının on katına çıkarıp perdede herkesin akıl almaz biçimde koşuşmasını izleyen, bir süre sonra bıkan, eski düzeni geri getiren küçük bir çocuğu hatırlatıyor bana Büyük Hemşirenin bu davranışı.

Bir ziyaretçi geldiğinde ya da televizyon izlerken, hızı böyle-sine arttırır genellikle. Yani zamanın çokook yavaş geçmesi için dua ettiğin saatlerde.

Ama genellikle zamanı durdurmayı sever. Ya da saatlerin çokooooook yavaş geçmesini ister; düğmeyi öyle ayarlar. Pencereden her bakışında koskocaman güneşi görürsün. Sanki yağlı-boyayla yapıp oraya asılmışçasına durur. Haftalarca bir son-tim kıpırdamaz. Ağaçların yaprakları, çimenler, kuşlar, kimse oynamaz. Saat hep üçe iki vardır; biz paslanana dek akreple yelkovanın kıpırdamamasını ister. Oyle oturursun; kıpırdayamazsın. Oturmanın verdiği rahatsızlıktan kurtulmak için yürüyemezsin, oynayamazsın yerinde, yutkunamazsın, soluk alamazsın. Sadece gözlerini oynatabilirsin. Ama, donmuş kalmış, önce kimin kıpırdayacağını düşünen iyileşebilirlerin dışında kimseyi göremezsin. Yanımda oturan iyileşemez öleli altı gün oluyor. Çürümeye başladı. Kimi zaman da hava deliklerinden içeri, sis yeri-ne kimyasal bir gaz salar. Gaz plâstiğe dönüşürken, bütün ko-ğuş, öyle put gibi oturur.

Tanrı bilir ne kadar böyle kalakaldığımızı.

Derken, bir derece hızlandırır zamanı. Bu daha da kötüdür bence. Ölü gibi oturacağın yerde, sözgelimi, Scanlon'un elini kaldırmasını izlersin üç gün! Kucağında duran eli kaldırması, tam üç gün sürer. Ciğerlerim kalın, plâstik havayı dikiş iğnesinin deliğinden çekiyormuşçasına uğraşır. Yüznumaraya gitmeye çalışırım. Bin ton kumun altında gömülüymüşüm gibi hissederim. Var gücümle işlemeye çalışırım; böbreklerimi zorlarım... yeşil kıvılcımlar çıkana, beynim zonklamaya başlayıncaya dek...

Tüm gücümü harcıyor, kemiklerimi, kaslarımı göreve çağırıyor, yerimden kalkıp yüznumaraya gidebilmek için uğraşıyorum. İkinıyorum; sıkınıyorum... olmuyor, hepsi hepsi bir santim kalabiliyorum oturduğum yerden. Boşveriyorum! çiş paçamdan aşağı akıyor.

Bu zaman denetiminden ancak sise gömüldüğümüzde kurtulabiliyoruz; zaman anlamını yitiriyor çünkü. Herşey gibi zaman da sisin içinde yitiyor. (Bu gün sis basmadı hiç. McMurphy geldiğinden beri daha doğrusu. Bir sis bassa, McMurphy danalar gibi böğürmeye başlar.)

Başka bir şey yoksa, ya sisle uğraşıyorsun, ya da zaman denetimiyle başa çıkmak zorundasın. Ama bugün bir şey oldu: Traştan bu yana başımıza herhangi bir şey gelmedi. Saat tıkrında. Gece vardiyası geldiğinde saat dört buçuk. Tamam yani. Zamanında geldiler. Büyük Hemşire, kara oğlanları gönderiyor, son kez koğuşa bir göz atıyor. Başının ardındaki çelik mavisi topuzdan upuzun bir iğne çıkarıyor. Kepini alıp içi naftalin dolu mukavva kutuya koyuyor. Sonra iğneyi topuzuna sokuyor gene.

Camın ardından herkese iyi geceler dilediğini görüyorum. Küçük hemşireye notlarını veriyor. Çelik kapıdaki düğmelerden birini çeviriyor; mikrofona eğiliyor:

«iyi geceler çocuklar, Yaramazlık yok, ha!»

Sonra müziği iyice açıyor. Elinin ayasını cama sürtüyor. Yeni göreve başlayan kara oğlan suratını buruşturuyor; orayı hemen silmesi gerek. Daha Büyük Hemşire koğuşa kapısını kilitlemeyen, kara oğlan kâğıt havlulardan birini kaptığı gibi camın önüne dikiliyor; başlıyor silmeye.

Duvarlardaki makineler ısıklık çalıyor, ardından da iç çekiyor; yavaşlamaya başlıyor.

Geceye dek, yemeğimizi yiyor, duşumuzu alıyor, oturmak için dinlenme odasına geçiyoruz. En yaşlı Bitki, İhtiyar Blastic, midesini tutup inliyor. George, su içilen çeşmenin başında elleri-

ni yıkıyor. İyileşebilirlerin kimi kâğıt oynuyor, kimi de televizyonda iyi bir görüntü elde etmek için aygıtı bir oraya bir buraya taşıyor.

Tavandaki hoparlörlerden hâlâ müzik geliyor. Bu müzik radyodan çıkmadığı için televizyon yayınlarıyla karışmıyor. Hemşirelerin odasındaki banttın geliyor. Hepimiz müziği öylesine kanıksamışız ki, farketmiyoruz bile. Tabii McMurphy'nin dışındadır. O, yeni geldiğinden, müziği çok iyi duyuyor. Daha alışamadı lay - lay - lay'lara. Yirmibir oynuyor, sigarasına; hoparlör de kâğıt masasının hemen üstünde. Kepinin siperliğini burnunun üzerine yıkmış; kâğıtları görebilmek için başını geri atıyor, siperliğin altından bakıyor. Dişlerinin arasına bir sigara sıkıştırmış. Yıllar önce açık arttırmayı yöneten adamın konuşmasını hatırlatıyor bana sözleri.

«Hadi, hadi, hadi, durmayalım, durmayalım.» Sesi tiz, yüksek. «Söyleyin bakalım enayiler, kâğıt istiyor musunuz yoksa yeter mi? İstiyorsun ha? Papaz görüyorum. Açık kâğıdı papaz. Kâğıt veriyorum. Çoooo yazık, onlu geliyor arkadaşşıma. Yirmi biri geçtin, otuz beşe gittin, değil mi? Hayır mı? Bir kâğıt daha mı? Al sana bir dokuzlu. Şimdi battın işte. Afferin aslanım. Sıra sende Scanlon... **ulan şu hemşire kafesindeki karılardan biri şu gürültüyü sustursa ya be!** Bıktırdı ulan! Bütün gece bu kaynana zırlıtısı sürer mi yahu? Harding? Bu kadar gürültülü müzik hiç duymamıştım!»

Harding, anlamsız anlamsız bakıyor:

«Hangi radyodan yahu! Ööf be! Bu sabah geldiğimden beri susmak bilmedi. Duymadığını söyleme, inanmam!»

Harding başını yana eğip kulak veriyor müziğe:

«Ha şu gürültü. Eğer kendimi zorlasam duyuyorum tabii. Ama kişi tüm gücünü kullanırsa yüreğinin tık-tık-tıklarını da duyuyor.» McMurphy'e bakıp gülümsüyor. «Arkadaşım, bant çalışıyor.

Radyoyu pek duymayız burda. Dünya haberlerinin tedavi edici niteliği yoktur. O banlı, o kadar çok dinledik ki, artık duymaz olduk. Bir çavlanın gürültüsü, yanbaşında oturanlarca nasıl duyulmazsa, bu müzik sesi de bizim kulaklarımıza ulaşmıyor. Sen bir çavlanın yanında otursan, uzun süre gürültüsünü duyabilir misin?»

(Ben Columbia çavlanının şarılıtısını hâlâ duyuyorum; ölene dek de kulaklarımdan silinmeyecek. Koca bir sazı yakalayan Charley Ayı Göbeğin narası da kulaklarımda. Suda şap şap şap eden balıklar, kıyıda koşuşan, cıvılcıplak bebelerin kahkahası, çamaşır yıkayan kadınlar... çooooook uzun yıllar öncesinden geliyor bu anılar...)

McMurphy, başını yana eğip Harding'e bakıyor:

«Çavlan gibi, hep açık mı bırakıyor sesi?»

Cheswick atılıyor hemen:

«Uyuduğumuz zaman kapatılıyor. Ama yatağımıza girine dek sürüyor.»

«Bıktım ulan be! Şu koça kıçlı kara oğlana söylerim, gitsin kapasın. Ya da ağzını burnunu kırarım it oğlu itin!»

Ayağa kalkıyor. Harding uzanıp kolunu tutuyor:

«Böyle bir şey söylediğin duyulursa, saldırgan damgasını yiyiverirsin alın. Yoksa iddiandan vaz mı geçiyorsun?»

McMurphy, Harding'e bakıyor:

«Demek öyle ha? Baskı yöntemi.»

«Öyle.»

McMurphy, içini çekerek koltuğuna bırakıyor kendini:

«Eşşoğlu beş kluaklar!»

Harding kâğıt masasının çevresindeki iyileşebirlere bakıyor:

«Beyler, kızıl saçlı kahramanımızın, televizyon dizi filmlerindeki kovboylarda görülen, mutluluğa ya da kadere kayıtsız kalma özelliğini yitirmeye başladığını seziyorum.»

Hemen karşısında oturan McMurphy'e bakıyor. McMurphy sırtıyor, başını kaldırıp siperliğin altından göz kırpmıyor, baş parmağını dilinin ucuyla ıslatıyor:

«Eveet, bizim Profesör Harding, iddiayı kazandım diyor galiba. Neyse, biz oyunumuza dönelim arkadaşlarım. Evet ne diyorsun? Açık kâğıdın ikiliymiş. Bir kâğıt daha ha? Bir paket sigarasına? Güzeel. «Bastır parayı al cigarayı,» yok burda. Al kâğıdı ver cigarayı, oynuyoruz. Bir dokuzlu arkadaşşıma. Etti on bir. Ne var altta? Bir kâğıt daha ha? Al sana ballı allı bir onlu. Ayvasın! Uçlan paketi. Sınavları geçemedin profesör... N'apalım, bir daha sefere...»

Hoparlörden bu kez akordiyonlu, bol gürültülü bir şarkı başlıyor. McMurphy, başını kaldırıp baktıktan sonra sesini iyice yükseltiyor:

«Hadi bakalım, boş duranı kimse sevmez. As'a bir kâğıt, veriyorum. . alırsın belki cigaradan... Yürüüüüüü...»

Ve bu garip konuşma, ta dokuz buçuğa, ışıklar sönene dek sürüp gidiyor...

McMurphy yirmi bir oynarken sabaha kadar izleyebilirim. Kâğıt dağıtışını, konuşmasını, oyundan çıkmamalarını sağlamak için çevirdiği dümenleri. Biri tam cigaralarını tüketip 'benden paso' diycekken iki üç el kazandırıyor McMurphy. Adam heyecanlanıyor. Yeniden kendini veriyor oyuna. Sonra McMurphy yılmaya başlıyor onu. Bir ara elindeki kâğıtları masaya bıraktı. Bir sigara yaktı. Ellerini ensesinde kilitledi:

«Birinci sınıf dolandırıcı olmanın en birinci kuralı, sövüşle-yeceğin adamın ne istediğini iyi bilmek. Dahası, istediğini verdiğini sanması. Yani adam, senin ona istediğini verdiğini sana-

cak.» Bu açıklamayı geri zekâlılar için yapıyor besbelli. «Pana-yırda tekerlek oynatırken öğrenmiştim bunu. Herifi görürsün. Hemen de anlarsın ne istediğini. Önemli biri olmaktır dileği. Aslan postunda bir tavşandır. Onu yolmak için de karşısında tir tir titremen, her attığı postan sonra, 'Aman efendim. Nasıl emrederseniz öyle olsun,' demen yeter. Aslında ikiniz de dileği-ñize kavuşmuş olursunuz. O aslanlığını kendine kanıtlamıştır, sen de onun paracıklarına kavuşmuşsundur.»

İskemlesine iyice yerleşiyor. Kâğıtları masanın üzerinden alıyor. Kenarlarını masaya vuruyor:

«Sizi heyecanlandırmak için ortaya on paket cigara koyuyorum. Var mı 'banko!' diyecek yürekli...»

Başını arkaya atıp öyle bir kahkaha patlatıyor ki, herkes birer ikişer paketleri ortaya sürmeye başlıyor.

Bütün bir gece boyunca, McMurphy'nin kahkahası dinlenme odasının duvarlarını çınlattı durdu. Fıkralar anlatıyor, gülüyor, herkesin de kendisiyle birlikte kahkaha atmasını istiyordu. Ama onlar bu rahatlığa daha yeni alıştıklarından, salt kıkırdamakla yetiniyorlardı. Sonunda onları güldürmekten vazgeçip ciddi ciddi oyun oynamaya başladı. Saatler ilerledikçe, iki yanındaki cigara yığını yükseliyordu.

Saat dokuz buçuğa az kala, kaybetmeye başlıyor. O kadar çabuk kaybediyor, diğer oyuncuların kazanmalarını sağlıyor ki, ne olup bittiğinin farkına bile varmıyor kimse. Kazandığı son cigaraları da verdikten sonra ardına yaslanıyor, içini çekip baş parmağıyla kepini geri itiyor. Oyun bitti.

«İşte arkadaşlar bu iş bu kadar. Üç beş kazanırsın, üç beş kaybedersin. Sonunda herşey 'sıfıra sıfır elde var sıfır.' Yirmi biri çok iyi bildiğini sanırdım. Ama siz kuşlar öyle kolay pes demeyeceksiniz anlaşılan. Yarın sigara yerine parayla oynayınca, kimbilir beni nasıl yollacaksınız!»

Onların bu üç kâğıda düşeceklerine kendi de inanmıyor. Ca-

nı istediği zaman kazanıyor, canı istediği zaman da kaybediyor. Oyunu izleyen herkes de biliyor bunu. Masanın çevresinde oynayanların tümü, onlerinde birikmiş sigaraları topluyor. Bu sigaraların hepsi, daha beş dakika önce McMurphy'nin önündeydi. O istedi de oyuncular sigaralarını geri alabildiler.

Şişman kara oğlanla, Geever adındaki kara oğlan, bizi dinlenme odasından kışkırtıp elektrikleri söndürmeye koyuluyorlar. Koğuştaki ışıklar sönüp, çevreyi bir loşluk sardıkça, küçük hemşirenin gözlerinde parlaklık artıyor. Hemşire odasının kapısında durmuş, önünden sırayla geçenlere ilaçlarını veriyor; kimin bu gece hangi zehiri içeceğini şaşırmamak için de önündeki kâğıda bakıyor sık sık. Birden gözleri iri yarı, kızıl saçlı, burnunun üstünde yara iziyle yaklaşan adama takılıyor. Ne yapacağını şaşıyor; eli ayağı dolaşıyor. Geri geri iki adım atıyor. Yutkunuyor. Büyük Hemşirenin bu kızcağızı uyardığını, McMurphy'den uzun uzun söz ettiğini anlıyorum tabii. (Ha, nöbeti size devretmeden önce, bir şey daha var Bayan Pilbow. Şurda oturan adamı görüyor musunuz? Şu iğrenç favorileri olan, kızıl saçlı... hani canım şu yüzünde yara izi var... burnunun üstünde. Onun seks manyağı olduğunu sanıyorum.)

McMurphy kızın nasıl korktuğunu, gözlerini iri iri açıp baktığını görünce başını odadan içeri sokuyor, sırtıyor; 'merhaba n'aber' sözcükleri okunuyor bu dudak yaymada Kız öylesine şaşıyor ki, olindeki sürahiyi ayağına düşürüyor. Acıyla sığıyor. Elinde tuttuğu, daha doğrusu bana vermek üzere olduğu hap fırlıyor, dimdik havaya çıkıyor, iniyor, üniformasının önünden içeri giriyor.

«Size yardım odayım efendim...»

McMurphy'nin çiğ bir et parçasına benzeyen, yara bere izleriyle dopdolulmuş, bir yanı dövme eli içeri uzanıyor.

«Geri çekil! Yanımda iki erkek hastabakıcı var! Uzak dur!»

Kızcağız gözleriyle çevresine bakıyor; kara oğlanları arı-

yor. Ama onlar, iyileşemezleri yataklarına kayışlamaya uğraştıklarından, kızın sessiz çağrısına koşup gelemiyorlar. McMurphy sırtarak avucunu gösteriyor kıza; elinde bıçak falan gizli olmadığını görsün diye. Kız cam cila vurulmuşcasına parlayan, nasır kaplı ele bakıyor.

«Size yardım etmek istedim, o kadar...»

«Geri çekil! Hastaların buraya girmeleri yasaktır... Çekil dedim çekil... Ben Katoliğim!» Boynundaki altın zinciri çekiştiriyor; zincirin ucuna bağlı altın bir haç var. Bu haç mancınık görevini yapıp kızın memelerinin arasına kaçan hapi yukarı fırlatıyor. Hap havadayken McMurphy uzanıyor, avucunun içine hapsediyor küçük, yuvarlak, kırmızı kaçağı, Kız bir çığlık atıyor; haçı dişlerinin arasına sıkıştırıp gözlerini yumuyor. Öyle kaskatı kalıyor. Neden sonra gözünü açtığında, McMurphy'nin elini görüyor. McMurphy hapi uzatıyor kıza.

«Düşürdüğünüz sürahiyi buyrun...»

Diğer eliyle de alimünyum sürahiyi veriyor.

Kız ciğerlerine hapsettiği havayı tıslayarak, dişlerinin arasından salıveriyor. Sürahiyi kapıyor McMurphy'nin elinden:

«Teşekkür ederim. İyi geceler, iyi geceler...»

Kapıyı küt diye kapatıyor. Hap dağıtma işi bu gecelik bitiyor.

Yatakhaneye girince McMurphy hapi bana atıyor:

«Al Reis iç hapını.»

Başımı sallıyorum. Hap yatağın üzerine düşüyor. Ordan da yere yuvarlanıyor. Mc Murphy soyunmaya başlıyor. Donu siyah satenden. Üzerinde kocaman beyaz balinalar var. Kıp kırmızı gözleri parlıyor sanki. Donuna baktığımı görünce sırtıyor:

«Oregon Üniversitesinde okuyan bir kız öğrencinin armağanı. Benim 'simge' olduğumu söyledi. Onun için verdi bu donu bana.»

Kolları, boynu ve suratı güneşte yanmış, bronzlaşmış; portakal rengi kıllarla örtülü. İki omuzunda da kocaman dövme var. 'Savaşçı Deniz Piyadeleri' yazılı. Bir şeytan resmi yapılmış. Kıpırmızı bir gözü, boynuzları var. Elinde de bir M-1 piyade tüfeği tutuyor. Diğer dövmeysse as döper. İki as, iki sekizli. Buna poker efsanesinde 'ölen odamın eli' derler. Wild Bill Hiçkok poker masasında, arkasından vurularak öldürülmüş. Elinde iki asla iki sekizli varmış. Benim yatağımın yanındaki komodinin üzerine elbiselerini katlayıp koyuyor. Yan yana yatacağız.

Üstteki çarşafı açıp yatağa giriyor. Bana dönüyor sonra da. Kara oğlanlardan birinin gelip ışıkları söndüreceğini, onun için hemen yatsam iyi olacağını söylüyor. Başımı çevirip bakıyorum. Gerçekten de adı Geever olan, şişman kara oğlan yataktan içeri giriyor. Hemen ayakkabılarımı çıkarıp yatağa dalıyorum. Geever üzerime eğiliyor, beni yatağa çarşafı bağlıyor. Sonra çevresine bakıyor; herşeyin yerli yerinde olduğunu görünce kendi kendine gülüyor, yataktan çıkıp gidiyor.

Hemşire odasından sızan ışığın dışında her yer kapkaranlık. McMurphy'i güçlükle görebiliyorum. Üzerindeki çarşaf belirli sürelerle yükselip iniyor; derin derin soluk alıyor. Derken soluğu yavaşlamaya başlıyor. Duyulmaz oluyor. Herhalde uyudu diyorum. Derken derinden derinden bir kahkaha sesi gelmeye başlıyor. Uyanık. Kendi kendine gülüp duruyor yatağında. Birden kahkahası kesiliyor. Fısıldıyor:

«Kara oğlanın geldiğini söyleyince, yerden bir karış sıçradın Reis. Garip. Biri bana senin sağır olduğunu söylemişti!»

Sabah gözlerimi açtığımda, bakıyorum, McMurphy benden önce uyanmış. Duvarda Yürüyen Jules Amcadan bu yana, ilk kez biri benden daha önce uyanıyor. Jules ak saçlı, kurnaz bir

kara deriliydi. Garip bir kuramı vardı. Geceleri kara oğlanların dünyayı bir yana yatırdıklarını söylerdi. Onun için de sabahın köründe kalkar, kara oğlanların dünyayı diğer yana yatırmalarını izlemeye çalışırdı. Ben de Jules gibi erken kalkarım. Koğuşa ne tür makineler getirdiklerini, traş odasına çaktırmadan neler soktuklarını görmeye uğraşırım. Dışarda sadece ben ve kara oğlanlar vardır. İkinci hasta benden on beş dakika sonra ayaklanır, en azından. Ama bu sabah yatağımda doğrulduğum an McMurphy'nin yüznumaradan sesini duydum. Şarkı söylüyor! San ki dünyada tek derdi yokmuş gibi, bangır bangır bağırarak türkü çığırıyor. Sesi güçlü, tertemiz, duvara, çeliğe çarpıp yankılanıyor.

«Atların açmış, atların açmış, bana öyle diyor...» Sesin yüz-
numarada yankılanması hoşuna gidiyor. «Gel yanıma otur, onla-
ra saman veeeeer.» Derin bir soluk alıyor. Sesi iyice yükseliyor
şimdi. «Atlarım aç değil, atlarım yok, yemezler senin verdiğin
samandıııı.» lııııları soluğu yettiğince uzatıyor. Sonra derin bir so-
luk daha alıyor. «Hadi bana eyvallah, bana güle güleeee... Ben
yoluma gidiyoooooooooooo.»

Şarkı söylüyor! Herkes cin çarpmışa dönüyor! Yıllardır böyle bir şey duyulmadı, bu koğuştta. İyileşebilirlerin çoğu dirseklerinin üzerinde doğrulmuş, gözlerini kırıştırarak dinliyor. Birbirlerine bakıp kaşlarını havaya kaldırıyorlar, şaşkınlık içinde. Kara ağlanlar neden susturmadı? Bugüne kadar, kimsenin gürültü yapmasına izin vermemişlerdi, değil mi? Bu yeni adama başka türlü davranıyorlar? O da bizim gibi deriden, kemikten! O da yaşlanacak, derisi canını yitirecek, gün gelecek ölecek. Aynı yasalar onun için de geçerli. Yemesi, soluk alması gerek. Aynı belâlara tos vuruyor o da. Düzenin karşısında herkes kadar o da duyarlı, öyle değil mi?

Ama yeni adam **başka!** Onun glibisini, ne içeride ne dışarıda, görmemişler bugüne dek. Son on yıldır koğuşa ona benzer

biri hiç gelmedi. Evet en az bizler kadar duyarlı, ama Düzen ona el atamamış, avucuna alamamış.

«Arabalarım dolu. Kamçııııı elimdeeee.»

Nasıl kurtuldu? Belki ihtiyar Pete'de olduğu gibi, Düzen, beynine el atıp denetim aygıtlarını kıvrımlara yerleştiremedi. Belki de bir yerden bir yere atlayıp sıçradığından, oraya buraya gittiğinden, bir okulda uzun süre, bir işte yıllarca kalmadığından, düzen, onu yakalayacak fırsatı bulamadı. Tamam tamam, budur herhalde. Bir yerde uzun süre bulunmadığından, sürekli gezip tozduğundan kimse onu enseleyemedi. Dün nasıl kara oğlan elinde dereceyle peşinden koşup durdu ama bir işe yaramadıysa, Düzen de onun hızına ayak uyduramayıp yakalamaktan vazgeçti belki.

Yeni buz dolabı isteyen karı, gözleri dolu dolu para dilenen akrabalar yok. Düşünmesi, bakması gereken birileri de olmadığı için özgür. İyi bir dolandırıcı, üç kâğıtçı olabilmek için özgürlük şart. Kara oğlanların yüznumaraya girip onu susturmamalarının nedeni, beyninin kıvrımlarında denetim aygıtlarının bulunmadığını bilmeleridir belki. Pete'i hatırlıyor, dizginleri boşanmış bir adamın neler yapabileceğini biliyorlar. Onu çökertmek için üçünün el birliğiyle çullanması, Büyük Hemşirenin de elinde iğnesi, kenarda beklemesi gerekecek. İyileşebilirler başlarını sallıyor. Tamam neden bu.

McMurphy yüznumaradan dışarı çıkarken, ben de hole adı-mımı atıyorum. Kafasında kepi var. Uzerindeyse hiç birşey yok. Sadece beline bir havlu sarmış. Bir elinde de diş fırçasını tutuyor. Holde durmuş, soğuk taşlara basmamak için topuklarının üzerinde yaylanıyor, bir aşağı bir yukarı bakıyor. Sonunda, kara oğlanların cücesinde karar kılıyor. Yanına yürüyüp sırtına bir şaplak indiriyor. Sanki yıllardan beri dostu.

«N'aber arkadaşım? Dişlerimi fırçalayacağım, diş macunu bulunur mu buralarda?»

Cüce başını çevirip bakıyor, McMurphy'nin elini görüyor sadece. Suratını buruşturuyor. Sonra çabucak çevresine bakınıyor. İki arkadaşını arıyor gözleriyle. McMurphy'e dolabı altı buçuktan önce açmadıklarını söylüyor.

«Kural bu.»

«Öyle mi? Yani diş macunu orda mı? Dolapta?»

«Evet. Dolapta kilitli.»

Kara oğlan yerleri silmeye devam etmek istiyor. Ama McMurphy'nin kırmızı kaska andıran eli, omuzuna yapışmış sanki.

«Demek dolapta kilitli ha? Acaba diş macununu neden dolaba kilitlerler? Tehlikeli birşey değil yani? Birini zehirleyemezsin. Eline alıp istediğinin beynini dağıtamazsın. Diş macunu gibi, kimseye zararı olmayan bir şeyi neden kilitlerler dersin?»

«Koğuş kuralı Bay McMurphy.» Bu sözlerinin McMurphy'i gerektiği gibi etkilemediğini görünce içini çekiyor. Omuzuna yapışmış duran ele bakıp kaşlarını çatıyor. «İsteyen, dilediği zaman dişlerini fırçalamaya kalksa ne olur biliyor musunuz?»

McMurphy, elini cücenin omuzundan çekiyor. Göğsündeki kollarla oynuyor bir süre:

«A - ha... A - ha... Ne demek istediğini anlıyorum galiba. Koğuş kuralları, her yemekten sonra dişlerini fırçalamayanlar için geçerli.»

«Anlamıyor musunuz hâlâ?»

«Anlıyorum efendim! Diş macunu kilit altında tutulmasa, insanlar canları çektiğinde dişlerini fırçalıyorlar diyorsun.»

«Evet. Onun için de...»

«Büyük bir felâket olur. Dünyanın sonu gibi bir şey. Saat altı buçukta, altıyı çeyrek geçe dişlerini fırçalamak isteyenler çıkabilir. Altıda bile... Evet çok iyi anlıyorum seni.»

Bana bakıp göz kırpmıyor.

«Benim yerleri silmem gerek McMurphy.»

«Kusura bakma seni işinden alıkoymak istemedim.» Bir iki adım atıyor. Bu sırada kara oğlan işine dönmüş. Duruyor birden McMurphy. Gene kara oğlanın yanına geliyor. Eğilip kovanın içine bakıyor. «Nedir bu?»

«Ne nedir?»

«Şu kovanın içindeki. Beyaz töz...»

«Sabun... toz sabun.»

«Ben genellikle macun kullanırım.» McMurphy fırçasını kovanın içine sokuyor. Toz sabuna bastırıp çıkarıyor. Fırçanın üstünde yarım santim kalınlığında beyaz toz sabun var şimdi. «Ama bu da işimi görür. Çok teşekkür ederim. Bu koğuş kurallıyla ilgili olarak sonra gene görüşürüz.»

Yüznumaraya giriyor, bir yandan şarkı söylüyor, bir yandan dişlerini fırçalıyor.

Kara oğlan, elinde bez, McMurphy'nin ardından bakıyor aval aval. Bir kaç dakika sonra gözlerini kırıştırıyor. Çevrede dola- nıyor bakışları. Beni görünce duruyor. Hemen yanıma geliyor. Pijamamın paçasından çekerek daha dün temizlediğim yere getiriyor.

«Burasını temizleyeceksin. Pırıl pırıl olacak. Etrafına bak- mak, dalga geçmek yok. Seni beş para etmez, namussuz, herif seni! Hadi! Hadi!»

Ve ben yere diz çöküp taşları silmeye başlıyorum. Sırtımı da kara oğlandan yana çeviriyorum, sırtıttığımı görmesin diye. McMurphy'nin kara oğlanı kızdırması çok hoşuma gitti. Babam da böyle kızdırırdı adamları. Bir seferinde, bizi yerleşme yeri- mizden çıkarmak için hükümetten adamlar gelmişti. Ama ka- muoyu tepki göstermesin diye sözleşme imzalayacak, kendi is- teğimizle topraklarımızdan ayrıldığımızı açıklayacaktık. Babam, ellerini iki yana açıp gözlerini havaya dikti:

«Bakın şu yaban ördeklerine. Taa Kanada'dan geliyorlar.»

Hükümet adamları başlarını kaldırıp baktılar:

«Yaban ördekleri mi? Nerde? Temmuz ayında mı? Yaban ördeği falan yok canım. Nerden çıkardınız...?»

Babam hiç orali olmadı. Gözlerini kırıştırtarak gökyüzüne bakmayı sürdürdü:

«Bulutların arasında uçuyor beyaz adam. Yaban ördekleri... Bu yıl, geçen yıl, önceki yıl... her yıl vardır yaban ördekleri... hep uçarlar...»

Adamlar birbirlerine bakarak bir iki öksürüp gırtlaklarını temizlediler:

«Tamam, olabilir Reis Bromden. Şimdi. Lütfen yaban ördeklerini bırakalım. Şu sözleşmeyi halledelim. Size önerdiklerimiz bütün yaşantınızı değiştirecek... çok yararlı olacak. Kızıl derililerin gelecek için çok önemli...»

«Geçen yıl, ondan önceki yıl, her yıl...»

Hükümet adamları, neden sonra gırgıra alındıklarını farketmişlerdi. Bizim kulübenin önünde oturan Yaşlılar Kurulunun üyeleri, ceplerinden pipolarını çıkarıyor, gülüyor, birbirlerini dirsekleriyle dürtüyor, başlarını sallıyorlardı. Derken gülmeyi bırakıp, yerlerde yuvarlanmaya, deliler gibi kahkahalar atmaya başladılar. Amcam hele, kendinden geçmişti. Gözlerinden yaşlar akıyordu:

«Ya, bu iş böyle işte, beyaz adam!»

Hükümetten gelenler çok öfkелendi; tek kelime etmeden sırtlarını dönüp uzaklaştılar. Biz de arkalarından güldük, güldük, Kahkahanın neler yapabileceğini unuttum....

Büyük Hemşire kapıyı açar açmaz kara oğlan yanına koşuyor. Ayak parmaklarının ucunda yükselerek, ellerini oğuşturarak, büyüğünden çişe gitmek için izin isteyen çocuk gibi sağa sola yalpalayarak anlatıyor, anlatıyor. Yanlarında olduğumdan McMurphy'nin adından söz edildiğini duyuyorum. McMurphy'nin dişlerini fırçaladığını anlatıyor besbelli; gece ölen Bitkiden söz etmekse aklına bile gelmiyor. Ellerini kollarını sallıyor, deli bozuk

kızıl saçlının ne haltlar karıştırdığını anlatıyor. Sersem herif sabahın köründe kalkmış, ortalığı birbirine karıştırmış, koğuşun kurallarına karşı çıkmış; Büyük Hemşirenin bir şeyler yapması gerek.

Sağa sola yalpalamasını kesene dek gözlerini kara oğlana diyor Büyük Hemşire. Sonra başını çevirip yüznumaranın kapısına bakıyor. Kapı açık. İçerden McMurphy'nin top patlamasını andıran sesi geliyor:

«Anan beni sevmez; bana yoksul deeeeer! Kapıdan içeri girmeme izin vermeeeeer!»

Kaşları çatılıyor Büyük Hemşirenin. Başını yana yatırıp dinliyor bir daha. O da bizim gibi uzun süredir şarkı sesi duymadığından ne olup bittiğini kestiremiyor.

«Gündüz uyur gece yaşıyorum. Para benim pul benim... kim ne karışır işimeeee!»

Birkaç dakika hiç kıpırdamadan dinliyor Büyük Hemşire. Yanlış duyup duymadığını anlamak istiyor besbelli. Derken şişmeye başlıyor. Burun delikleri açılıp kapanıyor; her soluk alışında biraz daha irileşiyor, kocamanlaşıyor. Hızla yürümeye başlıyor. Dudakları aralanmış, sipsivri dişleri görünüyor. Her adım atışında biraz daha büyüyor. Önüne geleni ezerek ilerliyor. Ne yapacağını düşünmek bile beni korkutuyor!

Tam yüznumaranın önüne geldiğinde McMurphy dışarı çıkıyor, belinde havlusu. Büyük Hemşire olduğu yerde kalakalıyor. Küçülüyor, küçülüyor... ta başı havluyla bir düzeye gelene dek. McMurphy sırtarak bakıyor Büyük Hemşireye.

«Günaydın Bayan Ratched. Dış dünya nasıl?»

«Burada... bir havluyla dolaşamazsın!»

«Ya!» Kadının gözleriyle bir düzeydeki yere bakıyor. Orda havlu ıslak, bodenine sıkı sıkıya yapışmış. «Havlular da koğuş kurallarına aykırı mı? Yapacak bir şey yok... madem kurallara aykırı ben de çıka...»

«Sakın! Olmaz! Hemen yatakhaneye gir, elbiselerini giy.»

Öğrencisini azarlayan bir öğretmenin sesi bu. McMurphy de tıpkı bir öğrenci gibi boynunu büküyor, ağlamaklı bir sesle konuşuyor:

«Yapamam efendim. Ben uyurken hırsızın biri elbiselerimi çalmış. Buradaki yataklar çok rahat... insanın uykusunu ağırlaştırıyor...»

«Biri çalmış mı?»

«Çalmış, yürütmüş, kalk gidelim yapmış, araklamış.» Gülümüyor; mutlu. «Biri benim elbiseleri koltuğunun altına kıştırıp toz olmuş.» Öylesine mutlu ki, Büyük Hemşirenin önünde dans ediyor: kıkır kıkır gülererek.

«Elbiselerini çalmış?»

«Evet.»

«Aman onlar... hapishane giysileri. Kim ne yapsın... Neden çalsın?»

Dans etmeyi bırakıp boynunu büküyor gene:

«Yattığımda komodinin üstüne koymuştum. Kalktığımdaysa yerlerinde yeller esiyordu. Tabii haklısınız; pis, eskimiş hapishane giysileriydi. Sizin gibi biri için önemsiz şeyler, ama çıplak biri için öyle mi?»

«O giysilerin alıp yerine yeşil hasta tulumlarının verilmesi gerekirdi!»

İçini çekip başını sallıyor:

«Yo yo, kimse vermedi. Başımdaki kepin dışında kimseden bir şey almadım.»

«Williams!» Koğuşun kapısında, kaçmaya hazırlanan kara oğlana sesleniyor. «Williams gel buraya!»

Dayak yiyeceğini bile bile sahibinin yanına yaklaşan bir köpek gibi sürünerek geliyor.

«Williams, bu hastaya neden elbise verilmedi?»

Williams rahatlıyor birden:

«Bu sabah çamaşır bölümünde Bay Washington çalışıyor. Benimle bir ilgisi yok.»

«Bay Washington!» Kara oğlanı elinde paspas, kovanın üzerine eğilmiş yakalıyor. «Lütfen buraya gelir misin?»

Paspas sessiz, kovanın içine kayıyor. Yavaşça, gürültü çıkarmamaya özen göstererek, paspasın sapını duvara dayıyor. Başını çevirip McMurphy'e, cüce kara oğlana, hemşireye bakıyor. Sonra sağına soluna bir göz atıyor. Belki başka bir 'Bay Washington' vardır da onu çağırmıştır Büyük Hemşire. Olur a!

«Gel buraya!»

Ellerini cebine sokup ağır ağır yürümeye başlıyor. Zaten hızlı yürümez, ama bu kez her zamankinden de yavaş atıyor adımlarını. Büyük Hemşirenin öfkesi her geçen dakika artıyor. Gözlerinden nefret ışınları fışkırıyor. Suratında yağlı boyayla yapılmış gibi duran kızıl gülücük yitmeye başlıyor; tek çizgi oluyor. Hastalar Büyük Hemşirenin nasıl öfkелendiğini, çıldırmak üzere olduğunu görseler iddiayı kaybettiklerini anlayıp paraları Mc Murphy'nin avucuna saymaya başlarlar.

Kara oğlan sonunda Büyük Hemşirenin yanına varıyor. Tam iki saat sürdü gelmesi. Büyük Hemşire derin bir soluk alıyor:

«Washington, bu adama neden hasta giysileri verilmedi? Üzerinde bir havludan başka bir şey yok; görmüyor musun?»

«Kepim var bir de.» McMurphy eliyle kepinı gösteriyor.

«Bay Washington?»

Koca kara oğlan, kendini ispiyonlayan cüceye bakıyor. Cüce, gene ayaklarının üzerinde sallanmaya, rahatsız rahatsız önüne bakmaya başlıyor. Koca kara oğlan, uzun uzun diyor gözlerini cüceye. Onun 'hakkını' sonra verecek besbelli. Sonra gözlerini McMurphy'e çeviriyor. Dipten doruğa süzüyor. Geniş omuzlara, sırtan dudaklara, burnunun üzerindeki yara izine, havluyu yerinde tutan eline... içini çekip gözlerini hemşireden yana çeviriyor bu kez:

«Herhalde...»

«Bırak şimdi herhaldeyi merhaldeyi! Eğer hemen şimdi bir elbise bulup getirmezsen iki hafta jeriatri bölümünde çalışırsın. Evet! Belki iki hafta değil bir aylığına yollarım seni oraya. Biraz sürgü temizle, yerleri sil, yüznumaraları paspasla da aklın başına gelsin. Bu koşu ne kadar az iş yaptığınızı anlamanız için, hepinizi birer ay arayla başka bölümlere yollamalı zaten! Burası başka bir yer olsaydı, yerleri sabahdan akşama kadar kim paspaslardı sanıyorsun? Bay Bromden mi? Hayır, sen! Sen temizlersin kıyığı köşeyi. Hastalarla yakından ilgilenesiniz diye bu tür işleri başkalarına yaptırıyoruz. Hastalarla yakından ilgilenmenin başında, onların böyle anadan doğma ortalarda dolaşmalarını sağlamak gelir! Genç hemşirelerden biri erkenden gelse, bu hastayı böyle cırlıçıplak dolaşırken görse ne olur? Ne olur ha!»

Kara oğlan, ne yapacağını pek bilemiyor, ama Büyük Hemşirenin dediklerini hemen yerine getiriyor. Dolabı açıyor, içinden yeşil bir hasta tulumu çıkarıyor, nefret fışkıran gözlerini McMurphy'e dikerek giysiyi uzatıyor. McMurphy de ne yapacağını şaşırılmış bakıyor. Bir eliyle havluyu, diğeriyle de diş fırçasını tuttuğundan uzatılan giysiyi nasıl alacağını kestiremiyor bir türü. Sonunda hemşireye göz kırpıp havluyu tutan elini bırakıyor. Havlu ayaklarının dibine düşüyor.

Havlunun altında külotu olduğunu görüyorum.

Hemşire, bana sorarsanız, onu bu külotla göreceğine anadan doğma görseydi daha bir rahat edecekti. Çünkü siyah saten donun üzerindeki kocaman balinalara bakarken gözleri yuvalarından uğruyor. Dayanamayacak kadar öfkeli, Bir dakika hiç konuşmuyor. Bin güclükle öfkesini dizginlemeye çalıştığını anlıyorum. Sonra cüceye dönüşüyor; sesi tir tir titriyor öfkesinden:

«Williams... sana... hemşire odasının camlarını silmeni söylemiştim...»

Willilams dönüyor; çabucak yok alıyor.

«Ve sen Washington... sen...»

Washington da kovasıyla paspasının başına dönüyor. Büyük Hemşire çevresine bakıyor, bağırabileceği başkası var mı diye. Beni yakalıyor gözleriyle. Ama bu sırada, diğer hastalar da birer ikişer hole çıkmışlar. Gözlerini yumuyor hemen Büyük Hemşire. Derin derin soluk alıyor. Kimsenin onu böylesine öfkeli görmesini istemiyor: Bembeyaz, nefretten biçim değiştirmişti. Tüm gücünü kullanıyor. Yavaş yavaş gülücüğü eski biçimini alıyor. Küçük beyaz burnunun altında dudakları yukarı doğru kıvrılıyor; gülücük donuyor. Gözlerini açıyor. Onlarda da dudaklardaki soğukluk var. Ama sanki hiç bir değişiklik olmamışçasına hastaların yanına yürüyor, günaydınlara başlıyor. Hastaların uykudan öldüklerini, hiç bir şeyi farketmeyeceklerini hesap etmiş besbelli.

«Günaydın Bay Sefelt, dişleriniz nasıl? Günaydın Bay Frederickson. Bay Sefelt'le iyi bir gece geçirdiniz mi? Yataklarınız yanyana değil mi? Ha, duyduğuma göre ilâçlarınızı Bruce'a veriyor muşunuz? Öyle mi Bay Sefelt? Bunu daha sonra konuşacağız sizinle. Günaydın Billy. Bu sabah gelirken anneni gördüm. Hep seni düşündüğünü, onu üzmeyeceğini bildiğini, söylememi istedi benden. Günaydın Bay Harding... Tırnaklarınız gene yenmiş. Size kaç kez söyledim şu tırnaklarınızı yemeyin diye?»

Kimseye cevap vermek fırsatı tanımadan, McMurphy'e dönüyor. McMurphy balinalı donuyla hâlâ put gibi durmakta. Harding, McMurphy'nin çılgın donuna bakıp bir ısıklık öttürüyor.

«Size geline, Bay McMurphy.» Tatlı tatlı gülümsüyor. Sevgi dolu. «Şu alacalı bulacalı donunuzun içinde vücudunuzu göstermekten bıktınızsa, hemen yatakhaneye gidip yeni giysilerinizi sırtınıza geçirin.»

McMurphy, kopini çıkarıp Büyük Hemşireyi selâmlıyor. Hastaların alkışları, ısıkları arasında dimdik yürüyerek koğuşa giri-

ve sordular. Billy başını önüne eğip, şimdi yaptığı gibi kıpkırmızı kesildi. Karıları ondan sonra alıp götürmek işten bile değildi tabii. Herneyse, hatunları otele attık, annadın mı? Biz işimizi bitirdik. Billy'nin yatağının ordan karının sesi geldi: 'Billy, ben senin dört... dört tane şeyin olduğunu sanıyordum.' Düşünebiliyor musun? Karı bizim oğlanı dört torbalı sanmış.» Kahkahayı basıyor McMurphy. Dizini tokatlıyor. Uzanıp Billy'nin yatağından bir makas alıyor. Billy şaşkınlık içinde; gülsün mü ağlasın mı, bir türlü kestiremiyor.

«Aslına bakarsanız, şu hastanede de o karılardan iki tane olsa ne yaşarız, ne yaşarımız! Yahu burdaki yataklar yumuşacık, verdikleri yemekler mıs gibi. Ne diye burda kalmak istemiyor kimse, anlamıyorum. Birinci sınıf otel namussuzum!»

Bardağını havaya kaldırıyor:

«Bakın şuna! Altı aydır ilk kez taze portakal suyu içiyorum. Nefis. Şu boktan ıslahevinde sabah kahvaltısı diye ne verirlerdi biliyor musun? Size neye benzediğini söyleyebilirim, ama ne olduğunu söyleyemem. Sabah, öğle akşam... yanmış bir şey... yanında da patatesler... Portakal suyu olmadığına kalıbımı basarım! Şimdi... ya şimdi ne yiyorum? Salam, kızarmış ekmek, tereyağı, yumurta... kahve! Mutfaktaki fıstık ne sordu biliyor musunuz? 'Sütlü mü içersiniz kahveyi, yoksa sütsüz mü?' Yahu siz bulmuşunuz bunuyorsunuz. Ben burdan zor çıkarım... Para verseler şurdan şuraya adımımı atmam bel!»

Tabağını silip süpürünce kalkıyor. Gene dolduruyor yumurta ile, salamla. Ocağın başında, kahve yapan kızla anlaşıyor. Burdan çıktığı gün buluşup gezmeye gidecekler. Aşçıya nefis kahvaltıdan ötürü teşekkür ediyor. Kahvaltının sonunda masaya konan meyva tabağına uzanıyor derken. Dört tane muz alıyor. Başıyla cüce kara oğlanı çağırıyor yanına. Açlıktan nefesinin koktuğunu, ayakta sallandığını, isterse kimseye çaktırmadan bir muz verebileceğini söylüyor. Cüce kara oğlan bir sağına

bir soluna bakıyor. Gözleri cam bölmenin ardında oturan Büyük Hemşireye takılınca başını sallıyor. Hastabakıcıların hastalarla yemek yemelerinin yasak olduğunu fısıldıyor.

«Koğuş kuralı mı bu da?»

«Evet.»

«Çok yazık.» Kara oğlanın gözü önünde üç muzı soyup bir güzel midesine indiriyor. «Ne zaman karnın acıkırsa bana bir haber ilet. İstediyini yürütürüm sana mutfaktan.»

Son muzı da yalayıp yuttuktan sonra göbeğine bir iki şaplak indiriyor. Geçirerek ayağa kalkıyor; kapıya doğru yürümeye başlıyor. Kara oğlan hemen yolunu kesiyor. Kurala göre, hastaların yedi buçuktan önce yemekhaneden çıkmalarının yasak olduğunu söylüyor. McMurphy inanamaz gözlerle oğlanın yüzüne baktıktan sonra Harding'e dönüyor. Harding başını sallıyor, evet anlamında. McMurphy de omuzlarını silkip yerine dönüyor:

«Koğuş kurallarına karşı çıkmak haddimize mi?»

Yemekhanenin duvarındaki saate göre yediye çeyrek geçiyor. Yalan söylüyor tabii saat. Bir saate yakın bir süredir burada oturmamıza rağmen on beş dakika oldu diyor. Herkes yemeğini bitirmiş, ardına yaslanmış, saatin yedi buçuk olmasını bekliyor. Kara oğlanlar, Bitkilerin leş gibi tepslarini alıp götürüyorlar. Bir kaç saniye sonra da Bitkileri hortumla yıkamaya başlıyorlar; üstleri başları yumurta içinde! Masada hemen herkes başını eğiyor, kara oğlanlar gelene dek bir iki dakika uyumaya çalışıyor. Yapacak başka bir şey yok ki burda. Ne kâğıt, ne boz - yap ne dergi, ne başka bir şey!

McMurphy rahat oturamıyor bir türlü. İki dakika kadar tabağındaki yemek artıklarıyla oynadıktan sonra ardına yaslanıyor. Baş parmaklarını beline takıyor. Gözlerini duvardaki saate dikeyyor:

Riley Kalesinde askerken, benden iyi nişancı yoktu. Attım mı on ikiden vururdum hep. Keskin nişancıydım anlayacağınız.

Benimle bir dolar iddiasına girmek isteyen var mı? Şu tereyağını saatin tam ortasına yapıştırırım. Var mı bir dolarını kaybetmek isteyen?»

Üç kişi masaya birer dolar fırlatıyor. Hemen McMurphy yağ tabağını önüne çekiyor. Kocaman bir parça kesip bıçağının üzerine yerleştiriyor. Bıçağı mancınık gibi kullanıp yağ saate atıyor. Yağ havada uçuyor, saatin on santim sağına, duvara şap diye yapışıyor. Herkesin gırgır geçmesi bitince McMurphy borcunu ödüyor; üç kişinin eline de birer dolar tutuşturuyor. Tam bu sırada kara oğlanlar içeri giriveriyorlar. Herkes başını önüne eğip sus pus oluyor. Kara oğlanların cücesi bir dolabın döndüğünü anlıyor. Çevresine bakıyor, ama ne olduğunu bir türlü kestiremiyor. Derken Albay Matterson kafayı kaldırıyor; saatin on santim sağında duran yağ görüyor. Hemen çenesi açılıyor:

«Yağ... yağ... yağcı... Cumhuriyetçi Parti...»

Cüce, Albayın parmağıyla gösterdiği noktaya bakıyor. Yağ, sümüklüböcek gibi, ardında ıslak bir iz bırakarak aşağı doğru kayıyor. Minnacık kara oğlan bir süre öyle bakıyor yağa. Sonra başını çeviriyor. Kimseye bir şey de sormuyor.

McMurphy, yanında oturan iyileşemezlere bir şeyler söylüyor; dirseğiyle kaburgalarını yokluyor sağında solunda oturanların. Cebinden üç dolar çıkarıp masanın üzerine bırakıyor. Ardına yaslanıyor. Herkesin gözü yağda ve saatte. Tam yedi buçuğa otuz saniye kala yağ pattadanak yere düşüyor! Tamam. McMurphy kaybettiği üç doları geri alıyor. Yağın yedi buçuğa kadar yere düşeceğine iddiaya girmişti çünkü!

Kara oğlan yerdeki yağa, duvardaki ıslak, sanmtırak ize bakıyor; omuzlarını silkerek herkese gidebileceğini söylüyor. McMurphy yerinden kalkıyor, kapının yanında duran kara oğlana doğru yürüyor. Kolunu omuzuna atıyor. Yarı iterek, yarı sürük-

Yerek hole çıkarıyor:

«Günün yarısı gitti arkadaşım. Daha doğru dürüst para kazanamadık. Hadi, dolaptaki elli ikiyi ver de neşemizi bulalım.»

Öğlene kadar yirmibir oynayarak, kahkaha atarak, hababam konuşarak saatleri geçiriyor. Üç kez masanın yerini değiştiriyor; tavandaki hoparlörden kurtulmak, istediği tek şey. Sinirlenmeye başladığını görüyorum. Sonunda dayanamayıp ayağa kalkıyor. Hemşirenin ardında oturduğu camlı bölmeye doğru gidiyor. Camı tıklattıyor. Büyük Hemşire, arkası dönük oturuyor. Iskemlesinde dönüp bakıyor. Sakinlemiş iyiden iyiye. Çevrede yarı çıplak bir dinsiz imansız dolaşmadığından da keyfi yerinde. Gülücüğü dudaklarına vidalanmış. McMurphy, bu gürültüyü kesmesini rica ediyor. Gülümseyerek başını sallıyor. Büyük Hemşire, ve olmaz diyor.

«Hiç olmazsa bir parça kıssak. Saatte üç kez, akşama kadar aynı şarkıyı dinlemekten bıktım usandım. Kafam karmakarışık oldu. Doğru dürüst oyun oynayamıyorum.»

«Bay McMurphy, size parayla oyun oynamanın yasak olduğunu söylemiştim sanırım...»

«Parayla değil. Kibrit çöpleriye, düğmelerle oynuyoruz. Ama şu gürültü insanın canına okuyor!»

«Bay McMurphy...» Duruyor. Bütün iyileşemezlerin dinlenmesini sağladıktan sonra konuşmasını sürdürüyor. «Bay McMurphy, siz çok bencil bir insansınız. Bu hastanede sizden başkaları da var. Yoksa bunun farkında değil misiniz? Yaşlı hastalarımız, daha yavaş sesle çalarsa radyoyu duymaz. Kitap ya da dergi okuyamayacak, bcz-yapılarla uğraşamayacak, başkalarının cigaralarıyla kumar oynamayacak kadar hasta arkadaşlarımızı unutmayalım. Motterson ve Kittling gibi hastalarımız için bu müzik çok önemli; onların herşeyi. Sizse bunu onlardan almak, ko-

parmak istiyorsunuz. Onerilere her zaman açığız, ancak diğer hastaları düşünmeden bize başvurmamanızı rica ederim.»

Başını çevirip iyileşemezlere bakıyor. Kadının sözlerinde gerçek payı var. Kepini çıkarıp kızıl saçlarını kaşıyor beş parmağıyla. Gene Büyük Hemşireden yana dönüyor. Bu sözleri tüm iyileşemezlerin dinlediğini, Büyük Hemşire kadar McMurphy de biliyor.

«Doğru. Hiç böyle düşünmemiştim.»

«Düşünmediğinizi biliyordum zaten.»

Kulak memesini çekiştiriyor:

«Başka bir yerde kâğıt oynamamıza izin var mı peki? Başka bir odada? Hani toplantı sırasında bütün masaları taşıdığımız oda var ya, bütün gün hoş duruyor orası. Kâğıt oynayanların oraya gitmelerine izin verebilirsiniz. Yaşlılar da burda oturur, radyo dinler. Nasıl, iyi fikir değil mi?»

Gülümsüyor Büyük Hemşire. Gözlerini yumup başını sallıyor yavaşça:

«Diğer hemşirelerle, genç doktorlarla da konuşabilirsiniz isterseniz, ama onlar da benim düşünceme katılacaklardır. İki dinlenme odasına yetecek kadar adamımız yok. Yani sizleri denetleyemeyiz. Başınızda bulunamayız. Lütfen cama dayanmayın. Ellerinizi yağlı; camda iz bırakıyor. Böyle olunca da hasta-bakıcıları çağırtıp temizletmem gerekecek. Durup dururken onları yormak istemem.»

Eline ateş doğmuş gibi geri çekiyor. Ağzını açıp birşeyler söylemeye hazırlanırken diyecek tek şey kalmadığını anlıyor. Sadece sövebilir, o kadar. Yüzü ve boynu kıpkırmızı kesilmiş öfkesinden. Derin bir soluk alıp duygularını dizginlemeye çaba-

lıyor; tıpkı Büyük Hemşirenin bu sabah yaptığı gibi. Rahatsız ettiği için özür dileyerek masaya dönüyor.

Koğuştta herkes savaşın başladığını anlıyor.

Saat onbirde, doktor koğuşa gelip McMurphy'i çağırıyor:

«Sizinle konuşmak istiyorum. Yeni hastalarla ikinci gün oturup konuşurum uzun uzun.»

McMurphy, kâğıtlarını masaya bırakıp ağır ağır doktorun yanına yürüyor.

«Nasıl bir gece geçirdiniz, Bay McMurphy?»

Bizimki, yarım yamalak, kimsenin duyamadığı bir şey mırıldanıyor.

«Çok düşünceli görünüyorsunuz Bay McMurphy.»

«Düşünmeyi severim.»

Birlikte çıkıp gidiyorlar dinlenme odasından. Geri geldiklerinde sanki aradan koca bir gün geçmiş. Gülüşüyor, fısıldaşıyor, mutlu görünüyorlar. Doktor gözlüklerini siliyor. Sanki kahkahadan ağlamış! McMurphy eskisi gibi neşeli, kahkahanın birini bırakıp yenisini koyuveriyor. Öğle yemeğinde de neşeli. Saat tam birde, koşup yerine oturuyor. Toplantıya hazır; mavi gözlerinin içi bile gülüyor. Ama bakışlarında bir küstahlık da yok değil.

Büyük Hemşire, peşinde öğrenci hemşireler, elinde sepeti içeri giriyor. Hemen kara kaplıya bakıyor. Kaşları çatılıyor. Kimse içine bir tek satır olsun yazmamış. Sonra kapının yanındaki iskemlesine geçiyor. Sepetin içinden bir iki dosya çıkarıyor. Sonunda Harding'inkini buluyor.

«Hatırladığım kadarıyla, dün Bay Harding'in sorununa eğilmiştik...»

«Buna geçmeden önce...» Doktor, Büyük Hemşirenin sözünü kesiyor. «Başka bir şeyden söz etmek istiyordum. Bugün McMurphy'le konuşuyorduk. Eski günlere söz ediyorduk, daha

doğrusu. Bay McMurphy ve ben aynı liseden mezunmuşuz. Ne kadar ilginç değil mi?»

Hemşireler, birbirlerine bakıp, bu doktora da neler olduğunu soruyorlar gözleriyle. Hastalarsa başlarını, ağız kulaklarına varan McMurphy'den yana çeviriyorlar.

«Evet, aynı liseden mezunmuşuz! Anılarımızı değerlerken okulda düzenlediğimiz panayirlardan da söz ettik. Harika, gürültülü, eğlence dolu panayır! Oyunlar, rengârek kurdeleler, kahkahalar, neşe dolu insanlar. Yılın en büyük olayıydı bizim lisede. McMurphy'e de söylediğim gibi, lise panayır kurulunun başkanındım. İki yıl üstüste. Bu kurul bütün panayırda ilgili şeyleri düzenledi. Ne güzel yıllardı onlar!»

Odada iğne düşse duyulacak; öylesine sessiz. Doktor, başını kaldırıp çevresine bakınıyor. Acaba herkes benimle dalga mı geçiyor diye meraklanmış olsa gerek. Büyük Hemşirenin gözlerinde öfke kıvılcımları tutuşuyor, ama doktorun gözlükleri yok. Göremiyor.

«Herneyse, Bay McMurphy'le konuşmamız sırasında, koğuştaki böyle bir panayır düzenlemeye ne dersiniz diye sormaya karar verdik.»

Gözlerini takıp bakınıyor etrafına. Kimse ayağa kalkıp alkış tutmuyor; yaşa varol diye naralar salmıyor. Kimimiz Taber'in üç beş yıl önce böyle bir panayır düzenlediğini, başına da neler geldiğini çok iyi hatırlıyoruz. Doktor cevap beklerken, sessizlik, hemşirelerimizden çıkıp kara bir bulut gibi başımızın üzerine çörekleniyor, cevap vereni boğarım, diyor. Birden McMurphy'nin yanında oturan Cheswick, inleyerek yerinden doğruluyor. Kaburgalarını ovalayarak konuşmaya başlıyor:

«Bana sorarsanız efendim... benim düşüncem yani...» Dönüp McMurphy'e bakıyor. Yutkunuyor. Kaburgalarını bir iki ova-

ılıyor. Besbelli dirseğin okkalısını yemiş orasına. «Panayır çok iyi bir fikir efendim. Bu tekdüze yaşantımızı renklendirecektir.»

«Doğru söylüyorsun Charley.» Doktor gülümsüyor. Cheswick'in desteğinden mutlu. «Bunun tedavi açısından da yararlı olacağı kanısındayım.»

Billy Bibbit açıyor ağzını bu kez:

«Çok eğ-eğ-eğlenceli olur...»

«Doğru.» Cheswick'in keyfine diyecek yok artık. Hem doktorla hem de Billy Bibbit'le yandaş. «Yapabiliriz Doktor Spivey. Çok da eğleniriz. Scanlon o 'canlı bomba' numarasını yapar. Ben Mesleksel Tedavi bölümünde cigara paketlerine halka attırırım.»

Martini, oturduğu yerden sesleniyor:

«Ben çok iyi fal bakarım!»

Harding de katılıyor:

«Yaşam süreçlerini el falına bakarak üç aşağı beş yukarı saptayabilirim...»

«Çok iyi çok iyi...» Cheswick el çırpıyor; öylesine mutlu, Bugüne dek onu destekleyen tek kişi çıkmadı.

«Bana gelince,» McMurphy keyifli. «Rulet hazırlamak benim işim. Daha önce de böyle işlerde çalışmıştım. Bilirim...»

«Yapılacak sürüyle iş var.» Doktor, Iskomlesinde dimdik oturuyor. «Milyonlarca şey yapablirlz...»

Beş dakika soluk almadan konuşuyor. Öne sürdüğü fikirleri daha önce McMurphy'le konuştuğunu hemen anlıyorum. Oyunlardan, dikilecek kufübelerden, bilet satışlarından söz ederken, birden, alınının ortasına balyoz yemişçesine duruyor. Gözlerini kırıştırarak Büyük Hemşireye dönüyor. «Sizin bu konuda düşünceleriniz nedir, Bayan Ratched?»

«Tedavi açısından yararlı olabllloceği düşüncesine katılıyorum.» Susuyor. Bekliyor. Sessizliğin dayanılmayacak duruma gelmesini istiyor. Çevresine bakınıyor. Kimsenin bir şey söyle-

meye gönülü olmadığını anlayınca konuşuyor. «Ama böyle bir düşüncenin daha önce hemşireler ve diğer doktorlarla tartışılması, üzerinde durulması gerektiği kanısındayım. Aslında bu sizin de düşünceniz doktor? Oyle değil mi?»

«Tabii. Ancak önce hastaların bu konudaki fikirlerini almak tsiedim. Ama aramızda... yani hemşirelerle ve genç doktor arkadaşlarımla konuyu enine boyuna tartışmakta yarar var. Sonra panayırda ilgili bir karara varırız.»

Herkes panayır işinin suya düştüğünü anlıyor tabii.

Büyük Hemşire, dizginleri tek elde toplamak için dosyayı sallıyor:

«Güzel. Şimdi bıraktığımız yerden devam edelim lütfen. Zaten...» Saatine bakıyor. «... kırk sekiz dakikamız kalmış.»

«Durun bir dakika, durun! Bir şey daha var.» McMurphy elini havaya kaldırmış, parmaklarını şaklatıyor. Ağzını açıp bir şey söylemeden önce, uzun süre, McMurphy'nin havada sallanan eline bakıyor Büyük Hemşire:

«Evet, Bay McMurphy?»

«Doktor Spivey'nin söylemek istediği bir şey daha olacak. Doktor, hani radyo konusunda ...kulağı işitmeyenlerle ilgili bir şey vardı ya?»

Hemşirenin başı hafifçe oynuyor. Benimse yüreğim dört nala kalkmış, gümbür gümbür atıyor. Elindeki dosyayı sepete bırakıp doktora çeviriyor bakışlarını:

«Evet...» Doktor yutkunuyor. «Az kaldı unutacaktım.» Ardına yaslanıp bacak bacak üstüne atıyor. «Bay McMurphy'le koğuşdaki yaşlı hastalardan söz ediyorduk. Daha doğrusu, yaşlı hastalarla gençlerin bir arada bulunmalarının yarattığı sorunlar üzerinde durduk. Kabul etmek gerekir ki, tedavilerin tam anlamıyla uygulanması açısından böylesi bir yaş sorunu iyi değil. An-

«Cak hastane yöneticileri jeriatri bölümünün zaten çok kalabalık olduğunu, oralara kimseyi aktaramayacağımızı, yaşlı hastalarla gençleri bir koğuştaki tuumak zorunda bulunduğumuzu söylediler. Konuşmamız sırasında McMurphy'le bir çözüm bulduk galiba. McMurphy, kimi yaşlıların radyoyu güçlölkle duyabildiklerini söyledi. İyileşemezlerin daha iyi duyabilmeleri için sesin biraz daha açılması gerektiğini belirtti. Çok insancıl bir öneri, doğru-su.»

McMurphy, doktora bakıp el salıyor; gülümsüyor. Doktor da, başıyla selâmlıyor McMurphy'i. Sonra bıraktığı yerden sürdürüyor konuşmasını:

«Ama genç hastaların radyo sesinden, daha önce bana gelerek, yakındıklarını, bu 'gürültüden' rahatsız olduklarını söylediklerini anlattım. McMurphy bunu düşünmediğini belirtti. Ancak, dileyenin bir başına çekilip kitabını okuyacağı bir yer olmasından da yakındı. Sessiz bir köşe olsa, isteyen orta kitabını okusa, dergisini karıştırırsa çok iyi olur tabii. Bu arada da radyo dinlemek isteyenler sonuna kadar açabilirler. Böyle karşılıklı konuşurken birden aklıma bizlm küvot odası goldi. Koğuş toplan-tıları sırasında masaları koyduğumuz yer. Odayı hemen hemen hiç kullanmıyoruz. Biliyorsunuz orası hldrotorapi amacıyla yapılmıştı. Eh hidroterapiye de gerek kalmadı. İlâçlarla bu işi yapabiliyoruz artık. O odanın bir... bir oyun odası olarak kullanılması fikrine ne dersiniz?»

Kimse ağzını açmıyor. Konuşma sırasının kimde olduğunu hepimiz biliyoruz. Büyük Hemşire, Harding'in dosyasını kapatıp kucığına koyuyor. Ellerini üzerinde kenetliyor. Çevresine, 'sıkıysa konuşun!' diyen gözlerle baktıktan sonra ve de kimsenin 'sıkı' olmadığını anlayınca, başını doktordan yana çeviriyor:

«Çok iyi bir düşünce, Doktor Spivey. Bay McMurphy'nin di-

ğer hastaları düşünmesi hoşuma gitti. Ancak ikinci bir dinlenme odasını denetleyecek hastabakıcımız yok. Hemşire de bulunmuyor biliyorsunuz...»

«Bunu ben de düşündüm Bayan Ratched. Ancak bu odada yalnız iyileşemezler... yani yatarak ya da tekerlekli iskemleye mahkûm hastalar kalacağından, bir hastabakıcıyla bir hemşire onların çıkaracağı isyanları kolayca bastırabilir. Öyle değil mi?»

Cevap vermiyor. İsyan sözcüğü de hiç hoşuma gitmedi belli. Ama yüzü değişmiyor. O gülücük, dudaklarından bir an olsun uçmuyor.

«Küvet odasındaki hastaların başında, bir hemşireyle iki hastabakıcı kalır. Ne dersiniz arkadaşlar? İyi fikir mi? İsterse-niz bir süre deneyelim. Eğer kötü sonuç verirse anahtarı bizde. Gene kilitleriz, ha?»

«Doğru.» Cheswick ayakta; yumruğunu avucuna indiriyor. Oturmaktan çekiniyor sanki. McMurphy'nin dirseğini kaburgalarına yemekten korkuyor. «Doğru Doktor Spivey. Eğer işler sandığınız gibi yürümezse anahtarı sizde. Kilitlersiniz.»

Doktorun gözleri hastaların üzerinde dolaşüyor. Bütün iyileşebilirler baş sallıyor, gülümsüyor.

«Güzel, güzel.» Ellerini dizlerine koyuyor. «Bu iş de bittiğine göre... bu sabah hangi konuyu tartışacaktık, unuttum da...»

Hemşirenin başı gene belli belirsiz oynuyor. Kucağındaki dosyayı açıyor. Elleri titriyor. Tam ağzını açıp dostanın içindekileri okumaya başlayacak, McMurphy'nin eli havalarda.

«Heeey doktor, geçen gece bir düş gördüm. Ne demek olduğunu soracaktım. Düşte ben bendim, ama ben ben değildim... Yani bana benzeyen bir başkası vardı... şey... babam gibi! Evet, evet bana çok benzeyen o ikinci kişi babamdı. Çünkü çene kemiğine bir demir çabuk çakılmıştı. Babam gibi...»

«Babanın çene kemiğine demir çubuk mu çakılmıştı?»

«Şimdi yok. Ben çocukken öyleydi. Şurdan girmiş, taa şurdan çıkmıştı demir çubuk. On ay öyle gezdi durdu. Tam bir Frankeşteyndi. Kereste fabrikasında biriyle mi dövüşmüş ne! Ağzının ortasına baltayı yerleştirmişler. Çene kemiği tuz-buz olmasın diye o demir çubuğu yerleştirmişler. Kemikler çubuğun yardımıyla kaynayacakmış... Hey durun, size babamın kavgasını anlattım...»

Yüzü sâkin. Sanki bir maske. Güven, sabır dolu, Korkunç buz gibi bir surat... donmuş.

Bir an için kaybettiğini sanıyorum. Belki atmış sanıyenk sürede gerçekten de kaybetti. Ama çok büyük... kolay kolay yenilecek, pes diyeceklerden değil. Hastalar birer ikişer, Mc Murphy'nin dizginleri ele geçirmesinin etkilerini arıyorlar kadının suratında. Ama bir tek kas oynamıyor. Bugünkü küçük çarpışmayı kaybetti; doğru, McMurphy yendi. Ama bu küçük çarpışma. Büyük savaşları hep Büyük Hemşire kazanır. Kazanmaya alışık. Düzen gibi o da kazanacak, kazanacak, kazanacak. Onu yenebilmek için her karşılaşmayı kazanmak zorundasın. Dört çarpışmanın üçü, beşin dördü bir işe yaramaz. Savunmanı gevşettiğin an başına çökecek, sırtını yoro vuracaktır. Onun bir kez kazanması, senin bin kez kazanmana bodol. O kazandı mı sende hayır kalmaz. Eninde sonunda hoplunuz kaybederiz. Kimse buna engel olamaz.

Sis makinesini açtı gene. Hiç bir şey göremiyorum... onun suratından başka. Tüm mutluluğum, noşem, keyfim yitiyor... umutsuzluk dört bir yanıma sarıyor. Eskisinden daha umutsuzum. Çünkü ona, Düzene, karşı herhangi bir şey yapamayacağımı iyice anlıyorum. McMurphy'nin elinden bir şey gelmez... o da en az benim kadar çaresiz. Kimse bize yardım edemez. Çaresizliğin doruğuna tırmanırken sis artıkça artıyor.

İçinde kaybolabileceğim kadar yoğunlaşınca seviyorum. Çünkü ancak o zaman kendimi koyuveriyorum ve güvenin kucağına bırakıyorum yorgun bedenimi, çaresiz ruhumu...

Uzun süreler geçiyor... üç gün, yıllar... hiç bir şey görülüyor. Sadece başının üzerindeki hoparlörden gelen ses, sana nerede olduğunu hatırlatıyor. Sisin arasından baktığım zamanlarda arkadaşlarımla sanki hiç bir şey yokmuş gibi yürüdüklerini görüyorum. Galiba sis onların belleğini etkiliyor... benimkine ise viz geliyor.

McMurphy sizin bastırıldığını farketmiyor bile, Belki farkında da rahatsız olmuyor. Doktorlar, hemşireler yanındayken, dünyanın en mutlu kişisiymiş gibi gülüyor, söylüyor. Üstüne üstüne gelen, sana dünyayı zindan etmeye çalışan kişilerin karşısına gülüp söylemek, onları çileden çıkarır.

Kara oğlanlarla hemşireler, elbirliğiyle onu öfkeliendirmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Ama McMurphy hiç oralı değil. Saygısından, kibarlığından bir tutam olsun yitirmiyor. Bir iki kez, saçma sapan kurallara kafası bozuluyor, ama daha da saygılı davranmaya zorluyor kendini. İşte o zaman bu düzenin saçmalığını, çocuk gibi azarlayarak hastaları yola getireceğini sandan tıfıl hemşireleri, kaş çatarak, surat buruşturarak kuralların uygulanabileceğine inanan doktorları görüyor; bütün bu işlerin ne denli gülünç olduğunu anlıyor ve kahkahaları birbiri ardına sıralıyor. Güldüğü sürece kimsenin boyunduruğuna girmeyeceği kanısında. Bir kez çok öfkeliendi; dizginleri elinden kaçırıyordu az kalsın. Bunun nedeni de Büyük Hemşirenin ya da kara oğlanların yaptığı bir şey değil, hastaların yapmadığı bir şeydi.

McMurphy’i kızdıran olay, grup toplantılarının birinde geçti. Kurnaz davrandıkları için hastalara kızdı... ödlek herifler, dedi onlara. Cuma günü başlayacak dünya kupasıyla ilgili müşterek bahis oynatıyordu. Herkesten para alıyordu günlerdir. Ama maçlar televizyon izleme saatlerinde yayınlanmıyordu. Bir kaç gün önceki toplantıda, ‘temizliği gece yapıp öğleden sonraları televizyonda maçları izleyebilir miyiz?’ diye sormuştu. Tabii hemşire hayır diyor. Başka ne beklenir ondan? Bütün saatlerin ayarlandığını, çok duyarlı bir dengenin kurulduğunu, küçük bir değişikliğin her şeyi yıkabileceğini söylüyor.

Hemşirenin bunu söylemesine hiç şaşmıyor. Ama iyileşebilirlerin ses etmeden, öyle oturmalarını kafası almıyor; cinleri tepesine çıkıyor. Sisten oluşan küçük dünyalarına sığmamış bütün iyileşebilirler.

«Bana bakın yahu!» Ama kimse bakmıyor. «Bana bakın dedim ulan!» Kimse kıpırdamıyor bile. «Bu maçların nasıl sonuçlanacağını merak eden en az oniki kişi var aranızda, Sonuçlara göre **durumu** düzelecek on iki kişi! İzlemek istemiyor musunuz?»

Sonunda sessizliği Scanlon bozuyor:

«Bilmiyorum, saat altıda haberi izlemeye bayağı alıştım. Bayan Ratched’in dediği gibi, kurulan denge bozulacaksa...»

«Başlarım dengene; Maçlar topu topu bir hafta sürüyor. Önümüzdeki hafta dengenizi kurarsınız gene. Ne dersiniz arkadaşlar? Oylamaya koyalım mı? Akşam yerine öğleden sonra televizyon izlemek isteyenler ellerini kaldırsın.»

«Ben!» Cheswick elini kaldırıyor.

«Öğleden sonra televizyonda maçları izlemek isteyenler ellerini kaldırsın dedim! Duymadınız mı yahu?»

Cheswick’in eli havada sadece. Bir kaç kişi çevresine bakı-

niyor, acaba el kaldıran başka aptallar da var mı diye, McMurphy gözlerine inanamıyor.

«N'oluyorsunuz yahu! Hani burda herşey demokrasiye dayanıyordu? Dilediğinizde oy verip bir kuralı değiştirebiliyordunuz? Ha? Öyle mi doktor? Yanlış mı biliyorum yoksa?»

«Doğru Bay McMurphy.»

«Pekâlâ. Maçları izlemek isteyenler ellerini kaldırsın.»

Cheswick elini havaya kaldırıyor gene. Öfkeyle çevresine bakınıyor. Scanlon'ın da eli havada bu kez. Ama başka oy veren yok. McMurphy birşey söyleyemiyor.

Büyük Hemşire gülümsüyor:

«Bu iş de bittiğine göre toplantıya devam edebiliriz.»

McMurphy yerine oturuyor:

«Evet, bittiğine göre bu boktan toplantıya devam edelim!»

Toplantıdan sonra McMurphy kimseyle konuşmuyor; öylesine tiksiniş, öylesine öfkeli. Sonunda Billy Bibbit yanına geliyor:

«Ki-ki-kimimiz beş yıldır bu koğuştayız Randle.» Eline bir dergi geçirmiş, boru yapmış, hababam büküyor. Elinin arkasındaki cıgara yanıklarını görüyorum. «Kimimiz de ...sen... g-g-gittikten... maçlar bit-bit-bittikten sonra da burada olacağız. An-an-anlamıyor mu-mu-musun?» Öfkeyle dergiyi yere fırlatıyor. «Ne-ne-neye yarar?»

McMurphy şaşkın, kaşları çatık, ardından bakıyor Billy'nin.

Akşama kadar, neden oy vermedikleri konusunda diğer İyileşebilirlerle tartışıyor. Ama kimse bu konuda söz söyleme yanlısı değil. Sonunda pes diyor. Kimseye bir şey söylemiyor. Maçların başlamasına bir gün kala, gene sazı alıyor eline:

«Bugün Perşembe...» Üzgün üzgün başını sallıyor. «Perşembe...»

Küvet odasındaki masalardan birine oturmuş, ayaklarını iskemleye koymuş, işaret parmağında kepinin çeviriyor. Diğer iyileşebilirlerin suratından düşen bin parça; kimse onun yanına bile yaklaşmıyor. Kimse onunla yirmibir ya da pokere oturmuyor. Oylamadan sonra öyle bozuldu ki, hepsinin donunu aldı. Sigarayla da oynayamıyorlar çünkü bütün sigaralara Büyük Hemşire el koydu. Günde adam başına bir paket veriyor; sağlığa zararlı olduğu gerekçesini ileri sürüyor, ama herkes McMurphy'i illet etmek için yaptığıнын farkında. Poker yok, yirmibir yok. Sessizlik egemen. Sadece dinlenme odasından gelen müzik sesi duyuluyor küvet odasında. Öylesine sessiz ki ortalık, yukarı kattaki Ağır Delilerin gürültüsü geliyor. Biri inga-inga de-yip duruyor, Bebek gibi.....

«Perşembel!»

«Inga-inga-inga...»

«Bu Rawler'ın sesi.» Scanlon, başını kaldırıp tavana bakıyor. McMurphy'le konuşmak istemiyor. «Bebek Rawler. Birkaç yıl önce bizim koğuştaydı. Bayan Ratched, ingalarından bıktı usandı sonunda. Hatırladın mı Billy?»

«Yarın da Cuma» Scanlon'ın konuyu doğıştırmesine izin yok!

«Evet.» Cheswick burnundan soluyor; öyle öfkeli. «Yarın Cuma.»

Harding, dizlerinin üzerinde duran derginin bir sayfasını çeviriyor:

«Mc Murphy dostumuzun hükümleri deviremediğini, aradan koskoca bir hafta geçmesine rağmen, kraliçenin hâlâ tah-tında oturduğunu mu söylemek istiyorsun, sevgili dostum Cheswick?»

«Saçmalama!» McMurphy atılıyor hemen. «Onu demek istemediğini bal gibi biliyorsun. Yarın Cuma, dünya kupası maçları başlıyor. N'apacağız? Millet televizyonda maç seyrederken biz

buraları mı temizleyeceğiz gene?» Kimseden ses yok. «Eğer konuyu yeniden oya sunarsam hanginiz benimle birlik olur?»

İyileşebilirlerin yarısı başını sallıyor, McMurphy çenesini avucuna bırakıyor:

«Yahu sizi bir türlü anlayamıyorum. Harding, neyin var senin? Elini havaya kaldırırsan, o pis karının bileğinden uçuracağını mı sanıyorsun?»

Harding, incecik kaşlarından birini havaya kaldırıyor:

«Evet evet, belki de elimin kesilmesinden korkuyorum.»

«Peki ya sen Billy? Sen neden korkuyorsun?»

«Bi-bi-bize bir şe ya-ya-yapacağını sanmıyorum.» Omuzlarını silkiyor; içini çekiyor. «Oy-oy-oylamanın bir işe yarayacağına inanmıyorum.»

Harding başını sallıyor:

«Tehlike olduğunu kabul etmek zorundasın dostum. Dünya kupasını izleyeceğiz diye, kadına karşı gelmek anlamsız. Bizze dünyayı zindan edebilir isterse.»

«Nesini beğenmiyorsun dünya kupasının? Neden değmezmiş! Ben bugüne kadar bir tek dünya kupası maçını kaçırmadım. Hapisteyken bile maçları izlememize izin verirdi. Eğer kafam kızarsa, Cheswick kardeşimi yanıma alır, şu kapıyı kırar, kahvelerden birine gider, maçı orda izlerim!»

«Bak işte bu çok akıllıca bir davranış olur!» Harding elindeki dergiyi yere atıyor. «İstersen bu düşünceni de oya sun yarın. Bakalım Bayan Ratched, maçları kahvede, bira içerek izlememize ne buyuracak?»

«İyi fıkır, iyi fikir.» Cheswick hemen ayağa fırlayıp alkışlamaya başlıyor... kimi?

«Sizin kadar yüreksiz adam görmedim be! Cheswick'le burdan tüyünce kapıyı ardımdan iyice kilitleyeceğim. Ne kilitlemesi? Çivileyeceğim be çivileyeceğim! Sakin peşimize takılmaya

kalkmayın. Ananız karşıdan karşıya geçmenize izin vermeyebilir!»

«Demek öyle ha?» Frederickson, McMurphy'nin ardına gelmiş. «Kocaman çizmelerinden birini kaldırıp kapıya indireceksin öyle mi? Kabadayı mısın sen?»

McMurphy, başını çevirip Frederickson'a bakmıyor bile. Frederickson'un böyle külhan külhan konuştuğunu, ama 'höt' dendi mi kaçacak delik aradığını biliyor.

«Kabadayı mısın dedim?» Frederickson'un çenesi düştü bir kez. «Kapıyı kırıp bize ne kadar güçlü olduğunu gösterecek misin? ha?»

«Yo Fred. Böyle bir şey yapmaya niyetim yok. Çizmelerimi yeni boyattım.»

«Öyle mi? Pekâlâ burdan nasıl kaçacaksın?»

McMurphy, çevresine bakınıyor:

«Şu pencereyi kaplayan telörgüyü bir iskemlede parçalayabilirim herhalde.»

«Ya? Parçalayabilirsin demek? Dene bakalım. Hadi ne duruyorsun? On dolar iddiaya varım ki yapamazsın.»

«Boşuna uğraşma Mack.» Cheswick başını sallıyor. «Frederickson iskemlelerin kırılacağını sonın da Ağır Deliler koğuşuna postalanacağını biliyor. Buraya ilk geldiğimiz gün, telörgüyle ilgili bir gösteril düzenlemişlerdi. Toknasyonlardan biri iskemleyi alıp tellere vurdu. İskemle bin parçaya bölündü, ama tele birşey olmadı.»

«Pekâlâ,» McMurphy çevresine bakınıyor. «Daha ağır bir şey gerek. Şu masa işimize yarar mı?»

«İskemleden pek bir farkı yok. Yeterince ağır değil.»

«Pekî...» Düşünüyor. «Ya şu pano? Şu çelik pano; üzerinde duşların, muslukların vidalandığı...»

Frederickson başını sallıyor:

«Deli mısın sen? O çelik levha hiç değilse iki yüz elli kilo-

«dur. Yerinden nasıl sökeceksin?»

«Doğru söylüyor Mack. Yapamazsın.»

«Şu küçücük şeyi yerinden sökemeceğimi mi, söylüyorsunuz kuşlar?»

«Psikopatların dağları yerinden oynatabileceği konusunda hiç bir kanıt yok.»

«Yani onu yerinden çıkaramayacağımı söylüyorsunuz?»

McMurphy kalkıyor.

«Beş dolar iddiasına giren var mı? Denemeden herhangi bir şeyin olmayacağını, yapılamayacağını kimse bana söyleyemez.»

«McMurphy saçmalıyorsun. Hemşireyle ilgili iddiandan farkı yok bunun...»

«Beş kâğıdı olan konuşsun.»

Herkes sıraya giriyor. Yirmibirde ya da pokerde o kadar çok para verdiler ki, bir kez olsun kaybettiklerini geri almak fırsatına kavuştular. Bense ne demek istediğini bir türlü anlayamıyorum. Ne kadar iri, ne kadar güçlü olursa olsun, o çelik levhayı yerinden kaldırabilmek için bir değil üç McMurphy gerekir. Bunu o da biliyor. Bütün 'borç senetleri' imzaladıktan sonra levhanın yanına yürüyor. Bu arada üzerine tırmanmış oturan Billy Bibbit'in aşağı inmesine yardım ettikten sonra, nasırlı avuçlarına tükürüyor; ellerini çırpıyor. Kaslarını geriyor.

«Çekilin şöyle yana. Olan gücümü harcarken bazan çevremdeki oksijeni de tüketirim; yanımdakiler havasızlıktan ölür. Çekilin. Kadınları, çocukları bir yana alın.»

Cheswick mırıldanıyor:

«Yapacak galiba...»

Frederickson sırtıyor:

«Çenesiyle sökebilir yerinden...»

«Fıtık olacaksın.» Harding başını sallıyor. «Bu aptallığı

birak artık, McMurphy. Kimse bu levhayı yerinden kırıdata-maz.»

«KonuŐmayın, oksijenimi tüketiyorsunuz.»

McMurphy ayaklarını açıyor. Ellerini pantolonuna siliyor. Eğiliyor. Levhanın iki yanını tutuyor. Tüm gücüyle kaldırmaya, vidalarından sökmeye çabalıyor. Herkes bir ağızdan yuh alıyor, gülüyor. Bırakıyor McMurphy. Geri çekiliyor. Ayaklarının üzerinde yükseliyor bir iki.

Frederickson gene sırtıyor:

«Vaz mı geçtin yoksa?»

«Dur bakalım daha yeni başladık.»

Birden yuh'lar, gülücükler dudaklarda donuyor. Kolları şişmeye başlıyor; damarlar yüzeğe fırlıyor. Gözlerini yumuyor. dudakları dişlerden sıyrılıyor. Başını geri atıyor; boynunda kaşlar bilek kalınlığında, dışarı fırlamış. Kaldıramayacağını bildiği levhaya ölümüne yapışmış. Tüm gücünü harcıyor.

Bir an için, hepimiz levhanın yerinden söküleceğine inanıyoruz.

Ama soluğu patlıyor ciğerlerinde; dudaklarının arasından poooooof diye çıkıyor. Ellerinden kan damlıyor. Avuçları yırtılmış. Duvara sırtını dayıyor. Kimse bir şey söylemiyor. Oda da sadece McMurphy'nin soluk sesi duyuluyor.

Gözlerini aralayıp çevresine bakıyor. Gözleri herkesin üzerinde dolaşıyor. Bana bile bakıyor. Sonra elini cebine daldırıp son günlerde kazandığı bütün borç senetlerini çıkarıyor. Masaya yürüyor. Üzerine bırakıyor. Ayırmaya çalışıyor. Ama elleri donmuş sanki. Kırıdatamıyor.

Sonra koluyla tümünü yere atıyor. Herkesten elli atmış dolar alacağı var en azından. Dönüyor. Küvet odasının kapısına doğru yürüyor. Kapıya varınca duruyor. Dönüp herkese bakıyor gene:

«Denedim. Pes etmeden önce, hiç olmazsa denedim. Bu kârları da yeter.»

Kanlı kâğıt parçalarını yerde, dileyenin eğilip alması için bırakıp, çıkıyor, gidiyor...

Geceleri yatağımı bulmak iyice güçleşiyor. Yerde emekliyor, yatakların altını yokluyor, yaylara yapıştırdığım çikleti bulunca yatağıma vardığımı anlıyorum. Kimse bunca sisten yakınmıyor. Nedenini biliyorum artık: Sisin içine çekilince, rahatlık sağlıyor her yanını insanın. Dertleri bitiyor. İşte McMurphy bunu anlayamıyor... neden rahat etmek istediğimizi kavrayamıyor bir türlü. Bizi sisin arasından çekip çıkarmak, Büyük Hemşirenin önüne hedef diye yerleştirmek mi istiyor ne?

Aşağıya dondurulmuş parçalar geldi... yürekler, beyinler, böbrekler... Kömür deposuna inen kanaldan geçip soğuk hava odasına indiklerini duyuyorum. Aşağıda bir yerde, Ağır Delilerden birinin intihar ettiğini söylüyor adamın teki. İhtiyar Rawler. Hayallarının ikisini de kesmiş; kan kaybından dünya değiştirmiş. Yüznumaradaki hücrelerden birine kapanmış, kapıyı içerdiden sürgülemiş, hayalarını jiletlemiş, gebermiş. Yere düşünceye kadar kimsenin haberi olmamış. Oysa yüznumaranın içinde onbir-oniki kişi varmış, en azından.

İnsanları böylesine sabırsız kılanın ne olduğunu anlamıyorum. Ölmek istiyorsa, bütün yapacağı yalnızca beklemektir ...

Eskisinden çok daha yoğun sis.

Dışarıda toplantının başladığını, Billy Bibbit'in neden kekelediği gibi saçma sapan bir konuyu tartıştıklarını duyuyo-

rum. Sözcükler kulağıma suların ötesinden geliyor sanki; sis öylesine yoğun. Sis suya çok benziyor, oturduğum yerden kucaklayıp kaldırıyor beni. Bir süre ayağımla başım yer değiştiriyor. Önceleri boşlukta gezinmek midemi bulandırıyor. Hiç bir şey göremiyorum.

Sözcükler kimi zaman yitiyor, kimi zaman kulağımda yankılanıyor. Konuşanın yanında durduğumu bilmeme rağmen, onu göremiyorum.

Billy'nin sesini duyuyorum. Her zamankinden çok kekeliyor, çünkü sinirleri bozuk.

«... ü-ü-üniversiteden atıldım, Çü-çü-çünkü as-as-asferlik dersinden sınıfta kal-kal-kalmıştım. Der-der-dersi veren subay ne zaman yok-yok-yoklama yapsa, 'Bibbit' dese 'bu-bu-bu...'» Sözcük bir türlü çıkmıyor ağzından. Sanki boğazına bir kılıç takılmış. Yutkunuyor. «Burada demem ge-ge-gerekiyordu. Bir tür-tür-türlü di-di-diyemiyordum.»

Sesi yitiyor. Biraz sonra Büyük Hemşirenin konuşmasını duyuyorum:

«İlk kez ne zaman kekelemeye başladığını hatırlıyor, musun, Billy?»

Gülüyor mu ne yapıyor, bir türlü anlayamıyorum:

«İlk kez ke-ke-kelemem mi? İlk kez? ke-ke-kelediğim söz-söz-cük, an-an-anneydi.»

Və sesler iyiden iyiye yitiyor. Bu ilk kez geliyor, başıma Belki Billy de sisin içinde saklandı? Belki sonunda herkes sese sığındı... bir daha çıkmayacaklar ortaya?

Ben ve bir iskemle, birbirimizin yanından geçip gidiyoruz boşlukta. Derken iyileşemezlerden biri, iki karış altımdan geçiyor. Albay Matterson bu. İyice bakıyorum yüzüne. Çünkü son kez göreceğimi anlıyorum. Yüzü koskocaman; dayanabileceğimden çok daha büyük. Her tel saç, yüzündeki her kırışıklık dev gibi; sanki onu mikroskopun altına sokmuşum. Öylesine iyi gö-

ıyıyorum ki onu, tüm yaşamı gözlerimin önünden geçiyor. Atmış yılını verdiği bölükler, taburlar, alaylar... demir tekerli arabalar...

Billy'nin sesini duyuyorum gene:

«Ev-Ev-evlenme tek-tek-teklif ettiğim zaman da herşey berber-bat oldu. 'Sev-sev-sevgilim benim ev-ev-ev-ev-ev-ev...' ve kız gülmeye başladı.»

Hemşirenin sesi:

«Annen bu kızıdan bana söz etti. Billy. Senden çok daha aşağı tabakadan geliyormuş. Ondan neden korktuğunu hatırlatabiliyor musun acaba?»

«Onu se-se-seviyordum.»

Senin için hiç bir şey yapamam Billy. Biliyorsun bunu. Hiç birimiz yapamayız. Anlaman gerek... ne zaman insan birine yardım elini uzatsa, kendini saldırılara açık bırakır. Kurnaz olması gerek. Bunu en az benim kadar sen de bilirsin. Ne yapabilirim? Kekelemini durduramam, bileklerindeki illet izlerini silemem, ellerinin ardındaki sigara yanıklarını yok edemem. Sana yeni bir ana veremem. Hemşirenin seni tüketmesini, senin kendine olan saygının yüreğinin köşecağzında kalan kırıntılarını da yok edip, dertlerinin içine burnunu sokmasına gelince, onların karşısında da sana destek olamam. Anzio'da, İkinci Dünya Savaşında, bir arkadaşım vardı, Billy. Elli metre ötede bir ağaca bağlamışlardı. Susuzluktan dudakları çatlamış, durmadan inliyordu. Ona yardım etmemi söylediler. Ama yapamadım. Beni makinalı tüfökle delik deşik ederlerdi...

Suratını sakla benden Billy.

Hepsi blrör birer önümden geçiyor.

Tümü de üzgün, yaralı.

Ben de üzgündüm. Babamın, kabilenin başına gelenler beni de perişan etti. Ama yapabileceğim hiç bir şey yok. Elimden ne gelir?

Hani körler vardır. Boyunlarına 'Ben Körüm' yazarlar. So-

kaklarda dolanırlar, sen de yardım edersin. İşte benim arkadaşlarımın boynunda da o yazılardan var. Kimininki 'Yorgunum' diyor. Kimininkiye «Korkuyorum.» Ya da «Karaciğerim hasta.» Harfler ne kadar küçük olursa olsun rahatça okuyabiliyorum bu yazıları. Bazı suratlar dönüyor; yanındaki arkadaşının boynundan sarkan yazıyı okuyabilir istese. Ama neye yarar? Ne anlamı var? Yüzler, önümden geçip siste yitiyor.

«Billy toplantıdan çekip gittiğine göre... başka konuşmak isteyen var mı?»

«Evet efendim var...benim söyleyeceğim bir şey var...»

McMurphy bu. Uzakta. İnsanları sisten çekip çıkarmaya çalışıyor hâlâ. Beni neden rahat bırakmıyor?

«... birkaç gün önceki oylamayı hatırlıyor musunuz? Televizyonla ilgili? Bugün Cuma ve konuyu yeniden açmak istedim. Bakalım cesaretlenen var mı diye...»

«Bay McMurphy, bu toplantı tedaviye katkıda bulunmak amacıyla düzenleniyor. Küçük kinler, öfkeler...»

«Tamam tamam, bütün bunları daha önce duyduk. Ben ve arkadaşlar...»

«Bir dakika Bay McMurphy, bu konuyu diğer hastalarla da konuşalım. Bay McMurphy'nin, kişisel istekleri nedeniyle sizlere baskı yaptığı kanısında olan var mı? Onu başka bir koğuşa göndersek daha mutlu olursunuz sanırım...»

Kimse bir şey söylemiyor. Derken biri oturduğu yerden atılıyor:

«Ne karışıyorsun yahu? Bırak da oylamaya koyalım işte. Oylamadan sözelti diye Ağır Dellişliğin yanına mı postalayacaksın onu? Televizyon zamanını değiştirmek kötü mü yani? Kime zarar var?»

Bay Scanlon, hatırladığım kadarıyla, televizyonu saat altı buçuk yerine altıda açmanıza izin vermemiz için, açlık grevi yapmıştınız. Üç gün ağzınıza bir lokma koymamıştınız.»

«Haberleri izlemek istiyordum. Fena mı? Washington'a bomba düşebilir... bizimse bir hafta sonra haberimiz olur ancak.»

«Evet? Bakalım buna ne diyeceksiniz: Bay Scanlon, arkadaşlarınız dünya kupasını seyretsin diye haberleri izlemekten vazgeçmeye hazır mısınız?»

«İkisi birden olmuyor ha? N'apalım... bu hafta Washington'u bombalamazlar herhalde.»

«Bayan Ratched oylamaya izin verin.»

«Rahat edeceğim, rahat edeceğim. Bu kuşların hangisi ceğel olduğunu gösterecek kanıtlar her gün çoğalıyor. Öneriniz nedir Bay McMurphy?»

«Öğleden sonra televizyon izlemek konusunda yeniden oylama yapılmasını öneriyorum.»

«Bir oylama daha yaparsak rahat edeceksiniz, öyle mi? Çok daha önemli iş...»

«Rahat edeceğim, rahat edeceğim. Bu kuşların hangisi cesur hangisi ödleğ, onu görmek istiyorum.»

«Doktor Spivey, bu tür konuşmaları duyduktan sonra Bay McMurphy'nin başka bir koğuşa alınması konusunda ne dersiniz acaba?»

«Oylama yapalım yahu!»

«Tabii Bay Cheswick. Oylamaya geçiyoruz. El kaldırmak yeterli mi, yoksa gizli oylama mı istersiniz?»

«El kaldırmak yeter. Tabii böylece kalkmayan elleri de görmüş olurum.»

«Televizyonun öğleden sonraları izlenmesini isteyenler ellerini kaldırsın.»

Önce bir el kalkıyor... McMurphy'nin kıpkırmızı eli bu. Sıslı olarak çıkıyor, tırmanıyor yükseklerle. Derken sisin arkasından başka ellerin yükseldiğini de görüyorum. Sanki... McMurphy-

hy sisin içine elini daldırıp daldırıp diğer hastaları bileklerinden kavıyor, çekip çıkarıyor. İyileşebilirlerin yirmisi de el kaldırıyor. Salt televizyon izlemek için değil... Büyük Hemşireye duydukları nefreti vurgulamak için. McMurphy'i Ağır Deliler arasına postalamak istediği için... yıllardan beri onları ezdiği için

Kimse ses etmiyor. Herkesin ne denli şaşırdığını görüyorum. Cin çarpmışa dönmüş alayı. Hemşire ne olduğunu anlamıyor. Dün, McMurphy çelik levhayı kaldırmaya sıvanmazdan önce sadece dört, beş kişi el kaldırmıştı. Ama konuşmaya başladığında, ne kadar şaşırdığı belli olmuyor sesinden:

«Sadece yirmi kişi olumlu oy kullandı Bay McMurphy.»

«Yirmi mi? Tabii. Kaç kişi olacaktı ya? Sadece yirmi kişiyiz...» Büyük Hemşirenin ne demek istediğini anlayınca sesi, havada asılı kalıyor. «Dur bir dakika, ağır ol...»

«Koğuştaki kırk hasta var. Sadece yirmisi olumlu oy kullandı. Koğuş kurallarını değiştirmek için yarıdan bir fazlasının oyu almanız gerekirdi.»

Eller yavaş yavaş iniyor. Arkadaşlar, kaybettiklerini anlayıp sisin güven dolu kucağına sığınıyorlar. McMurphy, hemen ayağa fırlıyor:

«Böyle boktan şey olmaz! Şu... şu yaşlı kuşlar da mı oy verecek yani?»

«Doktor bey, oylamanın nasıl yapıldığını Bay McMurphy'e anlatmadınız mı?»

«Ne yazık ki, yarıdan bir fazlasının oyunu alman gerekirdi McMurphy. Hemşire hanım haklı... doğru...»

«Yarıdan bir fazlası, Bay McMurphy. Koğuş Anayasası böyle buyuruyor!»

«Bu Anayasa'yı değiştirmek için de yarıdan bir fazlasının oyu gerekiyor değil mi? Bu kadar sacma sapan, manyakça bir şey daha duymamışım!»

«Özür dilerim, Bay McMurphy, ama koğuş kuralı böyle.»

«Bu Demokrasi palavrasını böyle yürütüyorsun ha! Ulan ben sizin topunuzu...»

«Sinirli görünüyorsunuz, Bay McMurphy. Sinirli görünmüyor mu doktor bey? Bunu bir yere not etmenizi rica ediyorum...»

«Bırak bu palavraları hanım! Ayyayı yiyenin hiç değilse bir iki nara hakkı vardır.»

«Bu hastanın durumunu gözönünde bulundurarak, toplantının sona erdirilmesini rica ediyorum doktor bey...»

«Dur bir dakika. Şu ihtiyarla bir konuşayım önce...»

«Oylama sona erdi, Bay McMurphy.»

«Konuşayım dedim.»

Yanımıza doğru yürüyor. Her adımda biraz daha büyüyor; yüzü kıpkırmızı. Slsin içine uzanıp Ruckley'i çıkarmaya uğraşıyor; çünkü en gençimiz o.

«Ne dersin ahbab? Dünya kupasını izlemek istemez misin? Maç. Elini kaldırsan yeter...»

«Havyyy S...yim kaaarıııııııı!»

«Tamam aslanım, tamam anladık! Sen ne dersin? Adın neydi senin yahu? Ellis? Tamam tamam, Ellis. Televizyonda dünya kupasını izlemeye ne dersin? Elini kaldır yeter...»

Ellis'in elleri duvara çivilenmiş; istese de kaldıramaz.

«Oylamanın sona erdiğini söyledim, Bay McMurphy. Ortallığı velveleye vermek çok anlamsız...»

Hemşirenin sözlerine kulak asmıyor. İyileşemezlerin yanına geliyor iyice; önlerinden geçiyor:

«Hadi yahu... hadi... biriniz oy verseniz yeter. Cesaretinizi gösterin...»

Pete başını sallıyor:

«Çok yorgunum.»

Albay gözlerini avucuna dikmiş orda 'gördüklerini' yüksek sesle okuyor:

«Gece...» Oylamayla falan uğraşacak hali yok. «Gece... Pasifik Okyanusu...»

«Biriniz ulan, biriniz be! Bunu yapmak zorundayız... yoksa yenildik demektir! Ne dediğimi anlayabilecek bir tek kişi yok mu aranızda? Sen Gabriel? George? Yok mu? Sen Reis? Ha sen...?»

Önümde duruyor. Gözlerini yüzüme dikmiş. Neden beni rahat bırakmıyor?

«Son umudumuz sensin Reis!»

Büyük Hemşire kâğıtlarını toparlıyor; diğer hemşireler de ayağa kalkıyorlar birer ikişer. Sonunda Büyük Hemşire de ayaklanıyor.

Sesini duyuyorum sisin ardından:

«Toplantı sona ermiştir. Hemşirelerle toplantı odasında bir saat sonra buluşalım...»

Durdurmak için çok geç artık. McMurphy daha ilk gün bir şeyler yaptı; büyü mü ne? Benim denetimimden çıktı artık. Herkesin görüp anlayacağı gibi, yaptığım şey delilik... zır zır delilik dahası. Başımın belâya gireceğini, hemşirenin, ağzı bir karış, beni izlemesinden anlıyorum. Ama yapamıyorum; durduramıyorum. McMurphy gizli teller bağlamış; yavaş yavaş çekiyor... beni sisin arasından çıkarıyor... hedef oluşturunuyorum.

Yo. Gerçek bu değil. Ben el kaldırdım.

McMurphy bir nara atıp beni yaka paça herkesin önüne çıkarıyor. Bir yandan da sırtımı sıvazlıyor.

«Yirmibir! Reis'in oyuyla yirmibir oldu. Yarıdan bir fazlayı sağladık.»

«Yaşasın!» Cheswick ayakta, dextı gibi el çırpıyor. İyileşebilirlerin tümü bana doğru geliyor.

«Toplantı sona ermişti!»

Topuklarının üzerinde dönüp kapıya doğru yürürken gözüm ensesine takılıyor. Kıpırmızı. Her an çatılır çatılır çatlayabilir!

Ama çatlamıyor. Hemen çatlamıyor yani. Bir saat geçmesi gerekiyor aradan. Camın ardında gülücüğü garip; böyle sırttığını bugüne dek hiç görmemiştik Öyle oturuyor. Her soluk alıp verişte omuzların kalktığını, indiğini görüyorum.

McMurphy başını kaldırıp saate bakıyor; maçın başlamak üzere olduğunu söylüyor. Diğer iyileşebilirlerle birlikte su çeşmesinin yanında, yeri siliyor. Ben, belki onuncu kez süpürgelemin, temizlik malzemesinin durduğu görmeme dolabın içini paspaslıyorum. McMurphy, tahta bezini yerde bırakıp doğruluyor. Maç saati geldi. Ama kimse işini bırakmıyor, ondan başka. McMurphy camın önünden geçip hemşireye bakıyor; gülümsüyor. Onu yendiğini biliyor sanki.

Herkes işinin başında, ama bütün gözler McMurphy'nin üzerinde. Koltuğu televizyonun önüne çekmesini izliyoruz. Düğmeye basıp koltuğa gömülüyor. Görüntüde yemyeşil çim saha. McMurphy uzanıp sesi iyice açıyor; tavandaki hoparlörden çıkan gürültüyü bastırın diye. Önüne bir iskemle daha çekiyor. Ayaklarını uzatıyor. Ardına iyice yaslanıyor, bir sigara yakıyor. Göbeğini kaşıyıp esniyor:

«Ooooooh, bir birayla sosisli sandöviç olacaktı şimdi!»

Gözlerini McMurphy'e dikmiş Büyük Hemşire. Suratı kıpkırmızı. Ağız oynuyor. Çevresine bakınıyor; herkesin gözü üstünde. Ne yapacağını merak ediyoruz. Küçük hemşireler, genç doktorlar, hatta kara oğlanlar bile soluklarını kesmiş, bekliyor.

Yerinden kalkıyor. Çelik kapının üzerindeki düğmelerden birini çeviriyor. Televizyonda görüntü yitiyor hemen.

Kılını kıpırdatmıyor McMurphy. Ardına daha da iyi yaslanıyor. Sigarasını tütürüyor, gözlerini ekrandan bir saniye olsun ayırmıyor.

Hemşire, dayanabileceği kadar dayandıktan sonra hemşire odasının kapısına geliyor. Sesleniyor:

«Bay McMurphy, bu saatlerde çalışmanız gerek.» Sesi, elektrikli testerenin, yaş çam ağacını keserken çıkardığı vınlamayı hatırlatıyor. «Bay McMurphy, sizi uyarıyorum...»

Herkes elindeki işi bırakmış. Çevresine bakınıyor. Sonra iki adım yürüyor McMurphy'e doğru:

«Buraya mahkeme kararıyla getirdiniz! Siz... siz... benim yetkim altındasınız...» Elini yumruk yapıp havaya kaldırmış. Portakal rengi tırnaklarını avucuna iyice bastırmış. «Benim yönetimimde ve denetimimde...»

Harding, elindeki bez parçasını yere atıp ayağa kalkıyor; McMurphy'nin yanına bir iskemle çekiyor; oturuyor. Bir de sigara yakıyor.

«Bay Harding! İşinizin başına dönün!»

Sesi tiz ...incecik... çok komik geliyor bu bana. Neredeyse güleceğim.

«Bay Harding!»

Cheswick bir iskemle çekiyor Harding'in yanına. Onun ardından Billy Bibbit, Scanlon, Frederickson, Sefelt. Derken herkes elindeki işi bırakıyor. Çekiyor iskemlesini, yakıyor sigarasını, atıyor bacak bacak üstüne, gözünü boş televizyon ekranına dikeyiyor.

«Dinleyin... durun... durun!»

Ve hepimiz karanlık televizyonun önünde, iskemleye oturmuş, sanki maçı izliyoruz. O da aramızda, bağırıp çağırıyor.

Biri içeri girse, bizim karanlık televizyon ekranına baktığımızı, arkamızda olli yaşında bir kadının bağırıp çağırdığını görse, sıkı düzenden, cezadan söz ettiğini duysa, alayımızın keçileleri kaçırıldığımızı, deli olduğumuzu sanır!

İKİNCİ BÖLÜM

Gözümün ucuyla Hemşireler Bölümündeki masanın üzerine eğilmiş yüzünün, blçlm almaya çalışırken akar gibi, çarpılır gibi olduğunu görebiliyorum. Diğerleri de izliyorlar, ama izlemiyorlarmış gibi davranmaya çalışıyorlar. Bakışlarının önümüzdeki boş TV ekranından başka yerde olmadığını göstermeye çalışıyorlar, ama kim olsa onların, tıpkı benim gibi, camın gerisindeki Büyük Hemşire'yi kaçamak bakışlarla süzdüklerini farkedebilir. Büyük Hemşire, hayatında ilk kez, insanın kendi yüzüyle, bir türlü kurtulamadığı bütün gözler arasına yeşil bir perde çekmeyi herşeyden çok istediği camlı bölmenin öteki yanındayken bulunuyor ve izlenmenin ne demek olduğunu anlıyor.

Görevliler, kara oğlanlar, bütün hemşireler de onu izliyor, istediği toplantı saatinin geldiğini, onun koridordan yürüyüp gitmesini, herkosin onun da kendisini kaybedebileceğini öğrendiğine göre nasıl davranacağını görmek için bekliyorlar. Büyük Hemşire izlendiğini bilmesine karşın yerinden kımıldamıyor. Hatta herkes toplantı odasına onsuz gitmeye başladığı zaman bile hareketsiz duruyor. Duvardaki bütün aygıtlar susmuş gibi, Sanki onlar da Büyük Hemşirenin harekete geçmesini bekliyorlar.

Artık hiç bir yerde sis kalmadı.

Birden toplantı odasını temizlemem gerektiğini hatırlıyorum. Yaptıkları bu toplantılar sırasında ben hep odayı temizlerim. Bu işi yıllardan beri yapıyorum. Oysa şimdi oturduğum yerden kalkamayacak kadar korkuyorum. Toplantı odasını toplantı sırasında temizlememe, kulaklarımın sağır olduğunu düşündüklerinden izin veriyorlar. Ama biraz önce McMurphy odayı temizlememi söylediğinde elimi kaldırdığımı gördüler, işitebildiğimi öğrendiler mi? Bütün bu yıllar boyunca herşeyi duyduğumu, yalnızca onların kulaklarının duymasına özgü şeyleri duyduğumu anlamayacaklar mı? Eğer bunu biliyorlarsa, toplantı odasında bana ne yaparlar?

Yine de benim orada olmamı beklerler. Eğer orada olmazsam duyduğumdan emin olurlar, düşünmeye başlarlar. Anlıyor musun? Bromden burada değil, demek duyuyor. Ne yapılması gerektiği gayet açık...

McMurphy'nin bizi sisten içeri almak uğruna kandırmasına izin verdiğimiz zamanki tehlikeleri, bütün gücüyle hissediyorum.

Kapının yanındaki duvara dayanmış duran bir kara oğlan var. Kollarını göğsünde kavuşturmuş, pembe dilini dudakları üzerinde dolaştırıyor, TV önünde oturan bizlere bakıyor. Bakışları, tıpkı dili gibi üzerimizde dolaştı, benim üzerimde durdu. Deriye benziyen gözkapaklarının hafifçe aralandığını farkediyorum. Beni uzun bir süreden beri izliyor. Gurup toplantılarında nasıl davrandığımı merak ettiğini biliyorum. Sonra silkinerek yaslandığı yerden doğrulup süpürge dolabına gidiyor, bir kova sabunlu suyla sünger getiriyor, kollarımı kaldırıyor, kovayı koluma, bir çaydanlığı şöminenin demirine asar gibi asıyor.

«Hadi bakalım, Reis,» diyor, «davran da işine bak.»

Yerimden kıpırdamıyorum. Kova kolumda sallanıyor. Söylediklerini duyduğuma dair en küçük bir harekette bile bulunmuyorum. Yeniden ayağa kalkmamı söylüyor. Ben kıpırdamayıncı gözlerini tavana kaldırıp iç geçiriyor, uzanıyor, yakam-

dan tutup hafifçe çekiyor, ben ayağa kalkıyorum. Kara oğlan süngeri cebime tıkıyor, toplantı odasının bulunduğu koridoru işaret ediyor. Gidiyorum.

Ben koridordan aşağı kovayla yürürken, haydi... Büyük Hemşire olanca soğukkanlılığı ve gösterişiyle yanımdan geçip kapıya gidiyor. Bu da, beni şaşırtıyor.

Holde yapayalnızım şimdi. Havanın ne kadar berrak olduğu dikkatimi çekiyor... Hiç bir yerde sis yok. Hemşirenin biraz önce geçip gittiği yer soğukça. Tavandaki beyaz tüplerden uzun, parıltılı buz çubukları gibi donmuş ışıklar saçılıyor. Bu ışıklar, hemşirenin biraz önce girdiği, koridorun sonundaki odanın kapısına kadar uzanıyor. Kapı çelik. Tıpkı Bir Numaralı Binadaki Şok Odasının kapısı gibi. Yalnızca bunun üzerine bir takım numaralar yazılmış, bir de baş hizasına gelen yerde içerdekinin kapıyı kimin çaldığını görmesi için küçük bir gözetleme deliği var. Yaklaştıkça bu gözetleme deliğinden dışarıya ışık vurduğunu görüyorum; yeşil bir ışık. Safra gibi acı. Toplantı neredeyse başlamak üzere. Bu yüzden yeşil ışık yanıyor. Toplantı yarısına vardıği sırada bu ışık bütün pencerelerde, duvarlarda olacak. Ben de süngeri kovamda ıslatıp sıkarak temizlik yapacak, sonra da suyu temizlesin diye tuvaletlere dökeceğim.

Toplantı odasını temizlemek kötü bir iştir. Bu toplantılarda temizlemek zorunda kaldığım şeyleri söylesem kimse inanmaz: Korkunç nesneler, deri gözeneklerinden fırlamış zehirler, bir insanı eritecek güçte asitle dolu hava, Ben gördüm bunları.

Öyle toplantılarda bulundum ki, masanın bacakları gerildi, çarpıldı, sandalyeler düğümlendi, duvarlar, odadan ter çıkar-tırcasına birbirlerine yanaşıp sıkıştılar. Öyle toplantılarda bulundum ki, söz konusu hastayı uzun saatler boyunca tartıştılar, sonunda hasta, etiylo kemiğiyle önlerindeki kahve masasının üzerinde belirdi. Tüm kötü niyetlere karşı savunmasız kaldı.

İşte beni bu yüzden toplantılarda isterler. Toplantı odası yalnızca toplantılar sırasında açık olduğundan onların gereksindikleri kişi, içerde olup biteni dışarda yayma yeteneğine sahip olmayan bir kişidir. O da benim. Bu toplantı odasını öylesine uzun bir zamandan beri süpürüyor, siliyor, tozunu alıyorum ki, artık benim varlığımı farketmiyorlar bile. Ben işimi yaparak dolaşırım, orada değilmişim gibi davranırlar... Beni görmezler bile...

Oysa bu kez kapıyı çaldığımda Büyük Hemşire gözetleme deliğinden bana soğuk soğuk bakıyor, beni içeri almak için kapıyı açması her zamankinden uzun sürüyor. Bana, hemşirenin yüzü her zamankinden daha güçlü bir biçim almış gibi geliyor. Herkes kahvelerine attığı şekeri karıştırıyor, birbirlerinden sigara alıyor, her toplantıdaki gibi davranıyor, ama havada bir gerginlik var. Önce bu gerginliğin benim yüzümden olduğunu düşünüyorum. Sonra Büyük Hemşire'nin henüz oturmamış olduğuna dikkat ediyorum. Hatta kendine bir fincan kahve bile almamış.

Büyük Hemşire beni kapıdan içeri alıyor, bakışları beni adeta delip geçiyor. Ben içeri girince de kapıyı kapatıp kilitliyor, dönüp bana yeniden bakıyor. Kuşkulu olduğunu biliyorum. McMurphy'nin bana kulak asmasını dıyo onu uyarması yüzünden sinirli olduğunu düşünüyorum. Ama hiç sarsılmış gibi bir hali de yok. Düşünüyor, Bay Bromden'ın süpürgesini bırakıp iyileşebilirlerle birlikte Televizyonun başına gidip oturmayı nasıl bildiğini, McMurphy'nin kendisinden oylama için elini kaldırmasını söylediğini nasıl işittiğini morak odıyor. Diğer hiç bir iyileşemez bunu yapmaz. Büyük Hemşire bizim Bay Bromden'i bir muayene etmek gerekir mi gerekmez mi, onu düşünüyor.

Ona sırtımı dönüp süngerimi kovaya batırıyorum. Odanın köşesine sürüp süngeri havaya kaldırıyorum. Süngerin nasıl yemyeşil pislikle kaplandığını, ne denli çok çalıştığımı görsünler

ıstıyorum. Sonra yeniden eğilip döşemeyi sıkı sıkı **bastırarak** ovuyorum. Oysa kendimi işime ne denli verirsem vereyim, Büyük Hemşire'nin orada, arkamda durduğunu, bakışlarının **katatasımı** delip geçmek istercesine başıma dikildiğini, eğer bana bakmaktan vazgeçmezse, benim herşeyden vazgeçip bağırmaya başlayacağımı, onlara herşeyi söyleyeceğimi hissediyorum.

Çok geçmeden Büyük Hemşire odadakilerin de kendisine baktığını farkediyor... O nasıl beni inceliyor, merak ediyorsa, onlar da onu inceliyor, aşağıdaki dinlenme odasında bekleyen kızıl saçlı için ne düşündüğünü merak ediyorlar.

Büyük Hemşirenin onun hakkında ne söyleyeceğini **duymak** için ona bakıyorlar. Odanın köşesinde, ellerinin dizlerinin üzerinde çömelmiş çalışan aptal Kızilderiliye aldırış ettikleri **bile** yok. Büyük Hemşireyi bekliyorlar. Büyük Hemşire bu yüzden bana, bakmaktan vazgeçip gidiyor, bir fincan kahve alıyor, oturuyor, şekeri eritmek için kaşığını öylesine özenle **kullanıyor** ki, kaşık fincanın kenarlarına hiç değmiyor.

Konuşmayı başlatan doktor oluyor: «Şimdi arkadaşlar, toplantıya başlasak nasıl olur?»

Kahvelerini yudumlayanlara bakıp gülümsüyor doktor. Büyük Hemşire'ye de bakmamaya çalışıyor. Büyük Hemşire öylesine sessiz sedasız oturuyor ki, bu, doktoru sinirlendirip huzurunu kaçırıyor. Gözlüğünü çıkarıp saatine bakıyor, gözlüğünü tekrar takıyor, Saatini kuruyor.

«Çeyrek geçiyor. Başlasak iyi olur. Şimdi: Çoğunluğunun bildiği gibi, bu toplantıyı Bayan Ratched istedi. Bana Terapi Toplantısından önce telefon etti. Mc Murphy'nin koğuşta mesele çıkartmak istediği kanısında olduğunu bildirdi. Birkaç dakika önce olanlar düşünülürse, bu oldukça içgüdüsel bir davranış değil mi?»

Doktor, saatini kurmayı bırakıyor. Çünkü bir parça daha kurarsa zenberek kırılacak, dağılıp dört bir yana saçılacak. Şimdi doktor kısa, pembe parmaklı elinin tersiyle saatine vurarak bekliyor, gülümsüyor. Genellikle toplantılarda Büyük Hemşire doktorun bu konuşmasından sonra sözü alır. Oysa şimdi hiç bir şey söylemiyor.

Doktor, «Bugünden sonra,» diye konuşmasını sürdürüyor, «hiç kimse elimizdeki kişinin sıradan bir insan olduğunu düşünmemeli. Hayır, elbette değil. Tedirgin edici bir kişi o, bu açık. Böylece... Şimdi burada ona karşı nasıl bir tutum almamız gerektiğini konuşmalıyız. Bu toplantıyı hemşire istedi... Eğer konuyu dışına çıkarsam beni uyarın. Bayan Ratched... Durumu konuşmamız, Bay McMurphy'le ilgili bir karara varmamız gerekiyor, değil mi?»

Doktor, Büyük Hemşireye yalvarır gibi bakıyor. Ama Büyük Hemşire yine de ağzını açıp bir şey söylemiyor. Başını tavana kaldırmış, orada bir kir lekesi var mı diye bakıyor. Bundan eminim. Doktorun söylediklerini hiç duymamış gibi görünüyor.

Doktor odada oturanlara dönüyor: Hepsi de aynı bacaklarını diğer bacaklarının üzerine atmışlar, kahve fincanlarını ayırtı dizlerinin üzerine koymuşlar. «Siz, arkadaşlar,» diyor doktor. «hasta hakkında yeterli bir teşhis koyacak zamanı bulamadınız sanıyorum. Ama onun davranışlarını izleyecek zamanınız oldu. Ne düşünüyorsunuz?»

Soruyla birlikte hepsinin de başı kalkıyor. Doktor konuya onları da katıyor. Hepsinin bakışları doktordan Büyük Hemşireye dönüyor. Bir bakıma Büyük Hemşire, birkaç kısa dakika içinde, kendini, eski gücünü toplamış gibi. Orada öylece oturarak, tavana bakarak, hiç bir şey konuşmayarak kendine hakim oluşunu, odadaki güçlü kişi oluşunu herkese hissettiriyor. Eğer bu çocuklar oyunu gerektiği gibi oynamazlarsa, Portland'daki

Alky Hastanesinde yaptıkları eğitim sonuçsuz kalabilir. Onlar da doktor gibi, oturdukları yerde sıkıntılı sıkıntılı kıpırdanıyorlar.

Birincisi, «Hastalar üzerinde tedirgin edici bir etkisi var,» diyor. Kendini kurtarıyor.

Hepsi kahvelerinden bir yudum alıyorlar. Konuyu düşünüyorlar. Ondan sonraki. «Ve gerçek bir tehlike olabilir,» diye ekliyor.

Doktor, «Doğru, doğru,» diyor.

Çocuk, doğru yolda gittiğini düşünüp devam ediyor: «Aslında büyük bir tehlike o.» Sandalyesinde öne doğru eğiliyor. «Şunu unutmamak gerekir ki, bu adam, çiftlikte çalışmamak, bu hastanenin olanaklarından elinden geldiğince yararlanmak amacıyla şiddete başvurdu.»

İlk konuşan, «Şiddet hareketleri plânladı,» diyor.

Üçüncüsü, «Elbette,» diye mırıldanıyor, «bu plânın gerçek yapısı, McMurphy'nin kurnaz bir sabıkalı olduğunu gösterir. Kafaca hasta olduğunu değil.»

Konuşmasının Büyük Hemşire üzerinde nasıl bir etki yaptığını görmek için dönüp bakıyor. Oysa Büyük Hemşirenin yerinden hâlâ kıpırdamadığını görüyor. Geri kalanlar, ona sanki çok kaba, çirkin bir şey söylemiş gibi, ters ters bakıyorlar. O zaman sınırı aştığını anlıyor, sonra bunu düzeltmek için gülererek ekliyor: «Biliyorsunuz. 'Adımını Şaşıran, Bir Davul Sesi Daha Duyar' diyor»... Ama çok geç. İlk konuşan, kahve fincanını bırakıp cobinden yumruk büyüklüğünde bir pipo çıkardıktan sonra ona dönüyor.

«Doğrusunu istersen Alvin,» diyor üçüncü konuşmacıya, «beni hayal kırıklığına uğrattın. İnsan o adamın dosyasını okumamış olsa bile, koğuştaki davranışlarından bu düşüncenin nedenli gülünç olduğunu anlar. Herif yalnızca çok, pek çok hasta olmakla kalmıyor, ayrıca Doğuştan Saldırgan bir kişi. Bence:

Bayan Ratched bu toplantının yapılmasına karar verdiğinde aynı şeyden kuşkulanıyordu. Bir psikopatı tanıyamaz mısın? Karşıma hiç böylesine belirgin bir örnek çıkmamıştı. Bu adam bir Napolyon, bir Cengiz Han, bir Attila.»

Konuşmaya bir başkası katılıyor. «Robert haklı, Alvin, Adamın bugünkü davranışını görmedin mi? İsteklerinden birine karşı geldiğinde sandalyesinden fırladı, saldırgan bir hal aldı. Doktor Spivey, saldırganlık üzerine dosyasında yazılı olanları bize siz anlatın.»

Doktor, «Disiplin ve otoriteye belirgin, kesin bir karşı koy-ması var,» diyor.

«Tamam. Dosyası gösteriyor ki, Alvin, bu adam sık sık otoriteye başkaldırmış... Okulda askerde ve de **hapishanede!** Ben-çe bugünkü oylamanın yarattığı heyecan içinde giriştiği davranış, gelecekte ondan neler umacağımızı en açık biçimde gösteriyor.» Susuyor. Kaşlarını çatarak piposuna bakıyor. Sonra ağzına götürüyor. Pipoyu bir kibrit çıkararak gürültülü bir nefes çekiyor. Pipo yanınca dumanın içinden Büyük Hemşire'ye kaçmak bir bakış atıyor. Onun suskunluğundan, kendisiyle aynı kanıda olduğu sonucunu çıkartarak konuşmasını sürdürüyor. Şimdi eskisinden daha heyecanlı ve kendinden emin: «Bir an dur ve düşün, Alvin. İçimizden biri Kişisel Terapi'de Bay McMurphy'le yalnız kaldığı zaman başına ne geleceğini hayal et. Özellikle acı verici bir kırılma, boşalma noktasına yaklaşmaktasın, Bay McMurphy senin... nasıl diyeyim, onun diliyle... senin o Tanrının belası sorularından, incelemelerinden bıktığına karar veriyor! Ona sinirlenmemesini söylüyorsun, oysa McMurphy canın cehenneme diyor, saklanışmasını söylüyorsun, elbette otoriter bir sesle, ve o zaman McMurphy, doksanbeş kiloluk kızıl saçlı, psikopat gövdesiyle masanın üzerinden sana doğru geliyor. Sen, ya da içimizden biri, böyle anlarda Bay McMurphy'le başedecek durumda mıyız? Böyle anlara hazırlıklı mıyız?»

Piposunu ağzının köşesine sıkıştırıyor, ellerini dizlerinin üzerine koyup bekliyor. Şimdi herkes McMurphy'nin kalın, kütük gibi kollarını, yara izleriyle dolu ellerini, boynunun tişörtünden dışarı nasıl paslı bir takoz gibi çıktığını düşünmekte. Alvin'in yüzü bu düşünceyle sapsarı kesilmiş. Tıpkı arkadaşının piposundan çıkan dumanlar gibi.

Doktor, «Öyleyse onu yukarıya, Saldırganlar Bölümüne yollamayı uygun görüyorsunuz?» diyor.

Pipo içen, gözlerini kapatarak, «Bunun hiç de güvenli olacağını sanmam,» diyor.

Alvin, «Sanırım ben de düşüncemi değiştirip, hiç olmazsa kendi güvenliğim için Robert'e katılacağım,» diye söze karışıyor.

Hep birlikte gülüşüyorlar. Şimdi daha bir rahatlamış gibiler. Büyük Hemşire'nin düşündüğü plân üzerinden yürüdüklerinden eminler. Pipoludan başka hepsi kahvelerinden yine bir yudum alıyorlar. O da pipoyu istediği gibi yakabilmek için dudaklarını uzatarak nefes çekiyor, uğraşiyor. Bunu başarinca da gururla, «Evet,» diyor, «korkarım bizim Kızıl McMurphy'nin Saldırganlar Koğuşuna gitmesi gerek. Şu son günlerdeki incelemelerimden nasıl bir sonuç çıkardığımı biliyor musunuz?»

Alvin, «Şizofrenik tepki mi?» diye soruyor.

Pipolu, başını olumsuz sallıyor.

Üçüncü konuşmacı, «Tepki Formasyonuna Sahip Gelişmiş Homoseksüellik,» diyor.

Pipolu başını yine olumsuz sallıyor, gözlerini kapatıyor. «Hayır,» diye karşılık veriyor. Odadakilere gülümsüyor. «**Olumsuz Oedipal.**»

Hepsi onu kutluyorlar.

«Evet, bu teşhisli doğrulayan çok şey var bence. Ama son teşhis ne olursa olsun, bir tek şeyi asla unutmamalıyız: Karşımızdaki sıradan bir hasta değil.»

«Çok yanılıyorsunuz, Bay Gideon.»

Konuşan Büyük Hemşire.

Herkesin başı birden ona dönüyor... Benimki de. Ama kendimi derhal kontrol altına alıyor, sanki duvarda, başımın üzerine gelen yerde bulunan bir lekeyi silermiş gibi yapıyorum. Şimdi herkes çok tedirgin. Şaşkın. Büyük Hemşire'nin istediği yolda ilerlediklerini, toplantıda önermeyi düşündüğü şeyi konuştuklarını sanıyorlardı. Ben de öyle düşünmüştüm. Büyük Hemşire'nin, McMurphy'nin yarı boyunda posunda olmayanları bile, yalnızca birinin üzerine tükürmeleri olasılığı var diye Saldırganlar Koğuşuna, yolladığını görmüştüm. Oysa şimdi kalkmış, bugün öğleden sonra salt koğuşundan uzakta olduğunu söylediği için üzerine saldıran bu dev yapılı adamın yukarıya yollanmasına hayır diyordu.

«Hayır, sizinle aynı kanıda değilim. Hiç değilim.» Odadakikilere gülümsüyor. «Onun Saldırganlar Koğuşuna yollanmasından yana değilim. Bu başımızdaki bir sorunu başkalarına yüklemek olur. Onun olağanüstü bir yaratık olduğunu da sanmıyorum...»

Büyük Hemşire bekliyor. Ama kimse ona karşı çıkmaktan yana değil. Toplantıya geldiğinden beri hemşire ilk kez kahvesinden bir yudum alıyor. Fincanın kenarında rujunun kırmızılığı kalıyor. Kendime hakim olamayarak bu kırmızılığa bakıyorum. Büyük Hemşire bu renkte ruj süremez. Bu, ısıdan, dudaklarının ateşinden olmalı.

«Bay McMurphy'i tanımaya başladığımda onun Saldırganlar Koğuşuna yollanması gerektiğini düşündüğümü kabul ediyorum. Ama artık çok geç kaldık. Onu yukarıya yollamak, koğuşumuza yaptığı zararı onarır mı? Hiç sanmam. Onu Saldırganlar Koğuşuna yollarsak McMurphy hastalar için bir kahrataş haline gelir. Onları McMurphy'nin... sizin dediğiniz gibi

Bay Gideon... olağanüstü bir kişi olmadığına inandıramayız Asla!»

Büyük Hemşire kahvesinden bir yudum daha alıyor. Fincanı masanın üzerine bırakıyor. Üç asistan dimdik oturuyorlar

«Hayır, McMurphy olağanüstü bir kişi değil. Sıradan bir hasta. Ve de herkes gibi her çeşit korkuya, çekingenliğe, alçaklığa sahip. Birkaç güne kadar onun bütün bu dediklerimi kanıtlayacağına eminim. Diğer hastalar gibi. Eğer onu koğuştta tutarsak geçirdiği sinir krizlerinin azalacağına, kendi yarattığı isyankârlığının hiç ineceğine eminim. Ve de...» Büyük Hemşire, sanki hiç kimsenin bilmediği bir şeyi biliyormuş gibi gülümsüyor... «Bizim kızıl saçlı kahramanımız bütün hastaların tanıyacağı, kendilerinden sayıp saygılarını yitirecekleri biri durumuna gelecek.»

Pipolu konuşmacı, durumunu bir parça da olsa kurtarması gerektiğini düşünerek, «Hasta McMurphy bana hiç de yüreksiz, korkak biri gibi gelmiyor,» diyor.

Büyük Hemşirenin çok sinirlenmesini bekliyorum. Ama beklediğim olmuyor. Pipoluya 'bekleyin, görürüz' der gibilerinden bakıyor. «Onun tam anlamıyla bir korkak olduğunu söylemek istemedim, Bay Gideon,» diyor. «Yalnızca McMurphy birine çok düşkün. Bir psikopat olarak McMurphy, Bay Randle Patrick McMurphy'e, onun gereksiz hiç bir tehlikeyle karşılaşmamasını isteyecek kadar düşkün.» Şimdi piposunu oğzından çekmiş olan Bay Gideon'a gülümseyerek bakıyor. «Eğer bir süre beklersek, kahramanımız... Siz kolejliler ne dersiniz baka-yım... Bundan vazgeçecektir. Tamam mı?»

«Ama bu haftalar alır...»

«Haftalarımız var.» Büyük Hemşire ayağa kalkıyor. Şimdi McMurphy'nin bir hafta önce kendisine saldırdığı zamankinden daha güvenlik dolu, hoşnut bir hali var. «Gerekirse haftalarımız aylarımız, hatta yıllarımız var. Bay McMurphy'nin bir tutuklu

olduğunu unutmayın. Bu hastanede geçireceği zaman süresi yalnızca bize bağlı. Şimdi, konuşacak başka bir şey yoksa...»

Büyük Hemşire'nin toplantıda kendinden böylesine emin davranması beni kaygılandırdı. Ama McMurphy'i hiç etkilemedi. Bütün o hafta ve onu izleyen hafta boyunca Büyük Hemşire'ye karşı sert tutumunu sürdürdü. Bu da hastaların pek hoşuna gidiyordu. Bahsi kazanmıştı. Dediği gibi, Büyük Hemşire'yi küçük düşürmüştü. Davranışlarında hiç bir değişiklik yoktu. Koridorlarda bağıra çağıra dolaşıyor, kara oğlanlara gülüyor, bütün personeli tedirgin ediyordu. Hatta bir seferinde Büyük Hemşire'nin karşısına dikilerek, saklamaya çalıştığı ama asla başaramadığı memelerinin santim santim ölçüsünün ne olduğunu bile sordu. Büyük Hemşire, nasıl doğanın ona bağışladığı o büyük kadınlık nişanlarının farkında değilmiş gibi davrandıysa, McMurphy'i de öyle hiç görmemiş gibi geçip gitti. Sanki kendisi McMurphy'den üstün bir kişiymiş gibi davranmıştı.

İlân tahtasına görev bölümü asıldığında, McMurphy kendisine helâların temizlenmesi işinin düştüğünü görünce, doğrudan Büyük Hemşirenin bürosuna gidip cama vurdu. Kendisine bağışlanan şeref için ona bizzat teşekkür edip her helâyı temizleğinde onu düşünceğini söyledi. Büyük Hemşire de ona buna gerek olmadığını, yalnızca görevini yerine getirmesinin yeteceğini bildirdi,

McMurphy'nin yaptığı iş de fırçayı helâ taşının çevresinde birkaç kez gezdirmek oldu. Fırçanın gidip gelişlerine, olanca yüksek sesle şarkı söyleyerek eşlik ediyordu. Sonra taşın içine bir parça Klorox serpiştiriyor ve işi bitmiş oluyordu. İşini baştan savma yaptığı için peşinde dolaşan kara oğlana da, «Yeteri kadar temizlendi,» diyordu. «Belki bazı kişiler için ye-

teri kadar temiz değil, ama nasıl olsa burada yemek yenmeyecek, çiğ edilecek.» Büyük Hemşire, kara oğlanın ısrarlarına dayanamayıp McMurphy'nin işini kontrole geldi. Pudriyerinin küçük aynasını tuvalet taşlarının altına doğru tuttu. Her taşın yanından geçerken aynayla temizliğini kontrol ediyor, «Korkunç bir şey bu... Küstahlık,» diyordu. McMurphy de hemen onun yanından gidiyor, burnunu kırıstırarak, «Hayır, bu bir helâdır... bir helâdır,» diyordu.

Büyük Hemşire yine de sinirlenmedi. Alıştığımız biçimde davranmadı. Tuvaletler konusunda McMurphy'nin peşini bırakmıyor, ona da başkalarına yaptığı baskıyı uyguluyordu. Bütün bunlar olurken McMurphy, başını önüne eğmiş, suçu yüzünden azarlanan bir çocuk gibi duruyordu. «Denerim efendim çalışırım efendim,» deyip duruyordu.

Bir seferinde de McMurphy bir kâğıt parçasına bana yabancı dildenmiş gibi görünen bir şeyler yazıp bunu sakızla tuvaletlerden birinin iç tarafına yapıştırdı. Büyük Hemşire aynasıyla bu tuvalete gelince, aynasına yansıyan şeyi okudu. Dehşetle soluk aldı. Elindeki ayna yere düşüp kırıldı. Yine de kendini kaybetmedi. O bebek yüzü, o bebek gülümsemesi düzmece bir güvenle doluydu. McMurphy'e dönüp buz gibi baktı. Ona tuvaletleri daha beter kirletmesini değil, temizlemesini istediğini bildirdi.

Aslında koğuşta pek temizlik yapıldığı yoktu. Öğleden sonra evişlerl saati geldiğinde TV'de de beyzbol maçları başlıyordu. Herkes gldip televizyonun önündeki sandalyelere oturup sıralanıyor, akşam yemeğine kadar da yerlerinden kıpırdamıyordu. Hemşireler Bölümünden elektriğin kesilmesi hiç bir şeyi farkettilmiyordu. Bir şey göremediğimiz halde kurşunl televizyon ekranının önünde yine de oturmaya devam ediyorduk. Çünkü McMurphy bizi saatlerce eğlendiriyordu. Oturup hikâyeler anlatıyordu. Bir keresinde bize, bir çete hesabına kamyon

kullanarak bir ayda nasıl bin dolar kazandığını, sonra da bu parayı bir Kanadalıyla giriştiği balta atma yarışmasında nasıl toptan kaybettiğini anlattı. Hep buna benzer şeylerdi hikâyeleri. Bir keresinde de bir arkadaşıyla birlikte Albany'de birini gözlerini bağlayarak boğaya bindirmeye kalkmışlardı. «Boğa değil adam gözlerini bir bezle kapayacaktı.» Adamcağıza gözlerini kapadığı takdirde boğanın durmadan dönmesinin midesinin bulandırmayacağını söylemişlerdi. Sonra bir büyük mendille adamın gözlerini bağlayıp boğanın üzerine ters bindirmişlerdi. McMurphy bu hikâyeyi birkaç kez anlatmış, her anlatışında da şapkasıyla kalçasına vurarak kahkahalarla glümüştü. «Gözleri bağlı ve ters oturmuş... Orosu çocuğu o durumda yarışmayı kazandı ve parayı aldı... Ben ikinci oldum. Eğer boğanın üzerinden düşseydi ben birinci olacaktım. Bir daha sefere adamın yerine boğanın gözlerini bağlayacağım.»

Şapkasıyla kalçasına vurup başını geriye atarak kahkahalar savurur, yanında oturanın kurgalarını dürtükler, onun da gülmesini sağlamaya çalışırdı.

O hafta McMurphy'nin dolu dolu gülmelerini duydum; karnını kaşımalarını, gerilip esnemesini, şakalaştığı kişiye göz kırpmak için gerilip doğru eğildiğini gördüm. Onun için her şey doğaldı. Büyük Hemşire için kaygılanmayı bırakmıştım. McMurphy'nin istediği gibi davranacak gücde olduğunu, Büyük Hemşire'nin umduğu gibi hizaya gelmoyecoğini düşünüyordum. McMurphy gerçekten olağanüstü bir kişiydi belki de, O olduğu gibiydi. Belki de kişiliğinin gereklerini yerine getirmek, onu güçlü kılıyordu.

Daha sonra kara oğlanlardan helaya saklanarak aynada yüzüme bakmış, McMurphy gibi kocaman bir şeyin kişiliğini nasıl koruyabildiğini merak etmişim. İşte yüzüm aynadaydı; esmer, geniş, yüksek elmacık kemikli sert bir yüz. Elmacık kemiklerinin altındaki yanaklar, bir balta ile kesilip alınmış

gibiydi. Kara, haşin, kötü bakışlı gözler, tıpkı babamın gözleri ya da Televizyonda gördüğümüz Kızilderililerin sert, hain gözleri gibiydi. Aynadaki yüzün benim olmadığını düşünürdüm. O yüzün sahibi olmaya çalıştığım zaman da benim değildi. Ben, ben bile değildim. Yalnızca göründüğüm gibi oluyordum. İnsanların istediği gibi. Sanki ben hiç ben olmamıştım. McMurphy nasıl kendisi olabilirdi?

McMurphy'i buraya geldiği zamankinden farklı görüyordum artık. Benim için o yalnızca kocaman eller, kızıl favoriler, pis bir sırtış değildi. Onun ellerine, yüzüne uygun düşmeyen şeyler yaptığını görüyordum: OT'de, neresinin boyanacağını göstermeyen numarasız beyaz kâğıtlara gerçek boyalarla resim yapmak, ya da akıcı, güzel bir yazıyla mektupla yazmak gibi. Onun gö-nüşünde biri nasıl olur da resim boyayabilir, mektup yazabilir, ya da bir mektubu geri aldığında öylesine sinirlenebilirdi? Böyle şeyler ancak Billy Bibbit ya da Harding'den beklenirdi. Harding'in resim yapmışa benzeyen elleri vardı, ama aslında hiç resim yapmamışlardı. Harding ellerini, köpek kulübeleri için tahta rendelemeye kullanırdı. McMurphy öyle değildi.

Artık birçok şeyi değişik görmeye başlamıştım. Duvarlardaki sis aygıtlarının o cuma toplantısı için çok çalıştırıldığından bozulduğunu, artık gaz ve sis saçamadıklarını anlamıştım. Yıllardan beri ilk kez insanları kara birer taslak gibi görmüyordum. Hatta bir gece pencerelerden dışarısını bile görebildim.

Daha önce de anlattığım gibi, çoğu geceler beni yatağıma kovalarlar, bana o ilacı verirler, kendimden geçirirlerdi. Bazen verdikleril ilacın dozajı yeterli olmayıp da gece yarısı uyan-dığımda, gözlerim kabuk bağlamış, oda dumanla dolu olurdu. Duvarlardaki elektrik tellerine akım verildiğinden, hava ölüm ve nefretle ateş saçardı... Bütün bunlar, dayanabileceğimden fazlaydı. Onun için başımı yastığımın altına sokar, yeniden uyu-

maya çalışırdım. Yastığın altından o tarafa kaçamak her bakışında yanık saç kokusu alır, ızgara üzerinde et kızartılıyormuş gibi bir ses duyardım.

Ama o gece, büyük toplantıdan birkaç gece sonra, uyan-dım. Yatakhane tertemiz ve sessizdi. Yalnızca uyuyanların yu-muşak soluk alıp verişleri geliyordu. Bir pencere açıktı. İçe-riye temiz bir hava giriyordu. Başım döner gibi oldu. İçimden kalkmak, bir şeyler yapmak geliyordu.

Çarşafaların arasından kayarak kalktım. Çıplak ayakla ya-takların arasından geçtim. Tabanlarımın altında döşeme buz gibiydi. Kaç kez, kaç binlerce kez bu döşemeyi silip süpürdüğüm-mü, ama bunu asla hissetmediğimi düşündüm. Yerleri silmek bana bir düş gibi geliyordu. Bütün o yıllar boyunca bu işi hiç yapmadığımı sanıyordum. Ayaklarımın altındaki soğuk muşam-ba yalnızca şu anda geçmekte.

Kar yığınları gibi uzun sıralar halinde yatanların arasın-dan, birine çarpmamaya çalışarak geçtim. Pencereilerin bulun-duğu duvara geldim. Perdesi hafif esintiyle oynayan pencere-nin önüne gittim. Alnımı pencerenin telline dayadım. Tel soğuk ve katıydı. Başımı bir yandan ötekl yana döndürerek tele ya-naklarımı da değdirdim. Esintinin kokusunu alıyordum. Son-bahar geliyor, diye düşündüm. Havayı bir çan gibi çınlatan ye-şilliğin ekşi kokusunu duyuyordum... Birisi meşe yapraklarını yakmış, sonra gece sabaha kadar söneün diye kendi haline bı-rakmıştı. Çünkü yapraklar hemen yanıp kül olmayacak kadar yeşildi.

Sonbahar geliyor, diye düşünmeyl sürdürdüm, sonbahar geliyor. Sonbaharın gelmesi çok acıip bir şeymiş gibi. Son-bahar. İşte orada, dışarda ilkbahardı, sonra yaz olmuştu, şim-di de sonbahar... Gerçekten meraklandırıcı bir düşünceydi bu.

Neden sonra gözlerimin hâlâ kapalı olduğunu farkettim. Gözlerimi yüzümü tele dayadığımda kapamıştım; sanki dışarı-

ya bakmaktan korkuyormuşum gibi. Şimdi onları açmak zorundaydım. Pencereden baktım. Ve ilk kez hastanenin kentten uzakta, kırlarda olduğunu gördüm. Ay, otlığın üzerinde, çok alçaktaydı. Ayın yakınındaki yıldızların rengi soluktu. Uzaklaştıkça daha parlak oluyordu. Bu bana, babam ve amcalarımla ava çıktığım zaman, gece büyükannemin ördüğü battaniyelere sarınıp yattığım zaman aklımdan geçirdiklerimi düşündürdü. Büyükler kamp ateşinin çevresinde oturuyor, kaktüs likörünü elden ele dolaştırıyorlardı. Üzerimdeki büyük Oregon mehtabının parlaklığının, çevresindeki yıldızları utandırışını izliyordum. Ayın mı daha parlak yoksa yıldızların mı daha sönük olduğunu anlamak için uyumamıştım hiç. Sonunda yanaklarıma yağan çiğ, battaniyeyi başa kadar çekmek zorunda bırakmıştı beni.

Penceremin altında bir şey kımıldadı... Bir çitin gerisinde gözden kaybolurken çimenlerin üzerine uzun bir gölge düştü. Gölge daha iyi görebileceğim bir yere geldiğinde, bunun bir köpek olduğunu anladım. Bir köpekti bu. Karanlık çöktükten sonra olanları anlamak için evden gizlice çıkıyordu. Burnunu yere dikmiş, sincap deliklerini koklayarak gidiyordu. Niyeti delikleri oyup açmak değildi. Yalnızca sincapların gecenin bu saatinde ne yaptıklarını anlamak istiyordu. O, oyuktan oyuga giderken, mehtap çevresindeki ıslak otlarda ışıldıyor, koştuğu zaman çimenlerin mavi parlaklığında koyu fırça darbeleri gibi izler bırakıyordu. Özellikle ilginç bir delikten ötekine koşarken, gelen mevsimin etkisiyle kendinden geçti... Yukardaki ay, gece, kokularla dolu hafif esinti, genç bir köpeği sarhoş eder... Gerçekten köpek sırtüstü yatıp yuvarlandı. Bir balık gibi kıvrılıp büküldü. Doğrulup silkinince ayışığında üzerinden bir şeyler püskürdü.

Tek, acele bir davranışla bütün delikleri kokladı. Sonra bir patisi havada, başı hafifçe yana eğik, olduğu yerde adeta donup kaldı. Dinliyordu. Ben de dinledim. Oysa pencere per-

vazının çarpmasından başka bir şey duymuyordum. Uzun bir süre dışarıyı dinledim. Sonra uzaklardan gittikçe yaklaşan, yüksek, karışık gülme sesleri geldi. Yabani kazlar kış için güneye gidiyorlardı. Bir yabani kaz öldürmek için nasıl çabaladığını, ama asla vuramadığını hatırladım.

Sürüyü bulabilir miyim diye köpeğin baktığı yöne diktim gözlerimi. Ama hava çok karanlıktı. Yaban kazlarının sesleri yaklaştı, sanki yataktan çıkıp, tam başımın üzerinden geçiyorlarmışcasına yaklaştı. Sonra ayın önünden geçtiler... En öndeki lider kazın gerisinde bir V harfi çizmişlerdi. Bir saniye kadar en öndeki kaz ortaya gelir gibi oldu. Diğerlerinden daha büyüktü. Sonra yine öne geçip uzaklarda kayboldu.

Belleğimde sesin anısı kalıncaya kadar onları dinledim. Köpek, kazların sesini benden sonra da duymayı sürdürdü. Bir patisi hâlâ havada duruyordu. Sürü üzerinden geçerken, ne havlamış, ne de kıpırdamıştı. Artık sesleri duymaz olunca, yaban kazların gittiği yöne atıldı. Dağlara doğru, sanki bir bekleyeni varmış gibi gitti. Soluğumu tuttum. Köpeğin ayaklarının çıkardığı sesi duyabiliyordum. Sonra bir arabanın dönemeçten geldiğini gördüm. Farları tepenin üzerinde parladı. Köpekle arabanın aynı yönde gidişlerini izledim.

Köpek neredeyse hastane parkının parmaklıklarına gelmişti ki, birilerinin arkama geçtiğini hissettim. İki kişiydiler. Dönüp bakmadım. Ama bunların Geever adlı kara oğlanla yüzünde doğum lekesi ve boyunda haç kolye bulunan hemşire olduğunu biliyorum. Beynimde bir korku fırtınasının doğduğunu hissediyorum. Geever beni kolumdan tutup döndürüyor. «Ben ona bakarım.» diyor.

Hemşire, «Burası serin, Bay Bromden,» diyor. «O güzelim, sıcacık yatağımıza dönsek daha iyi olmaz mı?»

Kara Geever ona, «Kulakları sağır,» diyor. «Ben onu götürürüm. Zaten sık sık yatağından kalkıp dolaşır bu.»

Bir adım atıyorum. Hemşire geri çekiliyor. «Lütfen, yatağına götürün,» diyor. Boynundaki kolyeyle oynamakta. Bu hemşire evde kendisini banyoya kilitler, boynundaki haçla ağzının kenarından başlayıp ince bir çizgi halinde omuzlarından göğüslerine kadar inen o lekeyi ovar. Ovar, ovar ve Meryem Anaya dua eder, ama leke yine de, aynen durur. Aynaya baktığında lekenin daha da koyulaştığını görür. Sonunda tekneleri ovmakta kullanılan tel fırçayı alıp lekeyi ovar, sonra geceliğini derisi soyulmuş, hafifçe kan sızan bedenine geçirip yatar.

Ama bunun hiç bir yararı dokunmamıştır. Çünkü gövdesi lekeyle doludur. O uyurken leke boynunda yükselir, ilerleyip ağzına kadar gelir. Sabahleyin lekeyi yine görür. Bunun içinden gelmediğini düşünür. Nasıl olur? İyi, dürüst bir katolik kızdır o. Lekelerin, akşamları benim gibi kişilerle dolu bir yatakhane çalıştığından ötürü yokolmadığına karar verir. Yüzündeki, boynundaki, göğüslerindeki lekenin suçlusu biziz. Bunun acısını çıkartacaktır. McMurphy'nin uyanıp yardımına koşmasını diliyorum.

«Onu yatağına bağlayın, Bay Geever. Ben de bir ilâç hazırlayayım.»

Gurup toplantılarında uzun bir süreden beri gizli kalmış yakınmalar vardı. Artık McMurphy gibi kendilerini destekleyen birini bulduklarından, çocuklar, koşuşta hoşlarına gitmeyen herşeye karşı çıkmaya başlamışlardı.

«Yatakhanelerin kapıları hafta sonlarında neden kilitleniyor?» diye Cheswick ya da başka biri soruyordu. «Bir insan hafta sonunu istediği gibi geçiremez mi?»

«Evet, bayan Ratched,» diyordu McMurphy. «Yatakhaneler neden kilitleniyor?»

«Geçmişteki deneylerimiz bize yatakhaneler kilitlenmediği

takdirde sizlerin kahvaltıdan sonra dosdoğru yataklarınıza döndüğünüzü gösterdi.»

«Ölümcül bir suç mu bu? Demek istiyorum ki, **normal** insanlar hafta sonlarında erken kalkmazlar. Yatıp dinlenirler?»

«Sizler hastanedesiniz,» derdi Büyük Hemşire. Sanki bu cevabı yüzlerce kez tekrarlamış gibi bir ses tonuyla. «Toplum hayatına kendinizi uyduramamanız yüzünden oluyor bütün bunlar. Doktorla ben, başkalarının yanında geçirdiğiniz her anın tedavi edici olduğu kanısındayız. Yataklarınıza çekilip yalnız başınıza kalmanız doğru **değil**.»

«OT ya da PT'ye en azından sekiz kişinin birlikte götürülmesi de bu yüzden mi?»

«Elbette.»

«Yani insanın yalnız kalmak istemesi hastalıklı bir davranış mı?»

«Böyle demek istemedim...»

«Helâya çişimi etmeye gittiğimde tek başıma kalıp kötü düşüncelere kapılmamam için yanıma en azından yedi kişi almam mı gerek?»

Büyük Hemşire'nin buna karşılık vermesine fırsat kalmadan Cheswick ayağa fırlayıp, «Evet, bunu mu demek istiyorsunuz?» diye haykırdı. Diğer hastalar da onu desteklediler: «Bunu mu demek istedin?»

Büyük Hemşire herkes susuncaya kadar bekler, sonra, «Eğer oyun bahçesindeki çocuklar gibi değil de, ciddi bir tartışma toplantısındaki büyükler gibi hareket edecek olursanız, doktora hastane düzeninde bir değişiklik yapılmasının yararlı olup olmayacağını sorarız. Evet, doktor?»

Doktorun nasıl bir karşılık vereceğini herkes bilirdi. Daha doktor söze başlamadan Cheswick yeniden atılırdı: «Ya sigara konusu, Bayan Ratched?»

Hastalar, «Evet, sigara?» diye atılırlardı.

McMurphy doktora döndü. Büyük Hemşire'nin bir karşılık vermesine meydan bırakmadan soruyu doğrudan doğruya doktora yöneltti: «Evet, doktor, sigara konusu var. Büyük Hemşire sigaraları... **bizim** sigaralarımızı... nasıl olur da masasının üzerine kendi malıymış gibi yağar, sonra da bunları herkese canı istediği zaman verebilir?»

Doktor, başını yana eğip Büyük Hemşireye baktı. Onun kumara son vermek için fazla sigaraları topladığından haberi yoktu. «Bu sigara konusu nedir, Bayan Ratched? Ben böyle bir şey duyduğumu...»

«Doktor, bir kişinin günde üç, dört hatta bazan beş paket sigara içmesini doğru bulmuyorum. Çok fazla bu. Geçen hafta böyle oldu... Bay McMurphy'nin gelşinden sonra... Ben de kantinden alınan sigara kartonlarına el koyup herkese günde bir paket sigara vermeyi daha uygun gördüm.»

McMurphy öne doğru eğilip Cheswick'e yüksek sesle, «Büyük Hemşire'nin bundan sonraki kararı helâya gidip gelişimiz üzerine olacak,» diye fısıldadı. «İnsan helâya giderken yanına yedi arkadaş almakla kalmayacak, aynı zamanda helâya günde yalnızca iki kez gitmesine izin verilecek.»

McMurphy bunun üzerine öylesine çok güldü ki, kimse hemen hemen bir dakika kadar konuşamadı.

Aslında McMurphy bütün bu davranışlarından büyük zevk alıyordu. Hastane personelinin ona daha sert davranmamasına şaşıyordum. Özellikle Büyük Hemşire ona söylenmesi gereken den fazlasını söylemiyordu.

McMurphy, ertesi haftanın çarşamba gününe kadar aynı biçimde davranmayı sürdürdü. Sonra Büyük Hemşirenin kendinden neden öylesine emin olduğunu öğrendi. Çarşamba, herkesin istese de istemese de yüzme havuzuna götürdüğü gündü. Yatakhane sıs bulutları içinde olduğundan havuza gltmemek için saklanırdım. Havuz beni hep ürkütüyordu. Suyu baş-

aşağı düşeceğimi, kanalizasyona doğru emilerek çekilip denize atılacağımı sanırdım. Columbia'daki çocukluk günlerimde suya girme konusunda çok cesurdum. Diğer büyüklerle birlikte çağlayanın kenarındaki kayaların üzerinde yürür, çevremde bembeyaz, yemyeşil gürüldeyen sularla oynardım. Ama babam bazı şeylerden korkmaya başlayınca, ben de korkmaya başladım. Diz boyu suyla dolu havuzların yanına bile yaklaşamaz oldum.

Soyunma odasından çıktık. Havuz çalkalanıyor, sular etrafa sıcıyordu. Suyun içi çıplak adamlarla doluydu. Zenciler bizi suya doğru götürdüler. Su ılıktı. Oysa ben havuzun yanından ayrılmak istemiyordum. Kara oğlanlar ellerinde bambu kamışlarla dolaşiyor, suya girmek istemeyenleri havuza itiyorlardı. Ben McMurphy'nin yanından ayrılmıyordum. Çünkü istemediği takdirde onu suya zorla sokamayacaklarını biliyordum.

Şimdi McMurphy yüzme hocasıyla konuşuyordu. Ben de ona yakın duruyordum. Yüzme hocası havuzun kenarında duruyordu. Bir düdüğü vardı. Sırtına üzerine koğuş numarası yazılı bir tişört geçirmişti. McMurphy'le hapishaneyle hastane arasındaki farkların tartışmasına girmişti. McMurphy, hastanenin hapishaneden çok daha iyi olduğunu söylüyordu. Oysa diğeri bundan pek emin değildi. McMurphy'ye, hastaneye kapatılmanın mahkûm olmaya benzemediğini söylediğini duydum. «Bir hapishaneye girdiğinde mahkûm olmuşsun demektir. Ama mahkûmiyetin bittirdiğinde serbest bırakılacağını da **bilirsin,**» diyordu.

McMurphy, suya girmiş yıkanıyordu. Yüzme hocasının bu konuşması üzerine yüzerek havuzun ucuna geldi. «Peki, hastaneye kapatılınca ne olur?» diye sordu.

Adam omuz silkti. Boynuna astığı düdüğü çekti. Eski bir futbolcuydu... Sık sık, koğuşundan ayrıldığı zamanlarda, gözlerinin gerisinde bir işaret yanıp söner, dudaklarından sayı-

lar dökölmeye başlar, dört ayak durur, oralardan geçen bir hastabakıcının üzerine doğru koşar, tam haf-bek gerisindeki delikten geçip giderken, kadının böbreklerine omuz vururdu. Bu yüzden onu Saldırganlar Koğuşuna almışlardı. Havuz başında görevlendirilmediğı zamanlarda ondan herşey beklenirdi.

McMurphy'nin sorusuna yeniden omuz silkti. Sonra çevrede kara oğlan var mı diye iki yanına bakındı. McMurphy'e doğru eğilip, görmesi için öna kolunu uzattı.

«Bu alçıyı görüyor musun?»

McMurphy onun koluna baktı. «Kolunda alçı yok, ahbab,» dedi.

Adam sırtıttı. «Var. Çünkü Brown'larla yaptığım son maçta kolumu kırdım. Kemik iyileşip de alçı sökölünceye kadar maçlara katılamam. Koğuştaki hemşire kolumu gizliden gizliye tedavi ettiğini söylüyor. Eğer bu kolumu fazla yormazsam alçıyı çıkartacakmış. O zaman ben de futbol kulübüne dönebileceğim.»

Yüzme hocası ellerini ıslak taşlara koyup kolunun iyileşip iyileşmediğini anlamak için oyuna başlama durumunda biraz durdu. McMurphy ona bir an baktı. Sonra hastaneden çıkması için onların kolunun iyileştiğini söylemelerini ne kadar zamandır beklediğini sordu. Adam doğruldu. Kolunu ovuşturdu. McMurphy'nin böyle bir soru sormasına kırılmış gibi bir tavır takınmıştı. «Eğer bana kalsaydı burdan çok zaman önce çıkıp giderdim. Belki de bu kolla esas takımda oynayamam, ama oyuncuların havlularını tutabilirim, değil mi? **Bir şeyler** yapabilirim. Koğuştaki hemşire, doktora durmadan daha iyileşmediğimi söylüyor. Eski spor odasında bile görev alamazmışım. Daha hazır değilim.»

Adam dönüp sandalyesine gitti. Dalgın dalgın merdivenleri tırmanıp trampolinin üstündeki sandalyesine oturdu, aşağıya, bize bakmaya başladı. Alt dudağını sarkıtmıştı. «Sarhoşluktan,

serserilikten tutuklandım. Sekiz yıl sekiz aydır buradayım,» dedi.

McMurphy, havuzun kenarından ayrılıp adamın söylediklerini düşündü: Çalışma kampında altı aya mahkûm olmuştu. İki ayını tamamlamıştı. Dört ayı daha vardı... Ve de bu dört ay bir yerde kapatılıp kalmaya dayanabileceği son süreydi. Bu deliler evinde bir aya yakın zamandır bulunuyordu. Hastane hapis-haneden çok daha iyiydi. Kahvaltıda portakal suyu içiyor, temiz yataklarda yatıyordu. Ama bütün bunlar burada yıllarını geçirmesini gerektirmezdi.

Havuzun, suyun sığ olduğu yerdeki merdivenlerine yüzdü. Zamanın geri kalan bölümünü orada oturarak geçirdi. Kaşlarını çatmıştı. Onun orada kendi başına, asık suratla oturması, bana Büyük Hemşire'nin toplantıda söylediklerini hatırlattı. Korkmaya başladım.

Havuzdan çıkmamız için düdüğü öttürdüklerinde hep birlikte spor odasına doğru yürüdük. Bu sırada havuza girme sırası gelen diğer koğuştakilerle karşılaştık. Duşa girmeden önce ayaklarımızı yıkadığımız yerde diğer koğuştaki kalan bir delikanlı duruyordu. Onun kocaman, sünger gibi pembe bir başı, dolgun kalça ve bacakları vardı. Sanki bırsı bir balonu suyla doldurduktan sonra ortasından sıkılmıştı... Delikanlı ayak yıkama havuzuna uykulu bir ayıbalığı gibi yatmıştı, Cheswick'le Harding onun ayağa kalkmasına yardım ettiler. Ama o yine suyun içine uzandı. McMurphy onu yeniden ayağa kaldırmalarına bakıyordu.

«Kimdir bu?» diye sordu sonra.

Harding, «Beyninde su toplanıyor,» diye ona karşılık verdi. «Sanırım bir çeşit lenf bezi bozukluğu. Onu kaldırmamıza yardım et.»

Delikanlıyı sonra serbest bıraktılar. O da yeniden havuza uzandı. Yüzündeki anlam çaresiz, sabırlı ve inatçıydı. Ağzıyla

şüt görünüşündeki suyu üflüyor, balonlar çıkartıyordu. Harding. McMurphy'den kendilerine yardım etmesini yeniden istedi. Cheswick'le birlikte yine delikanlıya doğru eğildiler. Ama McMurphy gelip onları bir kenara itti. Delikanlının üzerinden atlayıp duşa geçti.

«Bırakın yatsın,» dedi. «Belki de derin sudan hoşlanmıyordur.»

Başlamak üzere olduğunu görüyordum. McMurphy ertesi sabah erkenden kalkıp helâları ayna gibi pırıl pırıl temizleyerek herkesi şaşırttı. Kara oğlanların isteğine uyararak koridorlarda da çalıştı. Büyük Hemşire'den başka herkes onun bu haline şaşırmıştı. Büyük Hemşire, ortada şaşıllacak hiç bir şey yokmuş gibi davranıyordu.

Öğleden sonraki toplantıda, Cheswick herkesin sigara konusunun bir sonuca bağlanması gerektiğine karar verdiğini açıkladığında «Ben, kendisinden çikolataların saklanacağı bir çocuk değilim! Bu konuda bir şeyler yapılmalı. Öyle değil mi, Mack?» diye çıktığında McMurphy'den hiç bir karşılık alamadı. Oysa McMurphy'nin kendisini desteklemesini bekliyordu.

Cheswick, McMurphy'nin oturduğu köşeden yana baktı. Diğerleri de. McMurphy iskambil kâğıtlarını inceliyordu. Başını kaldırıp bakmadı. Odada korkunç bir sessizlik hüküm sürüyordu. Duyulan yalnızca Cheswick'in ağır, hırıltılı soluk alıp verişleri ve kirli kartların hışırtısıydı.

Cheswick birden, «Bir şey **yapılmasını** istiyorum!» diye haykırdı. «Çocuk değilim ben!» Ayağını yere vurdu. Çevresine bakındı. Neredeyse ağlamak üzereydi. Yumruklarını sıkıp tom-bul göğsüne götürdü.

Cheswick kısa boylu, çok şişman biriydi. Başının arka tarafında pembe bir dolar gibi görünen dazlak bir yuvarlak vardı. Oysa orada, odanın ortasında dururken daha da küçülmüş gibi biydi. McMurphy'ye baktı. Ondandır karşılık alamadı. Yardım arar-

casına hastaların arasında dolaştı. Her biri ondan bakışlarını kaçırıp desteklemeyi reddettikçe yüzündeki panik derinleşiyordu. Sonunda bakışları Büyük Hemşire'nin üzerinde durdu. Ayağını yeniden yere vurdu.

«Bir şey **yapılmasını** istiyorum! Duydunuz mu? Bir şey! Bir şey! Bazı:..»

İki kara oğlan onun kollarını arkaya çektiler. Kollarından göğsünden bir iple bağladılar. Cheswick yüzüne yumruk yemiş gibi çökmüştü. Onu çeke çeke Saldırganlar koğuşuna götürdüler. Cheswick'in merdivenlerden çıkan ayak sesleri duyuluyordu. İki kara oğlan dönüp geldiklerinde, Büyük Hemşire odadakilere baktı. Cheswick götürüldükten sonra hiç bir şey konuşulmamıştı.

Büyük Hemşire, «Sigara konusunda konuşmak isteyen var mı?» diye sordu.

Karşımdaki duvar boyunca sıralanmış yüzlerde bakışlarımı gezdirdim. Sonunda bir köşede tek elle iskambil kesme işini geliştirmeye çalışan McMurphy'e baktım... Tavandaki beyaz tüpler soğuk ışıklarını saçmaya başlamışlardı... Işıkların soğukluğunu midemde hissediyordum.

McMurphy'nin bizi desteklemeyi bırakmasından sonra hastalar onun Büyük Hemşireyi kandırmaya çalıştığını, Saldırganlar Koğuşuna yollanacağını öğrendiğinden böyle davrandığını konuşmaya başladılar. Bazıları da McMurphy'nin şimdilik dinlediğini, Büyük Hemşire'yi şaşırtacak plânlar kurduğunu söylüyorlardı. Guruplar halinde toplanıp konuşuyorlardı.

Oysa ben bunun **nedenini biliyorum**. McMurphy'nin havuz başındaki konuşmasını duydum çünkü. Sonunda kurnazlaştı. Tıpkı, hükümetin kasabaya baraj yapmasını, getireceği iş ve

para yüzünden isteyen gurupla başedemeyeceğini anlayan babam gibi. Baraj yapıldığı takdirde Kızılderili köyü elden gidecekti. Pis Kızılderililer, hükümetin verdiği iki bin doları alıp gitsinler, bir başka yere yerleşsinler, dendi. Babam gerekli belgeleri imzalamakla akıllılık etmişti. Buna karşı koymakta yarar yoktu. Hükümet, topraklarımızı elimizden er geç alacaktı. Bu biçimde kabilenin eline para geçmişti. Zekice davranılmıştı. Mc Murphy de aynı şeyi yapıyordu. Bunu anlıyordum. Sırf en akıllıca davranış olduğu için teslim bayrağını çekmişti. Böyle söylemiyordu elbette, ama ben biliyordum. Onaylıyordum. Kendi kendime, güvenli bir davranış, diye yineliyordum, saklanmak gibi. McMurphy'nin yapmaya çalıştığını biliyorum.

Bir sabah koğuştaki bütün hastalar McMurphy'nin geri durmasındaki gerçek nedeni öğreniyorlar. Kendi düşündüklerinin birer uydurma olduğunu anlıyorlar. Mc Murphy yüzme havuzundaki adamla yaptığı konuşma üzerine hiç bir şey söylemiyor tabii, ama onlar biliyorlar. Artık McMurphy'e öfkeyle bakmıyorlar. Onun ne yapmak istediğini en azından benim kadar anlıyorlar. Hastaneden çıkabilmesi için Büyük Hemşire'nin istediği gibi davranması gerektiğini biliyorlar. Yine de McMurphy'ö yöneltilen bakışlarda, işlerin bu yöne dönmemesini isteyen bir anlam gizli.

Cheswick bile bunu anladı. McMurphy'nin sigara konusunda kendisini desteklememesinin üzerinde durmadı. Saldırganlar koğuşundan aynı gün geri geldi Cheswick. McMurphy'e davranışlarının nedenini anladığını havuza giderken söyledi. Ama tam havuzun başına geldiğimizde sigara konusunda yine de birşeyler yapılabilmesini çok istediğini de belirtti. Suyu daldı. Ve parmaklarını havuzun dibindeki kanalizasyon borularının üzerine çekilmiş demir ızgaralara sıkıştırdı. Ne iri yarı yüzme hocası, ne McMurphy, ne de iki kara yardımcı onu oradan kurtarabildi-

ler. Bir tornavidayla ızgaraları yerinden söküp Cheswick'i sudan çıkardıklarında zavallı çoktan boğulmuştu.

Yemek kuyruğunda, on sıralarda bir tepsinin havada sallandığını, sebze çorbasının, fasulyenin yerlere saçıldığını görüyorum. Sefelt iki kolu havada, tek ayak üstünde kuyruktan çıkıp kaskatı geriye doğru düşüyor. Gözlerinin akını çıkartıyor. Başı yere gürültüyle vuruyor. Fredrickson'la Scanlon ona yardım etmek için atılıyorlar, ama iri yarı kara oğlan onları geri itip arka cebinden düz bir tahta parçası çıkartıyor. Bunu Sefelt'in ağzına güclükle sokuyor. Dişlerinin arasına yerleştiriyor. Sefelt'in ısırmasiyle sopanın çatır çatır ettiğini duyuyorum. Sefelt'in sarsılmaları yavaşlıyor, ama şiddetinden bir şey kaybetmiyor. Gövdesi köprü gibi kavislenip dikleşiyor, sonra yine yere düşüyor... Büyük Hemşire geliyor. Sefelt'in yanında duruyor.

Büyük Hemşire, ellerini bir mum tutuyormuş gibi önünde kavuşturuyor, Sefelt'in pantolonunun paçalarından, gömleğinin kollarından sızan şeye bakıyor. Kara oğlana, «Sefelt mi?» diyor.

«Tamam...» Kara oğlan tahtayı Sefelt'in ağzından çıkartmaya çalışmakta «Bay Se'felt.»

«Bir de Bay Sefelt artık ilâca ihtiyacı olmadığını söylüyor-du.» Büyük Hemşire başını sallıyor, Sefelt'ten beyaz ayakkabılarına doğru yayılan şeyden kaçınıyor. Sonra başını kaldırıp olanları görmek için toplanan hastalara bakıyor. Başını sallayıp. «...ilâca ihtiyacı yokmuş,» diye tekrarlıyor. Yüzünde acımayla, sabırla karışık bir gülümseme var. Mesleğine uygun düşen bir gülümseme.

McMurphy böyle bir şeyi ilk kez görüyor. «Nesi var?» diye soruyor.

Büyük Hemşire, bakışlarını yerdeki ıslaklıktan ayırıp Mc Murphy'e dönüyor. «Bay Sefelt'in sarası var, Bay McMurphy.» diye karşılık veriyor. «Bu da doktorun öğütlerini dinlemediği takdirde sık sık böyle durumlara düşeceğini gösterir. Kendisi daha iyi bilir. İlâçlarını almadığı takdirde böyle olacağını kendisine söylemiştik. Yine de aptalca davranmaktan vazgeçmedi.»

Fredrickson kalın, fırçaya benzeyen kaşlarını kaldırarak kuyruktan çıkıyor. Adaleli, sarı saçlı, sarı kaşlı uzun çeneli biri o. Sık sık, Cheswick'in bir zamanlar yaptığı gibi, bağırır, çağırır, hemşirelere küfürler savurur, bu pis, iğrenç yerden çıkıp gideceğini söyler! Sakinleşinceye kadar böyle bağırmasına, yumruklarını sallamasına göz yumarlar. Sonra da, «Tamam mı, Bay Fredrickson; gidip taburcu olduğunuzu bildiren belgeyi yazalım bu?» derler. Bir yandan da Hemşireler Bölümünde, onun suçlu suçlu cama vurup, kendisini bağışlamalarını, söylediği öfkeli sözleri unutmalarını istemesinin ne kadar zaman alacağı üzerine bahse tutuşurlar.

Fredrickson, yumruğunu sallayarak Büyük Hemşireye yaklaşıyor, «Demek öyle?» diyor, «Sanki bunu size hakaret etmek için yapmış gibi zavallı Sefelt'i çarmıha gereceksiniz, ha?»

Büyük Hemşire rahatlatmak isterce elini onun koluna koyuyor. Fredrickson'ın yumrukları çözülüyor.

«Bir şey yok. Bruce. Arkadaşın iyileşecek. Herhalde Dilantin'ini almadı. İlâcı ne yaptığını bilmiyor, anlamıyorum.»

Büyük Hemşire de herkes gibi biliyor elbette. Sefelt ilâç kapsülünü ağzında tutuyor, sonra da çıkarıp Fredrickson'a veriyor. Çünkü «feci yan etkileri» dediği şeyden ötürü ilâç almaktan hoşlanmıyor. Fredrickson ise ilâçları, kriz geçireceğim korkusuyla çiftler çiftler alıyor. Hemşire bunu biliyor. Oysa yüzüne baksanız hiç bir şeyden haberi yok sanırsınız.

Fredrickson, «E... ve... t...» diyor. Ama eskisi gibi saldırgan değil artık. «Evet, ama sorun ilâcı almak ya da almamak

gibi basit bir şey değil. Sefelt'in görünüşüne nasıl değer verdiğini, kadınların kendisini çirkin bulduklarını sandığını, Dilantin hakkında ne düşündüğünü hep biliyorsunuz...»

«Biliyorum,» diyor Büyük Hemşire ve onun koluna yine dokunuyor. «Saçlarının dökülmesinden bile ilâçları suçlu buluyor. Zavallı yaşlı Sefelt.»

«O kadar yaşlı değil!»

«Biliyorum, Bruce, Neden böyle **sinirleniyorsun?** İkinizin arasında ne var ki, böylesine **savunucu** durumuna geçiriyorsun bilmiyorum?»

«Boşver!» diyor Fredrickson. Yumruklarını cebine sokuyor.

Hemşire eğiliyor, yerde küçük bir alanı fırçayla temizliyor. Buraya dizini dayayarak Sefelt'e masaj yapmaya, ona bir biçim vermeye başlıyor. Sonra kara oğlana burada kalmasını, kendisinin gidip Gurney'i yollayacağını söylüyor. Gurney'le birlikte Sefelt'i yatakhaneye götürüp yatırmalarını tembihliyor. Ayağa kalktığında Fredrickson'un koluna yine dokunuyor. Fredrickson, «Benim de Dilantin içmem gerek,» diyor. «Biliyorsunuz Bu yüzden Sefelt'in durumunu biliyorum. Demek istiyorum ki... Ben... Boşver...»

«Seni anlıyorum, Bruce, İkiniz de bu dövroyi atlatmalısınız... Ama herhangi birşeyin bundan daha iyi olabileceğini düşünmüyor musun?»

Fredrickson hemşirenin işaret ettiği tarafa bakıyor. Sefelt bir parça normale dönmüş. Gövdesi geniş soluklarla kabarıp inmekte. Başının döşemeye çarptığı yerinde bir şişlik belirmektedir. Ellerini yere ayakları yukarı gelecek biçimde dayamış, parmakları, Şok Odasında gördüğüm masaya bağlanmış hastalarınki gibi kasılmakta.

Hemşire, Fredrickson'un kolunu, sanki adam uyumuş gibi, hafifçe sarşıp tekrarlıyor. «İlâcın zararlı yan etkileri var, ta-

mam, ama böyle olmanın daha kötü olduğunu düşünmüyor musun?»

Fredrickson yerdeki adama bakarken, sarı, çalı gibi kaşları havaya kalkıyor, sanki ayda en azından bir kez Sefelt'in ne hale geldiğini yeni görmüş gibi oluyor. Büyük Hemşire gülümsüyor, Fredrickson'ın kolunu okşuyor, kapıya doğru yöneliyor: Giderken hastalara böyle bir şeyi görmek için toplanmalarından utanmaları gerektiğini anlatmak istemiş gibi bakıyor. O gidiince Fredrickson titriyor, gülümsüyor.

«Ona neden sinirlendiğimi anlamadım,» diyor.

«Yani beni sinirlendirecek hiç bir şey yapmadı. Değil mi?»

Çevresindekilerden cevap bekler gibi bir hali yok. Yalnızca Büyük Hemşireye neden sinirlendiğini anlamadığı belli. Yeniden titriyor, gruptan uzaklaşmaya başlıyor. McMurphy yanına gelip ne ilâç aldıklarını soruyor.

«Dilantin, McMurphy, krizleri önleyici bir şey.»

«İlâç etki etmiyor mu?»

«Alırsan eder elbette.»

«Peki neden alıp almamak üzerinde tartışma oluyor?»

«Bilmek istiyorsun demek! İşte Dilantin içmenin lğronç sonucu.» Fredrickson baş ve işaret parmaklarıyla alt dudağını yakalayıp çekiyor. Uzun, parlak dişlerinin çevresindeki pembe, kansız, perişan dişetlerini gösteriyor. Elini dudağından çekmeden, «**Dişetleri,**» diyor. «Dilantin dişetlerini çürütüyor. İnsan dişlerini gıcırdatmak güdüsüne kapılıyor. Ve insan...»

Yerden bir ses geliyor. Sefelt'in inleyip soluduğu yere bakıyorlar. Bu sırada kara oğlan, tahta parçasını onun dişleri arasına sokmaya çalışmakta.

Scanlon, tepsisini alıp uzaklaşırken, «Cehennem hayatı bul» diyor.

McMurphy, «Ne demek istediğini anlıyorum,» diye karşılık veriyor. Sefelt'in düzelmeye başlayan yüzüne bakmakta. Mc

Murphy'nin yüzünde de Sefelt'in yüzündeki anlam belirmeye başlamak üzere.

Mekanizmada ne bozukluk olduysa onardılar. Temiz, plânlı hareket başlamak üzere: Altı buçukta yataktan kalkış, yedide yemekhanede toplanış, sekizde görev dağıtımı... Hemşireler Bölümünde Büyük Hemşire'nin beyaz ellerinin kontrol düğmeleri üzerinde gezindiğini görebiliyorum.

Bazen beni hastalarla birlikte alırlar, bazan da almazlar. Bir seferinde onlarla beraber kütüphaneye götürdüler. Kütüphanenin Teknik Kitaplar Bölümüne gittim. Kolejde okuduğum sıralarda tanıdığım elektronik kitaplarının adlarına baktım. Kitapların içinin şematik çizimlerle, denklemlerle, teoremlerle dolu olduğunu biliyorum... Güç, güvenli, emin şeyler.

Kitaplardan birine bakmak istiyorum, ama korkuyorum. Herhangi bir şey yapmaktan korkuyorum ben. Kütüphanenin sarı, tozlu havasında uçar gibiyim. Kitap yığınları sallanır gibi oluyor. Zigzaglar çiziyor, birbirlerini doğru değişik yönlerde koşuyorlar. Bir raf hafifçe sola, diğeri sağa eğilip. Bazıları da üzerine doğru eğiliyorlar. Kitapların nasıl olup da yerlere dökülmediğini merak ediyorum. Eğer raftan bir kitap çekecek olsam, kimbilir ne korkunç bir sonuç doğar.

Birinin içeri girdiğini duyuyorum. Bizim koğuşta çalışan kara oğlanlardan biri. Yanında Harding'ın karısı var. Kütüphaneye girerken birbirleriyle konuşup gülüşüyorlar.

Kara oğlan, bir köşede kitap okumakta olan Harding'e, «Buraya bak, Dale,» diye sesleniyor. «Bak ziyaretine kim geldi, Ona ziyaret saati olmadığını söyledim, ama karın öylesine tatlı dilli ki, beni kandırdı.» Kadını Harding'in önüne bırakıp, «Unut-

mayın, duyduunuz mu?» diye esrarlı bir biçimde fısıldayarak gidiyor.

Kadın, kara oğlana eliyle bir öpücük gönderdikten sonra kalçalarını sallayarak kocasına dönüyor, «Merhaba Dale,» diyor.

Harding, «Şekerim,» diyor, ama ona doğru birkaç adım atıp yaklaşmıyor. Çevresine bakınıyor. Herkes onları izliyor şimdi.

Kadın, Harding kadar uzun boylu. Yüksek ökçeli ayakkabılar giymiş. Elinde siyah bir çanta var. Çantayı sapından değil de kitap tutarmış gibi tutuyor. Tırnakları, parlak, siyah ruganın üzerinde kıpkırmızı kan damlaları gibi.

Kütüphanenin karşı tarafında bir karikatür kitabına bakmakta olan McMurphy'e, «Hey, Mack,» diye sesleniyor Harding. «Eğer ebedî uğraşını bir an bırakıp da buraya gelersen seni diğer parçamla, Nemesis'le (1) tanıştıririm. Aslında, 'daha iyi parçamla,' diyebilirdim, ama bu ikimiz arasında bir eşitlik olduğunu ortaya koyar, değil mi?»

Gülmeye çabalıyor ve fildişine benzeyen parmaklarını sigara almak için gömlek cebine sokuyor. Paketten sonra sigarayı çıkartmak için uğraşılıyor. Dudaklarının arasına yerleştirdiği sigara titriyor. Karı koca henüz birbirlerine yaklaşacak bir davranışta bulunmamışlardır.

McMurphy, oturduğu yerden güçlkle doğrulup kalkıyor. Şapkasını çıkartarak karı kocaya yaklaşıyor. Harding'in karısı ona bir kaşını kaldırarak gülümsüyor. «İyi günler, Bayan Harding,» diyor McMurphy.

Kadının gülümsemesi genişliyor. «Ben Bayan Harding adından nefret ederim. Neden bana Vera demiyorsunuz, Mack?»

Harding'in biraz önce oturduğu kanepeye üçü birlikte otu-

(1) Eski Yunanca. İntikam ve adaleti temsil eden yarı tanrı.

ruyorlar. Harding'ın karısına McMurphy'yi, onun Büyük Hemşire'yi nasıl korkuttuğunu anlatıyor. Kadın gülümseyip buna hiç şaşmadığını söylüyor. Harding konuşurken heyecanlanıp ellerini unutuyor. Şimdi bu eller havada gözle görülebilecek kadar belirgin bir resim çiziyor, anlattıklarının uyumuna göre beyazlar içinde danseden iki balerin gibi kıvrılıp bükülüyor. Onun elleri her biçime girebilir. Ama anlatması bitir bitmez McMurphy'le karısının ellerine baktıklarını farkediyor ve ellerini derhal dizlerinin arasına sıkıştırıyor. Gülüyor, Karısı ona, «Dale, bu hafif, çekingen ciyaklamayı çıkartacağın yerde ne zaman doğru dürüst gülmeyi öğreneceksin?» diyor.

McMurphy de o ilk gün Harding'ın gülmesine aynı şeyi söylemişti. Ama şimdi durum değişik. McMurphy'nin bunu söylemesi, Harding'ı sakinleştirmişti. Oysa şimdi eskisinden de sinirli ve huzursuz oluyor.

Kadın bir sigara istiyor. Harding elini yine cebine sokuyor, ama sigarası yok. Sanki yarıya kadar içtiği sigarayı saklamak istermiş gibi ince omuzlarını öne doğru eğerek, «Sigara sayıyla veriliyor,» diyor. «Günde bir paket. Bu da insanı hiç de cömertliğe itmiyor, Vera şekerim.»

«Ama senin hiç bir zaman fazla sigaran olmaz, Dale; değil mi?»

Harding'ın karısına yönelmiş bakışlarında şeytanca kurriaz bir anlam belliriyor. Sonra gülümsüyor, «Sembolik olarak mı konuşuyoruz. Yoksa yine eski hikâyeyi mi tekrarlıyoruz? Önemi yok. Sorunun cevabını biliyorsun. Nasıl istersen öyle düşün.»

«Söylediğimden başka bir şey kastetmek istemedim Dale...»

«Evet, hiç bir şey kastetmedin. Senin 'olmaz' ve 'hiç bir şey' sözcüklerinin olumsuz anlamı iki katı fazladır. McMurphy, Vera'nın ingilizcesi senin cahilliğinle rekabete girebilir. Bak şekerim, 'hayır'la 'hiçbir şey' arasında...»

«Tamam! Yeter! İki anlamda da kullandım. Tıpkı senin istediğin gibi. Sende hiç bir şeyden yeteri kadar olmadı.»

«Benim zeki, küçük çocuğum!»

Kadın, Harding'e bir saniye kadar öfkeli öfkeli baktıktan sonra yanında oturan McMurphy'e dönüyor. «Sen Mack, senden ne haber. Bir kadına bir sigara ikram edecek kadar aklın başında mı?»

McMurphy'nin sigara paketi kucağında durmakta. Ama pakete kucağında olmamasını dilermiş gibi bakıyor. Sonra, «elbette, benim her zaman sigaram vardır. Bunun nedeni de benim bir asalak olmamdır. Elime her fırsat geçişinde onlardan sigara otlanırım. Bu yüzden de paketim hep doludur. Harding yalnızca kendi sigarasını içer. Bu yüzden onun sigarasının bitmesini normal...»

«Benim için özür dilemek zorunda değilsin, dostum. Bu ne senin kişiliğine uygun düşer, ne de beni yükseltir.»

«Haklısın,» diye karşılık veriyor kadın, «bütün yapacağın iş sigaramı yakmak.»

Sigarasını yakmak için Harding'e doğru öyle bir eğiliyor ki, bulûzunun yakasından içini görüyorum.

Bayan Harding, Harding'i görmek için eve gelen arkadaşlarından yakınıyor biraz. «Bu tipleri bilirsin, Mack, değil mi?» diyor. «Özenle taranmış uzun saçlı, hayranlık uyandıracak biçimde kıvrılıp bükülen, ince bilekli, kendini beğenmiş erkekler.» Harding bunların yalnızca kendisini görmek için mi geldiklerini soruyor. Kadın eve gelen kişilerin onun tanrının belâsı kıvrık bileklerinden daha çok kıvrılıp büküldüklerini anlatıyor.

Sonra birden ayağa kalkarak artık gitmesi gerektiğini söylüyor. McMurphy'nin elini tutup onunla yeniden görüşmeyi umduğunu söylüyor. Kütüphaneden çıkıp gidiyor. McMurphy bir şey diyemiyor. Kadının ökçelerinin tıkırtısına herkes başını kal-

dırıp yeniden bakıyor. Ve kadın koridorda yürüyüp gözden kayboluncaya kadar peşinden bakıyorlar.

Harding, «Ne düşünüyorsun?» diyor.

McMurphy irkiliyor. «İkizleri müthiş,» diyebiliyor. «Bizim Ratched hanımefendininkiler kadar büyük.»

«Bedensel yönden sormadım,» diyor Harding, «Demek istiyorum ki...»

«Canı cehenneme, Harding! Ne düşünceğimi bilmiyorum!» diye McMurphy birden bağılıyor. «Benden ne istiyorsun? Evliliğin üzerine fikir yürütmemi mi? Bütün bildiğim şu: Bir kere hiç kimse çok büyük, ve çok akıllı değildir. Ve de bana öyle geliyor ki, herkes yaşamını, bir başkasının yaşantısını mahvetmek için kullanıyor. Ne düşünmemi istediğini biliyorum: Senin için üzülmemi, karının gerçek bir orospu olduğunu düşünmemi istiyor-sun. Ama ona kadınlığını da hissettirmiş değilsin. Allah belânı versin. Benim kendime özgü kaygılarım var. Bunlara seninkileri de katmak istemem. Bırak peşimi!» Kütüphanedeki diğer hastalara bakıyor. «Bırakın beni! Hepiniz!»

McMurphy başına şapkasını geçirlip kütüphanenin karşı tarafındaki karikatür kitabına dönüyor. Hastalar, ağızları bir karış açık birbirlerine bakmaktalar. McMurphy onlara neden bağırdı? Hiç kimse onu lğnølemiyor kıl Onun hastanede geçireceği günleri daha fazla uzatmamak için saygılı, terbiyeli davrandığını anladıklarından beri McMurphy'don bir şey istemediler ki. Şimdi onun Harding'e sinirlenmesinø, kitabını kapıp onu yüzünü tümüyle kapatacak biçimde tutmasına bir anlam veremiyorlar... Ya başkalarının kendisine bakmasını istemiyor, ya da kendisi başkalarını görmek istemiyor.

O akşam McMurphy yemekte Harding'den özür diliyor, kütüphanede neden öyle davrandığını anlamadığını söylüyor. Harding belki de karısı yüzünden öyle davrandığını ileri sürüyor. Çünkü karısı, karşısındakilerin üzerinde sinirlendirici bir etki ya-

ıtır. McMurphy, kahvesine bakarak oturuyor. Bilmiyorum, ah-bap,» diyor «Onunla daha yeni tanıştım. Şu son hafta boyunca kötü düşler görmeme karın neden olamaz.»

«Hey, Bay Murphy,» diye atılıyor Harding, «Bize bu düşleri anlatmalısınız. Durun kalemimi defterimi alayım.» Toplantılara gelen o genç stajyer doktorun taklidini yapmakta. Niyeti McMurphy'i güldürmek. Bir kaşıkla peçete alıp peçetenin üzerine not alır gibi yapıyor. «Şimdi, bu düşlerinizde neler gördünüz?»

McMurphy'nin kılı bile kıpırdamıyor. «Bilmiyorum. Yalnızca yüzler görüyorum. Yalnızca yüzler.»

Ertesi sabah, Martini, banyo odasındaki kumanda tablosunun arkasında jet pilotluğu oynamakta. Onu seyretmek için pokere son veriliyor. Martini küvetin içinde oturmuş. Bir düğmeyi çeviriyor. Bir kolu öne itiyor. Bir ibreyi 'Dolu'ya çeviriyor. Ama önündeki kara biçimindeki fayans küvetin çevresindeki borulardan su akıyor. Artık su tedavisi yapmıyorlar. Bu yüzden kimse suları açmıyor. Yepyeni, krom takımlar ve çelik kumanda tablosu hiç kullanılmadı. Yalnızca herşey eski hastanede onbeş yıl önce kullanılan su tedavisi araçlarına benziyor. Borular vücudun her bölümüne uzanacak yeterlikte. Odanın öteki ucunda o tablo üzerindeki düğmeleri gerektiği gibi çevirip kullanan lâstik önlüklü teknisyen, hangi borunun ne zaman açılacağını, nereye tutulacağını, sıcak mı, soğuk mu su verileceğini bilir. Hasta, küvetin içinde iki yandan bağlı, çaresiz, kendinden geçmiş bir halde durur, teknisyen oyuncağıyla istediği gibi oynar.

Martini eğilip, boruların arasından kumanda tablosuna nişan alır gibi yapar. Bir gözünü kısmış, ötekiyle hortumun deliğinden bakmaktadır.

«Hedefel Tamam ...Hedef...» diye bağırır.

Martini'nin elleri birden durur, kendisi de dikilir. Saçları halalanmış; gözleri dehşetle doludur. Pokerciler sandalyelerinde dönerek, onun gördüğünü görebilir miyiz diye bakıyorlar. Ama

boruların arasından sarkan sert, yeni çadır bezinden kuşaklar üzerindeki bağlama iplerinden başka bir şey göremiyorlar.

Martini dönüp doğrudan doğruya McMurphy'e bakıyor. Bir başkasına değil. «Görmedin mi? Görmedin mi?»

«Neyi, Mart? Hiç bir şey görmüyorum.»

«Bütün bu bez kayışlarda? Görmedin mi?»

McMurphy dönüp duşa iyice bakıyor. «Hayır, görmedim.»

«Bir dakika dur. Senin de görmeni istiyorlar.»

«Allah kahretsin. Martini söyledim ya, bir şey görmüyorum. Anlamıyor musun? Hiç bir şey yok.»

«Ah,» diyor, Martini. Başını sallayıp, «Ben de görmedim,» diye ekliyor. «Şaka ettim.»

McMurphy kâğıtları kesip gürültülü gürültülü dağıtıyor. «Ben böyle şakalardan hoşlanmam, Mart.» Kâğıtları toplayıp veriden kesiyor. Bu kez iskambiller titreyen ellerinin arasından dört bir vana dağılıyor.

Yine bir cuma günü olduğunu hatırlıyorum. TV için oylarımızı kullandığımız günden üç hafta sonra. Hepimizi tüberküloz muayenesi için röntgen odasının önüne topladılar. Aslında hastaların organlarının görüldüğü gibi çalışıp çalışmadığını kontrol edeceklerini biliyorum.

Üzerinde **Röntgen** yazılı kapının önüne giden koridordaki sıralara oturtulduk. Röntgen odasının bılışinde EENT yazılı, kısın, boğazımızı muayene ettikleri oda var. Koridorun karşı tarafında bir tahta sıra daha var. Bu o demir kapıya gidiyor. İki kişi, iki kara oğlanın arasına oturmuş uvukluyor. Bir diğeri içerde tedavi oluyor. Onun bağırışlarını duyabiliyorum. Kapı bir hısırtıyla açılıyor. Odadaki parlak tüpleri görüyorum. Kurban, tekerlekli sandalyeyle, üzerinden hâlâ dumanlar tüttürerek cıkartılıyor. O arıdan içeriye emilip çekilmemek için, oturduğum vere sımsıkı

tutunuyorum. Birisi kara derili, diğeri beyaz iki kişi, oturan hasta-
lardan birini ayağa kaldırıyorlar. Hasta aldığı uyuşturucu ilâcın
etkisiyle iki yana sallanıyor. Şok tedavisinden önce hastaya ge-
nellikle kırmızı kapsüller veriyorlar. Hastayı kapıdan içeri itip
kollarına giriyorlar. Bir an için hastanın kendisini nereye getir-
diklerini anladığını görüyorum. Olduğu yerde ökçelerini yere sim-
sıkı basarak masaya götürülmesine engel olmaya çalışıyor...
Sonra kapı kapanıyor, artık hiç bir şey göremiyorum.

McMurphy, «Orada ne yapıyorlar?» diye Harding'e soruyor.

«Orada mı? A, elbette, sen o zevki tatmadın. Yazık. Hiç
kimse bu tecrübeden yoksun kalmamalı.» Harding ellerini ense-
sinde birbirine kenetliyor. Kapıya bakmak için geriye doğru eği-
liyor. «Sana bir seferinde anlatmaya çalıştığım Şok Odası o,
dostum. EST, Yani Elektro Şok Terapi. İçerideki şanslı kişilere
aya parasız gitme fırsatı tanınıyor. Hayır, hayır, bu yolculuğun
karşılığını bir bakıma ödüyorlar. Parayla değil de beyin hücre-
leriyle. Herkeste milyonlarca beyin hücresi vardır. Birkaçının
gitmesi eksiklik yaratmaz.»

Tahta sırada oturan, tek başına kalmış adama kaşlarını ça-
tıyor. «Bugün fazla müşteri yok. Eskiden burası dolu olurdu.
Ama hayat böyledir işte; alışkanlıklar, başladığı gibi kaybolur
da. Bence burası modasını yitirmek üzere. Bizim sevgili Büyük
Hemşiremiz eski büyük Faulknerian geleneğine karşı koymak
yürekliğini gösteren az kişiden biridir. Beynin yakılmasını iste-
mez.»

Kapı açılıyor. Hasta, tekerlekli sandalyesinde kendi başına
çıkıp koridordan aşağıda kayboluyor. McMurphy, son hastanın
içeri alınıp kapının kapanmasına bakıyor.

«Yani yaptıkları,» diyor, «kuşu içeri alıp beynine elektrik
vermek mi?»

«Bu çok özot bir anlatım oluyor.»

«Neden?»

«Hep hastanın iyiliği düşünölmektedir, elbette. Burada herşey hastanın iyiliği için yapılır. Bazan, yalnızca bizim koğuşta yaşadığından hastanenin geniş, yetenekli bir mekanizma olduğı sanısına kapılırsın. Ama durum öyle değil. EST, her zaman bizim hemşerilerin yaptığı gibi bir cezalandırıcı olarak kullanılmaz. Sözde iyileşmeyen hastalara şok tedavisi yapılır. Bazılarına beyin ameliyatı yapıldığı gibi. Şok tedavisinin bazı ayrıcalıkları vardır. Ucuzdur. Çabuktur. Tümöyle ıstırapsızdır. Hastadaki krizleri azaltır.»

Sefelt, «Ne hayat,» diye inliyor. «Krizleri önlemek için kimimize ilâç veriyorlar, kimimize de şok tedavisi yapıyorlar.»

Harding, konuşmak için McMurphy'e doğru eğiliyor. «Şöyle oluyor: İki ruhbilimci, Tanrı bilir hangi sapık nedenle, bir hayvan mezbahasına gidiyorlar. Hayvanların iki gözlerinin arasına bir balyozla vurularak öldüröldüğünü görüyorlar. Ama hayvanlardan bazısı hemen ölmüyor. Yerde sarılı hastalarinkine benzeyen kasılmalarla kıvranıyorlar. Doktorlardan biri, «İşte,» diyor, «bize gerekli olan da bu.» Arkadaşı da onun kanısında elbette. Sara nöbetinden kendine gelen bir hastanın bir süre için daha sakin, huzurlu olduğı görülür; Bunun nedenini hiç kimse bilmez. Hâlâ da billinmiyor. Ama kriz, sarılı olmayan hastalara uygulanabilirse sonuç büyük yararlar sağlıyor.»

Scanlon balyoz yerine bomba kullanıldığını ileri sürüyor, ama Harding onu duymazlıktan gelip anlatmasını sürdürüyor.

«Kasap çekikç kullanır. Ne de olsa insan bir inek değildir. Çekiğin alını ya da burnu kırmayacağından her zaman emin olunamaz değil mi? Hattâ dişler bile elden gidebilir. Eğer birinin başına vurmak gerekiyorsa, bunun için daha emin, daha kesin bir yöntemle çalışılmalı. Sonunda elektrik üzerinde karara vardılar.»

«Tanrım, elektrik akımının bir zarar yapabileceğini düşünmediler mi? Toplum bu konuda sesini çıkartmadı mı?»

«Toplumu yeteri kadar anladığını sanmıyorum, dostum. Bu ülkede bir şey bozuldu mu, onu en çabuk biçimde onarmak en üstün tutulan yoldur.»

McMurphy başını sallıyor. «Vay canına! Beyine elektrik vermek! Bu, insanı cinayet suçundan elektrik sandalyesine oturtmaya benziyor.»

«İki işlem de birbirine sandığından çok daha fazla bağlıdır; ikisi de tedavi eder.»

«Bir de ıstırapsız olduğunu söylüyorsun, ha?»

«İstırapsız olduğunu şahsen ben garanti ederim. Tümüyle ıstırapsız. Elektrik akımı verilir verilmez bayılırsın. Ne gaz, ne iğne, ne de balyoz. Son derece ıstırapsız. Ama hiç kimse ikinci bir şok tedavisi olmak istemez. Sen... Değişirsin. Bir çok şeyi unutursun...» Harding ellerini şakaklarına dayayıp gözlerini kapatıyor... «Sanki sarsıntısıyla anılar, hayaller, duygular tekerleği coşkunca, vahşice dönmeye başlıyor. Bu tekerlekleri gördün sen. Çığırkan, parasını alıp bir düğmeye basar. Bom! Sesler, sayılar, ışıklar bir kasırga hızıyla dönmeye başlar. Belki kaybeder, belki de kazanırsın. Yeniden oynamak zorunda kalırsın. Adama tekerleği döndürmesi için yeniden para verirsin. Para verirsin.»

«Sinirlenme, Harding.»

Kapılar açılıyor. Birisini üzeri beyaz çarşafı örtülü dışarı çıkarıyorlar. Teknisyenler yemeğe gidiyor. McMurphy elini saçlarının arasında gezdiriyor. «Bütün bu olanları kafamda toparlamadım,» diyor.

«Neyi? Şok tedavisini mi?»

«Evet. Yalnızca o değil. Bütün bu...» Eliyle havada bir daire çiziyor. «Bütün bu olanlar.»

«Harding'in ell McMurphy'nin dizine değiyor. «Tedirgin kafanı rahatlat, dostum. Şok tedavisiyle ilgin olacağını sanmam.

Artık modası geçmek üzere. Yalnızca aşırı durumlarda kullanılıyor. Beyin ameliyatı gibi.»

«Şimdi gelelim bu ameliyata. Beynin bir bölümü alınıyor değil mi?»

«Yine haklısın. Kültürün gelişmeye başladı. Evet, beyni kesip parçalıyor o.»

«Ratched mi demek istedin.»

«Gerçekten öyle dedim.»

«Bir hemşirenin böyle bir konuda söz hakkı yok sanırdım.»

«Gerçekten var.»

McMurphy, şok tedavisinden, beyin ameliyatından, yeniden Büyük Hemşire'den konuşmaya başlamaktan hoşnutmuş gibi davranıyor. Harding'e Ratched'in nesi olduğunu soruyor. Harding, Scanlon ve diğerleri çeşitli fikirleri ileri sürüyorlar. Bir süre Büyük Hemşire'nin hastanedeki sorunların kökü olup olmadığını tartışıyorlar. Sonunda Harding Ratched'in bütün dertlerin nedeni olduğunu söylüyor. Çoğunluk aynı kanıda. Ama McMurphy bundan o kadar emin değil. Bir zamanlar onlar gibi düşündüğünü, ama şimdi bundan pek emin olmadığını söylüyor. Büyük Hemşire'nin baştan atılmasının hastanada pek bir değişiklik yaratmayacağını belirtiyor. Bütün bu karışıklığa daha büyük bir şeyin yol açtığını açıklıyor, bunun ne olduğunu anlatmaya çalışıyor. Anlatamayınca da vazgeçiyor.

McMurphy, karışıklığın nedenini bilmiyor. Ama uzun bir süre önce anlamaya başladığım konuya giriyor. Büyük Hemşire bu işlerde tok başına değil. Arkasında bütün ülkeyi kaplayan büyük güç var. O, bu gücün yalnızca yüksek yetkili bir memuru.

McMurphy'ya hak veren çıkmıyor. Meselenin ne olduğunu bildiklerini söylüyorlar. McMurphy onları susturuncaya kadar tartışmayı sürdürüyorlar.

«Söylediklerinizi kulağınız duysa bir,» diyor McMurphy.

«Bütün duyduklarım yakınma, yakınma, yakınma. Scanlon hastaneyi bombalamak istiyor. Sefelt ilâçları beğenmiyor. Fredrickson ailesini suçluyor. Hiçbiriniz bir şey bilmiyorsunuz.»

Sonra Büyük Hemşire'nin yalnızca acımasız, yüreği buz gibi bir kadın olduğunu söylüyor. Onu elde etmeye çalışmanın bir yararı dokunmayacağını ekliyor. Hastanenin bozuk düzenine, böyle bir çabanın çözüm getiremeyeceğini belirtiyor.

Harding, «Öyle mi düşünüyorsun?» diyor. «Kafa sağlığı sorunu üzerine birdenbire pek düştüğüne göre, bu meselenin ne olduğunu bize anlatır mısın?»

«Söylüyorum işte. Bir şey bildiğim yok.» McMurphy, bir an susup Röntgen odasından gelen hışırtılı seslere kulak veriyor. Sonra, «Sorun senin dediğinden farklı sayılmaz. Bu yaşlı hemşire ve onun seksle ilgili kaygıları... Bunun çözümü de onu yere yatırıp kaygılarına bir son vermektir, değil mi?»

Scanlon ellerini birbirine vuruyor. «Allah Kahretsin! Tamam! Bu iş için sen seçildin, Mack. Senden iyisi can sağlığı.»

«Hayır hayır. Yanlış kapı çaldınız.»

«Neden?»

«Scanlon, evlâdım. Ben o kadından elimden geldiğince uzak durmaya niyetliyim.»

Harding gülümseyerek, «Bu halin benim de dikkatimi çekti,» diyor. «İlkinizin arasında neler geçti? Bir süre onu iyi oyaladın. Sonra bıraktın. Bizim iyilik meleğimize birden acıdın mı?»

«Hayır, birkaç şey öğrendim, o kadar. Değişik yerlerde, değişik kişilerle konuştum. Sizlerin neden böyle kuzu gibi onun dediğini noktası noktasına yaptığınızı anladım. Beni hangi amaçla kullandığınızı öğrendim.»

«Ya? Çok ilginç.»

«Evet, haklısın, çok ilginç. Büyük Hemşire'nin kuyruğunu kıstırmakla kendimi nasıl bir tehlikeye attığımı bana söylememe-

niz de çok ilginç. Böylece mahkûmiyetime bir-iki yıl daha eklenenecekti.»

«Dostlar, McMurphy, erken bırakılması için yepyeni bir siyaset güttüğünü anlatmak istiyor. Bunun kendisinin istediği gibi olacağına değgin herhangi bir kanıtı var mı?»

«Ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsun, Harding. Neden bana, onun beni burada istediği kadar tutabileceğini, keyfi olursa salacağını söylemedin?»

«Senin bir mahkûm olduğunu unuttum.» Harding'in yüzünde bir gülümseme belirlemek üzere. «Evet. Sen de kurnazlaşmaya başladın. Hepimiz gibi.»

«Elbette kurnaz davranmaya çalışıyorum. Çok haklısın. Neden Hemşireler Bölümündeki sigaralar ve yatakhane kapısının açık bırakılması konularında ben öncü oluyorum? Başlangıçta anlayamadım. Sizlerin bana bir kurtarıcıymışım gibi koşup gelmenizi anlayamadım. Sonra bir raslantı sonucu, hemşirelerin, kimin serbest bırakılacağı, kimin bırakılmayacağı konusu üzerine söz sahibi olduklarını öğrendim. Ve son hızla aklımı başıma topladım.» McMurphy bize bakıp gülümsüyor. «Kusura bakmayın arkadaşlar. Ben de buradan hopnlz gibi bir an önce çıkmak istiyorum.»

Gülümsüyor, burnunu karıştırıyor, baş parmağıyla Harding'in kaburgalarını dürtüklüyor. Sanki bize hiç kızmadığını anlatmak istiyor. Ama Harding yeniden konuşuyor:

«Fakat senin kaybedecek benden daha çok şeyin var, dostum.»

Harding yine sırtıtmakta. Herkes yerini değiştiriyor. Martini, gömleğinin düğmelerini ilikleyerek Röntgen odasından çıkarken, «Gözümle görmeseydim inanmazdım,» diye mırıldanıyor. Billy Bibbit kalkıp Martini'nin yerini almak için kara cama gidiyor.

McMurphy hiç bir şey söylemiyor. Yüzünde yine sanki bir şeyler yolunda gitmiyormuş gibi şaşkın bir anlatım var. Anla-

yamadığı bir Şey. Harding'e bakarak öylece oturuyor. Harding'in gülümsemesi kayboluyor. Kendisine acayip acayip bakan McMurphy'nin karşısında tedirginleşmeye başlıyor. Hafifçe yutkunduktan sonra, «Zaten burada pek az mahkûm var,» diyor, «Yalnızca Scanlon'la... İyileşemezler bölümünden bir kaç kişi. Bir de sen. Koskoca hastanede parmakla sayılacak kadar az mahkûm var.»

Sonra susuyor, sesi McMurphy'nin bakışları altında sönüp gidiyor. Bir anlık bir sessizlikten sonra McMurphy alçak sesle, «Siz benimle alay mı ediyorsunuz?» diyor. Harding başını olumsuz anlamda sallıyor. Korkmuş gibi bir hali var. McMurphy ayağa kalkıyor. «Benimle alay mı ediyorsunuz?»

Hiç kimse bir Şey demiyor. McMurphy tahta sıra boyunca gidip gelmeye başlıyor. Elini gür saçlarının içinde dolaştırıyor.

«Sen Bily... Sen de mahkûmlardan olmalısın!»

Billy'nin arkası bize dönük. Kara röntgen camına, «Hayır, değilim,» diyor.

«O halde neden? Neden? Daha çok gençsin. Şimdi senin bir arabaya atlayıp kızların peşinde koşman gerek. Bütün bunlara...» Elini havada sallıyor... «Bütün bunlara neden boyun eğliyorsun?»

Billy karşılık vermiyor. McMurphy ondan diğerlerine dönüyor.

«Bana nedenini söyleyin. Haftalardan beri sızlanıp yakınıyor, bu yere, hemşireye tahammül edemediğinizi söylüyorsunuz. Bir mahkûm bile değilsiniz. Koğuştaki bazı arkadaşların böyle konuşmalarını mazur görebilirim. Çünkü onlar kafadan kontak. Sizler dışardaki kişiler gibi değilsiniz, ama kafadan kontak da sayılmazsınız.»

Kimse ona söyleyecek bir söz bulamıyor. McMurphy, Seft'e yanaşiyor.

«Sefelt, ya sen? Arada bir kriz geçirmenden başka bir şeyciğin yok senin. Tanrı aşkına, bir amcam vardı benim. İsteri krizleri geçirirdi. Senin krizlerinden iki kat şiddetli hem de... Olmadık düşler görürdü. Ama kalkıp kendisini bir tımarhaneye kapatmadı. Eğer yürekli olsanız dış dünyada rahatlıkla yaşayabilirsiniz...»

«Elbette!» Konuşan Billy. Yüzü yaşlarla dolu. «Elbette!» diye yine haykırıyor. «Yürekli olabilseydik! Eğer cesaretim olsa bugün buradan giderim. Annem Bayan Ratched'in arkadaşı. Hemen bugün öğleden sonra bir AMA imzalatabilirim. Yürekli olsam!»

Billy gömleğini sıranın üzerinden kapıp giymeye çalışıyor. Ama tepeden tırnağa, zangır zangır titriyor. Sonunda gömleğini giyip McMurphy'e dönüyor.

«Burada kendi isteğimle mi kalıyorum sanıyorsun? Bir arabam olsun, kızlarla gezip tozayım istemezmiyim sanıyorsun? Ama sen hiç benimle alay eden kişilerle karşılaştın mı? Karşına geçip gülen, sırttan kişilerle? Hayır. Çünkü sen güçlü bir insan-sın. Seninle kimse alay edemez. Oysa ben ırl yarı, güçlü değilim. Harding de değil. Fredrickson da, Sololt de. Sen bizim burada kendi isteğimizle, hoşumuza gittiği için kaldığımızı düşünüyorsun! Ah, hiç yararı yok...»

Şimdi Billy konuşmayacak kadar titremekte, ağlamakta. Elinin tersiyle gözlerindeki yaşları siliyor. Elindeki kabuk tutmuş yaralardan biri soyuluyor. Elini yüzüne sürdükçe yüzü kan içinde kalıyor. Sonunda görmeyen gözlerle, koridorda oraya buraya çarparak koşarak uzaklaşıyor. Kara oğlan da peşinde.

McMurphy, diğerlerine dönüp bir şey daha sormak için ağzını açıyor. Karşısındakilerin kendisine nasıl baktıklarını görünce bundan vazgeçiyor. Orada, bizlerin delici bakışları altında bir an duruyor. Sonra, «Allah kahretsin,» deyip, şapkasını başına, kulaklarına kadar çekerek giyiyor. Tahta sıradaki yerine geçip otu-

ruyor. İki teknisyen, verdikleri kahve molasından dönüp karşı taraftaki kapıdan içeri giriyorlar. O kapı açılınca insanın burnuna asit kokusu gelir. McMurphy, oturmuş o kapıya bakmakta...

«Kafamı toparlayamıyorum...»

Koğuşa dönerken McMurphy, elleri cebinde, dudaklarında yanmamış bir sigara, derin düşüncelere dalmış bir halde en geriden yürüyor. Herkes suskun. Billy'i sakinleştirmişler. Şimdi grubun önünde, bir yanında kara oğlan, öteki yanında Şok odasındaki beyaz görevliyle yürümekte.

Ben McMurphy'nin yanına gelinceye dek adımlarımı ağır ağır attım. Üzülmemesini, hiç bir şey yapılamayacağını söylemek istiyordum. Çünkü McMurphy'nin kafasında, bir köpeğin içinde ne olduğunu merak ettiği bir deliğe bakarken aklından geçen kaygılı düşünceler var. Bir ses köpeğe, 'bu delikteki şey seni ilgilendirmez' der. Bir başka ses, korkak çekingen olmayan bir güçlü ses, 'araştır köpek, araştır' diye fısıldar.

Ona üzülmemesini söylemek istiyordum. Tam söyleyeceğim sırada McMurphy şapkasını geriye itip en gerideki kara oğlana doğru adımlarını hızlandırdı. Adamın sırtına vurarak, «Sam,» dedi, «kantine uğrayıp bir iki karton sigara alsak, ne dersin?»

Yetişmek için acele etmek zorundayım. Koşmak kalbimi deli gibi çarptırmış, beynimde heyecanlı dalgalanmalar olmuştu. Kafamın içini çingirak sesleri kaplamıştı. Bu ses bana, soğuk bir sonbahar mevsiminde bir cuma günü futbol alanında duruşumu, oyunun başlaması için topa vurulmasını bekleyişimi hatırlattı. Beynimdeki çınlama sürdü, sürdü, sonunda buna dayanamaz oldum. Neyseki topa ilk vuruş yapıldı. Oyun başladı. Şimdi de cuma gününün heyecanını duyuyor, aynı coşkun sabırsızlığa kapılıyordum. Her oyundan önce olduğu gibi, yine duygularım keskinleşiyordu. Tıpkı bir süre önce yatakhane'nin penceresin-

den dışarıya baktığım zamanki gibi: Herşey keskin, berraktı. Böyle olduğunu unutmuştum. Diş macunu, ayakkabı bağları, güneş gözlükleri, tükenmez kalem dizi diziydi.

McMurthy tezgâha, yanıma geldi. Baş parmaklarını cebine geçirmiş bir halde satıcı kıza bir iki kutu Marlboro vermesini söyledi. «Üç kutu olsa da olur,» diye ekledi. Kıza sırtıyordu. «Bol bol sigara içmeye karar verdim.»

Kafamdaki çınlama öğleden sonraki toplantıya kadar sürdü. Sefelt'in sorunlarının gerçeğine varmak için çabalayışlarını dinliyordum. Sonunda, «Suç Dilantin'de!» diye haykırıyor Sefelt. Büyük Hemşire, «Bay Seflet, gerçeklere kendisini uydurmanıza yardımcı olmamız isteniyorsa dürüst olmalısınız,» diye karşılık veriyor. «Bu da ancak Dilantin sayesinde olabilir.» Sefelt, «Ama dişetlerimi çürüten Dilantin,» diyor. «Öyle değil mi?» Büyük Hemşire gülümsüyor. «Jim, sen kırkbeş yaşındasın...» Tam o sırada köşede oturan McMurphy'nin bakışlarıyla karşılaşıyorum. Şimdi son iki haftadaki toplantılarda olduğu gibi iskambil kâğıtlarıyla oynamıyor ya da burnunu bir dergiye sokmuş uyukluyor. Aksine, yüzünde heyecanlı, pervasız bir anlatımla dimdik oturmuş. Bakışları bir Sefelt'e, bir Büyük Hemşireye gidip geliyor. Ben ona bakarken boynimdaki çınlama çoğaldı. McMurphy'nin gözleri o beyaz kaşlarının altında blr mavi çizgi gibi şimdi. Onun Saldırganlar Koğuşuna gltmesini sağlayacak çılgınca bir davranışa her an başlayabllöceğinden emindim. Bu bakışı başkalarında da görmüştüm. Sandalyeme sımsıkı tutundum. Bekledim. Düşündüğüm olacak diye korkuyordum.

McMurphy, Sefelt'le konuşma bitinceye dek sessiz sedasız bekledi. Fredrickson, arkadaşını sıkıştırdıkları için öfkeli öfkeli konuştu, sonra sigaraların Hemşireler Bölümünde tutulmasından yakındı. Fredrickson, konuşmasını bitirince kıpkırmızı kesildi. Her zamanki gibi Büyük Hemşireden özür diledi. yerine oturdu. Fredrickson'ın konuşması sırasında McMurphy hafifçe öne doğ-

ru eğilmiş, ama başka bir davranışta bulunmamıştı. Yanıldığını düşünmeye başlamıştım.

Toplantının sona ermesine birkaç dakika kalmıştı. Büyük Hemşire, önündeki kâğıtları toplayıp sepete yerleştirdi. Sepeti kucağından yere bıraktı. Bakışları bir saniye kadar McMurphy'e gitti. Sanki onun uyanık olup olmadığını, konuşmaları dinleyip dinlemediğini anlamak istiyordu. Ellerini kucağında kavuşturdu. Parmaklarına bakıp derin bir soluk aldı. Başını salladı.

«Çocuklar,» dedi, «şimdi söyleyeceklerimi uzun uzun düşündüm. Doktorla da konuştum. Diğer personelle de. Hepimiz de ne yazık ki aynı sonuca vardık. Birkaç hafta önceki görevler sırasında işlenen utandırıcı davranışın cezalandırılması kanısındayız.» Elini kaldırıp çevresine bakındı. «Bugüne kadar isyankâr davranışınız yüzünden özür dileyeceğinizi umarak bekledik. Ama içinizden hiç kimse en küçük bir pişmanlık belirtisi göstermedi.»

Büyük Hemşire sözünün kesilmemesini istediğini anlatmak için elini yine kaldırdı.

«Lütfen anlayış gösterin: Biz hiç bir zaman sizlere tedavi edici değerini düşünmeden görev vermedik. Bir çoğunuz Dış Dünyadaki topluma ayak uyduramadığınız için buradasınız. Çünkü Dış Dünya'nın gerçekleriyle karşılaşmayı reddediyorsunuz. Onlardan kaçırıyorsunuz. Yaşamamızın bir döneminde, belki de çocukluğunuzda toplumun kurallarına karşı gelmenize izin verilmiş. Bir kuralı bozduğunuzu anlamışsınız. Ama bunun cezasını çekmemişsiniz. Anne babalarınızın bu aptalca yumuşaklığı, hoşgörüsü, bugünkü hastalığınızın mikrobu olabilir. Bunu size, disiplin ve düzeni yalnızca **sizin iyiliğiniz** için kurmaya çalıştığımızı anlayacağınızı umarak söylüyorum.»

Büyük Hemşire bakışlarını odada gezdirdi. Yüzünden kendisine verilen görevten hoşlanmadığı kolayca okunuyordu. Oda-

ya derin bir sessizlik çökmüştü. Yalnızca beynimdeki çınlama sürüp gidiyordu.

«Bizim çevremizde disiplini sağlamak güçtür. Bunu anlamamız gerek. Biz size ne yapabiliriz ki? Tutuklanamazsınız. Katıksız ekmek cezasına çarptırılmazsınız. Personelin önemli bir sorunla karşı karşıya bulunduğunu bilmelisiniz: Ne **yapabiliriz?**»

Ruckly'nin ne yapabileceği konusunda bir düşüncesi vardı, ama Büyük Hemşire ona aldırış etmedi. Sonunda kendi sorusuna kendisi karşılık verdi:

«Bir ayrıcalığı elinizden almak zorundayız. Bu isyankâr davranışın ayrıntılarını dikkatle düşündükten sonra, sizlerin iskanbil oynamak için kullandığınız Su Tedavisi odasını kapatıyoruz. Artık gündüzleri orada oturup kâğıt oynamak yok. Haksızlık mı ediyoruz?»

Büyük Hemşire yerinden kımıldamadı. Bakmadı da. Ama herkes birer birer, köşesinde oturan 'O'na dönüp baktı. Yaşlı hastalar bile, bizim koğuştakilerin neye baktıklarını anlamak için boyunlarını uzattılar. McMurphy'e döndüler... Yüzler ona çevrili. Bu yüzler cırlıçıplak, korkulu bir umutla doluydu.

Beynimdeki o çınlama, koskin fren yapan bir arabanın tekerleğinin gıcirtısına benziyordu.

McMurphy, sandalyesinde dimdik oturmuş, parmağını burnundaki yara izi üzerinde dolaştırıyordu. Kendisine bakanlara sırtıttı. Şapkasını konarından tutup herkesi kibarca selâmladı. Sonra bakışlarını Büyük Hemşire'ye çevirdi.

«Eğer bu kural üzerine konuşacak yoksa, toplantı saati sona ermek...»

Büyük Hemşire yine sustu. McMurphy'e bu kez kendisi baktı. McMurphy omuzlarını silktili. Gürültülü bir iç çekişiyle ellerini dizlerine vurup sandalyesinden kalktı. Gerindi. Esnedi. Yine burnunu kaşıdı. Büyük Hemşire'nin tarafına doğru pantolonunu çekiştirerek yürüdü. Artık ona kafasındaki aptalca şeyi

yapmamasını söylemekte geç kalınmıştı. Ben de herkes gibi seyrettim. McMurphy uzun, çok uzun adımlarla yürüdü. Baş parmaklarını yine pantolonunun ceplerine geçirmişti. Şimdi bir ser-seri, bir kumarbazdı yine. Kocaman kızıl saçlı kafasıyla küfürbaz bir İrlandalı, bir televizyon filminden fırlamış, sokağın ortasında rakibiyle karşılaşmaya giden bir kovboydu.

O yaklaştıkça Büyük Hemşire'nin gözleri irileşti, irileşti... McMurphy'nin bir şey yapabileceğini hiç düşünmemişti. Bu onun McMurphy üzerinde kazanacağı son zafer olacak, kendini bir kez daha kesinlikle kabul ettirecekti. Ama işte geliyordu. Bir ev kadar kocaman!

Büyük Hemşire ağzını açmak, bir şey söylemek, kara derili adamlarını çağırmak istedi. McMurphy, ona fazla yaklaşımadan durdu. Şimdi McMurphy Büyük Hemşirenin tarafındaki pencerenin önündeydi. Sonra en alçak, en boğuk sesiyle bu sabah aldığı sigaralardan birini içmeyi düşündüğünü söyleyip elini cama vurdu.

Cam kırıkları, su taneleri gibi dört bir yana saçıldı. Büyük Hemşire ellerini kulaklarına götürdü. McMurphy üzerinde adı yazılı olan sigara kartonlarından birini alıp içinden bir paket çıkardı. Büyük Hemşire'nin tebeşirden bir heykel gibi oturduğu yere döndü. Cam parçalarını onun şapkasından, omuzlarından silkelemeye başladı.

«Özür dilerim,» dedi, «Gerçekten üzgünüm. Cam öylesine tertemiz, pırıl pırıldı ki, pencerede cam olduğunu unutup gittim.»

Bütün bunlar birkaç saniye sürmüştü. McMurphy döndü. Büyük Hemşire'yi orada, yüzü bembeyaz, sinir ve korkudan tır-tır titrer bırakıp yerine geldi, sandalyesine oturdu. Sigarasını yaktı.

Beynimdeki çınlama kesilmişti.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

McMurphy, bundan sonra, uzun bir süre bildiğini okudu. Büyük Hemşire, yeniden üstünlüğü ele geçirmenin yolunu buluncaya kadar zaman kazanmaya bakıyordu. Büyük bir ravundu kaybettiğinin farkındaydı; ve bir başkasını daha kaybetmek üzereydi. Ama onun acelesi yoktu. Bir kere, serbest bırakmayı önermeyecekti. Büyük Hemşire, istediği sürece mücadele edebilirdi; adam bir hata yapıncaya, bu işten pes edinceye, ya da hemşire kendisini herkesin gözünde yüceltecek yeni bir taktik bulununcaya kadar sürdürebilirdi çatışmayı.

Hemşire yeni oyununu ortaya çıkarana kadar, pek çok şey oldu. McMurphy, kısa bir emeklilik devresi olarak da nitelendirilebilecek o devreden sonra hemşirenin özel odasının penceresini kırarak, yeniden çingar çıkarmaya hazır olduğunu belirtir belirtmez, koğuşun havası da enikonu renklendi. McMurphy, her toplantıya, her tartışmaya katıldı. Küfürler savuruyor, kaş göz işaretleri yapıyor, oniki yaşından beri gülmekten korkan, kadidi çıkmış bir iyileşebiliri biraz olsun güldürmek için şaklabanlıklar yapıyordu. Bir basketbol takımı kuracak sayıda adam toplamıştı, nasılsa doktoru da kandırıp ilmnastikhaneden bir top almayı başardı. Büyük Hemşire hemen buna karşı çıkmış, bu gl-dişle onların, gündüz odasında futbol oynamaya, holde polo kar-

şlaşmaları yapmaya kalkışacaklarını ileri sürmüştü. Ama doktor nasıl olduysa bu kez işi sıkı tutup Büyük Hemşireden onlara izin vermesini istedi. «Basketbol takımı kurulduğundan beri oyuncularından bir kaçında gözle görülen bir gelişme oldu. Bayan Ratched. Bana kalırsa, bu karşılaşmaların tedaviye yararı oluyor.»

Büyük Hemşire, bir süre şaşkın şaşkın doktora baktı. Demek o da kas yumuşatması yapıyordu. Doktorun ses tonundaki vaadi, sırasını beklemesini öneren anlatımı farketti, ve sadece başını sallamakla yetinip Hemşireler Bölümüne geçti, malzemelerini incelemeye koyuldu. Hademeler, masanın arkasındaki çerçeveye henüz uygun bir cam kestirilmediğinden, bir kontrplak yerleştirmişlerdi. Büyük Hemşire de her gün bu çerçevenin karşısına geçip oturuyor, Sanki orada tahta parçası yokmuş da salonu camdan görüyormuş gibi davranıyor. O kontrplak parçasının arkasında, Büyük Hemşire, yüzü duvara dönük bir tabloyu andırıyor.

McMurphy, sabahları, beyaz şortuyla koridorlarda koşuşurken, yatakhanelerde yazı tura atarken, koridorlarda ısıık çalarken, İyileşebilirler'e koğuş kapısından öbür uçtaki İnziva Odasına hamle yaptırırken, top koridorda güm güm diye sesler çıkarak zıplarken ve McMurphy de sırt bır çavuş gibi, «Topu sürün, topu sürün kansızlar,» diye avaz avaz bağırırken, Büyük Hemşire olan bltene seyirci kaldı, hıç ağzını açmadı.

İkisi de birbirleriyle konuştukları zaman hep çok kibar bir dil kullanıyorlar. McMurphy, hastaneden yanında refakatçi olmadan dışarı çıkma izni alabilmek için dilekçe yazacağı zamanlar, Büyük Hemşireden dolmakalemlini bir kaç dakikalığına ödünç almak için ricada bulunuyor, dilekçeyi kadının yanında yazıp, kâğıdı da kalem de aynı zamanda Büyük Hemşireye uzatıyor. Sonra da güzel güzel, «Téşekkür ederim,» diyor Büyük Hemşire, dilekçeye bir göz attıktan sonra kibar bir tavırla, bunu yöneticilere ileticeğini bildiriyor. Sonra da hemen izin dilekçesini

Idareye götürüyor ve üç dakika sonra geri dönerek, böyle bir zamanda izinli çıkmanın tedavî için sakıncalı olabileceği düşüncesiyle isteğin geri çevrildiğini açıklıyor. McMurphy, kadına tekrar teşekkür ediyor. Hemşireler Bölümünden dışarı çıkıyor, sonra da düdüğü öyle bir çalışıyor ki, gürültüsünden camlar kırılıp, kilometrelerce ötede yankılanabiliyor. «Çalışın biraz hanım evlâtları, alın o topu da sürün bakalım. Biraz da terlemek gerek.»

Bir aydır Koğuştaydı, bu da Refakatli İzin konusunda bir grup toplantısı yapılsın diye haber tahtasına not yazması için yeterli bir süre sayılırdı. Büyük Hemşirenin kalemîyle haber tahtasının başına gidip, «Portland'dan tanıdığım Candy Starr adında bir fingerdeğin refakatinde izinli çıkmak istiyorum,» diye bir not yazdı. Yazının sonuna nokta koyarken de dolma kalemî tahtaya iyice bastırıp ucunu bozdu. İzin dilekçesi, bir kaç gün sonraki grup toplantısında tartışıldı. İşçilerin Büyük Hemşirenin masasına yeni cam taktıkları gündü bu. McMurphy'nin isteği, toplantıda, Bayan Starr'ın bir hastaya refakat edecek nitelikte bir kişi olmadığı gerekçesiyle geri çevrilince, o da omuzlarını silkip, «Sanırım karı böyle beni atlatmış oluyor,» dedi ve doğruca Büyük Hemşirenin masasının önüne gidip, daha macunları bile kurumamış olan cama hızla bir yumruk indiriverdi. Parmaklarından kan boşanırken Büyük Hemşireye, camın takıldığından haberi olmadığını söyledi, «Orada hâlâ kontrplak levhanın durduğunu sanıyordum,» dedi. «O camı çerçeveye ne zaman yerleştirdiler? Yahu bu mendebur cam çok tehlikeli.»

Scanlon ve Harding, kontrplâk levhayı çöp kutusundan çıkarıp çerçeveye yerleştirirlerken Büyük Hemşire de onun parmaklarını sardı. Adamlar, Büyük Hemşirenin McMurphy'nin parmaklarıyla bileğino sardığı bantla kontrplağı tutturmuşlardı. McMurphy de yaraları sarılırken yüksekçe bir tabureye oturmuş, hemşirenin başının üzerinden Scanlon ile Harding'e göz kırpa-

rak, ağzında bir şeyler geveliyordu. Kadının yüzü gayet sakin ve fayans gibi dümdüzdü, ama yorgunluğu başka başka yollardan kendini belli ediyordu. Bandı elinden geldiğince sıkması, onun eskisi kadar sabırlı olmadığını belirtiyordu.

Bizler, jimnastikhaneye gidip basketbol takımımızın oyunu-nu izlemek zorundayız. Takım Harding, Billy Bibbit, Scanlon, Frederickson Martini ve McMurphy'den oluşuyor. McMurphy'nin elinin kanaması, oyuna katılmasına olanak sağlayacak kadar uzun bir süre durursa, yardımcıların takımında oynuyor. Bunlar, sahanın en iyi oyuncularını; kırmızı tulumlarıyla bir çift gölge gibi, sahada bir aşağı bir yukarı koşup duruyorlar. Makine gibi durmadan basket yapıyorlar. Bizim takım kısa ve fazla ağır. Üstelik Martini de kendisinden başka kimsenin göremediği adamlara topu atıp duruyor; sonunda yardımcılar bizi yirmi sayı farkla yendiler. Fakat oyunda öyle bir şey oldu ki, çoğumuz zafer kazanmışların duygularına kapılmıştık. Bir karambol sırasında bizim Washington adındaki kara oğlana, birisinin dlrseği fena halde çarptı, takım arkadaşları onu zor zaptettiler. Oğlanın ağzından burnundan kan fışkırıyordu, bızlm McMurphy de topun üzerine oturmuş, kimseyle ilgilenmiyor, kara oğlanı tutan arkadaşlarına, «Zorla belâ aradı, eşşoğlı oşşök,» diye bağıriyordu. «Mendebur herif, kaşındı işte.»

McMurphy, helânın duvarlarına, Büyük Hemşire için durmadan notlar yazıyor. Hastane defterlino kendisi hakkında uzun uzun öyküler döşenip altına Anon diye imza atıyor. Bazen ta saat sekize kadar uyuyor. Büyük Hemşire de odayı hiç ısıtmayarak onu cezalandırıyor. O da Büyük Hemşire işini bitirinceye kadar ayakta bekliyor, ve arkasından da kadına kaç numara sütyen kullandığını sorup, herşeyi berbat ediyor. Öbür iyileşebilirler de McMurphy'i izliyorlar. Harding, öğrenci hemşirelerin tümüy-

le flört etmeye başladı. Billy Bibbit de hastane defterine 'izlenimlerim' dediği notları yazmayı kesinlikle bıraktı. Hemşirenin masasının önüne yeniden cam takıldığı zaman, McMurphy bir yanlışlık yapmasın diye beyaz badanayla kocaman bir X yapmıştı, ancak daha harfin boyası kurumadan Scanlon, kazayla basket topunu cama fırlattı. Top, camı parçalamış, yerde yuvarlanmaya başlamıştı. Martini, patlayan topu yerden ölü bir kuş gibi aldı, Büyük Hemşireye götürdü. O, masasının çevresine dağılan cam kırıklarına şaşkın şaşkın bakıyordu. Scanlon Büyük Hemşireye, patlak topu flasterle ya da başka birşeyle yapıştırıp yapıştıramayacağını sordu. Topu yeni gibi yapmak mı? Büyük Hemşire tek söz söylemeden, topu Scanlon'un elinden kapdığı gibi çöp kutusuna atıverdi.

Böylece basketbol mevsiminin de sona erdiği anlaşıncı, McMurphy, balıkçılığın en uygun iş olacağı kanısına vardı. Doktora Floransa'da Suislaw körfezinde oturan arkadaşlarından sözettikten sonra bu dostların sekiz dokuz hastayı seve seve derin suda balık avına götüreceklerini açıkladı. Tabii hastane yetkilileri bir sakınca görmezlerse, bu işin olacağını söyledi. Koridordaki istek listesine Oregon kenti yakınlarında oturan yaşlı iki halanın da ona eşlik edeceklerini yazmayı unutmadı. Toplantıda, ertesi hafta sonunda izinli çıkması uygun görüldü. Büyük Hemşire, onun izin belgesini defterine işlerken ayaklarının dibinde duran torbasından sabahleyin kesip ayırdığı bir gazete parçasını çıkardı. Sonra da bu parçadaki haberi yüksek sesle okumaya başladı. Habere göre, Oregon açıklarında bol alabalık bulunduğu fakat, denizin hayli dalgalı ve tehlikeli olduğu belirtilmişti. Hemşire, adamlara balığa çıkmadan önce bu noktayı iyice düşünmelerini salık verdi.

McMurphy, «Çok iyi bir fikir,» dedi. Gözlerini kapadı, dalgalarının arasından tıslaya tıslaya soluk aldı. «Evet, efendim. Dalgalı denizin mis gibi tuz kokusu, küreklerin dalgalarla boğuşma-

si... iŖte erkeklerin erkek, sandalların da sandal olduklarını kanıtlayan cesaret simgeleri, Bayan Ratched, beni bu iŖe sŖrŖkleyen sizsiniz. Hemen bu geceden sandalı kiralamalıyım. Sizi de listeye alayım mı?»

BŖyŖk HemŖire, bu soruya cevap verecek yerde, bildiri tah-tasının ŖnŖne gidip gazete parçasını tahtaya yapıŖtırdı.

Ertesi gŖn McMurphy, balığa gitmek isteyen ve sandal kiralamak için para vermeye hazır olanların adlarını yazmaya baŖladı. BŖyŖk HemŖire de bildiri tahtasına deniz kazalarını, parçalanan sandalları, Ŗiddetli fırtınaları anlatan yazıları asmaya devam etti. McMurphy, BŖyŖk HemŖireye de, tahtaya mıhladığı yazılara da boŖ verdi, iki halasının da yaŖamlarının bŖyŖk bir bŖlŖmŖnŖ denizcilerle o limandan Ŗtekine gitmek için dalgalarla boęuŖarak geçirdiklerini anlatti. Ikisinin de bu yolculuğun en kŖk bir tehlikesinin bile olmadığına garanti verdiklerini, ortada tasalanmayı gerektirecek bir durum olmadığına inandıklarını belirtti. Fakat BŖyŖk HemŖire gene de hastalarını iyi tanıyordu. Tahtaya asılan yazılar, onları McMurphy'nln tahmininden çok daha fazla korkuttu. Oysa McMurphy adamların listeye yazılmak için kuyruğa glreceklerini sanmıŖtı. Fakat tam aksine adamları bu yolculuğa razı etmek için hayll dıl dŖkmesi gerekti. Yola ıkılmalarına blr gŖn kala, sandalın kirasını Ŗdeyebilmek için birkaç meraklıya daha ihtiyaç vardı.

Ben de para yoktu, ama Ŗu listeyi katılmak istediğimi de hissediyordum. McMurphy, balık tutmaktan sŖz ettikçe benim de onlarla blrlkte gitme isteğim artıyordu. BŖyle bir Ŗeyi istemenin budalalık sayılacağını biliyordum. Eğer listeye girersem, bunun, ortaya çıkıp sağır olmadığımı herkese açıklamaktan farklı olmayacağından kuŖkum yoktu. Eğer bŖtŖn bu sandallar ve balık tutmakla ilgili konuŖmaları duyduğumu açığa vurur-

sam, on yıldan beri çevremde gizli gizli konuşulan herşeyi duyduğumu belli edecektim. Eğer Büyük Hemşire, bunu öğrenirse, kimsenin duymadığına inanarak çevirdiği dolapları, yaptığı gizli kapaklı işleri benim bildiğimi anlarsa, elektrikli testereyi eline alıp beni kovalardı. Sonra da neremi kör neremi sağır edeceğini o bilirdi. Balığa gitmeyi o kadar çok istememe rağmen, bunu düşünmek bile beni hafifçe gülümsetti: eğer birşeyler duymak istiyorsam, sağır numarası yapmayı sürdürmek zorundaydım.

Balık avına çıkılmazdan bir gece önce, yatağımda sağır-ğımı, konuşulanları duyduğumu belli etmeden geçirdiğim yılları düşündüm ve, acaba bundan sonra başka türlü davranabilir miyim, diye kendi kendime sordum. Ancak bildiğim bir tek şey vardı: sağır rolü yapmayı başlatan ben değildim. Önce başkaları benim duyamayacak, göremeyecek, ağzımı açıp birşey söyleyemeyecek kadar aptal, sarsak blrl olduğuma inanmışlardı.

Ayrıca, bu iş hastaneye geldiğim zaman da başlamış değildi; herkesin beni duyamaz ya da konuşamaz sanması, çok daha önceye dayanır. Örduda, kolunda benden daha fazla şorldi bulunan herkes bana böyle biriymişim gibi davranmıştı. Eh, benim gibilere de başka türlü davranılmaz. Daha İlkokuldayken, herkes benim söylenenleri dinlemediğimi sanırdı. Sonunda da benim sözlerime kulak vermekten vazgeçtiler. Bunu çok ıyl hatırlıyorum. Yatağımda yatarken, bunun ilk kez ne zaman farkına vardığımı bulmaya çalıştım. Galiba biz daha Columbia'daki o köyde yaşarken olmuştu olanlar. Sıcak bir yazdı...

...Ve ben on yaşlarında varım, kulübenin önüne çıkmış, alabalıkların üzerlerine tuz serpiyorum. İşte bu sırada bir arabanın yokuşu tırmanıp, arkasında kırmızı bir toz bulutu bırakarak çalılıkların arasından geldiğini gördüm.

Arabanın, yokuşun tepesinde, bizim avlunun biraz berlisinde durduğunu görüyorum, ama toz bulutları hâlâ yaklaşıyor, arabanın arkasından yükselip çevreyi sarıyor, çalılıkları örterek

ortalığı kızıl bir harabeye çeviriyorlar. Tozlar basılırken araba da güneş altında parıl parıl parlıyor. Gelenlerin boyunlarında film makineleri asılı turistler olmadıklarını biliyorum, çünkü onlar hiç bir zaman köyün bu kadar yakınından geçmezler. Eğer canları balık isterse, anayoldan geçerken istedikleri balığı alabilir; turistler bizim köye gelmezler, çünkü bizlerin hâî insanların derilerini yüzüp direğe bağlayarak yaktığımızı sanıyorlardır. İçimizden bazılarının Portland'da avukatlık yaptığını da bilmiyorlar, onlara bunu açıklasam beiki de bana inanmayacaklar. Gerçekten, amcalarımdan biri sahici avukat oldu, babam da sonbaharda tuzlama balığı herşeyden fazla sevmesine karşın sırf bu işi boşarabileceğini kanıtlamak için herşeyi göze aldığı-nı söylüyor. Babam diyor ki, eğer dikkatli olmazsak, insanlar bizi etkileyip kendi isteklerine göre davranmaya zorlayabilirlermiş; ya da bunun tam aksine, insan inat olsun diye onların istediklerinin tam tersini yaparmış.

Arabanın kapıları birdenbire açılıyor ve üç kişi dışarı çıkıyor, bunlardan ikisi ön kapılardan, üçüncü de arka kapıdan iniyor. Üç kişi yokuşun sonundan köyümüze doğru yürüyor, önde yürüyen iki kişinin erkek olduklarını görüyorum. Bunların sırtlarında mavi giysiler var, birinin arkasında ise, arabanın arka kapısından inen üçüncü kişi yürüyor. O da zırh gibi kalın giysiler giymiş, ak saçlı, yaşlı bir kadın. Avlumuzun önündeki çalılıklara vardıkları zaman üçü de soluk soluğa ve ter içinde kalıyor.

Birinci adam, durup çevresine bakıyor. Kısa boylu, şişman ve beyaz bir stetson modeli şapka giymiş. Olta makaralarının şakırtısına, elden düşme arabalara, telörgülü tavuk kümeslerine, motosikletlere ve köpeklere bakıp başını sallıyor.

«Sen doğdun doğalı hiç böyle gördün mü? Haa, söylesene gördün mü böyle şey?»

Şapkasını başından çekiyor, o kırmızı, lâstik topa benzeyen kafasını bir mendille siliyor; büyük bir dikkatle yapıyor bu işi; mendile de kelleye de zarar vermekten korkuyor.

«İnsanların bu biçimde yaşamak isteyeceklerini hiç aklın kesiliyor mu? Söylesene, John, aklın kesiyor mu, hâl?» Adam, suyun gürültüsüne alışkın olduğu için hep yüksek sesle konuşuyor.

Onun yanında duran John'un sık, kırçıl bıyıkları var, burnunun altından uçları yukarı doğru kıvrılmış. Benim parçalamaya çalıştığım balığın kokusunu duymasına bıyıkları engel oluyor. Boynundan ve yanaklarından aşağı ter akıyor. Sırtının teri de mavi, gömleğinin arkasını ıslatmış. Boyuna bir deftere not alıyor, bir yandan da olduğu yerde dönenip duruyor. Bizim kulübemize, küçük bahçemize, Anamızın kurutmak için ipe astığı kırmızı, yeşil ve sarı gece giysilerine bakıyor. Tam bir daire çizip, gözleri beni buluncaya kadar dönüyor. Beni ilk kez görüyormuş gibi garip garip yüzüme bakıyor, oysa ben ondan olsa olsa bir - iki metre uzaktayım. Adam, bana doğru eğiliyor, leş gibi kokan balık değil de benmişim gibi, bıyıklarını kaldırıp burun deliklerini tıkıyor.

John soruyor: «Acaba bunun anası babası nerede dersin? Evin içinde mi? Yoksa çavlandalar mı? Hazır buraya gelmişken adamla konuşsak iyi ederiz.»

Şişko herif, «Ben o ahıra adımımı atmam,» diyor.

John, bıyıklarının arasından, «O ahır dediğin yerde Reis oturuyor. Yanı kendisiyle pazarlık yapmak için geldiğimiz Bricekenridge'in, bu insanların soylu liderinin evi burası,» diyor.

«Pazarlık yapmak mı dedin? Bunda yokum, benim işim değil bu. Fiyat biçeyim diye ücret veriyorlar bana, ahbaplık etmek için değil.»

Bu sözler, John'u güldürüyor.

«Evet, bu doğru işte. Ancak birisinin de onları hükûmetin plânlarından haberdar etmesi gerek.»

«Eğer şimdiye kadar haberleri olmadıysa, yakında olur, merak etme.»

«Ama içeri girip onunla konuşmak öyle zor bir iş değil ki.»

«O ahıra gitmek mi? Seninle bahse girerim, içersi akrep doludur. Dediklerine bakılırsa, bu izbe ahırların duvarları düzenli bir hasarât uygarlığını barındırmış. Üstelik bir de sıcak ki, allah vermesin, fırın gibi. Şuraya bak, bizim küçük Hiawatha burada bile nasıl bitkin görünüyor. Zavallı, cayır cayır yanmış gibi.»

Adam, gülüp kafasını siliyor, kadın ona bakınca da gülme-yi kesiyor. Genzini temizleyip tozun toprağın üzerine bir balgam atıyor. Sonra yürüyüp, Babamın ardıc ağacının altına benim için yaptığı salıncağa oturuyor. Hafif hafif sallanıyor, bir yandan da stetson şapkasıyla yüzünü yelpazeliyor.

Onun söyledikleri, düşündükçe beni çıldırtıyor. John ile birlikte evimizden, köyümüzden, malımızdan, değerinden söz ede ede yürüyorlar. Bana öyle geliyor ki, Ingillzce bildiğimden haberleri olmadığı için benim yanımda bunları rahat rahat konuşabiliyorlar. Kimbilir, belki de bu adamlar Doğuludurlar, o yörelerin insanları, Kızılderilliler ancak Illmlardan tanır. Neler konuştuklarını anladığımı farkottıkları zaman kimbilir nasıl da utancaklar.

Sıcak ve ev hakkında bir - iki şey daha konuşmalarına ses çıkarmıyorum. Sonra da ayağa kalkıp o şişko herife, okulda öğrendiğim gibi gayet düzgün bir Ingillzceyle, o izbe evimizin kentteki evlerin hepsinden serin, hem de çok daha serin olduğunu söylüyorum.

«Gerçeklere dayanarak söylüyorum, orası benim gittiğim okuldan, hattâ, kapısında buza benzeyen harflerle salonun serin olduğunu ilân eden Dalles sinemasından bile daha serin.»

Tam onlar içeri girmeyi kabul ederlerse gidip babamı çağır-

racağımı söyleyeceğim sırada, adamların hiç de sözlerimi duymuŐa benzemediklerini farkediyorum. Herifler bana bakmıyorlar bile. Şişko herif, salıncakta sallanıyor, aşağıda, tepelerin altında, çavlanın üzerindeki yapı iskelesinde uzaktan birer karaltı gibi duran gömlekli adamlara bakıyor. Arasıra birisinin kolunu ileri uzatıp bir eskrimci gibi bir adım ilerlediği, sonra çırpınan balığı yakalasın diye beş metrelik ucu çatallı mızrağı daha yukarda duran bir başka adama uzattığı görülür. Şişko, içlerinden biri balık yakalamak için atılınca o da yüzünü buruŐturup homurdanıyor.

Öbür ikisi, John ile kadın, ayakta durmuş bakınıyorlar. Bu üç kişiden hiçbiri, benim söylediğim sözlerin tek kelimesini bile duymuŐa benzemiyor; aksine, hepsi de sanki benim bir an önce oradan çekip gitmemi istermiş gibi başka tarafa bakıyorlar.

Her Şey bir an için öylece kalakalıyor.

Garip değil mi, güneşin Şimdi bu üç kişi üzerinde daha da fazla parladığını hisseder gibiyim. Bunların dışında herşey, alıŐılmıŐ halinde. Tıpkı başka yaz günlerinde olduğu gibi, tavuklar otların üzerinde koŐuŐuyorlar, çekirgeler bir çalılıktan tekinine sıırıyorlar, sinekler kara bulutlar gibi balık yığınlarının çevresinde toplanıyorlar. Sadece güneş, birdenbire bu üç kişi üzerinde daha bir parlak görünüyor, ve ben Şeyleri görüyorum... içlerindeki aygıtın, az önce söylediğim sözleri alıp oraya buraya yerleŐtirmeye çalıştığını ve sonunda içlerinde benim sözlerime uygun bir yer bulamayınca da mekanizmanın, kelimeleri sanki hiç söylenmemiŐ gibi yine dışarıya attığını görür gibiyim.

Bunlar olup biterken o üç kişi put gibi duruyor. Salıncak kıpırdamıyor, güneş onu bir noktaya ivilemiŐ. Şişko herif, lâstik bir bebek gibi salıncağa büzülmüŐ oturuyor. Derken Babamın damızlık tavuğu, ardı ağacının dalından yabancı konuklarımız olduğunu görüyor ve tıpkı bir köpek gibi onlara havlıyor, tabii by de böylece bozuluyor.

Şişko adam, salıncaktan apar topar iniyor, şapkasını gözlerine tutup güneşten korunmaya çalışarak bu şamatayı kimin yaptığını anlamak için ardıc ağacına bakıyor. Gürültüyü çıkaranın bir ispenc tavuğundan başka birşey olmadığını anlayınca da yere tükürüp şapkasını başına geçiriyor.

«Bana öyle geliyor ki, bu yöre için yapacağımız herhangi bir öneri yeterli olacaktır.»

«Olabilir. Ama gene de Reis ile görüşmek için bir girişimde bulunmamız gerekir diyorum ben.»

Yaşlı kadın, ileriye doğru bir adım atarak adamı susturuyor. «Hayır.» Kadının ağzından çıkan ilk söz bu. Büyük Hemşireyi andıran bir tavırla, «Hayır,» diye tekrarlıyor. Kaşlarını kaldırıp çevreyi gözden geçiriyor. Kadının gözleri, otomatik kasalardaki sayılar gibi atlıyor. Annemin lpe büyük bir dikkatle asılmış giysilerine bakıyor ve bir yandan da başını sallıyor.

«Hayır. Bugün Reis ile konuşmak yok. Daha zamanı değil. Bana kalırsa... Bu kez Brickenridge'in düşüncesine katılıyorum, ama benim nedenim başka. Karısının Kızılderi değil de beyaz olduğuna değgin bazı belgeler geçmişti elimize, hatırlıyor musunuz? Beyaz. Kentten gelme bir kadın. Adı da Bromden. Kadın kocasının soyadını alacak yerde, adamın karısınınkini benimsedi. Ah, evet, şimdi burada oyalanmayıp doğrudan kente gitsek iyi ederiz. Tabii kent halkına da hükümetin plânları hakkında bazı haberler yayarız, onlar da böylece çavlanın yanındaki balık dalyanı yerine bir hidroelektrik santral ile baraja sahip olmanın sağlayacağı yararları anlamakta güçlük çekmezler. Sonra da bu haberi yanlışlıkla adamın karısına postalarız. İşte o zaman işimizin çok daha kolaylaşacağına inanıyorum.»

Kadın, yüzlerce yıldan beri çavlanın üzerinde, sallanan kalyalar arasına kurulmuş, eski, kırık dökük tahta işkeleeye bakıyor.

«Oysa şimdi kocayla karşılaşp da ayaküstü bir teklifte bu-

lunursak, kimbilir ne büyük bir Navaho inadı ve yuva sevgisi karşımıza dikiliverecek.»

Onlara babamın Navaho kabilesinden gelmediğini anlatmaya başlıyorum, fakat sözlerimi dinlemedikten sonra anlatmanın ne yararı var diye düşünmekten de kendimi alamıyorum. Babamın hangi kabileden geldiğine aldırıyorlar.

Kadın gülümseyip iki adama baş sallıyor. Her birine birer gülümseme ve birer baş sallama düşünüyor. Sonra da ince, körpe bir sesle konuşarak arabaya doğru yürüyor.

«Benim sosyoloji profesörümün de belirttiği gibi, insan her zaman gücü hafife alınmaması gereken kişilerle karşılaşır.»

Arabaya binip uzaklaşıyorlar. Ben de varlığımın farkına varıp varmadıklarına meraklanarak orada kalıyorum.

Bunları hatırlamama biraz da şaşmıştım. Bana yüzyıllar kadar uzun gelen bir süre içinde ilk kez çocukluğum hakkında birşeyler hatırlayabilmıştım. Bunu hâlâ yapabildiğimi anlamak, doğrusu beni oldukça sevindirdi. Yatağımda uyanık yatıp, o devirde geçen başka olayları hatırlamaya çalıştım. Böyle düşüvenine daldığım sırada, yatağımın altından fare tıkırtısına ben zeyen bir ses geldi. Karyoianın kenarından yere uzanıp baktım, bir de ne göreyim, parlak bir maden, çok iyi tanıdığım bir çikleti kemiriyor. Geewer adındaki kara oğlan, çikletimi sakladığım yeri bulmuştu. Köpek balığı ağzı gibi açılıp kapanan uzun, ince bir makas ile çikleti parça parça kesip bir torbaya dolduruyordu.

Oğlan beni görmeden, örtünün altında şöyle bir irkildim. Yüreğim ağzıma gelmişti, beni gördüyse diye korkuyordum. Ona defolup gitmesini, kendi işine bakıp çikletimi rahat bırakmasını söylemek geldi içimden, fakat onu duyduğumu bile belli edemezdim. Yatağın altına eğilip onu gözetlediğimi farketti mi,

etmedi mi diye anlamak için, yerimden kıpırdamadan bekliyordum, ama onun hareketlerinde bir değişiklik olmamıştı. Yalnızca makasının şık - şıklarını ve torbaya düşen çiklet parçalarının pırıltısını duyabiliyordum. Bu da bana evimizin çinko damına düşen dolu tanelerinin tıptırtısını hatırlamıştı. Oğlan, ağzını şapırdattı ve kendi kendine kıkır kıkır güldü.

«Hey Allahım, ne büyüksün sen. Acaba şu hergele kaç kez bu güzelim şeyi çiğnemeye kalkıştı?»

McMurphy, kara oğlanın kendi kendine mırıldandığını duyup uyandı, bir dirseğinin üzerinde doğrulup oğlanın gecenin bu saatinde benim yatağımın altında ne halt karıştırdığını anlamaya çalıştı. Kara oğlanı bir dakika kadar izledi, gördüklerinin gerçek olduğuna inanabilmek için de tıpkı küçük çocukların yaptıkları gibi parmaklarıyla gözlerini ovuşturdu. Sonra doğrulup yatağın içine oturdu.

«Eğer gecenin onbirinde elinde bir makas ve kâğıt bir torbayla buraya gelen Geewer değilse ben de orospu çocuğu olayım.» Kara oğlan, fırladığı gibi, el fenerini McMurphy'nin gözlerine tuttu. McMurphy, aldırmaz bir ses tonuyla, «şimdi söyle bakayım, Sam, gecenin bu saatinde glzl glzl ne halt karıştırıyor-sun?» diye konuştu.

«Hadi sen uyumana bak, McMurphy. Bu ř kimseyi ilgilen-dirmez.»

McMurphy, dudaklarının hafif bir gülümsemeyle yayılmasına izin verdi, fakat gözlerini de ışıktan çekmedi. Yarım dakika kadar sonra kara oğlanın iyice kafası bozuldu ve feneri çekti. Tekrar eğilip işne devam etti, sanki kurumuş çikleti kesmek büyük bir çaba harcamayı gerektirliymiş gibi oflaya pufloya çalışmaya koyuldu.

Homurdanıp dururken, «Gece yardımcısının görevlerinden biri de karyolaların önlerini temiz tutmaktır,» diye söylendi.

«Gecenin bu saatinde mi?»

«Bak McMurphy, duvarda İŞİN TANIMI başlıklı bir yazı asılı. Temizliğin yirmi dört saat süren bir görev olduğu belirtilmiş.»

«Biz yatağa yatmadan yirmi dört saatlik temizliğe bedel temizliği yapmak pekâlâ elindeydi. On buçuğa kadar miskin miskin oturup televizyon izleyecek yerde, biraz da çalışmayı göze alsaydın. Şu bizim yaşlı Ratched Karısı, sizlerin nöbet sırasında hep televizyon izlediğinizi biliyor mu acaba? Bunu bir öğrenirse ne yapar, hiç düşündün mü?»

Kara oğlan, ayağa kalkıp karyolamın kenarına oturdu. El feneriyle dişlerine vurdu, pişmiş kelle gibi sırtmaya başladı. Fenerin ışığı, kara suratına vurmuştu.

«Eh, izin ver de sana şu çiklet meselesini anlatayım,» dedi. Eski bir dostuymuş gibi McMurphy'ye yaslandı. «Biliyor musun, Reis Bromden'in çikletini nerede sakladığını yıllardan beri merak eder dururdum. Öyle ya, herifin kantine gidip harcayacak parası yok. Kimsenin ona bir zırnık verdiğine tanık olmadım. Kızılhaçta görevli hanımdan birşey istediğini de duymadım. Onun için gözlerimi dört açıp bekledim. Şuraya baksana.» Kara oğlan tekrar yere diz çöktü, yatak örtümü ucundan tutup kaldırdı, feneri yatağın altına tuttu. «Buna ne buyrulur? Bahse girerim ki, şunun altındaki çikletler belki binlerce defa çiğnenmiştir.»

Bu sözler, McMurphy'yi gıdıkladı. Gördüğü manzara karşısında kıkır kıkır gülmeye başladı. Kara oğlan, torbayı kaldırdı, salladı ve ikisi birden biraz daha güldüler. Kara oğlan, McMurphy'ye iyi geceler diledikten sonra torbayı saklamaya gitti.

McMurphy «Reis,» diye fısıldadı, «senden bir ricada bulunacağım.» Sonra da çok eskiden ün yapmış bir şarkıyı mırıldanmaya başladı. «Şey, acaba nane bir gece yatakta kalmakla laz-zetini kaybeder mi?»

Önce iyice kızmıştım. Onun da başkaları gibi beni alaya aldığı sanıyordum.

Çok alçak bir sesle, «Sabahleyin onu çiğnediğin zaman dişlerine çok sert mi gelecek?» diye şarkı söyler gibi mırıldandı.

Fakat bu da düşündükçe daha komik gelmeye başladı. Kendimi tutmaya çalıştım, ama içimden gülmek geliyordu. McMurphy'nin acayip şarkısına değil, kendime gülmek istiyordum.

«Bu soru beni zıvanadan çıkaracak, kimse yok mu beni kurtaracak? Naneeeee, bir geceee yatağın üstünde kaaaallırsa lezzetini kaybeeeder miiiii?»

McMurphy, son kelimeyi iyice uzattı. Bu da beni tıpkı bir kuştüyü gibi gıdıklamıştı. Elimde olmadan gülmeye başladım, sonra da gülmeyi kesemezsem diye korktum. Fakat tam bu sırada, McMurphy, yatağından fırlayıp, dolabını karıştırmaya başladı, ben de sus pus oldum. Ne yapacağını kestiremeden dişlerimi kenetleyip bekledim. Birisinin yanında mırıldanmaktan ya da bağırmaktan başka birşey yapmayalı çok olmuştu. Dolabı kapadığını duydum. Kapının gümbürtüsü bir buhar odasının kapısı gibi yankı yaptı. Onun «İ,» dediğini duydum ve yatağımın üzerinde bir parıltı gördüm. Küçücüktü. Mınlık bir kertenkele ya da yılan gibiydi.

«Şu anda sana meyvalı çiklet vermektən başka birşey yapamam, Reis. Scanlon'dan kazandığım paralarla almıştım.» McMurphy, tekrar yatağına girdi.

Ben de elimde olmadan ona teşekkür ettim.

Hemen birşey söylemedi. Dirseğini yatağa dayayıp doğrulmuş, kara oğlanı izlediği gibi beni izliyor, başka birşey söylememi bekliyordu. Yatağın üzerinden çiklet paketini aldım, elimde tutup, «Teşekkür ederim,» dedim.

Boğazım kuruduğu, dilim paslandığı için sesim pek iyi çıkmamıştı. O da bana antrenmansız kalmışa benzediğimi söyleyip güldü, ben de onunla birlikte gülmeye çalıştım, fakat ötmeye

çalalayan bir karga yavrusunun sesine benzer sesler çıkardım. Bu, gülmekten çok ağlamaya benziyordu.

McMurphy bana telâşlanmamamı söyledi, ve eğer egzersiz yapmak istersem, beni dinlemek için sabahın altı buçuğuna kadar vakti olduğunu anlattı. Benim gibi uzun süredir yaşayan bir erkeğin anlatacak pek çok şeyinin olabileceğini belirtti, başını yastığa koyup bekledi. Ona söyleyecek bir söz bulmaya çalıştım, fakat aklıma gelen tek şey de kelimelerle açıklandığı zaman hiç de hoş gitmediği için bir erkeğin diğerine söylemeye çekindiği şey oldu. Benim birşey söyleyemeyeceğimi anlayınca, ellerini başının altına koydu ve kendi kendine konuşmaya başladı.

«Biliyor musun, Reis, az önce Willamette Vadisindeki günleri hatırladım. Eugene'ın önünde fasulye topluyordum, ve bu işi bulabildiğim için de kendimi pek şanslı sayıyordum. Bin dokuz yüz otuzlardaydı bu, o devirde küçük oğlanların iş bulmaları pek de kolay değildi. Büyükler kadar çabuk ve hatasız fasulye toplayabileceğimi patrona kanıtladıktan sonra işe alınmıştım. Zaten orada tek çocuk bendim. Çevremde büyüklerden başka kimse yoktu. Bir kez onlarla konuşmayı denedikten sonra, beni dinlemeye niyetli olmadıklarını farkettim. Öyle ya, küçük, sıska, kırmızı suratlı bir bacaksızdan başka birşey değildim. Onun için ben de sustum. Beni dinlemediler diye onlara öyle küsmüştüm ki, o tarlada çalıştığım dört hafta süresince, yanlarında durup falanca amcayla filanca kuzeni çekiştirmelerini dinlemekle yetinip tek lâf etmedim. Ya da içlerinden biri işe gelmemişse, onun aleyhinde atıp tutmalarını dinliyordum. Dört hafta ağzımdan tek söz çıkmadı. Allah biliyor ya, o geveze hergeleler, konuşma bildiğimi unutuncaya kadar dayandım. Uygun zaman kolluyordum. Derken son gün, açtım ağzımı yumdum gözümü, onlara ne örümcek kafalı herifler olduklarını söyledim. Her birine, arkadaşının onun arkasından nasıl atıp tuttuğunu

anlattım. Sonunda birbirleriyle öyle şiddetli bir kavgaya tutuştular, devamsızlık yapmadan çalıştığım için kazandığım fazla gündeliği kaybettim, patron bu olayı mutlaka benim çıkardığım kanısındaydı ve aksini kanıtlamadıkça fazla gündeliğimi veremeyecekti. Ona da sıçtım sıvadım. Ağzımı bir açmam, bana aşıağı yukarı yirmi dolara maloldu. Ama değdi doğrusu.»

Bunları hatırlayınca kendi kendine güldü, sonra başını benden tarafa çevirip yüzüme baktı.

«Neyi merak ediyordum biliyor musun, Reis; bu heriflerin ne zaman canlarına okuyacaksın?»

«Hayır,» dedim, «bunu yapamam.»

«Onları altememez misin? Bu iş senin sandığından daha kolay ama.»

«Benden çok daha güçlüsün,» diye mırıldandım.

«Ne dedin? Anlamadım, Reis.»

Öksürüp, genzimden biraz daha balgam çıkarmaya çalıştım. «Sen aslında benden daha iri yarı ve güçlüsün. Bu işi sen yapabilirsin.»

«Ben mi? Dalga mı geçiyorsun? Sen şu haline bak, arkadaş, koğuştağı adamların hepsinden daha uzun boylusun. Burada alaşağı edemeyeceğın tek adam yok, garçuk bu.»

«Yoo, ben artık çok küçük sayılırım. Eskiden koca herifin biriydim, ama artık değilim. Sen benden iki misli daha büyüksün.»

«Palavra sıkma bakalım, sen delinin birisin değil mi? Burada ilk gelişimde, sen şu sandalyede dov gibi oturuyordun. Bak, sana bir şey söyleyeyim mi, ben Klamath'da, Teksas'ta ve Oklahoma'da ve Gallup'un dört bir yanında bulundum, yemin ederim ki, bu gezdiğim yerlerde senden daha iri bir kızilderiliye rastlamadım.»

«Ben Columbia Gorge'dan geliyorum» dedim. Sözlerimi sürdürmemi bekledi. «Babam büyük Reisti, adı Tee Ah Milatoo-

na'ydı. Bu, Dağın Üzerindeki En Yüksek Çam anlamına gelir. Ben çocukken babam gerçekten koskocaman bir adamdı. Annem onun iki katı daha büyüktü.»

«Vay canına, desene, senin moruk gerçekten pek iri kıyımış. Ne boydaydı anan?»

«Eh, çok, çok büyüktü.»

«Bana santimle metreyle cevap ver.»

«Santimle metreyle mi dedin? Karnavala gelen bir herif, anama şöyle alıcı gözüyle baktı ve onun bir metre altmış beş santim boyunda olduğunu, ağırlığının da yetmiş kiloyu bulduğunu söyledi, ama anamı o anda gördüğü için böyle düşünmüştü. Anam durmadan büyüyordu.»

«Deme be. Ne kadar büyüdü?»

«Babamla ben! üstüste koy, iklimizden daha büyük oldu.»

«Demek bir günde boy attı ha? Bak işte ben bunu hiç duymamıştım. Bir kızılderili kadının böyle işler yaptığını hiç bilmiyordum.»

«Annem kızılderili değildi. Dalles'lı bir beyaz kadındı.»

«Peki, adı neydi? Bromden miydi? Haa, şimdi çıktım, dur bir dakika.» Bir süre düşünür gibi yapıyor ve hemen arkasından, «Kentli bir kadın, bir kızılderili erkekle evlenirse, kondinden aşağı biriyle evlenmiş sayılıyor, öyle değil mi? Tamam, galiba bu işi çıktım.»

«Hayır, babamı küçülten sadece annem değildi. Babam büyük olduğu için onunla herkes uğraşıyordu ve o da bir türlü yola gelmiyor, aklına eseni yapıyordu. Şimdi burada nasıl herkes senin üzerine düşüyorsa, o zaman da babamla herkes uğraşıyordu.»

«Onlar da kim, Reis?» Birdenbire ciddileşerek yumuşak bir sesle sordu bu soruyu.

«Örgüt. Yıllar yılı babamla uğraştı. Bir süre onunla çekecek gücü kendinde buldu. Örgüt, bizim denetlenmiş evlerde ya-

şamamızı istiyordu. Çavlıana sahip çıkmak istiyordu. Kabilede bile vardı bu istek, kabile halkı da babamla uğraştı. Kentte onu تنها sokaklarda kıştırıp dövdüler, bir keresinde de saçlarını kestiler. Ah, Örgüt büyük, büyük. Annem, babamı iyice küçültüp, güçten kesilmesini sağlayıncaya kadar babam direndi. Sonunda küçülüp küçülüp dövüşemeyecek hale gelince de mücadeleyi bıraktı.»

Bundan sonra McMurphy, uzun süre ağzını açıp birşey söylemedi. Sonra dirseğinin üzerinde doğrulup bana tekrar baktı ve babamı sokaklarda neden dövdüklerini sordu. Ben de ona, herşeyi hükümete verdiğini kanıtlayan belgeyi imzalamadıkça ona rahat yüzü göstermeyeceklerini belirtmek için bu yola başvurdıklarını anlattım.

«Hükümete neyi vermesini istiyorlardı?»

«Herşeyi. Kabileyi, köyü, çavlıanı...»

«Haah, şimdi hatırladım. Sen şu kızılderililerin mızrakla alabalık avladıkları çavlıandan söz ediyorsun. O çok eskidendi. Tamam. Fakat benim hatırladığım kadarıyla, kabileye çok büyük bir para ödenmişti.»

«Adamlar babama öyle dediler. Babam, bir insanın kazanç kaynağına ne fiyat biçersiniz, diye sormuştu; bir insana ne değer biçersiniz, diye sormuştu. Tabii ne demek istediğini anlayamadılar. Kabile halkı bile anlayamadı. Hopsi de çeklerini elterine alıp kapımızın önüne geldiler ve bundan sonra ne yapmaları gerektiğini babamdan öğrenmek istediler. Durmadan babama bu paraları işletmesini ya da nereye gılabileceklerini söylemesini veya bir çiftlik almalarına yardım etmesini istediler. Fakat artık babam iyice küçülmüştü. Ayrıca körkütük de sarhoştur sürekli. Örgüt onu kamçılatmıştı. Zaten o herkese darbe indirir. Sana da aynı şeyi yapacaktır. Onlara uymadıkça babam gibi büyük bir adamı yanlarında barındıramazlar. Bunu sen de anlarsın sanırım.»

«Yaa, az buçuk anlıyorum.»

«İşte bu yüzden, camı kırmamalıydın. Şimdi senin büyük olduğunu biliyorlar. Bundan sonra seni de yola getirmek zorundalar.»

«Yabani beygirleri yola getirdikleri gibi mi yani?»

«Hayır. Hayır. Dinle beni. Seni öyle yola getirmezler. Sana öyle dümenler koşarlar ki, onlarla mücadele edemezsin. İnsanın içine işlerler. Kafana birşeyler sokarlar. Senin büyüyüp, işler çevirmeyi tasarladığını anlar anlamaz harekete geçerler. Sen daha küçükken o iğrenç makinelerini çalıştırıp senin canına okurlar. Artık hiç birşey yapamaz hale gelinceye kadar da uğraşırlar.»

«Hey, babalık, ağır ol bakalım.»

«Eğer onlarla dövüşmeye falan kalkarsan, seni bir yere kapatıp kırıdayamayacak hale getirirler.»

«Ağır ol dedik ya, Reis. Sen biraz sakın ol. Neler dediğini duydular.»

Yatağa uzandı, artık hiç kırıdamıyordu. Yatağının ıyıcak ısındığını farkettim. Kara oğlan, gürültünün nedenini anlamak amacıyla içeri girdiği zaman, lâstik tabanlı pabuçlarının gıcırıtı sını duydum. O çıkıp gidinceye kadar kırıdamadan yattık.

«Sonunda içmekten başka birşey yapmaz oldu,» diye fısıldadım. «Nedense bir türlü susamıyordum, öykünün tümünü anlatmadıkça da susamayacaktım.» Ve onu son gördüğümde körkütük sarhoştı, şişeyi her ağzına götürüşünde de o şişenin içindekileri içmiyor, şişe onun kanını iliğini kurutuyordu Muşmula gibi bumburuşuk sarı suratlı biri olmuş çıkmıştı, artık köpekler bile onu tanıyamıyorlardı. Sonunda onu meyhaneden zorla çıkarıp bir arabayla Portland'a götürdük. Bu, onun ölümüne gidişi oldu. Onlar adam öldürürler demiyorum. Babamı da öldürmediler. Başka birşey yaptılar.»

İyice uykum gelmişti. Daha fazla konuşmak istemiyordum. Neler dediğimi hatırlamaya çalıştım, ama galiba anlatmak istediklerimi anlatamamıştım.»

«Saçma sapan lâflar ettim değil mi?»

«Öyle oldu, Reis.» Yatağının içinde döndü. «Gerçekten deli saçmasıydı anlattıkların.»

«Ama benim söylemek istediklerim bunlar değildi ki. Herşeyi anlatamam. Bir anlamı olmaz bunun.»

«Ben öyle birşey demedim, Reis. Sadece anlattıkların deli saçmasıydı dedim.»

Bundan sonra uzun süre hiç konuşmadı, ben de onun uykuya daldığını sandım. Ona iyi geceler dilemediğime de pişman olmuşum. Uzanıp, yüzüne baktım, ama bana arkasını dönmüştü. Kolu, örtünün altında değildi. Kolundaki dövme de görülebiliyorum. Kolu bayağı büyümüş diye düşündüm. Futbol oynadığım günlerde benim de kollarım böyleydi. Uzanıp, kolundaki dövme elimi değdirmek istedim, bakalım hâlâ yaşıyor muydu? Bu adam pek sakın yatıyor, diye düşündüm. Bu durumda sağ mı ölü mü diye meraklanmanın bir anlamı yoktu.

Yalan bu. Onun hâlâ sağ olduğunu biliyorum. Ona dokunmak istememin nedeni bu değil.

Erkek olduğu için ona dokunmak istiyorum.

İşte bu da yalan. Burada başka orkokler de var. Onlara dokunabilirim.

Ona dokunmak istiyorum, çünkü ben de o homoseksüellerden biriyim.

Fakat bu da yalan. Bir diğerinin arkasına gizlenmiş bir korkudan başka birşey değil. Eğer ben de o homoseksüellerden biri olsaydım, onunla başka şeyler de yapmak isterdim. Oysa yalnızca kişiliği yüzünden ona dokunmak istiyorum.

Ancak tam o dövme kola parmaklarımı değdirmek üzerey-

ken konuşuverdi. «Hey, Reis, niye yarın sen bizim balık avına katılmıyorsun?»

Cevap vermedim.

«Hey, ne dersin buna? Pek müthiş bir serüven olacak bu. Benim o yaşlı iki teyzemin bizi almaya geleceklerini biliyor muydun? Yok canım, o karılar teyze falan değil, ikisi de düpedüz dansöz işte, Portland'den tanıdığım iki serseri yani. Buna ne dersin?»

Sonunda ona tek kuruşumun olmadığını söyledim.

«Ne dedin?»

«Meteliksizim.»

«Vay canına, işte bunu düşünmemiştim.»

Gene uzun süre hiç konuşmadı, parmağıyla burnunun üzerinde yara izini kaşıdı durdu. Parmak hareketsiz kaldı. Dirseğinin üzerinde doğrulup bana baktı.

Beni iyice inceleyerek, «Reis,» diye mırıldandı, «boyunun posunun yerinde olduğu zaman şu banyodaki kontrol tablosunu yerinden kaldıracak güce sahip miydin?»

Şöyle bir düşündüm. O kontrol tablosu belki de benim orduya taşıdığım yağ tulumlarından daha ağır değildi. Ona bu işi herhalde yapabileceğimi söyledim.

«Acaba gene büyürsen o tabloyu kaldırabilir misin?»

Bunu yapabileceğime aklımın yattığını söyledim.

«Aklına sıçayım. Ben sadece seni eskisi kadar büyütebilirim o tabloyu kaldıracağına söz verir misin? Sen bana söz ver, o zaman ben de seni özel vücut geliştirme kurslarına alırım, üstelik on dolarlık balık avına da bedava katılabilirsin.» Dudaklarını şapırdatarak yatağa uzandı.

Kendi kendine birşeyler düşünüyor olmalıydı. Beni nasıl büyüteceğini sorduğum zaman işaret parmağını dudaklarına götürerek beni susturdu.

«Sus be adam, böyle bir sırrı açıklayamayız. Sana bu işin

nasıl yapılacağını anlatırım demedim ki. Hehey be, bir adamı eskisi gibi normal insan boyuna getirmek öyle önemli bir sırdır ki, bunu başkalarıyla paylaşmak doğru olmaz. Düşmanın elinde tehlikeli bir silâh olabilir. Zaten sen de bunun gerçekleştiğini farkedemeyeceksin. Ama sana namusum üzerine söz veriyorum, bak, benim eğitim programımı uygularsan neler olacak, göreceksin.»

Bacaklarını karyoladan aşağı sarkıtıp yatağın kenarına oturdu. Ellerini de dizlerine dayamıştı. Hemşirelerin bölümünden sızan ışık, omzundan yüzüne doğru geliyordu. O ince, mezat çığırtkanı sesi, yatakhane de yankılandı.

«İşte, büyüyeceksin dedim. Büyük Reis Bromden, caddede gövde gösterisi yapıyor. Erkekler, kadınlar ve çocuklar, onu görebilmek için ayaklarının ucuna basarak yükseliyor. 'Vay canına, şuraya bakın, şu deve bir göz atın hele.'» Karanlıkta, öyküsüne devam etti. Erkeklerin nasıl korkudan çil yavrusu gibi dağılacaklarını, güzel genç kızların hepsinin soluk soluğa peşimden koşacaklarını anlattı. Sonra da hemen bu dakikadan tezi yok, gidip balığa çıkacakların ıstosıno bonim de adımı ekleyeceğini söyledi. Ayağa kalktı, başucundaki dolaptan havlusunu alıp beline sardı, kşpini başına geçirdi ve gıldi, başucumda durdu.

«Aman be adam, sana söylüyorum işte, seni kadınlar gezdirecekler, ve yore yatırıp hesabını görecekler.»

Birdenbire elini uzattı, kolunun bir hareketiyle üzerimdeki çarşafı çekti, yatakta çıplık kalakaldım.

«Şuraya bak, Reis. Ben ne demiştim? Daha şimdiden enbeş santim büyüdün.»

Gülerek, karyolaların arasından geçti, hole yürüdü.

Bizi bir sandalla derin su balık avına götürmek için Portland'dan gelen iki orospu. Bunları düşünmek, sabah saat altı

buçukta yatakhane aydınlanıncaya kadar yatakta yatmayı zorlaştırıyordu.

Hemşirelerin Bölümünün yanındaki tahtada yazılı olan listede adım gerçekten yer alıp almadığını öğrenmek için yatakhane'den dışarıya ilk fırlayan ben oldum. Listenin başına DERİN SU BALIK AVINA GİDECEKLERİN ADLARI sözleri büyük harflerle yazılmıştı. Bunun hemen altında McMurphy adı yazılıydı. Billy Bibbit'in adı ise onun hemen altındaydı. Üç numara Harding'di, dört numara Fredrickson'du, ve listede toplam on kişinin adı vardı. Benim adım, dokuzuncu sıradaydı. Demek gerçekten iki orospuyla birlikte balıkçı sandalına binip ava gidecektim. İnanmak için bunu kendi kendime durmadan tekrarlamak zorunda kaldım.

Üç kara oğlan benim önüme geçip kurşuni parmaklarını listede gezdire gezdire adları okudular, benim adıma bulunca da dönüp sırta sırta yüzüme baktılar.

«Acaba Reis Bromden'i bu saçmalığa niye kattılar dersin? Kızılderililer yazmasını bilmezler ki.»

«Kızılderililerin okuma bildiklerini nerden çıkardın?»

Sabahın bu erken saatlerinde kola hâlâ katılığını koruyordu, bu nedenle oğlanlar kıpırdandıkça, kolalı beyaz gömleklerinin kolları, kâğıttan kanatlar gibi hışıır hışıır sesler çıkarıyordu. Onların yanında sağırmış gibi davrandım, benimle alay ettiklerini bilmezlikten geldim, ama onların yerine yerleri süpüreyim diye elime uzun saplı bir süpürge tutuşturmaya kalkışınca arkamı dönüp yatakhane'nin yolunu tuttum. İçimden de, hepsinin canı cehenneme, diye düşünüyordum. Portland'dan gelen iki orospuyla balık avına çıkacak olan bir adam, bu saçma işlerle uğraşmak zorunda değildir.

Onların yanından böyle uzaklaşivermek beni biraz da korkutmadı değil, çünkü o güne değin, kara oğlanların buyruklarına karşı gelmeye hiç cesaret edememiştim. Başımı geri çevi-

rince, ellerinde süpürgeyle peşimden geldiklerini gördüm. Eğer McMurphy olmasaydı, belki de yatakhaneye gelip süpürgeyle canıma okuyacaklardı. McMurphy, içerde ortalığı karıştırmakla meşguldü. Yatakların arasında koşup, duruyor, bu sabah balık avına gidecek olanlara havluyla saldırıyor, yapmadığını bırakmıyordu. Kara oğlanlar bunu görünce yatakhanenin beni tepelemek için pek de uygun bir yer olamayacağını düşündüler. Beni koridorda kıstırmak daha işlerine gelecekti.

McMurphy, motor kaptanına benzemek amacıyla motosiklet başlığını kızıl saçlı başına iyice geçirmişti. Tişortunun da kollarını sıvayıp, dövmelelerini açıkta bırakmıştı. Singapur'da da gemiciler böyle yaparlardı. Yatakhanede, sanki bir geminin güvertesindeymiş gibi, iki yana yalpa vura vura geziniyor, ısıklık çalıyordu.

«Haydi, herkes güverteye, çocuklar, güverteye. Valla alırım paçanızı aşağı.»

Harding'in karyolasının yanındaki dolaba tıklattı.

«Altı çan çalın, işler hep tıkırında. Geml yolda. Güverteye fırlayın. Pipileri bırakın, çorapları yakalayın.»

Hemen kapının yanında durduğumu görünce yanıma koştu, parmaklarıyla sırtımda bir trampet çalmaya başladı.

«Şu Büyük Rels'e bakın. İşte size iyi bir denizci ve balıkçı örneği: gün doğmadan ayağa kalkar ve hemen çalışmaya başlar. Sizler de, karı düşkünün serseriler, sizler de onu kendinize örnek alsanız iyi edersiniz, Güverteye fırlayın. Gün, bugün. Yallah dışarı, horra denize...»

İyileşebilirler, homurdandılar, üzerine atılıp havlusunu kapmak istediler. İyileşemezler ise uyanıp, göğüslerinden çarşafıla sımsıkı bağlandıkları için kansız kalan mavi kafalarını kaldırarak çevrelerine bakındılar, sonunda gözleri bana çevrildi. Gezi için giydiğim kalın giysiler içinde onlardan utandığımı hissettim. Geziye katılabilecek tek iyileşemeyen ben oldum.

ğumu biliyorlardı mutlaka. Benim gideceğimi içgüdülerini sayesinde anlamışlardı. Mutlaka biraz da kıskançlık duyuyorlardı. Bunu bilebilirlerdi, çünkü bu hastaların çoğunda hayvanlara özgü o güçlü önsezi vardı (Yatakhane de biri öldüğü zaman, yaşlı iyileşemezlerin gece yarısı uykudan uyanıp, daha kimse nin birşeyden haberi yokken acı acı ağladıkları çok görülmüş-tü.) Hâlâ biraz insanlıkları kaldığı için de kıskanabilirlerdi.

McMurphy, listeye bakmak için dışarı çıkıp geri döndü, sonra da bir iyileşebilirini daha kandırıp listeye sokmaya çalıştı. Başlarına yorganlarını çekip yatan hastalara, açık denizde balık avlamanın ne heyecan verici bir serüven olacağını anlatmaya çalıştı. «Hadi miskinler, davranın, bir kişiye daha ihtiyacım var. Bir tek gönüllü yeter.»

Fakat hiç kimseyi kandıramamıştı. Büyük Hemşire, öbürlerine denizin son zamanlarda çok azgın olduğunu, pek çok teknenin battığını anlatarak, listeye katılmalarına engel olmuştu. Yarım saat sonra, bizler kahvaltıda yemekhanenin kapısı açıl-sın diye beklerken George Sorenson McMurphy'nin yanına gelinceye kadar da onuncu adamı bulamamıştık.

Kara oğlanların Rud - adub dedikleri şu iri kıyım, dişsiz, yaşlı İsveçli, ayaklarını sürüye sürüye yanımıza geldi, McMurphy'nin önünde durdu, avucunda tuttuğu birşeye hafif bir sesle birşeyler fısıldadı. George pek utangaçtı. Gözlerini göremezdiniz, çünkü kaşlarının altındaki çukura iyice gizlenmişlerdi. Yüzünü genellikle avucuyla örterdi. Baş da bir ağacın tepesindeki karga yuvası gibi sallanıyordu. George, avucuna eğilip birşeyler fısıldadı durdu, ta ki, McMurphy durumu farkedip de hırsıyla elini çekinceye kadar.

«Eee, sen ne diyorsun bakalım, George?»

«Kızıl böcekler,» diyordu, «onların size yararlı olmayacaklarına inanmadığımı söylemeye çalışıyordum.»

«Öyle mi? Demek kızıl böcekler ha? Eğer sen bana kızıl böceklerin gerçekte ne olduklarını açıklarsan, ben de senin fikirlerini paylaşabilirim, George.»

«Yanılmıyorsam, bir süre önce, Bay Bromden'in kızıl böcekleri topraktan çıkarmaya çalıştığını söylemişin.»

«Tamam Babalık, hatırlıyorum.»

«İşte ben de diyorum ki, hani şu böcekler var ya, işte onlar sana para mara kazandırmaz demek istiyorum. Hiç kuşkun olmasın. Sen biraz ringa balığı yakalamaya bak, bu adamlarla da bahse tutuş, işte o zaman büyük servete konarsın.»

Her cümleinin sonunda sesi biraz daha yükseliyor, sanki soru sorarmış gibi davranıyordu. Bu sabah çenesini temizlemek için öyle derisini aşındıracak denli ovmuştu. Bir iki kez McMurphy'ye işaret etti, sonra koridordan aşağıya, sıranın sonuna doğru yürüdü. McMurphy, arkasından seslendi.

«Hey, dur bi dakika, George. Sen bu balıkçılık işinden az buçuk çıkıyorsun galiba. Konuşmandan öyle anlaşıyor..»

George döndü, McMurphy'nin yanına geldi.

«Ondan hiç kuşkun olmasın. Tam yirmi beş yıl trolcülerin yanında çalıştım. Yarım ay Körfez'inden Puget Sound'a kadar olan bölgede çalıştım. Tam yirmi beş yıl balık tuttum; böyle piseninceye kadar sürdü işte. Avuçlarındaki kiri bize göstermek için ellerini uzattı. Orada bulunanların hıpsı uzanıp baktılar. Ben pislik falân görmedim, ama olta tutmaktan meydana gelen yara izlerini gördüm. Avucuna bir dakika kadar baktık, sonra ellerini çekip plajama ceketinin içine saklayıverdi, sanki bizler baka baka avuçlarını kırletecekmişiz gibi bir duyguya kapılmıştı. Sıra sırtı McMurphy'ye döndü.

«İyi bir trol sandalım vardı. Saf meşedendi, çok da güzeldi. Durduğu yerde ileri geri sallandığı için, döşeme düz değil mi, yoksa sallantıdan bana mı öyle gelliyor diye kuşkulanıyordum.»

Dönmek istedi, fakat McMurphy onu gene durdurdu.

«Ulan George, balıkçı olduğunu neden söylemedin? Ben de sanki denizin İhtiyar Kurduymuşum gibi boyuna bu yolculuktan söz ediyordum, ama lâf aramızda, benim bugüne kadar bindiğim tek gemi Missouri zırhlısıydı, balıklar hakkında bildiğim tek şey de, balıkları temizlemekten çok yemekten hoşlandığımdır.»

«Balıkları temizlemek kolay, ama birisi sana nasıl yapılacağını göstermeli.»

«Ulan, sen bizim kaptanımız olacak adamsın, George. Bizler de senin emrinde çalışacağız.»

George geriledi, başını salladı. «Artık o tekneler çok pis oluyor. Herşey çok pis.»

«Pisliğin içine sıçayım. Bizim özel olarak mikroplardan arındırılmış tekemiz var. Boşuna meraklanma, kirlenmezsin, çünkü sen kaptan olacaksın, George, Olta tutman bile gerekmeyecek. Sen sadece bizim kaptanımız ol, gerekli buyrukları ver, yeter. Nasıl, önerimi beğendin mi?»

George'un, gömleğinin cırtında ellerini ovuşturmasından, bu fikri benimsediğini anlamıştım, fakat gene de kirlenme tehlikesini göze alamayacağını söylüyordu. McMurphy, onu kandırmak için elinden geleni yaptı, ama Büyük Hemşirenin anahtarı kilitte dönüp de kadın içeri girdiği zaman, bizimki hâlâ başını sallıyordu. Büyük Hemşire, sıradakilerin her birine gülümseyip 'günaydın' dedi. Mc Murphy, George'un kadından uzak durmak için nasıl kendini geri çektiğini görmüştü. Kadın geçtikten sonra McMurphy, başını uzatıp George'a göz kırptı.

«George, hemşirenin şu dalgalı deniz hakkında söylediği sözlere, bu serüvende büyük tehlikelerle karşılaşmamız olasılığına ne dersin?»

«Okyanus çok dalgalı olabilir, çok kötü olabilir.»

McMurphy, hemşirenin kendi bölmesine gittiğini gördükten sonra tekrar George'a baktı. George, ellerini hızlı hızlı ovuş-

turmaya başlamıştı, bir yandan da kendini izleyen sessiz yüzleri süzüyordu.

«Boş versene,» dedi. «Kadının beni okyanustan korkutacağını mı sanıyorsun? Gerçekten böyle mi düşündün?»

«Yoo, sanmam George, Yalnızca, sen bizimle gelmezsen de denizde büyük bir fırtınayla karşılaşsak, hiç birimiz kurtulamayız diye düşünüyordum. Sana dedim ya, ben denizcilikten, teknelerden hiç anlamam, sana bir şey daha söyleyeyim: bizi almaya gelecek olan o iki kadın var ya, doktora, onların akrabam olduklarını ve balıkçı kocaları ölünce dul kaldıklarını anlattım. Oysa onlar da denizde yolculuk yapmamışlar. Fırtınalı bir havada onlardan da yardım bekleyemeyiz. Sana ihtiyacımız var, George,» Sigarasından bir nefes çekip sordu, «Haa, sahi senin on doların var mı?»

George, başını salladı.

«Hayır, ben de olmayacağını biliyordum zaten. Eh, bok yesin işte, ben daha günlerce önce bu işten umudumu kesmiştim. Al.» Yeşil ceketinin cebinden bir kalem çıkardı, ceketinin eteğine güzelce sildi, ve George'a, uzattı, «Sen blze kaptanlık yaparsan, biz de beş dolara geziye katılmana izin veririz.»

George, kaşlarını oynata oynata tekrar bize baktı. Sonunda sırtıtmaya başlayarak dişlerini gösterdi ve kaleme uzandı. «Hadi bakalım,» dedi ve elinde kalem, listeye adını yazmak için tahtanın başına gitti. Kahvaltıdan sonra McMurphy, koridordan aşağıya yürürken birden durdu, George'un adının yanına bir de Kaptan sözünü ekledi.

Orospular geç kalmışlardı. Tam herkes onların gelmeyeceklerine inanmaya başlamıştı ki, McMurphy, pencerenin önünden bir çığlık kopardı ve hepimiz dışarıya bakmak için pencereye koştuk. McMurphy, gelenlerin onlar olduğunu söyledi,

ama, biz bir arabadan başka birşey göremedik. Ayrıca iki kadının beklediğimiz halde, gözümüze sadece bir tek kadın ilişti. Kadın, çimenlerin üzerinden yürüyüp kestirmeden bizim koğuşa doğru yürürken McMurphy' de ona seslendi.

Kadın, hepimizin tahmin ettiğinden daha genç ve güzeldi. Herkes, gelen kızların teyze meyze değil, orospu olduklarını öğrenmişti ve bizler de artık herşeyi aklımıza getirebiliyorduk. Dindar heriflerin bazıları bu işten pek hoşnut değildiler. Fakat kadının yemyeşil gözleriyle ensesinde toplayıp kocaman bir topuz yaptığı sarı saçlarıyla seke seke bize doğru geldiğini görünce, artık hepimiz onun buzdolabında dondurulmuş gibi tepeden tırnağa beyazlar giyinmemiş bir kız, bir dişi olduğunu düşündük. Geçimini nasıl sağlarsa sağlasın, bu bizim için önemli değildi.

McMurphy'nin bulunduğu paravanaya koştu doğruca. Koşmaktan soluk soluğa kalmıştı. Her soluk alışında havasızlıktan boğulacakmış gibi oluyordu. Ağlamaklı bir haldeydi.

«McMurphy, hay allah belânı versin McMurphy...»

«Şimdi boş ver. Sandra nerede?»

«İşi çıktı be adam, gelemeyecek. Allah belânı versin, sen iyi misin bari?»

«İşi mi çıktı?»

«Doğrusunu istersen...» Kız, burnunu silip kıkırdadı. «Bizim ihtiyar Sandy evlendi. Beaverton'lu Artie Gilfillian'ı hatırlıyor musun? Partilere hep acayip şeyler getirirdi hani. Yılan, beyaz fare, akrep, falan getirirdi de herkesi korkuturdu. Gerçekten manyağın tekiydi.»

McMurphy homurdandı «Hey allahım, şu işe bak, ben on herifi bir eski püskü Ford'a nasıl sığdırırım, şekerim, canım? Sandra ile o manyak kocası bunu düşünemediler mi?»

Kız, bu soruya bir cevap vermeye hazırlanırken tavandaki hoparlör tıkdardı ve Büyük Hemşirenin sesi, McMurphy

kadın arkadaşıyla görüşmek istiyorsa, onun ana kapıdan içeri girip belgayı imzalamasının gerektiğini, hastanenin altını üstüne getirmesine gerek olmadığını söyledi. Kız da paravanadan ayrıldı ve ana giriş kapısına doğru yürüdü. McMurphy, paravananın önünden çekildi, bir sandalyeye çöktü. «Çingar çıkacak,» diye söylendi.

Kara oğlanlardan biri, kızı koğuşa bıraktıktan sonra arkasından kapıyı kilitlemeyi unutmuştu. (Bahse girerim ki, sonradan iyice haşlamışlardır onu.) Kız, Hemşirelerin Bölmesinin önünden geçti. Burada toplanan hemşireler, buz gibi bakışlarla onu dondurmaya çalıştılar, ama kız aldırmadı, doktorun önünden geçip gündüz salonuna doğru yürüdü. Elinde kâğıtlarla hemşirelerin bölmesine gitmekte olan doktor, kıza baktı, sonra gözlerini elindeki kâğıtlara çevirdi, tekrar kıza baktı ve iki eliyle birden gözlüğünü düzeltmeye çalıştı.

Kız, gündüz salonunun ortasına gelince durdu. Çevresini yeşiller giymiş tam kırk erkek sarmıştı, içerisi öyle sessizdi ki, bu insanların karınlarının gurultusu bile duyulacaktı nerdeyse.

McMurphy'yi bulmak için bir süre çevresine bakınmak zorunda kalmıştı, bu sayede salondaki orkokların hepsi de onu dikkatle inceleme fırsatını buldular.

McMurphy gibi o da beyaz bir tıyort giymişti, ama onunki çok daha küçüktü. Ayaklarında beyaz tonls pabuçları vardı. Levis blucini kısacıktı. Gerçi pek çok orkok onu bundan çok daha açık saçık durumda görmüş olmalıydı, ama o ilk kez sahneye çıkan bir öğrenci kız gibi sıkıntılı sıkıntılı kıpırdanıyordu. Oradakiler kızı süzerlerken kimse konuşmadı. Martini, kızın cebindeki paraların tarihlerini okuyableneğini fısıldadı. O, kıza, hepimizden daha yakındı, ve herşeyl bizden daha iyi görüyordu.

Yüksek sesle ilk konuşan da Billy Bibbit oldu, aslında doğru dürüst bir söz de söylememişti, sadece Sandra'nın herkesten

daha güzel göründüğünü belirten bir - iki kelime fısıldamıştı. Sandra da gülüp utançtan kıpkırmızı kesilmiş bir yüzle ona teşekkür etti. İkisi birlikte gülüştiler. Bu da odadakileri harekete geçirdi. İyileşebilirlerin hepsi, Sandra'yla konuşabilmek için yanına yaklaşmaya çalışıyorlardı. Doktor da Harding'in ceke-tini çekiştiriyor, kızın kimin nesi olduğunu soruyordu. Mc Murphy sandalyesinden kalktı, kalabalığın arasından geçip kı-za doğru yürüdü. Kız, onu görür görmez kollarını boynuna dola-dı. «Seni gidi hıncır McMurphy seni.» Kız, tekrar utanıp kızar-dı. Kızardığı zamanlar, yaşı onaltıdan onyediden fazla göster-miyordu. Yemin ederim ki, daha büyük görünmüyordu.

McMurphy, onu salondakilerle tanıştırdı, kız da herkesin elini sıktı. Sıra Billy'ye gelince, ona ıslığı için teşekkür etti. Büy-ük Hemşire, Hemşireler Bölmesinden süzülüp, gülümseyerek McMurphy'ye on kişiyi bir arabayla nasıl götüreceğini sordu. O da buna karşılık, belki idarenin arabalarından birini ödünç almasına izin verilebileceğini ileri sürdü. Böyle bir olanak sağ-lanırsa, arabayı McMurphy kendisini kullanacaktı. Herkesin tah-min ettiği gibi Büyük Hemşire, bunu yasaklayan kuralı açıkla-dı. Eğer Sorumluluk Belgesini imzalayacak bir başka şöför bu-lunmazsa, listedekilerin yarısının dışına çıkamayacağını belirt-ti. McMurphy kadına aradaki farkı kapamak için tam elli papel daha harcamak zorunda kalacağını açıkladı. Balık avına çıkama-yacak olan arkadaşlarına paralarını geri vermesi gerekiyordu.

Hemşire, «Bu durumda belki gezi ertelenir,» dedi. «Para-ların hepsi de sahiplerine geri verilir.»

«Ben tekneyi kiraladım bile; o adam şu anda cebinde be-nim tam yetmiş papelimi taşıyor.»

«Yetmiş dolar mı? Yaa? Oysa senin hastalara yüz dolar toplamak zorunda olduğunu, ayrıca kendi cebinden de on dolar katacağını söyledin sanıyordum, Bay McMurphy.»

«Gidiş ve dönüş yolculuğu için arabalara benzin koyacak-tım.»

«Ama bu da otuz dolar istemez, öyle değil mi?»

Kadın, sorusuna cevap beklerken McMurphy'ye tatlı tatlı gülümsüyordu. McMurphy, ellerini havaya kaldırıp tavana bak-tı.

«Vay canına, senden de hiç birşey gizlenmiyor, değil mi. Sayın Bayan Savcı. Tabii. Geri kalan parayı elimde tutuyordum. Arkadaşların hiçbirinin başka türlü düşündüklerini sanmıyo-rum. Katlandığım bunca zahmete karşılık elime üç - beş kuruş kalsın istedim.»

«Ama plânın yürümedi işte.» Hemşire hâlâ tatlı tatlı gü-lümsüyordu. «Senin o küçük mali dalaverelerin her zaman ba-şarıyla sonuçlanmıyor, Randle. Hem biliyor musun, işin aslına bakılırsa, son zamanlarda epey dalavere çevirdin.» Hemşire bi-raz düşünür gibi yaptı. Meselenin bu kadarla kapanmayacağını, bunun arkasından başka şeylerin de geleceğini anlamıştık. «Evet. Bu koşuştak iyileşebilirlerin her biri, sana şu veya bu nedenle üç - beş kuruş kaptırmıştır. Bu kez de yenilgiye uğramaya kat-lanırsın herhalde.»

Derken kadın sustu. McMurphy'nin artık onu dinlemediğini gördü. Doktoru izliyordu o. Doktor da çevresinde başka hiç bir şey yokmuş gibi sarışın kızın tişörtüne bakıyordu. McMurphy'nin gülümsemesi yüzüne yayıldıkça yayıldı; doktorun bu dal-gın hali, onu etkilemişti. Başındaki bereyi geriye itip doktorun yanına gitti, bir elini adamın omzuna koyup onu birden heyecanlandırdı.

«Allahasen söyle, Doktor Splvey, sen hiç bir Chinook Ala-balığının oltaya vurduğunu gördün mü? Hey, Candy, ballıbebek. niye bizim doktora derin su balık avı ve ona benzer şeyleri an-latmıyorsun...»

İkisi birlik olunca McMurphy ile kızın küçük doktoru kanırmaları iki dakika bile sürmedi. Adam hemen odasını kilitleyip dışarı çıktı. Bir yandan da elindeki kâğıtları çantasına tıkma-ya çalışıyordu.

Doktor, hemşireye, «Yolda bir sürü evrak inceleyebilirim» dedi, ve kadının yanından öyle hızlı geçti ki, hemşire birşey söylemeye fırsat bulamadı. Doktorun arkasından da öbürleri, daha oğır adımlarla ve sırtarak yürüdüler gittiler.

Balığa gitmeyecek olan iyileşebilirler, gündüz odasında toplanmışlardı, bize de tuttuğumuz balıkları iyice temizlenmeden geri getirmememizi söylediler. Ellis de ellerini duvardaki çivilerden çekti, Billy Bibbit'in elini tuttu ve insanların balıkçısı olmasını önerdi.

Billy de kadının Levi pantolonu üzerindeki madeni düğmelere bakarken göz kırptı ve Ellis'e, şu insanların balıkçısı olma işine boşverdiğini anlattı. Kapıda bizim yanımıza geldi. Ve hepimiz dışarı çıktık, gerçekten dışarıydık.

Güneş, bulutları gözlüyordu, ve hastanenin önündeki tuğlaları koyu kırmızıya boyuyordu. Hafif hafif esen bir rüzgâr, meşe ağaçlarında kalan birkaç yaprağı dallarından koparıp, tel örgüye yapıştırıyordu. Tel örgünün üstünde zaman zaman kahverengi kuşlar görülürdü. Ağaçlardan dökülen yapraklar tel örgüye yapışınca kuşlar hemen havalanırlardı. İlk bakışta insana, tel örgüye çarpan yapraklar kuşa dönüşmüş gibi geliyordu.

Güzel, mis kokulu bir sonbahar günüydü. Futbol oynayan küçük model uçaklar uçuran çocukların neşeli sesleriyle dolu güzel bir gündü, sadece dışarda olmakla bile herkesi sevindirmeye yeterliydi. Fakat biz hepimiz, sessiz bir küme halinde kenara çekilmiş, yoldan gelip geçen kentlileri, yeşil üniformalı birini gördükçe korna öttüren arabalıları izliyorduk. McMurphy, bizim ne kadar huzursuz olduğumuzu farketmişti, kızla gırgır

geçip bizi neşelendirmeye çalıştı, ama nedense bu da daha beter canımızı sıktı. Herkes, koğuşa geri dönmenin ne kadar kolay olacağını, hemşireye hak verdiklerini açıklamının onlara zor gelmeyeceğini düşünüyordu. Bu rüzgârlı havada deniz de herhalde fazla sert olurdu.

Doktor geldi ve biz de hemen arabayı yükleyip yola düzuldük. Ben, George, Harding ve Billy Bibbitt, McMurphy ve kızla aynı arabadaydık. Frederickson, Sefelt, Scanlon, Martini, Tadem ve Gregory de aramızdan doktorun arabasıyla geliyorlardı. Herkes pek suskundu. Hastaneden bir buçuk kilometre ilerideki benzin istasyonunun önünde durduk. Doktor da arkadan geldi. Arabadan önce o çıktı, ve servis istasyonunun görevlisi gülerek yanımıza yaklaştı. Bir yandan da ellerini bir bez parçasıyla siliyordu. Birden gülmeyi kesti ve doktorun yanından geçip arabaların içinde ne var diye bakmaya gitti. Yaşlı beze ellerini silerken biraz geriledi, kaşları çatılmıştı. Doktor, sinirli bir tavırla adamı gömleğinin kolundan tutup çekti, on dolarlık bir banknot alıp adamın avucuna sıkıştırdı.

Doktor, «İki depoyu da normal benzînlle doldurur musun?» diye sordu. O da hastaneden çıkınca bizler kadar tuhaflaşmış, huzursuz olmuştu. «Ah, depoları doldurur musun?»

Benzin istasyonundaki görevli, «Bu üniformalar, gerideki hastanenin üniformaları değil mi?» diye sordu. Adam, görünürde bir İngiliz anahtarı falan var mı diye çevresine bakınıyordu. Sonunda bir kasa dolusu boş şey görüp kasanın yanına gitti. «Sizler o akıl hastanesinden mi geliyorsunuz?»

«Doktor, gözlüğünü araştırdı, sonra o da üniformaları yeni görüyormuş gibi garip garip bize baktı. «Evet, Şey, yani hayır. Biz, şey onlar akıl hastanesinden geliyorlar, ama hasta değiller tabii, orada çalışıyorlar, Sadece çalışıyorlar.»

Adam, önce doktora sonra da bize baktı ve ortağının yanına gidip birşeyler fısıldadı. Ortağı, arka tarafta, makinelerin arasındaydı. Bir dakika kadar konuştular, sonra ikinci adam göründü, doktora bizim kim olduğumuzu sordu, doktor da bizim akıl hastanesinde çalıştığımızı tekrarladı. Adamların ikisi de bu sözlere güldüler. Onların gülüşünden, bize benzin satmaya karar verdikleri anlamını çıkarmıştım. Belki de sulandırılmış, pis bir benzin verecekler, buna karşılık da bizden normalin iki katı para isteyeceklerdi. Bunları düşünmek de içimize ferahlık vermedi. Herkesin berbat bir halde olduğu belliydi? Doktorun yalan söylemesi bize pek dokunmuştu. Yalan değildi bizim huzurumuzu bozan, gerçeğin kendisiydi.

İkinci adam, gülümseyerek, doktorun yanına geldi. «Siz süper benzin mi istemiştiniz, beyim? Tabii. Şu yağ filtrelerini ve silecekleri bir gözden geçirmemize ne dersiniz? Bu adam, arkadaşından daha iri yarıydı. Sanki bir sır açıklayacakmış gibi doktora doğru eğildi. «Size birşey söylesem inanır mısınız? Bugün kullanılan arabaların yüzde sekseninin yeni yağ filtrelerine ve sileceklere ihtiyacı oluyor.»

Adamın gülümseyişi karbonla örtülmüştü. Yıllar yılı egzoz kapaklarını dişleriyle çekip çıkarmanın sonucuydu bu. Doktora doğru eğilmeye devam ediyordu. «Ayrıca sizin işçilere güneş gözlüğü gerekli değil mi? Bizde güzel Polaroid camlı gözlükler var.» Doktor, adamın kendisini tongaya düşürdüğünü biliyordu. Tam ağzını açıp evet demeye hazırlanırken bir gürültü duyuldu, ve bizim arabanın üzeri açılmaya başladı. McMurphy, spor arabanın akordiyon gibi açılıp kapanan tavanına sinirlenmiş, körüklü kapağı hızla açmaya çalışıyordu. McMurphy'nin öfkeli tavırlarından, delinin biri olduğu anlaşılıyordu. İşini bitirince de küfürler savurarak kızın üzerinden sıçrayıp aşağıya atladı. Doktorla benzincinin arasına girip tek gözüyle kara ağızlı adama baktı.

«Pekâlâ, Hank, biz de doktor gibi normal benzin alacağız. Hepsi bu kadar. Öbür boka boş ver. Üstelik resmi bir inceleme gezisine çıktığımız için bize benzini üç sent daha ucuza verecek-sin.»

Adam hiç kılını kıpırdatmadı. «Öyle mi? Oysa ben profesör sizlerin hasta olmadığınızı söyledi sanıyorum.»

«Bak, Hank, bunun gerçeği açıklayıp sizleri korkutmamak için alınmış bir tedbir olduğunu görmüyor musun? Doktor, başka hastalar için böyle bir yalan söylemezdi, ama bizler öyle alelâde deliler değiliz. Her birimiz, suçlu deliler koğuşundanız, bize daha büyük kolaylıklar sağlanacağını bildiğimiz San Quentin'e gönderileceğiz. Şu ilerdeki çilli yüzlü oğlanı görüyor musun? Belki Saturday Evening Post'un kapağından çıkmış gibi görünüyor, ama üç adamı öldüren deli bir bıçak atıcı o. Onun yanındaki adam da Bull Goose Loony adıyla tanınır, onun da ne yapacağı hiç belli olmaz. Şu koca herifi görüyor musun? O da kızılderilidir. Bir deri alışverişinde onu kandırmaya kalkan altı beyaz adamı baltayla öldürdü. Reis, ayağa kalk da seni daha iyi görsünler.»

Harding, işaret parmağıyla benî göstördi. Ben de ayağa kalktım. Adam, elini gözlerine sıpar uğoruk bana baktı ve bir şey söylemedi.

McMurphy «Evet, pek korkunç bir çurup bu, kabul ediyorum,» dedi. «Ama bu gemi, önceden pıtkılanmış, düzenlenmiş resmi bir görev gezisidir. Bu nedanlı l l l görevlileri gibi biz de fiyat indirilminden yararlanmalıyız.»

Adam, dönüp McMurphy'ye baktı. McMurphy de baş parmaklarını ceplğine geçirdi, başını kaldırıp adama baktı. Adam, ortağının hâlâ boş şişelerin yanında durup durmadığını araştırdı, sonra McMurphy'ye bakarak sırtıttı.

«Yani sizler belâlı müşterilersiniz öyle mi, Kızıl? Yani, se-

simizi çıkarmadan söylenenleri yapalım istiyorsunuz öyle mi? Pekâlâ, anlat bakalım, Kızıl. Sizin şu büyük göreviniz nedir? Cumhurbaşkanı öldürmek mi?»

«Böyle bir niyetimiz olduğunu kimse kanıtlayamaz, Hank. Beni bir ringde yakaladılar. Dövüşürken bir adamı öldürdüm.»

«Yani şu boks eldiveni giyen katillerden biri olduğunu mu söylemek istiyorsun, Kızıl?»

«Yoo, ben hiç öyle birşey söyledim mi? Kullandığınız o yastıklara ben asla alışamazdım. Hayır, bu, televizyonda İnek Sarayından naklen yayınlanan bir olay değil, Senin bildiğin adi boksörlerden değilim ben.»

Adam, McMurphy'yle alay etmek amacıyla baş parmaklarını ceplerine soktu. «Benim anladığım kadarıyla sen boğa güreşçisisin,» dedi.

«Bak, boğalarla dövüşmenin becerilerim arasında olmadığını söylemedim, değil mi? Ama buraya bakmanı istiyorum.» Elini adamın yüzüne götürüp iyice yaklaştırdı. «Bir insanın avuçları boğa güreşinden bu hale gelir mi? Böyle derin yara izleri kalır mı hiç?»

McMurphy, elini uzun zaman adamın yüzünden çekmedi, sanki adamın söylemek istediği başka bir söz var mı diye bekler gibiydi. Adam, ellere ve buna baktı, sonra tekrar ellere baktı. Gerçekten söyleyecek önemli birşeyinin olmadığı anlaşılınca, McMurphy, ondan uzaklaşıp, şişelerin yanında duran adama gitti, doktorun verdiği on doları avucundan çekip aldı, benzin istasyonunun yanındaki bakkala doğru yürüdü.

«Hey çocuklar, siz benzinin kaç para tuttuğuna bakın ve faturayı da hastaneye yollayın,» diye seslendi. «Ben parayla arkadaşlara yiyecek içecek bir şeyler alacağım. Sanırım cam silecekleri ile yüzde seksen sekiz yağ filtreleri yerine bunları alacağız.»

McMurphy geri döndüğü zaman, herkes dövüşçü horozlar gibi diklenmiş, istasyondaki görevlilere durmadan buyruklar yağıdırıyordu. Camları sildiriyorlar, lâstiklerin havasına baktırıyorlar, kaporta kapağını düzelttiriyorlardı. Koca herif, cam sileceğini istediğimiz gibi onaramayınca, Billy onu geri çağırırdı.

«Hey, şurasını iyi temizlememişsin. Böceğin çarptığı yer kirli kalmış.»

«Böcek değildi o.» Adam, tırnağıyla camdaki pisliği kazı-maya çalışırken öfkeli öfkeli söylendi. «Kuş pisliği bu.»

Martini, taa öbür arabadan seslenip bunun kuş olamayacağını belirtti. «Kuş olsaydı tüyler ve kemikler olurdu.»

Bisikletle oradan geçen bir adam bu yeşil üniformaların ne işe yaradığını anlamak için durdu. Bir klüp üyeleri falân mıydık? Harding hemen atılıp cevap verdi. «Hayır, dostum. Bizler, yolun berisindeki hastanede tedavi gören delileriz. Psiko seramikler, yani çatlak kafalı insanları, Sana bir Rosschach şifresini açıklayayım mı? Hayır mı? Acelen mi var? Ah, işte gitti bile. Yazık.» Harding bu kez de McMurphy'ye döndü: «Akıl hastalığının güç kaynağı olacağını şimdye kadar hiç aklıma getir-memiştim. Düşün bir kez. Belki de İnsan ne kadar delirse o kadar güçlü olabilir. Hitler buna bir örnek sayılır. Doğruluk yaşlı beyni çalıştırıyor değil mi? Orada düşünce'nin besini var.»

Billy, kıza bir kutu bira uzattı. Kız tatlı tatlı gülümsedi. Onun «Teşekkür ederim, Billy» deyişi, Billy'yi öylesine etkilemişti ki, hepimize birer kutu bira açtı.

Bu arada güvercinler, ellerini arkalarında kavuşturmuşlar, kaldırımda bir aşağı bir yukarı geziniyorlardı.

Ben de oraya çöktüm, kendimi pek iyi hissederek biramı yudumlamaya başladım. Biranın vücudumdan aşağı doğru aktığını duyuyordum — Zizzzt zizzzt diye sesler geliyordu kulağıma. Biranın yemek borusundan aşağı inmesi gibi güzel sesler ve zevk-

ler olduğunu unutmuştum. Bir yudum daha içtim ve yirmi yılda başka neler unuttuğumu anlamak amacıyla çevreme bakındım.

McMurphy, kızı direksiyonun altından geçirirken «Hey be adam,» diye bağırdı, «şu yangın musluğunun başında duran Büyükleis'e bir bakar mısın?» Arabayı hızla caddeye sürdü, doktor da ona yetişmek için gaza bastı.

McMurphy biraz cesaret ve isteğin neler sağlayacağını göstermişti. Bunları nasıl kullanacağımızı da bize öğrettiğini sanıyorduk. Kıyıya varıncaya kadar cesurmuş gibi görünerek enikonu eğlendik. Bir trafik lâmbasının önünde durduğumuz zaman oradakiler bize ve yeşil üniformalarımıza şaşkın şaşkın bakınca biz de onun yaptığını yapıyorduk, yani dimdik oturup gayet güçlü ve cesur görünmeye çalışıyor, ayrıca gülümseyerek onlara dikkatli dikkatli bakıyorduk. Öyle ki, sonunda onların motorları susuyor, ışıklar değiştiği zaman bile arabalarını hareket ettirmeden öylece bakakalıyorlardı.

McMurphy, onikimizi birden Okyanusa doğru götürürken oluyordu bunlar.

Bu sert görünüşümüzün numaradan başka birşey olmadığını sanırım McMurphy hepimizden daha iyi biliyordu, çünkü hâlâ kimseyi şöyle içinden gelerek, kahkahalarla güldürmeyi başaramamıştı. Belki de hâlâ gülemeyişimizin nedenini anlayamamıştı, fakat insanın herşeyde bir komik taraf bulmasını öğrenmedikçe gerçekten güçlü sayılamayacağını biliyordu. Hatta kendisi de bize komiklikleri göstermek için öyle büyük çaba harcadı ki, ben acaba işin öbür yanını göremiyor mu diye de meraklandım. Belki de kahkahayı kursağında öldürenin ne olduğunu bir türlü anlayamıyordu. Belki öbürleri de bunu anlayamıyordu, sadece türlü yönlerden gelen baskıları onları çalıştıran, eğip büken, kendi dilediği biçime sokmaya çalışan Örgüt'ün faaliyetini hissediyorlardı; ama ben bunu görebiliyordum.

İnsan, uzun süre görmediği bir kimsedeki değişiklikleri çok çabuk farkederek, oysa her allahın günü onun yanında olan bir değişikliği farkedemez, çünkü değişiklik yavaş yavaş oluşur. Kıyı boyunca, Örgütün ben bu ülkeye geldim geleli neler başardığını belirleyen simgeleri farkettim. Örneğin bir istasyonda bir tren duruyor ve aynalı elbiseler, makineli şapkalar giymiş bir sürü adamı bırakıyor, onları birbirine eş sinekler gibi sıraya diziyor. Son vagondan da yarı ölü insanlar indikten sonra elektrikli ıslığını öttürüp, bir başka yerde bir başka yumurta bırakmak amacıyla hareket ediyor.

Ya da gene makineyle yapılmış ve kentin dışındaki tepelere serpiştirilmiş, birbirinin eşi, fabrikadan yeni çıkmış sosislere benzeyen beş bin konut gibi. Üstünde 'BATI YÖRELERİNDE YUVA — DAR GELİRLİLER İÇİN PEŞİN İSTENMEZ' türünden sözler yazılı tabelâlar var. Evlerin aşağısında bir oyun bahçesi göze çarpıyor. Tel örgünün arkasındaki tabelâda 'ST. LUKE ERKEK OKULU' yazılı. Yeşil pantolonlu, beyaz gömlekli, yeşil kazaklı tam beş bin oğlan vardı. bahçede ipe çekişme oynuyorlardı. Her çekişmede sıranın en arkasındaki çocuk oyundan çıkıyor, yerlerde yuvarlanıyordu. Ve sıranın arkasından oyunu bırakan da hep aynı çocuktu.

İşte o beş bin çocuğun hepsi şu beş bin evde yaşıyordu Trenden inen o heriflerin evleriydi bunlar. Birbirlerine o kadar çok benziyorlardı ki, çocuklar boyuna yanlışlık yapıp başka ailelerin evlerine gidiyorlardı. Hiç kimse bunun farkına varamadı. Yiyip içip yataklarına yattılar. Onların farkettileri tek kişi, ipin sonunda kalan küçük oğlandı. Çocuk her zaman yara bere, çizik içinde olduğu için nereye gitse yabancı kalıyordu. Şöyle açılıp

rahat rahat gülemiyordu da. Geçen her yeni arabanın ve yapılan her yeni evin baskısını üzerinde hissedersen, gülmek zor iştir.

«Washington'da bir lobimiz olabilir,» diyordu Harding, «ve bir örgüt kurabiliriz. NAAİP Baskı grupları. Caddelere kırmızılı yeşilli büyük reklâm afişleri asacağız. İri yarı bir şizofreni kurbanı bir kırıp dökme makinesini çalıştırıyor. 'Deliyi işe alın'. Parlak bir geleceğimiz var, beyler.»

Siuslaw'ın üzerindeki köprüyü geçtik. Havada öyle sis vardı ki, dilimi rüzgâra tutunca, okyanusu görmeden tadını alabiliyordum. Herkes yaklaştığımızı biliyordu ve rıhtıma varıncaya kadar da kimse konuşmadı.

Bizi balığa götürecek olan kaptan siyah balıkçı yaka kazığının üzerine kurşunî madeni bir kafa oturtmuştu. Tıpkı bir denizaltıdaki top kulesini andırıyordu. Ağzından dışarı uzanan sönmüş puronun külleri, üzerimizden geçit gitti. Adam konuşurken tahta iskelenin üzerinde, McMurphy'nin yanında durup denize baktı. Onun arkasında ve bir kaç basamak yukarıda, rüzgârlıklarını giymiş yedi-sekiz adam, iskele korkuluğunun önündeki sıraya oturmuştu. Kaptan, yüksek sesle konuşuyordu, sözlerinin yarısını arkasındaki adamlarına, yarısını da McMurphy'e yöneltiyordu.

«Umurumda değil. Size durumu mektupta da özellikle belirtmiştim. Beni yetkili makamlar karşısında temize çıkaracak bir belge yok elinizde. Ben denize açılmam.» Yuvarlak kafa, balıkçı yaka içinde döndü durdu. «Şuraya bak. Böyle bir topluluk denize açılırsa, fareler gibi kaçacak delik ararlar. Akrabalar benim aleyhime tazminat davası açıp varıma yoğuma el koyarlar. Bu tehlikeyi göze alamam.»

McMurphy, gerekli belgeleri öbür kızın Portland'dan temin

etmeye söz verdiğini anlatmaya çalıştı. Korkuluklara yaslanmış olan adamlardan biri, «Hangi öbür kız?» diye sordu. «Buradaki sarışın dilber hepinizi birden idare edemez mi yani?» Mc Murphy, adama hiç metelik vermeden kaptanla tartışmayı sürdürdü, ama bunun kızı fena halde tedirgin ettiği de meydandaydı, Güvertedeki adamlar, onu gözleriye yemeye devam ediyorlar, fısıldaşmak için birbirlerine sokulup kafa kafaya veriyorlardı. Bizimkilerin hepsi, hatta doktor bile durumu farkettiler ve birşeyler yapamadığımızdan ötürü bayağı utandı. O benzin istasyonundaki öfkeli horozlar değildik artık.

McMurphy, kaptana söz geçiremeyeceğini anlayınca, onunla tartışmaktan vazgeçti, bir kaç kez arkasına döndü, elini başına götürüp saçlarını karıştırdı.

«Biz hangi tekneyi kiraladık?»

«İşte şuradaki tekneyi. 'The Lark'ı. Ama gerekli belgeleri elimde görmeden kimse o tekneye adını atamaz.»

«Bütün gün rıhtımda oturup bağlı teknenin sallanışını izleyelim diye tekne kiralamaya hiç niyetim yok. Sizin iskelede telefon yok mu? Hadi gidip bu işi bitirelim.»

İskeleden rıhtıma inip biraz ilerdeki idare binasına girdiler. Bizi de o denizcilerle yalnız bırakmışlardı. Adamlar, karşıdan bize baka baka birşeyler konuşuyorlar, ikide birde birbirlerine şaka yollu vuruyorlardı. Rüzgâr, rıhtıma bağlı tekneleri hızlı hızlı sallıyordu. İskelenin tahtalarının altında deniz kıkır kıkır güler gibiydi.

Rüzgâr birden serinlemiş, sertleşmişti. Billy Bibbit, yeşil ceketini çıkarıp kıza verdi, o da incecik tişörtünün üzerine geçirdi bu ceket. Adamlardan biri seslendi. «Hey, sana söylüyorum, sarışın bebek, böyle meyvalı pastaya benzeyen oğlanlardan hoşlanıyor musun? Adamın dudakları böbrek rengindeydi, gözlerinin altı morarmıştı. Rüzgâr, damarlarını derinin altından dışarı çıkarmış gibiydi. Adam, tiz ve yorgun sesini hiç kesmiyordu:

«Hey, sarışın bebek, sana söylüyorum... Hey, sarışın bebek, duyuyor musun, sarışın bebek?»

Rüzgârdan korunmak için birbirimize iyice sokulduk.

«Hadi bakayım, söyle sarışın bebek, senin derdin nedir?»

«Onun derdi filân yok, Perce, ilâç yerine geçiyor.»

«Doğru mu bu, Sarışın bebek? Seni ilâç niyetine kullanılmak için mi görevlendirdiler? Hey, sana söylüyorum, sarı kız.»

Sandy, başını kaldırıp bize baktı. Az önce gördüğü kabadayıların nerede olduğunu, niye kendisini savunmak için birşeyler söylemediklerini sorar gibiydi. Bu bakışlara hiç kimse karşılık veremezdi. Bizim o kabadayılığımız, az önce şu dazlak kafalı kaptanla birlikte iskelenin basamaklarını tırmanırken, geçmiş, bitmişti.

Sarışın kız, ceketin yakasını kaldırdı, sonra bizden elinden geldiğince uzaklaşabilmek için aksi yönde yürümeye başladı. Onun peşinden giden olmadı. Billy Bibbit, soğuktan titreyerek dudğını ısırdı. Öbür adamlar aralarında birşeyler fısıldadılar ve gene yüksek sesle gülüştüler.

«Hey sarışın bebek, sen onlarla beraber olmak için yetkili makamlardan izin belgesi aldın mı? Dediklerine bakılırsa, adamlardan biri tekmeden denize düşerse, akrabalar mahkemeye verebilirlermiş. Sen bunu hiç düşündün mü? Belki de burada, bizim yanımızda kalsan daha iyi olacak, Sarışın bebek.»

«Öyle ya, sarışın bebek. Söz veriyorum, benim akrabalar senin aleyhine dava açmazlar. Bizlerle burada kalsana, Sarışın bebek.»

Rihtim utanç içinde körfeze batarken ayaklarımın ıslandığını hissederek gibi oldum. Bizler buralarda insan içine karışacak durumda değildik. McMurphy geri dönseydi de şu heriflere hadlerini bildirseydi. Sonra da bizi ait olduğumuz yere geri götürseydi.

Böbrek dudaklı adam, bıçağını katladıktan sonra ayağa kalktı. Basamaklara doğru yürümeye başladı. «Hadi, gel sarışın bebeğim, bu serserilerle ne işin var senin?»

Sarışın kız, rıhtımın öbür ucundan dönüp adama baktı, sonra bakışlarını bize çevirdi. İdare binasının kapısı açılıp da Mc Murphy dışarı çıktığı zaman Sandy, adamın önerisini düşünüyordu.

«Haydi sıraya girin arkadaşlar Herşey tamam. Yola çıkıyoruz.»

McMurphy, Billy'nin sırtına bir tokat indirdi.

«Bizim ihtiyar kaptan Block, hâlâ telefonda konuşuyor, ama o dışarı çıkar çıkmaz hareket edeceğiz. George, hadi bakalım göster kendini, şu motoru ısıtiver. Scanlon, sen Harding ile beraber oradaki halatı çöz. Şekerim... Sen orada ne yapıyorsun? Hadi, hayatım, bitsin şu iş...»

Hepimiz tekneye doluştuk. Şu alaycı heriflerden kurtulacağız diye bayağı sevinçliydik. Billy, kızın elinden tutup tekneye binmesine yardım etti. George da makinenin başına geçti. Mc Murphy'e motoru çalıştırmak için hangi düğmelere basılacağını göstermeye çalıştı.

Doktor, tekneye binmeden önce biraz düşündü, rıhtımda duran adamlara baktı.

«Şey, Randle, acaba biraz daha beklesek iyi olmaz mı? Yani kaptan gelinceye kadar...»

McMurphy, doktoru ceketinin yakasından tuttuğu gibi tekneye atıverdi. «Ee, pekâlâ, doktor, kaptan ne yapıncaya kadar beklememizi istiyorsun?» Sarhoş gibi gülmeye başladı, heyecanlı ve sinirli bir tavırla konuşmasını sürdürdü. «Kaptan gelip de ona aramasını söylediğim telefon numarasının Portland'la bir randevu evine ait olduğunu açıklasın diye mi bekleyeceğiz? Hey, George, sağır mısın be adam? Şunu çalıştır da buradan çekip gidelim. Sefelt, halatı gevşet, denize açılalım. George, hadisene.»

Motor, pırpır çalıştı, sustu, pırpır etti, sustu. Sanki genzini temizler gibiydi. Sonra birdenbire gürül gürül çalışmaya başladı.

«Hehheyyt bre.. İşte tekemiz yol alıyor. Herkes görev başına.»

Teknenin arkasından beyaz bir duman yığını yükseldi ve bir köpük yığını belirdi. Rıhtımda idare binasının kapısı hızla açıldı, kaptanın başı görüldü. Adam, sadece kendi gövdesini değil, sekiz kişininkini birden taşıyormuş gibi güçlkle yürüyordu. Adamlar da kaptanın peşinden geldiler, George tekneyi rıhtımdan uzaklaştırırken, adamlar oldukları yerde kaldılar.

Teknenin ani dönüşü, Candy'yi yere düşürmüştü. Billy, onun ayağa kalkmasına yardım ederken, bir yandan da rıhtımdaki davranışlarından ötürü ondan özür dilemeye çalışıyordu Mc Murphy, kaptan köprüsünden aşağı indi ve ikisinin başbaşa kalıp eski günleri anmayı isteyip istemeyeceklerini sordu. Bunun üzerine Candy, Billy'ye baktı. Billy'nin yapabildiği tek şey ise, başını sallayıp kemküm etmek oldu. McMurphy, bunun üstüne, kendisinin Candy ile birlikte aşağıya inip teknede bir yarık var mı yok mu ona bakmalarının doğru olacağını söyledi. Bizler de bir süre kendi kendimize oyalanacaktık. McMurphy, aşağıya inen merdivenin başındaki kapıda durup güzel bir selâm verdi, göz kırptı ve George'u kaptan ilân etti, Harding de ikinci kaptan olmuştu. «Hadi, marş marş, arkadaşlar,» McMurphy, bunları söyledikten sonra kızın peşinden gözden kayboldu.

Rüzgâr hafifledi, güneş yükseldi, derin, yeşil kabarıklıkların doğusuna krom kaplama geçirdi. George, tekneyi dosdoğru açık denize götürüyordu. İskele ve binalar, artık iyice geride kalmıştı. Kıyıda adamakıllı uzaklaştığımız zaman içimi büyük bir huzurun kapladığını hissettim. Karayı geride bıraktıkça, benim de mutluluğum artıyordu.

Çocuklar bir süre korsanlık yapıp tekneyi ele geçirişimizden konuştular, fakat şimdi onlar da susmuşlardı. Bir ara kamareya giden kapı şöyle aralandı, bir el bir kasa birayı dışarı uzattı Billy, konserve açacağıyla hepimize birer kutu bira açtı. Biralarımızı içip karanın batışını izledik.

Karadan bir mil kadar uzaklaştıktan sonra George, motorun yolunu kesti, dört kişiyi teknenin arkasındaki dört direğin başına dikti, bizler de kamaranın tepesinde, ya da güvertede güneşlenmeye başladık. Hepimiz gömleklerimizi çıkarmıştık.

Martini, teknenin kenarına gidip, aşağıya sarktı. elindeki oltanın gittiği yeri izlemeye çalıştı. «Aman tanrım, aman tanrım» diye mırıldandı, fakat gördüğü şey, her ne ise, pek derindeydi, bizim görmemize olanak yoktu.

Kıyı boyunca aşağı yukarı gidip gelen başka sporcu trol tekneleri de vardı, ama George, hiç onlara yaklaşmaya hiç kalkmadı. Aksine, tekneleri geçip onlardan uzaklaşmaya bakıyordu. «Bizler, ticari amaçla balık tutmaya çalışanların teknelerini izleyeceğiz, işte ancak o zaman bol balık bulabiliriz.»

Kabarıklıklar teknenin altından kayıveriyorlardı. Bunların bir yanı koyu yeşil, bir yanı ise krom rengiydi. Çevrede motorun gürültüsüyle, denizin üzerinden uçan siyah kuşların birbirlerine yön sormak için çıkarttıkları seslerden başka ses yoktu. Adamların bazıları uyuyor, bazıları da denizi izliyordu. Sefelt'in kamış altısı kıvrılıp suya daldığı zaman açık denizde dolaşmaya başlayalı aşağı yukarı bir saat olmuştu.

«George... Allahım, George, bize yardım et.»

George, oltayla hiç ilgilenmek istemiyordu; sırtmaya başladı, ve Sefelt'e makarayı çevirmesini, oltanın ucunu hep yukarı çekmesini söyledi.

Sefelt, homurdandı: «Ya ben nöbet geçirirsem.»

«Ziyani yok canım, o zaman seni oltanın ucuna takar, yem

diye kullanırım,» dedi Harding. «Şimdi sen kaptanın dediklerini yap, nöbet için de boşuna telâşlanmaktan vazgeç.»

Balık, teknenin on metre kadar gerisinde gümüşü bir su fıskiyesi arasından güneşe çıkmıştı. Sefelt'in gözleri yuvalarından uğradı. Balığı izlemek onu öylesine heyecanlandırdı ki, kamışı aşağıya bıraktı ve ucundaki olta da kauçuk bir kablo gibi denize vurdu.

«Yukarı çek, dedim sana. Balığı dosdoğru yukarı çekeceksin, anlamıyor musun? Şunu yukarı çeksene... Yukarı Hey allahım, kocaman bir balık var oltanın ucunda.»

Sefelt, sonunda kamışı Frederickson bıraktığı zaman yüzü bembeyaz kesilmişti. «Pekâlâ, ama balığı ağzında bir iğneyle yukarı çekersen o benim balığımdır, bilesin.»

Ben de diğerleri kadar heyecanlanmıştım. Balık tutmaya niyetli değildim, ama oltanın ucundaki alabalığın çelik iradesini gördükten sonra gömleğimi giyip olta tutma sırasının bana gelmesini bekledim.

Scanlon, tutulacak en büyük balık için ve tutulacak ilk balık için birer bahis hazırladı. Bahse tutuşmak isteyen herkesten üç beş kuruş topladı. Parayı cebine henüz koymuştu ki, Billy, aşağı yukarı beş kilo ağırlığında, kısaçlı kaplumbağaya benzer, iğrenç bir yaratık tuttu.

Scanlon, «Bu balık falân değil,» dedi. «Bununla bahis kaza namazsın.»

«Ama kuş da değil.»

George, «O gördüğünüz Morına türünden bir balık,» dedi. «Eti öyle lezzetlidir ki, kemiklerini bile yalarsınız.»

«Bak, işte, gördün mü, o da balıkmış. Ver bakalım parayı.»

Bily kamışını bana verdi, parasını aldı, gidip McMurphy ile kızın kapandığı kamaranın biraz ilerisine oturdu, tasalı tasalı kamaranın kapısına bakmaya başladı. «Keşke elimizde yete-

rince kamış olsaydı da hep birden balık tutabilseydik,» diye homurdandı.

Oturdum, kamışı havaya kaldırdım. Havayı kokladım. İçtiğim dört kutu bira, içimdeki düzinelerle kontrol merkezini etkilemişti: çevrede krom rengi kabarıklıklar, güneş altında şıkır şıkır parlayıp oynaşıyordu.

George, bize bağırarak ileriye bakmamızı, tam aradığımız şeyin yaklaştığını söyledi. George'un dediği yere bakmak için denize uzandım, fakat gördüğüm tek şey, denizde sürüklenen kocaman bir kütük oldu. Kara deniz kuşları, kütüğün çevresinde daireler çizip dalışlar yapıyorlardı. Tıpkı bir toz fırtınasına yakalanmış kara yapraklara benziyorlardı. George, motora biraz yol verdi, kuşların daire çizdikleri yere doğru dümen kırdı. Tabii tekne hızlanınca oltamda sürüklenmeye başlamıştı, artık oltaya balığın takılıp takılmadığını anlayamayacaktım.

George, motoru çalıştırırken, «Şu hınzırlar var ya, şu karabataklar,» dedi, «bunlar hep mum balıklarının peşinden giderler. Mum balıkları, sizin parmaklarınızın boyunda küçücük beyaz balıklardır. Bunları kurutursan, tıpkı mum gibi yanarlar. Bu balıkların eti yenir. Mum balıklarının bol olduğu yerde mutlaka alabalık da vardır.»

Tekneyi, kuşların arasına sürdü. Çovrom, birdenbire denize dalan kuşlarla doluverdi. İçlerinden bir tanesinin oltamın on beş metre kadar gerisinden gittiğini farkettim. Kalbim küt küt atmaya başlamıştı derken, sanki birisi oltama ağır bir cisimle vurmuş gibi oldu, iki elimle birden kamışa asıldım, ama oltanın makarası hızla boşaldı.

George bana, «Makarayı çevirmeye çalış,» diye bağırdı, ama ben bu işi beceremedim, çok geçmeden de makara iyice boşaldı. Öbür oltaların da durumu benimki gibiydi. Adamların hepsi oltalarını tutabilmek için ellerinden geleni yapıyorlardı.

«Yukarı... Yukarı... Oltanın ucunu yukarı çekin.» Bağıran, George'du.

«McMurphy, dışarı çık da şuna bak.»

«Allah cezanı versin, Fred, benim kutsal balığımı yaka'adın.»

«McMurphy, yardıma ihtiyacımız var.»

Gözucuyla, McMurphy'nin kapıda durup güldüğünü, kılını bile kıpırdatmaya niyetli olmadığını gördüm. Kendi balığımı çekmeye öylesine dalmıştım ki, ondan yardım isteyecek halim yoktu. Herkes, ona bir şeyler yaptırmak için bağıırıyordu, ama o yerinden kıpırdamıyordu. En uzun oltayı kullanan doktor bile McMurphy'den yardım istiyordu. McMurphy sadece gülüyordu. Harding, sonunda McMurphy'nin hiç birşey yapmayacağını anlamıştı, bu nedenle, oltayı aldı, balığı iğneden kurtarıp, sanki yaşamı boyunca balıkçılık yapmış gibi çok zarif hareketlerle hayvanı teknenin içine attı. Balık benim bacağım kadar var, diye düşündüm.. Tel örgü direği kadar var, diye düşündüm. Çavlanda yakaladığımız balıklardan çok daha büyüktü bu balık. Çıldırılmış bir gökkuşağı gibi teknenin içinde oradan oraya sıçrayıp duruyordu. Sıçrarken de çevreye bozuk para gibi kan saçıyordu. Balık, tekneden denize atlayacak diye korkuyorum. McMurphy, yardım etmek için yerinden kıpırdamayacak. Scanlon, balığı yakalıyor ve dışarı atlamasını önlemek için onunla adeta boğuşuyor. Kız, aşağıdan telâş içinde yukarı gelip sıranın kendisinde olduğunu bağıra bağıra söylüyor. Benim oltamı yakaladığı gibi iğneli ucu bana doğru fırlatıyor, ben de iğnenin ucuna yem takmaya çalışıyorum.

«Aman Reis, ben böyle ağır şey gördümse allah belâ mı versin. Bak, parmağın kanıyor. O canavar seni ısırdı mı yoksa? Hey, biriniz Reis'in parmağını sarın, çabuk.»

George bağıırıyor: «Hey, işte gene balıkların arasına düş-tük.» Oltayı teknenin arkasından denize salıveriyorum ve yemin

suların karanlığına gömülüştünü izliyorum. Kız, iki eliyle birden kamışa sarılıyor, dişlerini gıcırdatıyor. «Yo, hayır, kaçamazsın.. Oh, hayır...»

Kız ayakta, kamışın ucunu göğsüne dayamış, durmadan makarayı çevirmeye çalışıyor. «Yoö, hayır, yapamazsın.» Billy'nin yeşil ceketi hâlâ kızın sırtında, ama oltanın makarası, ceke-tin düğmelerini paralamış. Herkes, kızın ceketin altına giydiği tişortun sırtında olmadığını görüyor. Herkes, kendi balığıyla oynuyor. Kızın oltasının makarası öyle hızlı dönüyor ki, makaranın ucu memesine çarptıkça meme kızarıp morarıyor.

Billy, yardım etmek amacıyla yerinden fırlıyor. Onun akıl edebildiği tek şey de kızın arkasında durup, kamışı iki memesinin arasında tutmasına yardım etmek. Yani makaranın dönmesi sona erinceye kadar. Ama kız kendini öyle kasmıştı ki, memeleri de öylesine dimdik duruyor ki Billy de kız da ellerini kamıştan çekseler, sopa gene o iki sert memenin arasında durabilecek.

Adamlar, bir yandan kızı gözlerlerken bir yandan da oltalarına hakim olmaya çalışıyorlar. Kanama, Scanlon ile benim balığının teknedeki mücadelesi, oltaların hepsinin birbirine karışması, kızın, biri beyaz öbürü kızarmış memelerine şaşkın şaşkın bakışı... Bunların hepsi birkaç saniye içinde oluyor. George da önüne bakacak yerde başka tarafa bakınca, tekne o denizde yüzen kütüğe çarpıyor ve motor susuyor.

Bu arada McMurphy de gülüyor. Daha da gerilere giderek, kahkahalarla gülüyor, onun kahkahaları denize kadar yayılıyor. Kıza gülüyor, adamlara gülüyor, George'a, kanayan baş parmağımı emerken bana gülüyor, iskeledeki kalan kaptana, bisikletliye, iskeledeki görevlilere, beş bin öve, Büyük Hemşireye, hepsine gülüyor. Çünkü insanın kendisini dengede tutabilmek, dünyanın onu çılgına döndürmesini önlemek için kendisine acı veren şeylere gülmesi gerektiğini biliyor da ondan. İşin acı veren

yanı olduğunu da biliyor; baş parmağının zonkladığını, kız arkadaşının memesinin berelendiğini ve doktorun gözlüğünü kaybettiğini biliyor, ama nasıl neşenin acıyı ortadan kaldırmasını istemiyorsa, acının da neşeyi bozmasını istemiyor.

Harding'inde McMurphy'nin yanına çöktüğünü ve onun da güldüğünü farkediyorum. Teknenin dibinde, Scanlon da aynı şeyi yapıyor. Bizlere olduğu kadar kendilerine de gülüyorlar. Kız, beyaz kalan memesiyle kızaran memesine bakarken gülmeye başlıyor. Sefelt de, doktor da gülüyor, hepsi gülüyorlar.

Önce ağır ağır başladı, sonra giderek tam gaz pompalandı, adamları şişirip büyüttükçe büyüttü. Bazılarını izledim, onlarla birlikte güldüm, nedense pek de onlarla gülmedim. Tekneden ayrılmıştım, sudan havalanmıştım, o serseri kara kuşlarla birlikte rüzgârın üzerinde kayıyordum, hem de kendimden çok yukarıdaydım. Üstelik aşağıya bakınca da kendimi ve öbürlerini, o suya dalan kuşlar arasında sallanıp duran tekneyi, bir düzine adamının arasında duran McMurphy'i görüyordum ve onları, bizi izliyordum, hem de suda halkalar meydana getire getire yayılan kahkahalarla gülerек. Kahkahalar, dalga dalga gelip kıyıdaki kumsalların tümüne, kıyıların tümündeki kumsalların tümüne çarpıncaya kadar.

Doktorun, derine daldırdığı oltasına birşey takılmıştı. Teknede de George'dan başka herkes en az bir balık yakalamıştı. Doktor, yakaladığı şeyi iyice görelim diye oltayı yukarı çekti. ama o yaratık, doktorun tüm çabalarına rağmen tekrar suya daldı. Doktor, başkalarının yardım önerilerine aldırış etmeden kendi başına oltayı yukarı çekmeye çalışıyordu, tam oltanın ucu tekneye yaklaşırken, makara boşanıyor, balık da tekrar suya dalıyordu.

George, motoru tekrar çalıştırmak zahmetine katlanmadı. Yanımıza gelip balığın nasıl temizleneceğini bize göstermeye çalıştı. McMurphy, birer buçuk metrelik iplere birer parça et bağlayıp bunları havaya, yakınımızdan geçmekte olan iki kuşa fırlattı. «Ölüm onları ayırınca kadar.»

Teknenin arkası ve teknedekilerin hemen hepsi, kırmızı ve gümüşî renge bulanmıştı. Bazılarımız gömleklerimizi çıkarıp tek-neden suya sarkıtarak sözümona temizlemeye çalıştık. İşte bu şekilde, yani biraz balık tutarak, biraz bira içerek, kuşları besleyerek, ikindiye kadar oyalandık. Bu arada tekne de aylak aylak dalgaların arasında sürükleniyordu. Doktor, derin sudan avladığı canavarıyla uğraşıyordu. Bir rüzgâr çıktı, denizi yeşil ve gümüş rengi dalgalara böldü, artık deniz bir cam ve krom tarlası olmuştu ve tekne gittikçe daha fazla balığını bir an önce tekneye çıkarmak ya da denize bırakmak zorunda olduğunu söyledi. Doktor, bir karşılık vermedi. Kamışa daha sıkı sarıldı, makarayı döndürdü ve derin derin soluk aldı.

Billy ile kız, teknenin baş tarafına geçmişler, suya bakarak konuşuyorlardı. Billy birşey gördüğünü söyleyince, hepimiz o yana koştuk. Üç dört metre aşağıda geniş gövdeli beyaz bir yaratık görünüyordu. Onun ağır ağır yükselişini izlemek gerçekten ilginçti. Önce açık renkli bir karaltı gibi görünmüştü, sonra su altında beliren bir sıls yığını gibi bembeyaz ve dipdiri ortaya çıktı.

Scanlon bağırdı, «Hey allahım, bu, doktorun balığı.»

Balık, doktorun tam karşısındaydı, ama oltanın gittiği yön-den, bunun su altında belirli bir biçim kazandığını biliyorduk.

Sefelt, «Biz bunu hiç bir zaman tekneye alamayacağız,» dedi. «Rüzgâr da giderek şiddetleniyor.»

George, «Bu mutlaka büyük bir dilbalığı,» dedi, «Bunların yüz - yüzelli kilo ağırlığında olanları da var. Böylelerini sudan vinçle çıkarmak gerekir.»

Sefelt, «Onu serbest bırakmak zorundayız, doktor» dedi, ve

kolunu adamın omzuna doladı. Doktor bir şey demedi; sırtı terlemişti, gözleri uzun süre gözlüksüz kalmaktan olacak, kızarmış, kan çanağına dönmüştü. Balık teknenin kenarında görününceye kadar oltayı yukarı çekmeye devam etti. Balığın su yüzünde duruşunu birkaç dakika izledikten sonra ip ile zıpkını hazırladık.

O zıpkınlı haliyle bile balığı tekneye almak, bir saat sürdü. Balığı öbür üç oltayla birden yakalanmak zorunda kalmıştık. McMurphy balığın solungaçlarını tutmaya çalıştı. Hayvan yukarı çekildi ve doktorla birlikte tekneye yuvarlandı. Yamyassı ve bembeyazdı.

Doktor, o koca balığı üzerinden çekecek gücü kendinde bulamadığı için soluk soluğa, «Amma balıkmış,» dedi. «Gerçekten muazzam bir şey...»

Tekne kıyıya kadar sallandı durdu, McMurphy de durmadan deniz kazaları ve köpek balıkları hakkında korkunç öyküler anlattı. Biz kıyıya yaklaştıkça dalgalar da büyüdü ve dalgaların boyu, tekneyi aşıyordu. George, hepimize canyeleği getirdi. Öbür spor teknelerin hepsinin kıyıda toplandığını gördüm.

Üç can yeleğine daha ihtiyacımız vardı. Aramızda yelek giymeyecek üç kişinin kimler olacağını kararlaştırmaya çalışıyorduk. Sonunda bu üç kişinin Billy Bibbit, Harding ve George olmasını kararlaştırdık. George, kirlenmekten korktuğu için, nasıl olsa yelek giymek istemeyecekti. Billy'nin gönüllü olmasına, bir yeleğin eksik kaldığını görünce kendi sırtındakini çıkarıp kıza giydirmesine hepimiz şaşıktık. Ama McMurphy'nin kahramanlardan biri olmaya istekli görünmemesi hepimizi daha da fazla şaşırttı. Bu işin tartışması yapılırken McMurphy, sırtını kamara kapısına dayamış, tek kelime bile söylemeden arkadaşlarını izlemeye koyulmuştu. Sadece sırtarak bakıyordu.

Dalgaya çarptık ve suların arasına girdik, teknenin burnu havaya kalkmış, arkası iyice suya gömülmüştü. George dümen başındaydı. Orada, yelken direği gibi dimdik duruyordu. Durma-

dan başını arkaya çevirip bakıyordu. Onun başını bir arkaya bir öne çevirmesine kimse gülmedi, kimse bunu bir alay konusu yapmadı.

Limana girerken deniz durulur gibi oldu, suyun üzerinde sadece çirpıntılar kaldı. Rıhtıma geldiğimiz zaman, kaptanın yanında iki polisle bizi beklediğini gördük. Aylak ne kadar adam varsa hepsi onların arkasına toplanmıştı. Kaptan ellerini kollarını sallaya sallaya bağırmaya başlayınca, polisler izleyicilerle birlikte iskelenin merdivenlerine yaklaştılar. Teknenin burnu iskeleye bindirmek üzereyken George dümeni kırdı, pervaneyi tersine döndürdü, tekneyi yumuşak bir yatağa sokar gibi iskeleye yanaştırdı.

Kaptan, polisler ve aylak izleyiciler, iskelenin merdivenlerini inip bizim yanımıza geldiler. Doktor, herşeyden önce polislere, bizim işlerimize karışamayacaklarını söyleyerek mücadeleye girişti. Biz yasalara uygun, resmen görevlendirilmiş kişilerdik, bu işle ilgilenmeye yetkili bir kimse varsa o da federal acentaydı. Ayrıca kaptan mesele çıkarmaya kalkışırsa, teknedeki can yeleklerinin sayısı da bir soruşturma konusu olabilirdi. Yasalara göre, teknede bulunan herkese bir can yeleğinin verilmesi gerekmez miydi? Kaptan bu sorulara karşılık veremeyince, polisler, birkaç kişinin adını aldıktan sonra şaşkın bir halde mırıldana mırıldana çekip gittiler. Onlar iskeleden uzaklaşır uzaklaşmazda McMurphy ile Kaptan ağız kavgasına tutuştu. McMurphy, adamakıllı sarhoştı, bu nedenle hâlâ teknedeki gibi iki yana yalpa vuruyordu. Islak tahtalara basarken ayağı kaydı ve tam iki kez denize düştü. Neden sonra da ayağını yere sağlam basıp kaptanın dazlak kafasına bir iki yumruk indirip tartışmayı sona erdirdi. Bu işin tamamlanmasına herkes sevinmişti. Kaptan ile McMurphy biraz daha bira içmek için binaya girmiş, bizler de balıkları tekneden boşaltmaya çalışıyorduk. Serseriler rıhtımın kenarında durmuşlar, kendi elleriyle yaptıkları plipolarını

tüttürerek bize bakıyorlardı. Bizler de bu adamlar gene kız için birşeyler söyleyecekler mi diye meraklanıyorduk. Doğrusunu söylemek gerekirse, keşke birşey söyleseler diye bekliyorduk. Sonunda içlerinden biri konuştu, fakat kızıdan söz etmedi de tuttuğumuz balığın Oregon kıyılarında tutulan balıkların en büyüğü olduğunu söyledi. Diğerleri başlarını sallayarak onun sözlerini onayladılar. Balığa yakından bakmak için iyice kıyıya yaklaştılar. George'a da bir tekneyi bu şekilde iskeleye yanaştırmasını nereden öğrendiğini sordular ve bizler de bu sayede George'un sadece balıkçı teknelerini kullanmakla kalmayıp Pasifik Okyanusunda PT gemisinde kaptanlık yaptığını da öğrendik. Serserilerden biri, «Resmi dairede çalışmalıydın,» dedi. George da, «Öyle yerler çok pis oluyor,» diye karşılık verdi.

Hepimizin sadece tahmin edebildiğimiz değişikliği onlar sezebilirdi. Yani bunların sabahleyin rıhtımda görüp alaya aldıkları dizlerinin bağı çözülmüş zavallı deliler olmadıkları bir gerçektir. Söyledikleri sözlerden ötürü kızıdan pek özür dilemediler, ama kızın tuttuğu balığı görmek istedikleri zaman pek kibar davrandılar. McMurphy ile kaptan binadan dışarı çıkar çıkmaz, hastaneye dönmekten önce hep birlikte birer bira içtik.

Hastaneye döndüğümüz zaman hayli geç olmuştu.

Kız, Billy'nin göğsüne yaslanmış uyuyordu. Hareketsiz durmaktan Billy'nin kolu fena haide uyuşmuştu. Kız, hemen kolunu ovmaya başladı. Billy, kıza, hafta sonlarında boş kalabilse onunla buluşmak isteyeceğinden söz etti. Kız da ona eğer kendisi belirli bir zaman verebilirse, iki hafta sonra onu ziyarete gelebileceğini belirtti. Billy de bu sözlerle karşılık verebilmek için McMurphy'nin yüzüne baktı. McMurphy, kollarını ikisinin boyuna doladı ve, «Tam saat ikide olsun diyelim,» dedi.

Kız, «Cumartesi günü öğleden sonra mı?» diye sordu.

McMurphy, Billy'ye göz kırpıp, kolunu sıktı. «Hayır, Cumartesi gecesi saat ikide. Gece nöbet tutan yardımcıyla konuşur,

seni içeri almasını sağlarım.»

Kız, kıkır kıkır gülerek başını salladı. «Ah, seni gidi hınzır, McMurphy.»

Koğuştaki iyileşebilirler'in bazıları hâlâ uyumamışlar, bizim boğulup boğulmadığımızı anlamak için merakla bekliyorlardı. Bizim, üstümüz başımız kan içinde, güneşten yanmış, bira ve balık kokusu içinde, alabalıklarımızı sallaya sallaya, zafer kazanmış kahramanlar gibi holden yürüyüşümüzü izlediler. Doktor da gelip arabasının bağajında duran dil balığını görmek isteyip istemeyeceklerini sordu, McMurphy dışında hepimiz geri döndük. McMurphy, adamakıllı kafayı bulduğunu ve yatıp sızmağtan başka birşey düşünemediğini söyledi. O gittikten sonra balık avına katılmayan iyileşebilir'lerden bir tanesi, hepimiz gayet sağlıklı, güçlü ve neşeli görüldüğümüz halde McMurphy'nin neden böyle perişan görüldüğünü sordu. Harding McMurphy'nin sadece tenindeki güneş yanığını kaybettiğini söylemekle yetindi.

«McMurphy'nin bir çiftlikte işçilikten geldiğini, açık hava ve hareketli yaşantıya alışkın olduğunu hatırlayacaksınız. Bizler sadece onun şahane ruhsal dengesizliğinin parlak renginin soluşuna tanıklık ettik. Hepsi bu kadar. Bugün ise yorucu saatler geçirdi, teknenin o kapkaranlık kamerasında uzun süre kaldı. Oysa bizler dışarda, D vitaminiyle yıkanıyorduk. Tabîî, bu da bir ölçüde onu yormuş olabilir. Fakat iyi düşünün arkadaşlar. Bana gelince, kendi hesabıma biraz daha az D vitamini alıyordum da onun gibi yorulmaya fırsat bulabilseydim diyorum. Özellikle küçük Candy de görev amiri olunca... Bilmem yanlış mı düşünüyorum?»

Gerçi birşey demedim, ama belki de yanılmıyordur diye düşünüyordum. McMurphy'nin yorgunluğunu, daha önceden geriye dönerken, vaktiyle yaşadığı yerin önünden geçmemizi ısrarla istedikten sonra farketmiştim. Son biralarımızı içmiş, boş te-neke kutuyu dışarı atmıştık. Şöyle arkamıza yaslanıp günün

tadını çıkarmaya bakıyorduk. Hani insana çok eğlenceli bir günün sonunda tatlı bir mayhoşluk gelir; yarı güneşten yanmanın, yarı sarhoş olmanın verdiği uyuşukluktur bu, ve yalnızca, günün sona ermesini istemediğiniz için uyanık kalırsınız. İşte biz de bu haldeydik. Çevremdeki yaşantının tadını biraz olsun çıkarabildiğimi hissediyordum. Bunu bana McMurphy öğretiyordu. Çocukluğumda olduğumdan çok daha iyi hissediyordum kendimi. Oysa o günlerde herşey çok güzeldi, toprak da bana hâlâ çocuk şiirleri okuyordu.

McMurphy'nin vaktiyle yaşadığı kenti görebilmek için sahilden değil de içerden dönmüştük. Cascade tepesinin önünden geçiyorduk, ve yolu kaybettiğimize hükmetmiştik. Taa ki... hastane alanından iki kat büyük bir yeri kaplayan kasabaya gelinceye kadar. Haşın bir rüzgâr, onun durduğu sokaktan güneşi alıp götürmüştü. McMurphy, arabayı yolun karşı tarafındaki otluğun önünde parketti.

«İşte, işte. Tamam bu. Otların arasından fışkırır gibi boşuna harcanmış gençliğimin alçakgönüllü barınağı bu.»

Akşamın alacakaranlığında kaybolan sokakta, yapraksız ağaçlar gördüm. Bunlar kaldırımı, tahtadan yıldırımlar gibi yarımışlardı. Düşükleri yerde beton parçalanmıştı. Geride, otlar bürümüş bahçenin biraz berisinde, verandalı büyücek bir ev vardı. Boş bir mukavva kutu gibi rüzgârdan devrilip dağılmasını önlüyordu verandanın direkleri. Rüzgâr, yağmur damlalarını serpiştirmeye başlamıştı. Evin gözlerini sımsıkı kapamış olduğunu ve kapıların zincirli sürgüyle sürgülendiğini gördüm.

Verandada da Japonların camdan yaptıkları o acayip süslerden birinin asılı durduğunu farkettim. Ama sallantılı süs eşyası pek iğreti duruyordu. Şöyle hafif bir rüzgâr, hepsini alıp götürcekti. Zaten geride de sadece dört cam parçası kalmıştı. Bunlar, rüzgârla verandanın tahta döşemesine çarpıyordu.

McMurphy, arabayı vitese takılı bırakmıştı.

«Vaktiyle buraya bir kez gelmiştim. O Kore rezaletinden geri döndüğümüz yıld. Ziyaret için gelmiştim. Benim moruklar da henüz sağdılar.»

Arabayı ileri vitesine aldı, hareket edecek yerde durdu.

«Hay allah, şuraya bakın, bir giysi görüyor musunuz?» Parmağıyla arkadaki ağacı işaret etti. «Şu ağacın dalında asılı. Sarılı siyah bir paçavra, görüyor musunuz?»

Bayrağa benzeyen bir cismin, bir ağacın dalından sarktığını görür gibi olmuşum.

«Beni koynuna alan ilk kez işte onu giymişti. On yaşlarındaydım, kız belki daha da küçüktü ve o devirde aşk oyunlarına girişmek öylesine büyük bir sorundu ki, kıza bunu şu veya bu şekilde herkese açıklamamızın doğru olup olmayacağını sordum. Orneğin bizimkilere, 'Anne, Judy ile bugün nişanlandık' gibi. Ve dediğimi de yapmaya kararlıydım. İşte ben böyle koca budalaların tekiydim. Sanıyordum ki, erkek bu işi yaparsa, yasalara göre evlenmiş sayılır, hem de olay yerinde ve istesen de istemesen de böyle sayılacağına, ayrıca bu kuralın hiç bir şekilde bozulamayacağına inanıyordum. Fakat şu küçük orospu yok mu olsa olsa sekiz — dokuz yaşındaydı — evet, işte o küçük orospu, elbisesini çıkarıp bana verdi, bunun bana ait olduğunu söyledi 'dilersen bu elbiseyi bir yere asabilirsin, ben de eve çamaşırlarımla gidip aramızdaki anlaşmayı bu şekilde açıklayacağım, onlar beni görünce meseleyi anlayacaklardır.' Dokuz yaşında bir kız, yahu.» Uzanıp Candy'nin burununu sıktı. «Üstelik pek çok fahişeden daha fazla bilgiliydi.»

Candy, gülerek McMurphy'nin elini ısırđı, o da kızın dişlerinin izini inceledi.

«Herneyse işte, kız don gömlek evine gittikten sonra ben de karanlık bassın da elbiseyi bir ağacın tepesine fırlatayım diye bekledim. Fakat, şu rüzgârı farkediyor musun? İşte bu rüzgâr elbiseyi yakaladı ve tıpkı bir uçurtma gibi evin çevresinde uçu-

rup götürdü. Ertesi sabah elbise, o ağacın tepesinde asılıydı. Tüm kent halkının onu gördüğüne inandım.»

McMurphy, elini öyle hararetli hararetli emiyordu ki, Candy gülüp bir öpücük verdi.

«İşte benim bayrağım uçmuştu. O günden beri adıma lââyık olmaya çalıştım... Bağlı aşık... Gerçek şu: Suç, gençlik günlerimde tanıdığım o dokuz yaşındaki çocukta.

Ev, yanımızdan geçip gitti. McMurphy, esneyip göz kırpı. «Bana sevmeyi öğretti, tanrı onu, o tatlı kızı takdis etsin.»

O konuşurken yanımızdan geçen arabanın stop lâmbaları McMurphy'nin yüzünü aydınlattı. Arabanın içi karanlık olduğu için kimse nasıl olsa göremez diye umuda kapılmıştı, ama o lâmbaların ışığı, McMurphy'nin yüzünün son derece yorgun, üzüntülü ve çaresiz anlatımını pencereye yansıtmıştı. Sanki yapmak zorunda olduğu işe zaman kalmamış gibiydi.

O dinlenmiş ve iyi niyetli sesi, bize yaşamının öyküsünü anlatırken, çocuksu eğlenceler, içki arkadaşları, sevişen kadınlar ve bar kavgalarıyla dolu geçmişi, hepimizi düş dünyasına yöneltmişti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Büyük Hemşire, yeni oyununu balık avı serüveninden bir gün sonra sergiledi. Fikir, bir gün önce, McMurphy ile bu balık avından kazanacağı para ve diğer küçük kazançlar konusunda görüşürken aklına gelmişti. Bütün gece, her olasılık üzerinde ince ince düşündükten ve bu kez oyunun başarısızlıkla sonuçlanmasına hiç ihtimal olmadığına inandıktan sonra kararını vermişti. Ertesi gün de ortada bir söylentinin dolaşmasını sağlamış, kendisi ağzını açıp tek söz söylemeden işi kıvamına getirmişti.

İnsanların, kendilerine gereğinden fazla yardım eden, cömert davranan kişilere karşı eninde sonunda bir kuşku beslemeye başladıklarını biliyordu. Örneğin Noel Babalar, misyonerler ve yararlı amaçlar uğruna yardım fonu ayıran kimseler gibi. Peki, bu adamların bu işten kazancı ne? Diyelim ki, genç avukat, yetiştiği bölgedeki okulun çocuklarına, külâhlar dolusu kuru yemiş armağan ediyor, ama eyalette de senato seçimleri yakalaşmış; ah sinsi şeytan ah; çocuklar hemen birbirlerine şöyle derler: Hiç de enayi değil bu adam.

Büyük Hemşire, adamların yakında merak etmeye başlayacaklarını biliyordu. McMurphy'nin balık avları ve Bingo partileri düzenlemek için bu kadar zaman ve çaba harcamakta amacının ne olduğunu öğrenmek isteyeceklerdi. Bu da çok uzun sür-

meyecekti. Koğuştakilerin hepsi tembel tembel oturup iskambil oynamaya ve dergi okumaya çoktan razıyken onu böyle harıl harıl geziler düzenlemeye iten neden neydi? Şu bir tek adam, İrlandalı rençber bozması, başına bir mendil bağlayıp, delikanlılık çağına yeni erişmiş biri gibi, tam iki saat Billy Bibbit'e dans öğretmek için neden nefes tüketsindi?

Büyük Hemşire, hastaların son bir kaç aylık bütçelerini saptayıp, bununla ilgili bir açıklama yayınlamaya işe girişti. Açıklamada, bir kişi dışında iyileşebilirlerin sürekli olarak para kaybettikleri belirtilmişti. O bir tek kişinin mali durumu ise hastaneye geldiği günden beri giderek düzeliyordu.

İyileşebilirler, McMurphy'nin onları iflâsa sürüklediğini ileri sürüp şakalaşmakla işe başladılar, o da hiç bir zaman bunu inkâr etmedi. Kesinlikle yapmadı bunu. Tam tersine, bu hastanede bir iki yıl daha kalacak olursa, dışarı çıkarken mali bağımsızlığını ilân edebileceğini ve Florida'ya çekilip ömrünün sonuna kadar orada kalacağını söylüyordu. McMurphy yanlarındayken hepsi bu sözlere gülüp geçtiler, işi şakaya vurdular, ama McMurphy ET koğuşunda, OT koğuşunda ya da hemşirelerin bölümünde şu veya bu nedenle hır çıkarırken, adamlar pek de gülüp geçmiyorlardı.

Önce onun birdenbire böyle arı gibi çalışmaya başlamasının nedenlerini birbirlerine sormaya başladılar. Balık avından beri hastalara daha fazla yakınlık duyan doktoru kandırıp Playboy, Nugget ve Man gibi dergilere abone olunmasını niçin sağladığını merak ediyorlardı. McMurphy, bunlarla da yetinmemiş, Washington'da birine mektup yazıp, devlet hastanelerinde hâlâ uygulanmakta olan lobotomi ve elektrik şoku yöntemleriyle ilgilenmelerini istemişti. Adamların hepsi de yavaş yavaş 'bunlardan bizim Mack'ın çıkarı ne olacak?' diye düşünmeye başlamışlardı.

Bu merak, koğuşta bir hafta kadar zihinlere takılı kaldıktan sonra Büyük Hemşire, oyununu sahnelemek için Grup Top-

lantısını seçti. İlk denemesinde, McMurphy de toplantıya katılmıştı, ama kadın bir başarı elde edemedi McMurphy onu yenilgiye uğrattı. Hemşire oyununa, gruptakilere koğuşun acıklı durumundan utanç duyduğunu söylemekle başlamıştı. Ailahaşkına şuraya bakın, o iğrenç kitaplardan kesilmiş pornografi örnekleri duvarları doldurmuş. Gerçekte, Ana Binanın, bu hastaneye getirilen iğrenç alışkanlıklar konusunda bir soruşturma açmasını istiyordu. Şandalyesine yaslanıp suçlamalarını, kimin neden suçlu olabileceğini açıklamaya hazırlandı. İşte tahtta oturur gibi bulunduğu yerden çevreye emirler yağdırırken, McMurphy araya girdi. Ona Ana Binadakilerin denetime gelirken yanlarında ayna getirmeyi unutmamalarını hatırlatmasını söyledi. Bu sözler, havayı yumuşatmaya yetmişti, hastaların hepsi kahkahalarla gülüyorlardı. İşte bu yüzden hemşire bir daha sefer oyununu sürdürürken, McMurphy'nin toplantıda hazır bulunmamasına özellikle dikkat etti.

McMurphy'ye Portland'dan telefon gelmişti, aşağıda telefon odasında, kara oğlanlardan biriyle birlikte santralın tekrar aramasını bekliyordu. Saat bir olup da, bizler gündüz salonunu toplantıya hazırlamak için eşyaların yerlerini değiştirmeye koyduğumuz zaman, kara oğlanlardan biri, hemşireye gidip McMurphy ile Washington'u toplantıya çağırayım mı diye sordu, fakat hemşire, hayır dedi. Bunun bir sakıncası yoktu, varsın aşağıda kalsındı. Ayrıca hazır bizim Bay Randle Patrick McMurphy'nin hükmedici varlığından yoksun kalmışken, buradakilerden bazıları, onun durumunu tartışmaya fırsat bulabilirler.

Toplantıya, McMurphy'in hakkında komik öyküler ve onun serüvenlerini anlatarak başladılar, bir süre de onun ne büyük bir adam olduğundan söz edildi. Hemşire, hep susuyor, hepsi-

nin içlerini dökmelerini bekliyordu. Derken öbür sorular birer birer sökün etmeye başladı. McMurphy'nin nesi var? Onun böyle olmasının, şu yaptıklarını yapmasının nedeni nedir? Adamlardan birkaçı, onun çiftlikte çalışmasının da yalan olabileceğini ileri sürdü. Kimbilir belki de sanıldığından çok daha deliydi bu adam. Büyük Hemşire, bu sözlerle gülümsedi ve elini kaldırdı.

«Tilki gibi çılgın,» dedi. «Yanılmıyorsam sizler de Bay McMurphy'nin böyle olduğunu düşünüyorsunuz.»

Billy sordu: «Ne-ne demek istiyorsunuz?» McMurphy onun özel arkadaşıydı ve üstelik, Billy ona bir kahraman gözüyle bakıyordu. Ayrıca bu kadının bu iltifatı savuruşunu da beğenmemişti, bu sözlerin altında başka anlamların gizlendiğinden emindi, «Tilki gibi de-demek ne oluyor ya-yani?»

Hemşire, gayet sakin bir tavırla, «Bu basit bir görüş, Billy,» diye karşılık verdi. «Bakalım öbür arkadaşların sana bu sorunun cevabını verebilecekler mi? Ne dersin, Bay Scanlon?»

«Demek istiyor ki, Billy bu Mack hiç de budala değil.»

«Ona bu-bu-budalaaaa di-y-yen olmadı ki.» Billy, son kelimeyi ağzından çıkarabilmek için hırsıyla yumruğunu sandalyenin koluna vurdu. «Fakat Ba-Bayan Ratched şe-şey demek istiyordu...»

«Hayır, Billy, ben birşey demek istemliyordum. Sadece Bay McMurphy'nin ortada önemli bir neden olmadıkça tehlikeyi göze almayacağını anlatmaya çalışıyordum. Bu düşünceme katılıyorsun değil mi? Hepiniz aynı kanıda değil misiniz?»

Kimse birşey demedi.

Hemşire sözlerini sürdürdü: «Ama gone de sanki kendini hiç düşünmeden bazı işleri yapar görünüyor, hani bir aziz ya da iyilik perisi falan gibi. İçinizde Bay McMurphy'nin bir aziz olduğuna inanan var mı?»

Hemşire, rahatça gülümseyip sorusuna cevap bekleyebileceğinin farkındaydı.

«Hayır, aziz de değil, iyilik perisi de. Bu adamın iyilikseverliğini derinlemesine inceleyelim isterseniz.» Sepetinden bir sarı kâğıt çıkardı. «Şu armağanlara bakın. Önce banyo armağını geldi. Bu gerçekten onun muydu? Onu bir kumarhane şekline sokmak amacıyla kendine malederken bir kaybı oldu mu? Tam tersine, koğuştaki kurduğu küçük Monte Carlo'sundan kısa bir süre içinde ne kazandı dersiniz? Sizler ne kadar kaybettiniz? Bruce? Bay Sefelt? Bay Scanlon? Sanırım hepiniz, kişisel kaybınızın ne kadar olduğunu biliyorsunuzdur, fakat şu Fonlar sayesinde onun toplam kazancının neye vardığını hiç tahmin edebildiniz mi? Aşağı yukarı üç yüz doları var.»

Scanlon, hafifçe ısıklık öttürdü, ama başka kimse birşey söylemedi.

«Onun hazırladığı bahislerin bir listesi var burada. Eğer içinizden bakmak isteyen olursa, bakabilir. Listeye, görevlilerin rahatını kaçırmak için birşeyler yapmak fikri de eklenmiş. Ayrıca bu kumar işi de koğunun politikasına aykırı düşünüyor, üstelik onunla bahse tutuşan arkadaşlarınızın hepsi durumu biliyor.»

Kadın, kâğıda tekrar baktıktan sonra sepete bıraktı.

«Ya son balık avı serüvenine ne buyrulur? Bay McMurphy'nin bu serüvenden ne kazandığını tahmin ediyorsunuz? Benim bildiğim kadarıyla, doktorun arabasıyla gezmiş, üstelik benzinini de doktora aldırılmış. Duyduğuma göre daha başka kazançları da olmuş, hem de metelik harcamadan. Tam tilki gibi diyebilirim.»

Billy'nin sözünü kesmesine engel olmak için elini havaya kaldırdı.

«Lütfen, beni anlamaya çalış, Billy. Ben bu tür bir faaliyeti asla kınamam. Sadece adamın niyetleri hakkında olmayacak düşlere kapılmamanızı istiyorum. Herneyse, belki de kendisi burada yokken bu tür suçlamaları yapmamız doğru olmayabilir

Şimdi dün tartıştığımız meseleye dönelim. Neydi o?» Kadın, sepetini karıştırmaya başladı. «Tartışma konusu neydi, siz hatırlıyor musunuz Doktor Spivey?»

Doktorun başı birden dikildi. «Hayır... durun bakayım...»

Hemşire, dosyasından bir kâğıt çıkardı. «İşte burada. Bay Scanlon; onun patlayıcı maddeler hakkındaki duyguları. Güzel. Şimdi bunu tartışacağız. Başka bir zaman, yani Bay McMurphy de aramızda olduğu zaman ona döneriz. Ancak bugün söyleyenleri kulak arkası etmeyip üzerinde biraz düşünmenizi salık veririm. Şimdi, Bay Scanlon...»

O gün, daha geç saatlerde, sekiz-on kişi, kantinin kapısı önünde toplanmış, briyantın aşırarak içeri giren kara oğlanın dönmesini bekliyorduk, çocuklardan bazıları gene bu konuyu açtılar. Büyük Hemşirenin sözlerine inanmadıklarını belirttiler, fakat gene de şu ihtiyar karı, bazı noktalarda yerden göğeye kadar haklıydı. Allah kahretsin, hani şu Mack her şeye rağmen iyi çocuktur, ama...»

Sonunda Harding, konusunun açık açık tartışılmasını sağladı.

«Arkadaşlarım, sizler, bu soruna bu derocede şiddetle karşı çıktığınıza göre, bunu inanarak yaptığınızı sanmıyorum. Hepsiniz içimden, bizim Bayan Iylilk Mələğline inandığınızı sanıyorum. Ratched'in bugün McMurphy hakkında söylediklerinin hepsi yerindedir. Öyle olduğunu siz de biliyorsunuz, ben de. Ama bunu inkâr etmek niye? Dürüst olalım ve onun kapitalist yeteneklerini gizli gizli eleştirecek yerde, iyi taraflarını görmeye çalışalım. Yanlı biraz para kazanmasından ne çıkar? Bizimle yaptığı her alışverişte, paramızın karşılığını aldık, öyle değil mi? Cin gibi zeki bir adam, para konusunda da pek açık göz. Niyetlerini de kimseden saklamaya çalışmıyor değil mi? Peki o halde biz niye gizleyelim? Hilelerini gizlemeye de çalışmıyor

ve ben de özel sermaye kurallarıyla işleyen eski kapitalist sistemi ne kadar benimsemişsem, McMurphy'nin amaçlarını da o kadar benimsiyorum, yoldaşlar; ona, Amerikan bayrağına saygılıyım, Lincoln anıtına ve herşeyin tümüne bağlıyım. Maine, P.T. Barnum'u ve Dört Temmuz hatırlayın. Ben bir kırmızı, beyaz ve mavi, yüzde yüz Amerikalı olmam nedeniyle arkadaşımın namusunu korumak zorundayım. McMurphy, bazı kimselerin onun yaptığı işler hakkında ne gibi yorumlarda bulunduklarını bilseydi, utançtan gözleri yaşarır. Bunu sanatına karşı küstahça bir girişim olduğu kanısına varırdı.» Sigara çıkarmak için elini cebine daldırdı, sigara bulamayınca Frederickson'dan bir tane ödünç alıp kibritini çok gösterişli bir tavırla savurarak yak-tı ve sözlerini sürdürdü:

«Başlangıçta onun davranışlarına şaşıtıldığını itiraf edeyim. Şu cam kırmalar örneğin. Hey tanrım, diye düşündüm, gerçekten bu hastanede kalmak istediği anlaşılıyor bu adamın, arkadaşlarından kopmak falan istemiyor, derken McMurphy'nin iyi bir fırsatı kaçırmak istemediği için böyle davrandığını farkettim. Burada vaktini en iyi şekilde değerlendirmeye bakıyor. Onun şu garip, kaypak tavırları sakın sizi yanıltmasın. O çok keskin zekâlı bir operatördür. Dikkat edin, yaptığı her işin mutlaka sağlam bir nedeni vardır.

Billy pek öyle kolay kolay pes edeceğe benzemiyordu. «Yok canım. Peki, bana dans öğretmesine ne buyrulur?» Yumruklarını sıkışmış duruyordu. Ellerinin üzerindeki sigara yanıklarının hemen hemen geçmiş olduğunu, bunların yerine tükrükle ıslatılmış kopya kalemle şekiller çizmiş olduğunu farkettim. «Buna ne buyrulur, Harding? Bana dans öğretmek ona nasıl para kazandırır?»

Harding, «Canım, sinirlenme, William,» dedi, «sabırsızlanma da. Şimdi sakın sakın oturup bekleyelim bakalım bu işi nasıl çö-virecek?»

Görünüşe bakılırsa, McMurphy'ye inanan bir Billy ile ben kalmıştım. McMurphy, o gece bir telefon konuşması yapıp koğuşa döndüğü zaman, Billy'ye Candy ile buluşma tasarısının gerçekleşebileceğini belirtti ve bir adres yazıp verdi, sonra da yolculuk için kıza biraz ekmek göndermesinin yararlı olacağını söyledi. İşte bunun üzerine Billy de olaylara Harding'in gözüyle bakmaya başladı.

«Ekmek mi? Yani p-para mı? Ne kadar-n-ne kadar, n-ne kadar?» Başını çevirip sırttan Harding'e baktı.

«Canım, anlarsın ya, be adam, belki kıza on papel... on papel de...»

«Yirmi papel mi? Otobüs bileti o kadar tutmaz ki.»

McMurphy, kasketinin altından yukarı baktı ve Billy'ye sırttı, sonra elini boynuna götürüp ovuşturdu, paslı diini dışarı çıkardı. «Yahu, boğazım kurudu be. Gelecek cumartesiye kadar daha da beter kuruyacak. Boğazımı ıslatayım diye kızın bana içecek birşey getirmesine gocunmazsın değil mi, oğlum Billy?»

McMurphy, bu sözlerden sonra Billy'ye öylesine masum baktı ki, o da gülererek başını sallayıp, «Hayır,» dedi ve köşeye çekilip hergele herifin tekiyle bir hafta sonraki cumartesinin plânlarını konuşmaya daldı.

Ben, hâlâ kendi düşüncelerimden vazgeçmemiştim. McMurphy'nin bizi telörgü ve billûr kafesten kurtarmak için gökten düştüğünü, para gibi iğrenç birimlerle uğraşıp alçalmayacak derecede büyük olduğunu düşünüyordum. Fakat herşeye rağmen ben de de diğerlerinin düşüncelerine katılmaya başlamıştım. Olan şuydu: Grup toplantılarından biri başlamadan önce, masaları taşımaya yardım etmişti ve kontrol tahtasının önünde durmuş, bana bakıyordu.

«Allah biliyor ya, Reis,» dedi, «sen şu balık avından beri en az otuz santim büyüdün gibime geliyor. Hey yavrum hey, şu ayağına baksana, lenger kadar olmuş.»

«Ya şu kol? Bu, futbol oynamış bir Kızilderilinin koludur derim ben. Ne düşünüyorsunuz, biliyor musun? Bana kalırsa, kolunun ne denli güçlü olduğunu göstermek için şu camekâna bir yumruk indirmelisin.»

Başımı sallayıp hayır dedim, ama o, aramızda bir anlaşma yaptığımızı, buna göre, onun gelişme sisteminin nasıl çalıştığını göstermek için benim bir denemeye girişmem gerektiğini belirtti. Bu işten kurtuluş yolu olmadığını anlayınca, sırf dediğini başaramayacağımı göstermek amacıyla camekânın önüne gittim. Eğildim ve camekânı altından tuttum.

«Tamam, yavrum, tamam, Reis. Şimdi doğrul bakayım. Bacaklarını yukarı kaldır.. Haah. Haah.. Yavaş yavaş. Doğrul. Heh-heyyy. Şimdi onu yavaş yavaş götür bakalım.»

Gerçekten onun düş kırıklığına uğrayacağını sanmıştım, ama geri çekildiğim zaman pişmiş kelle gibi sırtıyordu. Camekânın eski yerinde durmadığını farkedince, «Onu aldığın yere koysan iyi edersin, ahbap,» dedi. «Şimdilik kimsenin birşey bilmesini istemiyorum.»

Toplantı bittikten sonra da sağda solda dolaşıp, insan gücünden, cesarettten ve camekânlı kontrol kulübesinden söz etmeye başladı. Eski boyutlarımı yeniden kazanmama nasıl yardım ettiğini de herkese anlatacak sandım; bu da onun her işi para uğruna yapmadığını kanıtlayacaktı.

Fakat benden hiç söz etmedi. Harding, camekânı tekrar kaldırmaya hazır olup olmadığını soruncaya kadar da konuştu. Bu soruya da hayır cevabını verdi. Ancak kendisinin bunu yapmamasının o işin yapılamayacağı anlamına gelmeyeceğini belirtti. Scanlon, bu işin bir kaldırıcıla yapılabileceğini açıkladı. Hiç bir erkeğin böyle bir işi tek başına başaramayacağı kanısında olduğunu söyledi. McMurphy de başını sallayarak, belki de öyledir, ama insan böyle şeyleri önceden bilemez, dedi.

McMurphy'nin onlarla oyuncak gibi oynayıp, sonunda, hayır, hiçbir insan bunu tek başına kaldıramaz, dedirtmek için ne numaralar çevirdiğini gördüm. Hattâ sonunda kendiliklerinden bahse tutuşmak istediklerine de tanık oldum. Onun bahse tutuşmaya nasıl da isteksiz görüldüğünü farkettim. Sonunda adamların her biri bahse tutuşmaya hazır olana dek sürdü bu oyun. İçlerinde yirmi dolara bahse girenler bile vardı. McMurphy ,camekânı benim yerinden kaldırdığımı gördüğünden de hiç sözletmedi.

Gece sabaha kadar, bu işi sürdürmese diye umutlanıp durdum. Ertesi gün, toplantı sırasında, hemşire, balık avına katılanların bitlenmiş olmalarından kuşkulandığı için bunların banyo yapacaklarını açıklarken de bunları düşünüyordum. Keşke hemşire bizi hemen banyoya soksa da şu işten kurtulsam diye umutlanıyordum. Beni o camekânı kaldırmaktan alıkoyacak her engele razıyım.

Ancak toplantı bitince, McMurphy beni ve bahse tutuşanları, camekânın bulunduğu yere götürdü, kara oğlanların odayı kilitlemelerine fırsat kalmadan, bana camekânı kaldırttı. Bunu yapmak istemiyordum, ama karşı koymak da elimde değildi. Öbürlerinin ceplerinden para çalmasına yardım ettiğimin farkındaydım. Hepsi de bahis paralarını ona öderken gayet dostça davrandılar, ama içlerinden neler hissettiklerini, onları bir kuşkunun nasıl dürttüğünü pekâlâ biliyordum. Camekânı yerine bırakır bırakmaz, McMurphy'nin yüzüne bile bakmadan dışarı fırladım. Tek başıma kalmak istiyordum. Aynada kendime bir göz attım. McMurphy, dediğini yapmıştı. Kollarım gene eskisi gibi büyüktü, tıpkı ortaokulda okuduğum yıllardaki gibiydiler yani, göğsüm ve omuzlarım da geniş ve güçlüydü. McMurphy içeri girdiği zman, ben de orada durmuş kendimi inceliyordum. Bana beş dolarlık bir banknot uzattı.

«Al, işte bu da senin, Reis. Çiklet parası.»

Başımı salladım ve dışarı çıkmaya hazırlandım. Beni kolumdan yakaladı.

«Reis, sana minnet duygumun küçük bir simgesini sunmak istemiştım. Eğer daha büyük bir pay alacağını düşündüysen...»

«Hayır. Paran senin olsun, ben ona dokunmam bile.»

Geriledi, baş parmaklarını ceplerine soktu, başını bana doğru uzattı. Bir süre beni tepeden tırnağa süzdü.

«İyi, öyle olsun. Şimdi anlat bakalım, sorun neymiş? Buradakilerin hepsi niye bana böyle numaralar yapıyorlar?»

Ona karşılık vermedim.

«Yapacağım dediğim şeyi yapmadım mı? Seni gene adam boyutlarına getirmedim mi? Niye burada birdenbire gözden düştüm? Siz kuş beyinliler, neden bana bir vatan hainiymişim gibi davranıyorsunuz.»

«Sen her zaman... Evet, her zaman birşey kazanıyorsun da...»

«Birşey mi kazanıyorum? Seni gidi zibidi seni, beni neyle suçluyorsun bakayım? Oysa ben verdiğim sözü tutmaktan başka birşey yapmıyorum. Eee, bu tersleme de ne demek oluyor?»

«Biz, bu işin birşeyler kazanmak amacıyla yapılmadığını sanıyorduk.»

Ağlamaya başlamadan önce yaptığım gibi çenemin yukarı aşağı hareket ettiğini biliyordum, ama bu kez ağlamaya başlamadım. Çenemi oynata oynata karşısında durdum. Birşeyler söylemek için ağzını açtı, fakat konuşmadı. Parmaklarını ceplerinden çıkardı, gözlükten burunları acıyan kimselerin yaptıkları gibi burnunu güzelce ovuşturdu ve gözlerini kapadı.

«Allah rızası için, ne de büyük kazanç,» diye mırıldandı. Hohohoy, kazanmak ha...»

İşte bu yüzden de o gün duşta olup bitenlerde herkesten

çok benim payım olduğunu sanmıyorum. Ve işte gene bu nedenle, kendimi bağışlatmak için herşeyi göze aldım, hem de titizlenmeden, başıma neler gelebileceğini hiç hesaba katmadan. Bir kez olsun, başka bir şey için tasalanmadan, yapılması gerekeni tasarlardım ve yaptım.

Biz dışarı çıkar çıkmaz, üç kara oğlan geldi, bizi banyoya götürmek istediler. Kara oğlanların üçüncüsü, o buz gibi, kap-kara eliyle sırtımı tirmalarken, Büyük Hemşirenin buna tedbir temizliği dediğinden dem vurdu. Gezimiz sırasında karşılaştığımız kimseleri gözönünde bulundurarak, hastanenin tümüne bir hastalık ya da pislik yaymadan temizlenmemiz gerekiyordu.

Çırılçıplak duvarın önüne dizildik. Kara oğlanlardan biri, elinde siyah plâstik bir tüple yanımıza geldi, vücudumuza pis, yapışkan, sümük gibi beyaz bir madde sıktı. Önce saçlarımıza sıkıldı bu pislik, sonra da eğildik, yanaklarımızı uzattık.

Bizimkiler, bu yıkanmadan yakınıp işi alaya aldılar, birbirlerinin yüzlerine ve yukardan aşağıya süzülen beyaz yığınlara bakmamaya çalıştılar. «Ulan, çocuklar sizler geri kalan onaltı saat içinde eğlenmek için başka neler yaparsınız, söylesene Washington,» gibi sözlerle kara oğlanları alaya aldılar. «Hey, Williams, sabahleyin kahvaltıda neler yediğini söyleyebilir misin?»

Herkes güldü. Kara oğlanlar da dişlerini kenetleyip cevap vermediler. O allahın belâsı kızıl kafa gelmeden önce böyle şeyler hiç olmazdı.

Frederickson yanaklarını temizlerken öyle sesler çıktı ki, kara oğlanların en küçüğünün ayakları yerden kesildi sandım.

Harding, ellerini kulaklarına götürerek, «Dinleyin,» dedi, «bir meleğin tatlı sesi bu.»

Herkes avaz avaz bağılıyor, gülüyor ve birbiriyle dalga geçiyordu. Bu hal, kara oğlan ikinci adamın önünde duruncaya kadar sürüp gitti. O anda içerisi sessizleşivermişti. İkinci adam

George idi. İşte o bir saniye içinde gülüşmeler, olaylar ve yakınmalar kesilmişti, George'dan sonra sıra Frederickson'daydı, o da doğrulup hazırlanmaya başlamıştı. Bu sırada, kocaman kara oğlan George'a başını eğmesini söyledi, şu yapışkan nesneyi sürmeye hazırlanıyordu. Tam o anda hepimiz neler olacağını ve bunun neden gerekli olduğunu ve McMurphy hakkındaki düşüncelerimizde neden yanıldığımızı anlayıverdik.

George duş yaparken asla sabun kullanmazdı. Hattâ başka birisinin ona havlu vermesini bile istemezdi. Şu Salı ve Perşembe akşamları uygulanan banyoları denetleyen gece nöbetçisi kara oğlanlar da işleri oluruna bırakmanın daha kolay olacağına inanmışlardı ve George'u daha başka türlü davranmaya zorlamıyorlardı. İşte uzun süreden beri sürüp gidiyordu bu yöntem. Kara oğlanların hepsi bunu biliyordu. Fakat şimdi herkesin bildiği bir şey vardı. Hattâ arkasına yaslanıp başını sallayan George bile işin farkındaydı. Yani şu Kara oğlan, arkasında duran arkadaşlarına rağmen fırsatı göz göre göre kaçıramayacaktı.

«Ahh, başını öne eğ, George.»

Bizimkiler sıranın biraz ilerisinde duran McMurphy'ye bakıyorlardı.

«Ahhh, hadisene George.»

Martini ile Sefelt, hiç kıpırdamadan duşun altında duruyorlardı. Ayaklarının altındaki delikli taş, kesik kesik soluklar alarak havayı ve sabunlu suları içine çekiyordu. George da, sanki delikli taş ona birşeyler söylüyormuş gibi, dalgın dalgın yere baktı. Kara oğlan bir kaç adım ilerledi.

«Hayır, hayır, onu istemem.»

Kara oğlan sanki kendisi de bu işe üzülyormuş gibi dertli dertli mırıldandı: «Bunu yapmak zorundasın. Şimdi burasının böceklerle dolmasını istemeyiz, değil mi ya? Bildiğim kadarıyla, bitler senin vücuduna yapışmış kalmış.»

George, «Hayır,» dedi.

«Ahh George, sen hiçbirşeyin farkında değilsin. Bu dediğim hayvanlar, toplu iğne başı kadar küçücük şeyler. Ah, ulan, bunlar insanın içine girerler be, vücudunu kemirirler.»

George, «Böcek falan yoktu,» dedi.

«İzin ver de sana anlatayım, George. Bu iğrenç yaratıkların ne işler çevirdiklerine değgin pek çok öykü dinledim.»

McMurphy, «Tamam, Washington,» diye seslendi.

Kara oğlanın burnunun kırıldığı yerin izi, bir neon lâmbasının kıvrımını andırıyordu. Kara oğlan, kendisine söz söyleyenin kimliğini pekâlâ biliyordu, ama dönüp ondan tarafa bakmadı bile. Söylenenleri duyduğunu anlamamızın tek nedeni de konuşmayı kesip basketbol maçında aldığı yaranın izi üzerinde parmağını gezdirmesiydi. Bir saniye kadar burnunu ovuşturdu, sonra elini George'un yüzüne uzattı, parmaklarını yanaklarında gezdirdi. «Bir yengeç, George. Sen yengecin neye benzediğini herhalde biliyor olmalısın. Tabii, işte teknede de yengeçler vardı. Ama yengeçlerin vücudunda gezinmelerine izin veremeyiz, değil mi?»

«Yengeç yoktu,» diye George bağırdı. «Hayır.» Dimdik duruyordu, kaşlarını da adamakıllı yukarı kaldırmış, böylece bize de onun gözlerini görme fırsatı doğmuştu. Kara oğlan bir iki adım geriledi. Öbür ikisi ona güldüler. Büyük olanı, «Oğlum, Washington, niye duruyorsun, işine engel olan ne var?» diye sordu.

Gerileyerek George'a biraz daha yaklaştı. «Sana öne eğil dedim. Ya eğilirsin ya da ben sana yapacağımı bilirim.» O kocaman, kapkara elini gene havaya kaldırdı. «Şu kocaman, kapkara ve yapışkan eli her tarafından gezdirirsem görürsün gününü.»

George, «Bak, el mel istemem,» dedi. Sanki kara oğlanın kafasını ezecekmiş gibi yumruğunu havaya kaldırdı. Ancak kara oğlan tübü George'un karnına dayadığı gibi içindekileri gövdesine püskürtmeye başladı. Püskürtme işi bittikten sonra da

beyaz köpükleri eliyle ovuştura ovuştura George'un başına sürdü.

«Hayır, hayır, istemem!»

«şimdi öbür yana dön bakayım, George.»

«Sana bu kadar yeter dedik ya ahbab.» Bu kez, McMurphy'nin sesi duyulmuştu, kara oğlan da dönüp ona baktı McMurphy'nin çıplak gövdesini inceleyen kara oğlanın gülümsediğini gördüm. Parmaklarını gizleyecek ne askı, ne şapka, ne çizme, ne de ceket vardı. Kara oğlan sırtıp onu yukardan aşağı süzdü.

Başını sallayarak, «McMurphy,» dedi, «biliyor musun, hepimiz bu işi göze alamayacağımızı düşünmeye başlamıştık.»

McMurphy, «Washington,» dedi. Derin bir soluk aldı ve kara oğlanın hiç sesi çıkmadı. McMurphy, sesini yükseltti: «Allahın belâsı, anasının kuzusu herif seni.»

Kara oğlan, başını sallayıp iki arkadaşına güldü. «McMurphy bu şekilde konuşmakla ne yapmaya çalışıyor dersiniz, çocuklar? Benim duruma el koymamı istediğine inanacaksınız değil mi? Hehhee, sanki kendisinin şu delilerin böyle acayıp sesler çıkarmalarını bizim sağladığımızdan haberi yok mu?»

«Aşağılık herif, Washington, sen nesin biliyor musun?»

Washington, ona arkasını dönmüş, George ile ilgileniyordu. George da hâlâ iki büklüm duruyordu. Kara oğlan onu kolundan yakalayıp, duvara doğru itti.

«Tamam, George, şimdi aç bakayım bacaklarını.»

«Haaaayır.»

McMurphy, «Washington,» dedi. Derin bir soluk aldı ve kara oğlana doğru bir adım attı, onu George'dan uzaklaştırmaya çalıştı. «Washington, ziyanı yok, zlyanı yok.»

Herkes de McMurphy'nin sesindeki çaresiz bir köşeye kıstırılmış insanlara özđü tonu farketmişti.

«McMurphy, kendimi korumaya beni zorluyorsun. O beni zorlamıyor mu, çocuklar?» Öbür ikisi başlarını salladılar. O da

tübü George'un yanındaki tahta sıraya bıraktı, yumruğunu sık-tı ve McMurphy'nin suratına bir yumruk indirip herkesi şaşır-ttı. McMurphy az kalsın yere düşecekti. Sendeleyle sendeleyle ge-ri gitti. Çıplak adamların yanına kadar geldi. Adamlar onu ya-kalayıp şu gülümseyen surata doğru ittiler.

O uslu uslu duran çıplak adamlar, birdenbire değişip dur-madan bağırışan çağırışan, birbirine dolaşmış birer et yığını ha-line gelmişlerdi.

Kara kollar harekete geçti, kızıl kafayı öne eğdiler. Kara oğlan sıçraya sıçraya uzaklaştı. McMurphy, durmadan ilerliyor-du. Kara oğlanı çıplak erkeklerin yanına yaklaşmaya zorladı. Sonra yumruklarını savurmaya başladı. Adamın ağzı bir karış açılmıştı. İğrenç bir rengi vardı ağzının.

McMurphy'nin başında ve omuzlarında kırmızı lekeler be-lirmişti, ama hiç de canı yanmışa benzemiyordu. Boyuna ilerli-yordu. Duş odasındaki mücadele, kara oğlan iyice güçten ke-silinceye kadar sürdü gitti. Öbürleri de kara oğlanı yere sersin diye McMurphy'ye bağırıp duruyorlardı.

Kara oğlan, omzuna adamakıllı şiddetli bir yumruk yemek üzereyken geri çekilip yumruğun ıskı geçmesini sağladı. Öbür iki arkadaşı da kenara çekilmişler, dövüşü izliyorlardı. «Willi-ams... Warren... Allah belânızı versin İkinizin de..» Öbür iri kı-yım zenci, kalabalığı yardı ve McMurphy'yi arkasından tutma-ya çalıştı. McMurphy, silkindi onu, sırtından maymunu silken bir fil gibi silklverdi. Ancak kara oğlan dönmüştü.

Bu kez ben onu yakaladım ve duşa fırlattım.

Üçüncü zenci başını iki yana sallaya sallaya kapıya koştu. Ben onun gidişini izlerken, öbürü duşun altından çıktı, benimle gürleşmek ister gibi bir tavır takındı. Kollarını benimkilerin al-tından geçirdi, ellerini ensemde kenetledi. Ben de geri geri du-şa doğru gitmek zorunda kaldım. Onunla birlikte suyun altında yatarken McMurphy ile Washington'un mücadelesini de izliyor-

dum. McMurphy, Washington'un birkaç kaburga kemiğini daha kırdı, arkamdaki kara oğlan, enseme ısırmaya başladığı için onu serbest bırakmak zorunda kaldım. Kara oğlan yerinden kıpırdamadı. Üniformasının kolası da duştan akan suyla eriyip gitmişti.

Üçüncü kara oğlan, zincirler, kelepçeler, battaniyeler ve Huzursuzlar Koğuşundan dört yardımcıyla birlikte geri döndüğü zaman herkes giyinip McMurphy ile benim elimizi sıkmaya başlamıştı. Bunun büyük bir zafer olduğu kanısındaydılar. Bizi neşelendirmek, kendimizi daha iyi hissetmemizi sağlamak için de durmadan konuşuyorlardı. Onlar dövüşün heyecanından, zaferin büyüklüğünden söz ederken Büyük Hemşire de o yumuşacık kelepçeleri bileklerimize geçirmeye çalışıyordu.

Huzursuzlar Koğuşunda hiç kesilmek bilmeyen bir makine şıkırtısı vardır. Zaman da bir ping - pong masasının tiktaklarıyla ölçülür. İnsanlar, kişiliklerinden kaçmak isterlerken bir duvara kadar yürürler, duvara omuz vurup dönerler, öbür duvara doğru yürürler, gene duvara bir omuz vurup yürümeye devam ederler. Bu kez hızlı ve kısa adımlar atarlar. Büyük bir korku içinde yaşayan insanların kokusu vardır burada. Köşelerde, ping-pong masasının altında dişlerini gıcırdatan yaratıklar vardır sanki. Üstelik doktorlar da hemşireler de bunları göremez, yaydıkları kokuyu yardımcılar dezenfekteyle gideremezler. Koğuşun kapısı açıldığı zaman o iğrenç kokuyu aldım, diş gıcırda-malarını duydum.

Uzun boylu, omuzlarından tellerle asılı gibi duran zayıf, kemikli bir adam, McMurphy ile beni kapıda karşıladı. Akları sararmış gözlerle bize bakıp başını salladı. «Ben bu işten elimi eteğimi çektim,» dedi.

Onun peşinden gündüz odasına yürüdük. Kapıya gelince, McMurphy durdu, bacaklarını iki yana açıp başını geri çevirerek durumu görmeye çalıştı. Parmaklarını ceplerine koymak

istedi, ancak kelepçeler çok sıkıydı. «Bu da bir görünüm işte,» dedi. Başımı salladım. Hepsini daha önce görmüştüm ben.

Gezinen birkaç kişi durup bize baktı, o iskelet kılıklı adam, gene ayaklarını sürüye sürüye yanımıza geldi, bu işlerden elini eteğini çektiğini tekrarladı. Önce kimse bize aldırış etmedi. Yardımcılar, Hemşirelerin Bölümüne gitmişler, bizi de gündüz odasının kapısında bırakmışlardı. McMurphy'nin gözü adamakıllı şiştiği için göz kırpmıyordu. Gülümsemeye çalışırken dudaklarının da fena halde acıdığı belliydi. Kelepçeli ellerini havaya kaldırdı ve bu hareketinin çıkardığı şıkırtıyı dinledi, sonra derin bir soluk aldı.

«Adım McMurphy, babalıklar,» dedi. Gene o kovboy aktörleri andıran genizden gelen kısık sesiyle konuşuyordu: «Ben bu kuruluştaki poker partilerini kimin düzenlediğini merak ediyorum, öğrenmek istediğim şey bu.»

Saatın tiktakları birdenbire kesildi.

«Ben iskambil kâğıtlarını karıştırmasını pek iyi beceremem, ama göz bağıcılıkta, özellikle şu alev yutma numaralarında eşim yoktur.»

Esnedi, omzunu duvara sürttü, eğilip genzini temizledi ve balgamını biraz ilerdeki çöp tenekesine tükürdü. Balgam, boş kutuya düşerken bir tıngırtı duyuldu. McMurphy de tekrar doğrulup gülümsedi, dilini çıkarıp dudaklarını ve dişlerindeki kan lekelerini yaladı.

«Aşağıda biraz kapıştık. Ben ve Reis, yağlı, murdar iki maymunun hesabını gördük.»

Artık içeride çıt çıkmıyordu, herkes bize bakıyordu. McMurphy, herkesin ilgisini çekmişti. Ben de onun yanında olduğum için ister istemez gözler bana da yöneliyordu. Herkesin bana baktığını hissedince boyumu olduğunca uzun göstermem, dimdik durmam gerektiğini hissettim. Duştaki kara oğlanla beraber yere düştüğüm zaman sırtım fena halde acıdı. Şimdi de

dimdik durmam gerektiğini hissettim. Duşta kara oğlanla beraber yere düştüğüm zaman sırtım fena halde acımişti. Şimdi de dimdik durmak bana çok acı veriyordu, ama kendimi koyvermedim. Dağınık siyah saçlı, aç görünüşlü bir meraklı yanıma geldi, sanki benden bir şey istermiş gibi avucunu açıp bekledi. Onu görmezlikten gelmeye çalıştım, fakat ben ne tarafa döndüysem o da küçük bir çocuk gibi sıçrayıp karşıma geçti.

McMurphy, bir süre dövuştten söz etti. Sırtımdaki acı, arttıkça artıyordu. Köşedeki iskemlede öyle uzun süre oturmuş kalmıştım ki, şimdi de uzun süre ayakta durmak bana zor geliyordu. Küçük bir Japon hemşire bizi Hemşirelerin Bölümüne götürmeye gelince bayağı sevindim. Orada oturup dinlenmeye fırsat bulacaktım.

Hemşire, kelepçelerimizi çıkarmak için yeterince sakinleşip sakinleşmediğimizi sordu, McMurphy de başını salladı. Başını önüne eğmiş, iki büklüm olmuştu. Yorgunluktan bitkin bir haldeydi. Ayakta durmanın ona da bu derece güç geleceğini tahmin etmemiştim.

Toplu iğnenin başı kadar küçük görünen hemşire, kelepçelerimizi çıkardı, McMurphy'ye bir sigara bana da bir çiklet verdi. Benim çiklet çiğnediğimi hatırladığından sözetti. Ben onu hiç hatırlamamıştım. Hemşire, McMurphy'nin yaralarını sararken, o da sigarasını tüttürdü. McMurphy'nin canı yandıkça, hemşire de üzüntüsünü belirtiyordu. McMurphy'nin bir elini iki avucunun arasına aldı, evirip çevirdi, parmaklarına bant yapıştırdı. «Kim yaptı bunları?» diye sordu, «Washington mu, Warren mi?»

McMurphy, hemşireye baktı. «Washington yaptı,» diyorok sırtıttı. «Bizim Reis, Warren'in icabına baktı.»

Hemşire, onun elini bırakıp bana döndü. Yüzünde küçücük kuş kemiklerini görür gibiydim. «Senin yaran var mı?» Başımı salladım.

«Warren ile Williams ne durumda?»

McMurphy, hemşireye onlarla da karşılaşırca, bir iki yere flaster yapıştırması gerekeceğini söyledi. Hemşire, başını sallayıp yere baktı. «Hiç de onun koğuşuna benzemez burası,» dedi. «Hastanedeki koğuşların çoğu benzer, ama hepsi değil. Ordu hemşireleri bir ordu hastanesini yönetmeye çalışıyorlar. Kendileri de biraz hasta tabii. Ben bazan bekâr hemşirelerin hepsinin otuzbeş yaşına geldikten sonra işten kovulmaları gerektiğini düşünürüm.»

McMurphy ekledi: «Hiç değilse ordu hastanelerinde çalışan bekâr hemşirelere uygulanmalı bu kural.» Sonra da hemşireye, onun konukseverliğinden daha ne kadar yararlanabileceğimizi sordu.

«Korkarım ki, pek fazla sürmeyecek bu.»

McMurphy, «Pek fazla uzun sürmeyeceğinden mi korkuyorsunuz?» diye sordu.

«Evet, bazan hastaları geri göndermektense, burada tutmak isterim, ama karar verme yetkisi Büyük Hemşirede. Hayır, sanırım burada fazla kalamayacaksınız. Yani, şimdiki gibi..»

Huzursuzlar Koğuşundaki yatakların hopsi de bozuk. Kimi fazla sert, kimi fazla yumuşak. Yanyana yataklara düşmüştük. Biraz ilerdeki karyolanın başucundaki lâmbayı açık bırakmışlardı, ama beni yatağa çarşafı bağlamadılar. Gece yarısına doğru birisi avaz avaz bağırdı: «Dönmeye başlıyorum. Kızılderili. Bak bana, bak bana.» Gözlerimi açtım ve gözlerimin önünde bir dizi sarı dişin parladığını gördüm. Aç görünüşlü bir delikanlıydı bu. «Dönmeye başlıyorum. N'olur, bakın bana.»

Yardımcılardan ikisi gelip onu arkasından yakaladılar, kahkahalarla gülüp bağırmasına aldırmadan sürüye sürüye yatakhanelerden çıkardılar. «Dönmeye başlıyorum. Kızılderili.» Derken sadece kahkahalar duyuldu. Koridoru geçerken de bu sözleri tekrarlayıp kahkahalarla gülmeyi sürdürdü, sonra yatakhane-

ne tekrar sessizleşti. Öbür delikanlının da alçak bir sesle şöyle dediğini duydum: «Eh, ben bu işten elimi çektim.»

McMurphy, «Az önce burada sana göre bir arkadaş vardı, Reis,» dedi ve uyumak için öbür yana döndü. Bundan sonra gözüme pek uyku girmediydi. Uyumaya çalıştığım zamanlar da o sarı dişleri ve aç yüzü gördüm. «Bak bana, bak bana,» diye bağıyordu. O yüz, sarı, açlığa terk edilmişliğin belirtisi, karanlıkta gözlerimin önünde canlanıyor, benden birşeyler istiyor, bana sorular soruyordu. McMurphy'nin nasıl uyuyabildiğine doğrusu şaşmıştım. Böyle bir çok yüz, belki de binlerce yüz, onun gözleri önünde canlanmış olmalıydı.

Huzursuzlar Koğuşunda hastaları uyandırmak için bir alarm zili vardı. Burada, aşağıda olduğu gibi ışıkları yakmakla vetinmezler. Bu alarm zili, dev bir kalemtraşın korkunç bir sicmi yontmasını andıran bir ses çıkartır. McMurphy ile ben, bu sesi duyar duymaz yatağın içinde dikildik, ve tekrar yataklarımıza uzanmak üzereyken hoparlörden bizi Hemşirelerin Bölümüne çağıran sesi duyduk. Yataktan kalktım, sırtım tutulmuştu. McMurphy'nin de aynı durumda olduğu hareketlerinden anlaşılıyordu.

«Acaba bizim için ne gibi bir program hazırladılar dersin?» diye McMurphy sordu. «Mengene mi? İşkence çarkı mı? İnşallah fazla yorucu bir program hazırlamamışlardır, çünkü feci haldeyim.»

Programın fazla yorucu olmayacağını söyledim, ama başka bir şey de söylemedim. Çünkü Hemşirelerin Bölümüne varınca ya kadar ben de pek emin değildim. Başka bir hemşire, «Bay McMurphy ve Bay Bromden mısınız?» dedi ve ellerimize birer kâğıt flncan tutuşturdu.

Benimkine baktım, işte o kırmızı kapsüllerden konmuştu.

Bunlar benim başımı döndürür, bir türlü düzelemem.

McMurphy, «Dur bakalım,» dedi, «bunlar bayıltıcı haplar, değil mi?»

Hemşire başını sallıyor, arkasına bakmak için başını geriye çeviriyor. Geride, ellerinde buz maşalar tutan iri kıym iki adam bekliyor.

McMurphy fincanını geri verirken, «Hayır, efendim, yani hanımcığım, ama gözlerimin bağlanmasından vazgeçebilirim. Bir sigara verirseniz, içerim,» diyor.

Ben de fincanımı geri veriyorum. Hemşire, telefon etmek zorunda olduğunu söylüyor, camlı bölmenin kapısını kapatıyor ve başkasının herhangi birşey söylemesine fırsat kalmadan telefonun başına geçiyor.

McMurphy, «Senin başını derde soktuysam, özür dilerim,» diyor. Duvarlarda fısıldaşan telefon tellerinin gürültüsü arasında onun sesini güçlkle duyabiliyorum. Kafamdaki korku dolu düşüncelerin tepeden aşağı kayar gibi üstüste yığıldığını hissediyorum.

İşte gündüz odasında oturuyoruz, kapı açılıp da Büyük Hemşirenin kendisi, iki yanında iri yarı iki kara oğlanla birlikte içeri girdiği zaman o yüzler de çevremizi sarmışlar, bize bakıyorlar. İskemleme iyice büzülüp, hemşirenin dikkatini çekmemeye çalışıyorum, ama artık çok geç. Hemen herkes bana bakıyor. Yarıpışkan gözler, oturduğum yerden kıpırdamama izin vermiyorlar.

Hemşire, «Günaydın,» diyor. Yüzünde gene o eski bildik gülümseme var. McMurphy de günaydın diyor, hemşire bana da günaydın dediği halde sus - pus oturuyorum. Kara oğlanları izliyorum; bir tanesinin burnunda flaşer var, kolu da askıda, kurşunî eli, ceketinin kolundan dışarıya bir örümcek gibi sarkmış. Öbürü de omurgalarında sargı varmış gibi garip garip hareket ediyor. İkisi de biraz gülümsüyorlar. Belki de aldıkları yaralar nedeniyle evlerinde dinlenmelerine izin verilirdi, ama şu görüntüyü de, ne pahasına olursa olsun kaçırmak istemedikleri

bir gerçek. Ben de sırf onlara göstermiş olsun diye gülümsüyorum.

Büyük Hemşire, yumuşak ve sabırlı bir sesle McMurphy'ye sorumsuzca davranışlarından söz ediyor, küçük bir çocuk gibi patırtı çıkarmasını kınıyor. «Bu yaptıklarından utanmıyormusun?» diyor. McMurphy de utandığını pek sanmadığını söylüyor ve hemşireye ne yapmaya karar verdiyse bir an önce yapmasını öneriyor.

Hemşire, ona aşağı kattaki koğuştaki kalanların, yani bizimkilerin bir gün önce düzenlenen özel grup toplantısında McMurphy'nin şok tedavisi görmesi konusunda hastane yöneticileriyle anlaşmaya vardıklarını anlatıyor. Tabii eğer McMurphy, yaptığı hataları anlamazsa. Tedaviden kurtulmasının tek yolu, hata ettiğini açık açık söylemesi. Eğer bunu yaparsa, bu defalık şok tedavisi geri bırakılacak.

O yüzlerden oluşan çember, bekliyor izliyor. Hemşire, her şeyin ona bağlı olduğunu belirtiyor.

«Sahi mi?» diyor McMurphy, «Elinde benim imzalamam gereken bir kâğıt var mı?»

«Şey... yok, ama sen gerekli görür...»

«Hazır işe başlamışken niye başka şeyleri de eklemiyorsun? Örneğin hükümeti devirmek için bir darbe hazırladığımı, senin koğuşundaki hayatın Hawai'de yaşamaktan farklı olmadığına inandığımı, anlarsın ya, bunlara benzer saçmaları ortaya döksene.»

«Ben bunun işe yarayacağına inanmıyorum.»

«Kâğıdı imzaladıktan sonra da bana bir battaniye ile bir paket Kızılhaç sigarası getirirsin. Hey yavrum hey, şu Çinli komünistler, senden opey yararlanırlardı, hanımcığım.»

«Randle, blz sana yardım etmeye çalışıyoruz.»

Fakat McMurphy ayağa kalkıyor, karnını kaşıya kaşıya

kadının ve kara oğlanların yanından geçip masalara doğru yürüyor.

«Pek-alaaa, vay vay vay, bu poker masası nerede, ahbablar?»

Hemşire, onun arkasından bakıyor, sonra da telefon etmek için hemşirelerin bölümüne geçiyor.

İki kara oğlan ve kıvrıcık sarı saçlı beyaz bir yardımcı, bizi Ana Bina'ya götürüyor. McMurphy, sanki hiç bir şeye tasalanmıyormuş gibi yolda beyaz tenli yardımcıyla konuşuyor.

Otların üzerinde kalın bir kırağı tabakası var, öndeki kara yardımcıları, lokomotif gibi pufleyerek soluklarını dışarı veriyorlar. Güneş, bulutların arasından sıyrılıp, kırağıyla örtülü otlara ışınlarını yolluyor. Serçeler, otların arasında yiyecek tohum bulmaya çalışıyorlar. Biz de soğuktan donmuş otların üzerinden yürüyoruz, köpeği gördüğüm sincap yuvasının önünden geçiyoruz.

Kırağının soğuğunu karnımda hissediyorum.

O kapıdan içeri giriyoruz, arkasından sanki orada arılar varmış gibi, vızıltıyı andıran sesler geliyor. Önümüzdeki iki adam, kırmızı kapsüllerin etkisiyle dönüyorlar. Bir tanesi, bebek gibi sızlanıyor: «Bu benim Haçım, teşekkür ederim, Tanrım, varım yoğum bu benim, teşekkür ederim,» diyor.

Bekleyen öbür adam da «Husyelerim, husyelerim,» diye söyleniyor. Havuzdaki can kurtaran görevlisi o. O da ağlar gibi.

Ben ağlamayacağım da bağırmayacağım da. McMurphy buradayken yapmam bunu.

Teknisyen bize pabuçlarımızı çıkarmamızı söylüyor. McMurphy pantolonlarımızı da çıkarmamızın ve saçlarımızı kazıtmamızın da gerekli olup olmayacağını soruyor. Teknisyen, nerede o şans, diyor.

Madeni kapı, mihlanmış gözlerle bakıyor.

Kapı açılıyor ve birinci adamı içeri çekiyor. Cankurtaran

kıpırdamıyor bile. Odadaki kara tabloda neon dumanını andıran bir parlaklık beliriyor, adamın alına yerleşiyor ve onu kayışla bağlı bir köpek çekiyor. Kapı kapanmadan bu parlaklık onu tam üç kez, ortada dolaştırıyor. Adamın yüzü korkudan gerilmiş. «Birinci kulübe,» diye mırıldanıyor. «İkinci kulübe. Üçüncü Kulübe.»

Duman, kapıyı ardına kadar açıyor ve tekerlekli sedye üzerinde birinci adamla birlikte görünüyor. Tekerlekli sedye geride gidip cankurtaranı dışarı çıkarıyor.

Teknisyen, sıra ikinci grupta, diyor.

Döşeme buz gibi. Yukarda ışık dönenip duruyor. Garajdaki kokuları andıran kokuyu duyuyorum. Korkunun kokusu bu. Tepede, çok yüksekte bir pencere var. İşte o pencereden dışardaki serçeleri görüyorum. Elektrik tellerine dizilmişler, soğuktan başlarını önlerine eğmiş bekliyorlar. Benim de ilikleri boşalmış kemiklerimde soğuk bir rüzgâr esiyor sanki. Giderek şiddetleniyor rüzgâr, hava baskını, hava baskını.

«Sakin bağırma, Reis.»

«Hava baskını...»

«Sakin ol. Önce ben gideceğim. Kafatasım öyle kalın ki, orılar benim canımı acıtamazlar. Eğer benim canımı acıtamazlarsa, seninkini de acıtamayacaklar demektir.»

Kimseden yardım görmeden masaya çıkıyor ve gölgeye kendini uydurmak için kollarını iki yana açıyor. El ve ayak bileklerine tasmalar geçiriliyor. Bir el, bileğinden saatini alıyor, Scanlon'dan kazandığı saat bu. Saat yere atılınca, içindeki yaylar, vidalar, aletler yerlere saçılıyor. Saatin zembereği, oradan oraya sıcıyor.

Hiç de korkmuş görünmüyor. Durmadan bana gülümsüyor.

Grafit kabloyu şakaklarına yerleştiriyorlar. «Bu da nedir?» diye soruyor.

Teknisyen, «İletici,» diye karşılık veriyor.

«Başıma dikenli bir taş mı oturtacaksınız?»

Onun şarkı söylemesi yüzünden adamların elleri titriyor.

Şakaklarına bağlanan cisimler, kulaklığı andırıyor. Onun şarkı söylemesine engel olmak için ağzına bir lâstik parçası sokuyorlar.

Düğmeler çevriliyor, makine çalışmaya başlıyor, iki robot kol, ona yöneliyor. Bana göz kırıyor, ağzındaki lâstiğe almadan bana birşeyler söylüyor.

Pencerenin dışında, elektrik tellerinde duran serçeler, kömür olup düşüyorlar.

Onu bir tekerlekli sedye ile dışarı çıkartıyorlar. Gövdesi hâlâ sarsılıyor. Teknisyen bana dönüyor.

«Şu öbür serseriye dikkat edin. Onu tanırım. Sıkı tutun.»

Bu iş artık iradeye bağlı değil.

«Tutun onu. Lânet olsun. Artık Seconal verilmeden kimseyi almam.»

Kelepçeler, el ve ayak bileklerimi sıkıyor.

Grafik kabloda demir var, şakaklarımı kaşındırıyor.

Göz kırptığı zaman birşey söylemişti. Bana birşey söylemişti.

Adam, üzerime eğilip başındaki demir halkaya iki demir parçasını yaklaşıyor.

Makine, üzerime abanıyor.

HAVA BASKINI

Tepeden aşağı koşuyor. Geri dönemez, ileriye gidemez. Fıçının içine bak, öldün, demektir, öldün, öldün!

Tren yolunun yanındaki sazlıktan çıkıyoruz. Ben tren yolunun hemen yanında yatıyorum. Yanağımda bir yanma var.

«İki yönde de bir şey yok,» diyorum, «yüz mil...»

Babam, «Hıh,» diyor.

«Eskiden, yere bıçak saplayıp sapını ağızımıza sokarak hayvan seslerini duymaya çalışmaz mıydık?»

Babam gene, «hıhh,» diyor. Yolun iki yanından geçen kıştan kalma buğday balyaları var. Köpek, bunların altında farelerin yuvalandığını söylüyor.

«Yolun yukarısına doğru mu, yoksa aşağısına doğru mu gideceğiz, evlât,» diye babam soruyor.

«İhtiyar köpeğin dediğine bakılırsa, karşıya geçmemiz gerekiyor.»

«O köpek birşeyden anlamaz.»

«Yoo, bize yeter. İhtiyar köpeğin dediğine bakılırsa, orada kuşlar varmış.»

«İhtiyar baban, yolun kenarından ilerlemekte yarar var, diyor.»

«Köpek de buğdayların arasından karşıya geçmeli diyor.»

Karşıya geçiyoruz, bundan sonra yalnızca yolun iki yanında kalabalığın biriktiğini ve kuşları kovaladıklarını hatırlıyorum. Galiba bizim köpek fazla ileriye gitmiş ve kuşları kaçırmış.

Köpek üç fare yakaladı.

... be adam, Adam, ADAM ADAAAAM... Geniş ve ırlı, yıldızı andıran göz kırpması var.

İşte gene karıncalar, hay allah, bu kez durum çok fena. O iğne ayaklı mendeburlar. O karıncaların dereotlu hıyar turşusu tadında olduklarını anladığımız günü hatırlıyor musun? Ha? Sen hıyar turşusu değil demiştin. Ben de direktmişim. Senin anınen de olanları duyunca beni tekmelomıştı. Küçük çocuğu bütcek yemesini öğretti diye kızmıştı.

Ah tanrım, kızılderili çocuğu, atık davranıp onu yemeyen herhangi bir yaratıkla karnını doyurmasını bilmeli.

Biz kızılderili değiliz. Uygur kişileriz ve sen de bunu hatırlıyorsun.

Bana demiştin ki, Baba, öldüğüm zaman beni gökyüzüne iğnele.

Annemin soyadı Bromden idi. Hâlâ da Bromden. Babam, yalnızca bir tek adla dünyaya geldiğini söylemişti. Hamile inek ayakta durmakta inat ettiği zaman buzağısı nasıl pat diye yere düşerse, babam da öyle dünyaya gelmişti. Tee Ah Millatoo-na, Dağda En Yüksek Duran Çam Ağacı ve ben de Oregon Eyaletinde, belki de California ve Edaho'daki kızılderililerin en büyüğüyüm. Öyle doğdum.

Tanrı biliyor ya, eğer imanlı bir hristiyan kadını Tee Ah Millatoo-na gibi soyadını taşımayı kabul ederse, dünyanın en budala insanı demektir. Sen bir ad ile doğmuştun. Tamam. Ben de bir ad ile doğdum. Bromden. Mary Louise Bromden.

Babam, kente taşındığımız zaman, bu ad, sosyal güvenlik kartını kolayca almamızı sağlayacak.

Adam, gene eli baltalı birinin peşinde. Eğer huyundan vazgeçmezse, onun da hesabını gör. O şimşek pırıltılarını gene görüyorum.

Balıkağlarının yanında oturup slnekleri kovmaya çalışırken, yaşlı büyükanmem güzel bir balıkçı tekerlemesi söylerdi. «Tıngır mıngır tangıl papiler» adını taşıyan bu tekerlemeyi söylerken, ellerimin parmaklarını sayardı.

Oyunu da büyükkannemi de seviyorum. Bayan Tıngıl, mıngıl tangıl'ı şu tavuk yakalayan kadını sevmiyorum. Şu guguk kuşunun yuvasının üzerinden uçan kazı seviyorum. Onu da, yüzündeki buruşukların arasından tozları silen büyükanmemi de seviyorum.

Onu son görüşümde ölmüş, taş gibi kaskatı kesilmişti. Dallesin ortasında kaldırımda yatıyordu. Renkli gömlekler giymiş,

kimi kızılderili, kimi çiftçi, kimi çoban, bir sürü adam, durmuş ona bakıyordu. Onu kentin mezarlığına arabayla götürüyorlar, üzerini kırmızı toprakla örtüyorlar.

Joey, — fıçıdaki balık'ın yirmi bin doları ve üç Cadillac arabası oldu o anlaşımdan sonra — arabaların hiç birini kullanamıyor.

Bir zar görüyorum.

Onu içimden, dipten görüyorum. Zarı yukardakine atmak için gerekli olan ağırlık benim. Zarı, yılan gözü atmak için yüklemişler. Yük de benim, çevremdeki altı yuvarlak da, zarın öbür yanı, o ne zaman zar atarsa mutlaka altı atar. Öbür zar neyle yüklü? Bahse gireyim ki, bir atmak için yüklenmiş. Yılan gözler.

Hey, dikkat et, çarpacak. Ama, hanımcığım, dumanevi boş. Benim bebeğimin de bir çift opera ayakkabısına ihtiyacı var. Şimdi yanına geliyorum.

Oyundan çıktım.

Su. Bir su birikintisinde yatıyorum.

Yılan gözler. Onu gene yakaladım. Üzerimdeki o bir sayısını görüyorum. Bir sokağın arka tarafındaki zahire dükkânının arkasında donmuş, zar atamaz o; Portland'da olmaz bu.

Sokak da bir tünel, içerisi soğuk, çünkü akşam, güneş batmak üzere. Bırakın gideyim... Gidip büyükanne göreyim. Yalvarırım, Anne. Bana göz kırparken ne demişti?

Biri doğuya, biri de batıya uçtu.

Yolunda durma.

Lanet olsun, hemşire, yolumu kapama. Yolumu... Yoolumu.

Benim sıram. Gene karıştı. Yılan gözler.

Öğretmen senin çok kafalı olduğunu söylüyor, evlât, birşey olmaya çalış...

Ne olayım, Baba? R. J. Wolf Amca gibi bir halı dokuyucusu mu? Sepet örücü mü? Yoksa bir başka sarhoş kızılderili mi?

Bekçi, sen de kızılderilisin değil mi?

Yaa, öyleyim.

Eh, doğrusu dili gayet güzel konuştuğunu belirtmeliyim. Ya.

Şey... Her zamanki gibi üç dolar.

Eğer ay ile aramdaki sırrı bilseler, öyle yüksekten atmazlardı. Hiç de lânetlenmiş, bildik kızılderililerden değilim.

Gene yılan gözler. Hooo, yahu bu zarlar buz gibi.

Büyükannemin cenazesinden sonra ben, Babam ve Amcam, mezarı kazıp onu dışarı çıkarıyoruz. Annem bizimle gelmek istemiyor, çünkü o hiç böyle birşey duymamış. Bir cesedin ağaca asılmasına akli ermiyor. Bunu düşünmek bile insanı hasta etmeye yeter.

R. J. Wolf Amcayla Babam, ölüyü rahatsız ettikleri için tam yirmi gün Dalles cezaevinde barbut atıldılar.

Fakat o, bizim kavuşmuş anamızdı.

Bu, hiç birşeyi değiştirmez, çocuklar. Onu gömülü bırakmalısınız. Siz kızılderililerin gerçekleri ne zaman öğreneceğinizi bilemiyorum. Şimdi nerede o? Söyleseniz iyi edersiniz.

R. J. Amca «Hass... tir ordan, soluk benizli,» dedi. Bir yandan da kendine sigara sarıyordu. «Bunu asla açıklamayacağım.»

Tepede, yukarıda yukarıda, çok yukarıda, çam ağaçlarının bulunduğu yerde rüzgârı kovalıyor olmalı, o eski tekerlemeyle bulutları sayıyordur.

Göz kırparken bana neler söyledin?

Bando çalıyor. Bak, gökyüzüne bak, dört temmuz bugün.

Zarlar dinleniyor.

Makineyi gene üzerime saldılar... Acaba...

Ne dedi o?

Acaba McMurphy beni nasıl tekrar büyüttü?

İşte oradalar, dışardalar. Beyaz giysili kara oğlanlar, kapının altından bana doğru geliyorlar. Üzerinde yattığım şu altı yastığı da ıslatmakla suçluyorlar beni. Altı sayısı. Odayı bir zar sanmıştım. Bir sayısı, yılan gözü yukarıda, daire, tavandaki beyaz ışık... İşte gördüğüm buydu... Bu küçük kare biçimindeki odada yani ...Acaba kaç saat baygın kaldım? Çevre biraz sise bürünmüş gibi... Ama buradan kaçıp sisin içinde gizlenmeyeceğim. Hayır... Asla...

Ayağa kalkıyorum, ağır ağır kalktım. İnziya Odasındaki beyaz yastıklar, sırlıklam olmuş. Olup bitenlerin hepsini pek hatırlamıyorum, ama gözlerimi oğuşturdum, aklımı haşıma toplamaya çalıştım. Bayağı uğraştım bunun için. Oysa daha önce hiç yapmamıştım bunu.

Küçük telörgü penceresi bulunan kapıya doğru sendeleye sendeleye yürüdüm. Kapıyı elimin tersiyle vurdum. Bir yardımcının, elinde tepsiyle bana doğru geldiğini gördüm. Ve bu kez onları yenilgiye uğrattığımı anladım.

Şok tedavisinden sonra iki hafta kadar rüyada gibi dolaştığım zamanlar oldu. Eğer uyanmak için bir nedenin yoksa, o kurşuni bölgede uzun süre dolanır durursun. Ama istersen, benliğinle mücadele edip o sisli dünyadan kurtulursun. Bu kez, mücadele edip bir gün içinde kurtuldum.

Sis iyice kaybolduğu zaman da sanki uzun süren bir derin dalıştan sonra suyun üzerine çıkmış gibi oldum. Ama bu, yüz yıl süren bir derin dalıştı.

O hafta McMurphy'ye üç kez daha şok tedavisi uyguladılar. McMurphy kendini toplar toplamaz, Bayan Ratched doktorla birlikte geliyor, tedaviye hazır olup olmadığını soruyordu.

Bir keresinde hemşire arkasını döndüğü zaman onu üniformasının eteğinden tutup, kalçasına bir çimdik atmıştı. Kadının yüzü, McMurphy'nin saçları gibi kıpkırmızı olmuştu. Sanırım o anda doktor yanında olmasaydı, McMurphy'ye bir tokat savuracaktı.

McMurphy'ye, şok tedavilerinden kurtulması için kadınla iyi geçinmesini önerdim, fakat o bana güldü ve yaptıkları işin onun bataryalarını doldurmaktan başka birşey olmadığını, üstelik bunu bedavaya yaptırdığını söyledi. «Buradan çıktığım zaman, bizim ihtiyar Kızıl McMurphy'ye çatacak olan bir kadın, şu para makineleri gibi ışık saçacak ve gümüş dolarları boşaltmaya başlayacak. Hayır, ben onların batarya doldurucularından korkmuyorum.»

Bu tedavinin ona acı vermediğini ileri sürüyordu. Haplarını bile yutmuyordu. Fakat hoparlördeki ses ne zaman ona kahvaltıyı bırakıp bir numaralı binaya gitmesini söylese, yüzünün kasları geriliyor, rengi soluyordu.

Hafta sonunda Huzursuzlar Koğuşundan ayrılıp kendi koğuşuma döndüm. Gitmeden önce ona çok şey söylemek istemişim, ama tedaviden yeni dönmüştü ve oturduğu yerde gözleriyle ping - pong tozunu izliyordu. Kara yardımcıyla sarışın yardımcı beni aşağı kata indirdiler, blzını koğuşa kadar götürdüler, sonra da arkamdan kapıyı kapadılar. Huzursuzlar Koğuşundan sonra bizimki bana pek sessiz geldi. Gündüz odamıza doğru yürüdüm ve nedense kapıda durdum; herkes eskisinden çok farklı bakışlarla beni süzüyordu. Harding «İşte karşınızda vahşi adam,» diye bağırdı, «kara oğlanın kolunu kıran vahşi adam. Hey, bakın şuna, bakın şuna...» Ben de onlara gülümse-

dim. McMurphy'nin, aylardan beri ona haykıran bu yüzlere bakarken neler hissettiğini çok iyi anlamıştım.

Arkadaşların hepsi yanıma gelip, olan bitenleri anlatmamı istediler. Acaba McMurphy orada nasıl davranıyordu? Neler yapıyordu?

Onlara anlatabileceklerimin hepsini anlattım ve hiç kimse de benim birdenbire konuşmaya başladığımı farketmedi. Tanıdıkları günden beri sağır ve dilsiz olduğunu sandıkları bir kimse'nin birdenbire başkaları gibi konuşmaya, gülmeye başlaması, onları etkilememişti. Onlara, duydukları herşeyin **gerçek** olduğunu söyledim ve kendimle ilgili de birkaç öykü anlattım. McMurphy'nin hemşireye söylediği sözlerin bazılarına öyle güldüler ki, İyileşemezler Bölümünde yatan iki hasta bile, sanki konuşulanları anlamış gibi bu gülüşe katıldılar.

Hemşire, ertesi gün hasta McMurphy'nin durumunu grup toplantısında gündeme alırken, onun bilinmeyen bir nedenden ötürü EŞT (elektrikli şok tedavisi) ye cevap vermediğini, onunla ilişki kurabilmek için daha ciddi yöntemlere başvurmanın gerekli olduğunu açıkladı. Harding, atıldı: «Bakin, bu olabilir, Bayan Ratched. Ancak sizin McMurphy ile yukarda kurduğunuz ilişkiden, kendisinin sizinle ilişki kurmakta güçlük çekmediği anlaşılıyor.»

Hemşire gafil avlanmış ve öylesine büyük bir hata yapmıştı ki, odadakilerin hepsi ona gülmeye başladılar, o da bu konuya bir daha değinmedi.

McMurphy'nin hastaların gözünde giderek büyüdüğünü, önem kazandığını biliyordu. Kendi davranışları yüzünden adamın bir efsane kahramanı olduğu da bir gerçektir. Gözlerden uzak kalan bir klmse, yeteneksiz ve zayıf bir kişi olarak düşünülemezdi, hemşire buna inanmıştı, işte onun içinde McMurphy'yi yeniden bizim koğuşa getirmenin bir yolunu arıyordu.

Eğer McMurphy, Ŗok tedavisinin verdiği sersemlik içinde arkadaşlarının yanında otursaydı, o kahraman rolünü oynayamazdı.

Arkadaşlar da bunun farkındaydılar. McMurphy koğuşta, onların yanında kaldığı sürece, hemşire onu hep Ŗok tedavisinin etkisinde tutmak isteyecek, açılmaya yüz tuttuğunu görür görmez yeniden Ŗok tedavisi yaptıracaktı. Harding, Scanlon ve Frederickson ile kafa kafaya verdik, hepimiz için en uygun şeyin, McMurphy'yi bizim koğuştan kaçırmak olacağı kanısına vardık. Cumartesi günü koğuşa geri getirildiği zaman da plnımızı çoktan hazırlamıştık. Hava kararınca kadar bekleyecek, sonra da yatağı ateşe verecektik. Itfaiyeciler gelinceye kadar onu kapıdan dışarı çıkarmış olacaktık. Kanımızca, bu öyle güzel bir plndı ki, onun da beğenmemek için bir bahane bulabileceğini ummuyorduk.

Ancak o günün Candy ile buluşmayı tasarladığı gün olduğunu unutmıştık.

McMurphy'yi sabah saat ona doğru koğuşa geri getirdiler. Koğuşta kasıla kasıla dolaşıyor, başından geçenleri anlatıyordu. Bir ara Hemşirelerin bölmesine doğru bir kova kirli su döktü. Yere bir kalıp tereyağı koyup kara oğlanlardan birinin kayıp düşmesini sağladı. ğle yemoğinde herkesle şakalaştı, yanından geçen yeni hemşire adayının poposuna birer çimdik attı.

Kaçması için hazırladığımız plânı ona da anlattık, o da bize acelesinin olmadığını belirtti ve Billy'nin randevusunu hatırlattı. «Billy arkadaşlarımızı düş kırıklığına uğratamayız, öyle değil mi, arkadaşlar? Hele tam iş üstündeyken yapamayız bunu. Hem bir aksilik ıkılmazsa bu gece gerçekten çok eğlenceli bir parti vereceğiz. Hadi diyelim ki, bu benim veda partim olacak.»

Büyük Hemşirenin nöbetçi olduğu hafta sonuydu. McMurphy'nin dönüşünü kaçırmak istememişti. Bir sorunu çözüme bağ-

lamak için de hemen toplantı yapmamızı istedi. Toplantıda, daha ciddi tedbirler alınması konusunda belirtti. Doktora da, çok geç olmadan hastaya yardımcı olmak gerektiğini anlattı. O konuşurken McMurphy de boyuna esniyor, geriniyor, uyukluyor, sağına soluna göz kırptıyordu. Bu nedenle hemşire toplantıyı kısa kesmek zorunda kaldı. McMurphy, hemşirenin söylediği sözlerin hepsini olumlu karşılayarak hastaları da doktoru da şaşırttı.

«Onun haklı olabileceğine inanıyorum, doktor. Şu birkaç volt elektriğin bana sağladığı yarara baksanıza. Eğer elektrik akımını iki katına çıkarırsak, Martini gibi ben de yola gelirim. Özellikle sekizinci kanala bağlanırsam, uygun olur. Yatakta yatıp dördüncü kanalın haber ve hava raporu programlarını düşlemekten bıktım usandım.»

Hemşire, genzini temizledi, toplantısının denetimini tekrar eline almaya çalıştı. «Daha fazla şok yapmayı önermiyordum, Bay McMurphy.»

«Efendim?»

«Ben bir ameliyattan söz etmek istemiştim. Gerçekten çok basit bir ameliyat bu. Bazı düşmanlık vak'alarında bu basit yöntemin çok büyük başarılar sağladığını daha önceki deneylerimizden biliyoruz.»

«Düşmanlık mı dersiniz? Ben minik bir köpek gibi herkesle dostum. Aşağı yukarı iki haftadan beri hiç bir yardımcıya bir fiske bile vurmadım. Kesip biçmek için de bir neden yok, öyle değil mi?»

Hemşire gülümsedi, ona kendisinin ne derece anlayışlı bir kadın olduğunu göstermeye çalışıyordu. «Randle, kesmek biçmek yok...»

McMurphy, sözlerini sürdürdü: «Ayrıca onları kesip atmak

pek de kolay olmayacak, çünkü dolabımda bir çift daha var.»

«Bir çift daha ne var?»

«Bir tanesi beyzbol topu büyüklüğünde, Doktor.»

«Bay McMurphy.» Hemşire alaya alındığını farkedince buz gibi bir gülümseme yayıldı yüzüne.

«Ama öbürü normal sayılacak büyüklükte.»

McMurphy, yatma saati gelinceye kadar zaman kazanmak için konuşmasını sürdürdü. Yatma saatinde de koğuştaki heyecan artmıştı. Kız içkilerle gelirse, neşeli bir parti verilebilirdi. Herkes Billy ile gözgöze gelmeye çalışıyor, boyuna ona göz kırptıyordu. İlâç almak için sıraya girdiğimiz zaman, McMurphy, ortaya çıktı, küçük hemşireye biraz vitamin alıp alamayacağını sordu. Hemşire de bunu almaması için bir neden göremediğini belirtti. Kuş yumurtası büyüklüğündeki vitamin haplarını McMurphy'ye vermekte bir sakınca görmemişti. McMurphy, bunları cebine attı.

Hemşire, «Hapları yutmayacak mısınız?» diye sordu.

«Kim ben mi? Yok canım. Benim vitamine ihtiyacım yok. Bunları bizim Billy Çocuk için istemiştin. Son zamanlarda biraz yorgun ve hasta görünüyor da. Besbölü kansız kalmış olacak.»

«Öyleyse, hapları neden Billy'e vermiyorsun?»

«Vereceğim, hayatım. Fakat gece yarısına kadar, onlara en fazla ihtiyaç duyacağı saate kadar beklemeyi düşündüm.» McMurphy, kolunu Billy'nin boynuna dolayıp yataktan çıkıp kapısına doğru yürüdü, Harding'e göz kırpmayı da unutmadı.

Billy Bibbit hakkında bilgi edinmeniz gerekli: yüzündeki buruşuklara ve başındaki beyaz saçlara rağmen çocuksu görünüşünü hâlâ kaybetmemişti. Kepçe kulaklı, çilli suratlı, çarpık dişli, yalınayak kırlarda koşup ısıklık çalan, haylazlık yapan ço-

cuklara benziyordu. Oysa gerçekte hiç de öyle değildi. Öbür adamların yanında durduğu zaman onun da diğerleriyle aynı boyda olduğunu ve kepçe kulaklı haylaz oğlanlara benzemediğini görüp şaşırırdınız.

Onun yaşını açıkladığına sadece bir kez tanık oldum. Aş-ğıda, lobide annesiyle konuşurken gerçeği itiraf ettiğini duydum. Annesi orada danışma memurluğu yapıyordu. Ciddi, akli başında bir kadındı, ama saçları boyuna renk değiştirdi. Sarıdan maviye, maviden siyaha ve siyahtan sarıya dönerdi. Duyduğuma göre, Büyük Hemşirenin komşusuydu ve çok samimi dostuydu. Büyük bir işe gireceğimiz zamanlar, Billy gidip annesinin yanağına bir öpücük kondururdu. Bu, Billy kadar bizleri de utandırıyor, bu nedenle hiç birimiz onu alaya almıyorduk, hat-ta McMurphy bile.

Bir gün öğleden sonra, yeni bir işe girişmeden önce lobide-ki plâstik koltuklara oturmuş konuşuyorduk. Kara oğlanlar-dan biri danışmadaki telefonu kullanmak isteyince, Billy'nin annesi bunu fırsat bilip masasının başından ayrıldı, oğlanın elin-den tutup dışarı çıkardı. Ana - oğul, bahçede otların üzerine oturdular, Billy, başını annesinin kucağına koydu. Kendine bir eş bulmaktan ve günün birinde koleje girmekten söz ediyordu. Annesi de oğlunun kulaklarını okşayıp bu saçma sözlere gülü-yordu.

«Aman canımın içi, böyle işlere girmek için önünde çok uzun zaman var.»

«Anne, ben otuzbir yaşındayım.»

Annesi güldü, yerden kopardığı bir otlâ oğluunu kulağını gıdıkladı. «Hayatım, ben hiç orta yaşlı bir adamın annesine benziyor muyum?»

Kadın, burnunu kıvırdı, dudaklarını büzüp oğlunun yanağı-nı şapur şupur öptü. Bu kadının bir anneye benzer yanı yoktu. Billy'nin otuzbir yaşında olduğuna ben de inanmamıştım, bile-

ğindeki künyede doğum tarihini görünceye kadar da inanmadım.

Gece yarısı, Geever, öbür kara oğlan ve hemşire nöbeti devrettikten sonra, Bay Turkle adındaki yaşlı kara derili nöbeti almıştı. Bu sırada McMurphy ile Billy'nin de yataktan kalkıp vitaminlerini aldıklarını tahmin ediyordum. Ben de yatağımdan kalktım, sabahlığımı sırtıma geçirip Gündüz odasına gittim. Bizimkiler, Bay Turkle ile konuşuyorlardı. Harding. Scanlon, Sefelt ve başka birkaç kişi daha odaya geldi. McMurphy, Bay Turkle'a, koğuşa bir kız gelirse neler olabileceğini anlatmaya çalışıyordu. Birkaç hafta önce aynı konuyu görüştüklerine göre, şimdi yaşlı adama olacakları yalnız hatırlatmaya çalışıyordu. McMurphy. Kızın pencereden içeri girmesine göz yumması gerektiğini anlatıyordu. Bir de İnziva Odasının açık tutulması gerekiyordu. Ah, orası sevgililer için kusursuz bir balayı döşeği olmayacak mıydı? Bir de ışıklar sönük kalmalıydı. Böylece gece nöbetçisi işin farkına varmayacaktı. Yatakhane kapıları açılmalıydı, hastanede iyileşebilirlerin hepsini uyan-dırmanın ne anlamı vardı.

Billy, «Aman boşver, M-M-M-Mack,» dedi.

Bay Turkle, yarı uykulu bir halde durmadan başını sallıyordu. McMurphy, «İşte hepsi bu kadar,» dediği zaman Bay Turkle, uykulu uykulu, «Yoo, pek öyle sayılmaz,» diye karşılık verdi. Beyaz giysisi içinde sarı kafalı boynunun üzerinde, so-paya bağlanmış bir balona benziyordu.

«Hadi Turkle, nazlanma. Emeklerin boşa gitmeyecek. Kız gelirken yanında birkaç şişe içki de getirecek.»

Bay Turkle, «Hah, şimdi biraz yaklaştınız,» dedi. Başı durmadan yana kayıyordu. Bu halinden, güçlkle uyanık kaldığı belli oluyordu. Gündüzleri de başka bir işte çalıştığını duymuştum. Bir yarış alanında çalışıyordu. McMurphy, Billy'ye döndü:

«Turkle daha büyük bir anlaşma yapılmasını istiyor, Billy çocuk,» dedi. «Sevgilinin kaç paralık itibarı var?»

Billy kekeleye kekeleye, Candy'nin, böyle birşey yapamayacağını anlatmaya çalıştı. McMurphy, hemen onu kenara çekip, sevgilisinin namusu için tasalanmasına gerek olmadığını söyledi. Billy işini bitirdiği zaman Bay Turkle öylesine sarhoş olacaktı ki, musluğa bir havuç koyacak hali bile kalmayacaktı.

Billy, kekeleye kekeleye, Candy'nin, böyle birşey yapamayacağını anlatmaya çalıştı. McMurphy, hemen onu kenara çekip, sevgilisinin namusu için tasalanmasına gerek olmadığını söyledi. Billy işini bitirdiği zaman Bay Turkle öylesine sarhoş olacaktı ki, musluğa bir havuç koyacak hali bile kalmayacaktı.

Kız gene geç kalmıştı. Bizler, gündüz odasında oturmuş Bay Turkle ile McMurphy'nin askerlik öykülerini dinliyorduk. Bu arada Bay Turkle'in sigaraları da elden ele dolaşıyordu. Bir ara Harding içtiğimiz sigaranın cinsini sordu. Bay Turkle da soluğunu tutarak, «Canım, bildiğimiz sigara işte,» diye cevap verdi.

Billy iyiden iyiye sinirlenmişti, kızın gelmemesinden de gelmesinden de korkuyordu. Burada, mutfak masasının çevresine artık yemek bulmak umuduyla dolaşan av köpekleri gibi oturacağımıza niye yataklarımıza yatmadığımızı merak ediyordu. Bizler de ona sırtlamakla yetindik. Hiçbirimizin canı yatmak istemiyordu; hava hiç de soğuk değildi, üstelik böyle yarı karanlıkta McMurphy ile Bay Turkle'in öykülerini dinlemek hoşumuza gidiyordu. Hiç kimsenin uykusu gelmemişti ve saatin ikiyi geçmiş olmasına rağmen kızın ortalıkta görünmemesi de kimseyi meraklandırmamıştı. Bay Turkle, ortalık pek karanlık olduğu için kızın koğuşları karıştırabileceğini ileri sürdü. McMurphy de ona hak verince, ikisi birden koridorlarda koşmaya başladılar. Elektrikler açıldı. Harding hastaların elektrikten rahatsız ola-

caklarını belirtmişti. Bunun sadece doktorun odasındaki ışığı yanık bırakmayı kararlaştırdılar.

Koğuşun elektriklerini yakıp içerisini gündüz gibi aydınlatmışlardı ki, pencereye birinin vurduğu duyuldu. McMurphy, hemen pencereye koştu, yüzünü cama dayadı, ellerini de yüzüne siper etti, böylece dışarısını rahatlıkla görebilecekti. Biraz sonra da geri çekilip sırttı.

«Kız, gecenin karanlığında bir dilber gibi yürüyor.» Billy'yi elinden tutup pencerenin önüne sürükledi. «Onu içeri al, Turkle. Bırak da bu deli onu koynuna alsın.»

Billy, bir katır gibi homurdanıyordu: «Bak McMmmmurphy... dur.»

«Bana numara yapma, Billy Çocuk. Artık bu işten vazgeçemeyiz. Sonuna kadar götüreceksin. Bak sana ne diyeceğim: karıyı yakıp tutuşturacağına inanıyorum, beş dolarına da bahse girerim; tamam mı? Pencereyi aç, Turkle.»

Karanlıkta iki kız vardı. Biri Candy idi, öbürü de balık avına gelmeyen kızdı. Turkle, «Sosis,» dedi, kızları içeri almaya çalıştı. «Herkeseye yeter de artar bile.»

Hepimiz yardıma koştuk. Kızlar, pencereden içeri girebilmek için daracık eteklerini kalçalarına kadar sıvamak zorunda kaldılar. Candy, «Allah belânı versin senin, McMurphy,» diye söylendi, ona sarılmak için kollarını öyle büyük bir hızla ileriye uzattı ki, az kalsın iki elinde tuttuğu içki şişeleri kırılacaktı. Sacı başı dağılmıştı. Tepesine topladığı saçların omuzlarına dökülmesi, onu daha güzelleştirmişti. Balık avında yaptığı gibi saçlarını serbest bırakmak, bence ona daha çok yakışıyordu. Pencereden içeri girerken şişeyle öbür kızı işaret etti:

«Sandy de geldi. Evlendiği o Beaverton'lu manyak herifi başından yeni defedebildi. Bu çılgınlık değil mi?»

Kız, pencereden içeri girdi ve McMurphy'yi öptükten sonra «Merhaba Mack,» dedi. «Geçen gün gelemediğim için üzgünüm.

Ama o mesele kapandı. İnsan yastığının altına beyaz fare bırakılmasını, kremlerine böcek doldurulmasını, sütyenine kurbağa atılmasını benimseyemiyor.» Başını salladı, sonra elini havaya kaldırdı, sanki o hayvan meraklısı kocasının anılarını unutmak ister gibiydi.

Kızların ikisi de etek ve kazak giymişlerdi. Naylon çorapları vardı ve yalınayaktılar. Üstelik ikisi de kıkır kıkır gülüyordu. Candy, «Yolumuzun üzerindeki barların hepsinde adres sormak zorunda kaldık,» dedi.

Sandy, gözlerini iri iri açmış, çevresine bakınıyordu. «Vay canına Candy, biz nereye gitmişiz böyle? Gerçek mi bu? Biz bir akıl hastanesinde miyiz?» Candy'den daha büyük gösteriyordu. Belki beş yaş daha büyüktü. Saçlarını modaya uygun bir biçimde ensesine toplamıştı. Omuzları, göğüsleri ve kalçaları çok fazla büyüktü, çok daha fazla sırtıyordu, hani hiç de güzel denecek bir yanı yoktu, ama sevimliydi, sağlıklıydı ve kocaman bir şişe kırmızı şarap getirmişti.

«Candy, biz bu çılgınlıkları yapmaya nasıl göze alabiliyoruz?» diye sordu. Bir kez daha çevresine bakındı, sonra bacaklarını iki yana açıp kahkahalarla gülmeye başladı.

Harding, kıza ciddi ciddi, «Böyle şeyler olmaz,» dedi. «Bunlar birer düş. Geceleri yatağına yatar, uyuyamazsın ve bunları düşünmeye başlarsın. Aslında sen burada da değilsin. Şu şarap gerçek değil. Hiçbirimiz yaşamıyoruz. Hadi, işi buradan sürdürelim.»

Candy, «Merhaba, Billy,» dedi.

Turkle, «Şu mala bakın,» diye mırıldandı.

Candy, acemi bir tavırla şişelerden birini Billy'ye uzattı. «Sana bir armağan getirdim.»

Harding, «Bunlar, Thorn Smith'e özgü düşler,» dedi.

Sandy adındaki kız, «Vay canına, biz başımıza ne işler açmışız meğer...» diye konuştu.

Scanlon, «Şşşşt, susun,» dedi. «Böyle yüksek sesle konuşursanız, öbür serserileri uyandıracaksınız.»

Sandy, kıkır kıkır güldü. «Neyin var, ahbap? Yani eldekiler herkese yetmezse diye mi korkuyorsun?»

«Ah Sandy, şu adi içkiyi getireceğini tahmin etmeliydim.»

Sandy, «Vay canına. Sen şunu diple bakalım, Candy,» dedi.

Bay Turkle, «Sosis,» dedi, pencereyi tekrar kapadı. Sandy tekrar, «Vay canına,» diye mırıldandı. Hepimiz, gündüz odasının ortasında şaşkın şaşkın duruyorduk. Kimse ne diyeceğini, ne yapacağını bilemediği için her kafadan bir ses çıkıyordu. Kimse böyle bir durumla karşılaşmamıştı. Eğer koğuşun kapısına bir anahtar sokulup kapı açılmasaydı, bu konuşma ve gülüşmeler ne zaman kesilirdi bilemiyorum.

Bay Turkle, «Aman Tanrım» diyerek elini dazlak başına götürdü. «Gece denetleyicisi galiba,» dedi. «Beni mahvedecek.»

Hepimiz helâyâ girdik. Elektriği de söndürmüştük. Konuşmak şöyle dursun, soluk almaktan bile korkuyorduk. Denetleyicinin koğuşta dolaştığını ve yarı korkulu bir sesle Bay Turkle'a seslendiğini duyuyorduk. Kadının sesi fısıltıyı andırıyordu. Bay Turkle'ı çağırırken, biraz sesini yükseltti: «Bay Turkleeee, Bay Tuuuurkleeee!»

McMurphy, «Herif hangi cehenneme defoldu?» diye mırıldandı. «Niye kadına cevap vermiyor?»

Scanlon, «Tasalanma,» dedi, «tenekenin içine bakmaz.»

«Ama o niye cevap vermiyor? Yoksa kafayı iyice buldu da ondan mı?»

«Hey, siz neden sözediyorsunuz? Ben bu kadarcık şeyle kafayı mafayı buldum.» Bu ses, Bay Turkle'ın sesiydi, ama ne taraftan geldiğini anlayamamıştık.

«Hay allah, Turkle, senin burada ne işin var?» McMurphy, sert bir tonla konuşmaya çalışıyordu, ama aynı zamanda gül-

memek için de kendini zor tutuyordu. «Çık dışarı da bak bakalım, kadın ne istiyormuş. Seni bulamazsa ne düşünür?»

Harding, «Sonumuz yaklaştı,» dedi ve yere çöktü. «Allah yardımcımız olsun.»

Turkle, kapıyı açtı, dışarı çıktı. Kadınla koridorda buluştu. Işıkların niye yandığını anlamak için gelmişti. Her koğuşun elektriğini yakmak da ne demek oluyordu? Turkle, her koğuşun elektriğinin yanmadığını söyledi. Yatakhaneler karanlıktı. Ayrıca helâ lâmbaları da sönüktü. Kadın, benim öbür ışıkların yanık kalması için haklı bir neden sayılamayacağını belirtti. Bu kadar çok ışık yakmanın nedeni ne olabilirdi? Turkle, bu soruya cevap bulamıyordu. Sonunda bazı yerleri temizlemek istediğini söyledi. Kadın bunun da nedenini öğrenmek istedi. Kadın, Bay Turkle'ın helâları temiz tutmaktan sorumlu olduğunu biliyordu. Oysa aksi gibi helâ da karanlıktı. Kadın, bunun da nedenini merak etmişti. Bizler, onun ne cevap vereceğini merakla beklerken şişe de elden ele dolaştı. Ben de bir yudum içtim. Buna ihtiyacım vardı. Turkle'ın dışarda kem küm küm ettiğini duyuyorduk.

McMurphy, «Herif enseledi,» diye mırıldandı. «Birisinin çıkıp ona yardım etmesi gerekiyor.»

Arkamdan sifonun çekildiğini duydum, ve kapı açıldı. Harding, dışarı çıkarken koridorun ışığı yanmıştı. Pijamasını yukarı çekerken, kadın onu bu halde görmüştü. Kadın, dehşet içinde soluğunu tuttu. Harding de karanlıkta onu göremediğini söyleyip kendisinden özür diledi.

«Burası karanlık değil.»

«Yani helâ karanlıktı demek istedim. Barsaklarım daha iyi çalışsın diye her zaman helânın ışığını söndürürüm. Anlıyorsanız ya o aynalar, aydınlıkta sanki beni yargılar gibi duruyorlar. Herşey istediğim gibi sonuçlanmazsa, cezalandırılacağımı sanıyorum.»

«Ama yardımcı Turkle, orasını temizlemeye çalıştığını söyledi.»

«Üstelik çok daha iyi çalıştı. Karanlıkta iş yapmanın zorluğuna rağmen başarılıydı. Girip görmek ister miydiniz?»

Harding helânın kapısını açıp kadını içeri sokmak istedi, ama kadın, başka tarafları da dolaşmak zorunda olduğunu bahane ederek helâyâ girmede. Harding, kadına ilk fırsatta tekrar bu tarafa gelmesini söyledi. Ortalık yatışınca herkes dışarı fırladı, başarısından ötürü Harding'in elini sıkıp sırtını sıvazladı.

Koridorda duruyorduk. Şarap şişesi, gene elden ele dolaştı. Sefelt, içkiye karıştıracak birşey olsaydı diye sızlandı. Bay Turkle'a, koğuştaki böyle birşey var mı yok mu, diye sordu. Turkle de sudan başka birşeyin olmadığını belirtti. Frederickson, öksürük şurubuna ne buyrulur? diye sordu. «Bana biraz öksürük şurubu içirdiler. İlaç odasında yarım galon öksürük şurubu var. Tadı hiç de fena değil. O odanın anahtarı sende var mı, Turkle?»

Turkle, gece denetleyicisinden başka kimsede o odanın anahtarının bulunmadığını söyledi. Ancak McMurphy, bir kolayını bulup kilidi kırmayı önerdi. Turkle de sırtarak başını salladı. İkisi birlikte, ilaç odasının kilidini açmak için çalışmaya başladılar. Bizler de hemşirelerin bölümüne koşup dosyaları, raporları karıştırmaya koyulduk.

Scanlon, dosyalardan birini elinde sallayarak, «Şuraya bakın,» dedi. «Birinci sınıfta aldığım karne bile burada. Aah, ne kötü sınıflardı onlar, ne kötü sınıflardı.»

Billy ile kız, onun dosyasını inceliyorlardı. Kız, adamı tepeden tırnağa süzebilmek için bir adım geriledi. «Bunların hepsi sende var mı? Hiç öyle hasta birine benzemiyorsun.»

Öbür kız, malzeme dolabını açmıştı. Hemşirelerin bu kadar çok sıcak su şişesiyle ne yaptıklarını merak etmişti. Har-

ding, Büyük Hemşirenin masasına oturmuş, sıkıntılı sıkıntılı başını sallıyordu.

McMurphy ile Turkle, ilâç odasının kapısını açıp vişne renği öksürük şurubunu buz kutusundan çıkardılar. McMurphy, şişeyi aldı, ışığa tutup etiketini okumaya çalıştı. «Şeker ve boya eklenmiştir. Yüzde yetmişi su, yüzde yirmisi alkol, yüzde onu kodein'den oluşuyor. Kullananlarda alışkanlık yapabilir.» Şişenin mantarını çıkarıp şurubun tadına baktı. Dilini dudaklarında gezdirdi. Sonra etiketi tekrar okudu. «Buz durumumuz nasıl, Turkle, eski dost?»

Kâğıt ilâç fincanlarında şarap ile karıştırılan şurup pek tatlıydı. Dalles'de içtiğimiz kaktüs şarabına benziyordu. Gündüz odasındaki ışıkları kapatıp içmeyi sürdürdük. Birinci fincanları, gündelik ilâçlarımızı içer gibi boşaltmıştık. Sesimizi çıkarmadan, bu karışık içki içimizden herhangi birini öldürür mü diye merakla birbirimize bakıyorduk. McMurphy ile Bay Turkle, biraz içki biraz da Turkle'in sigaralarından içiyorlardı, sonra da gece yarısı nöbetli bırakan o küçük hemşireyle yatmanın ne zevkli bir iş olacağını tartışarak gülüşüyorlardı.

Turkle, «Ben olsam, kadının boynundaki o haç kolyeyle bana saldırmamasından korkardım» dedi.

McMurphy, «Ben kendi hesabıma, huzursuz olurum,» dedi. «Tam kendime biraz çeki düzen vermeye çalışırken, kadın elinde dereceyle ateşime bakmaya gelir.»

İşte bu sözler, herkesi susturmaya yetti. Harding de kahkahaların zevkine varabilmek için gülmeyi kesti.

«Daha da kötüsü var,» diye sözlerini sürdürdü. «Kadının altınızda yattığını düşünün bir kez... Ve size tansiyonunuzun çok yüksek olduğunu söylüyor. Olacak şey mi bu?»

«Ooo, hayır... Aman Tanrım...»

«Daha kötüsü de var, orada yatacaksın, tansiyonunu da ateşini de gerecsizölçeceksin...»

«Aman tanrım, ne olursun yapma..»

Kanapelerde, koltuklarda, gözlerimizden yaş gelinceye kadar katıla katıla güldük. Kızlar gülmekten öylesine halsiz düşmüşlerdi ki, ayağa kalkabilmek için iki üç kez kendilerini zorlamaları gerekti. Kızlardan daha yaşlı olanı, «Ben şır-şır yapmaya gideceğim,» dedi ve kıkır kıkır gülerek, sallana sallana helâya doğru yürüdü, ama kapıyı bulamadı, yataktan içeri daldı. Hepimiz, parmaklarımızı dudaklarımıza götürerek birbirimizi susturmaya çalıştık, kızıdan ses gelinceye kadar çıtımız çıkmadı. Bu sırada, yaşlı albay Matterson'un gür sesiyle şarkı söyleye söyleye tekerlekli sandalyesiyle kızın arkasından geldiğini gördük. «Yastık... yastık bir attır...»

Sefelt, albayı yatakhaneye götürdü. Kıza da helânın yerini gösterdi. Helânın genellikle erkekler tarafından kullanıldığını, ama o içerideyken kendisinin de kapıda bekleyeceğini söyledi. Kız ciddi ciddi ona teşekkür etti, tokalaştılar. Kız içerideyken, albay tekerlekli sandalyesiyle tekrar yataktan çıktı. Sefelt, onu helâdan uzak tutmak için hayli çaba harcadı. Kız da helâdan çıktıktan sonra Sefelt'in albayı yatağına yatırmasına yardım etti, Sonra ikisi birlikte kimsenin duyamadığı bir müziğe ayak uydurarak, koridordan aşağı doğru vals yapa yapa ilerlediler.

Harding, bir yandan içerken bir yandan da onları izliyordu. Birden başını salladı: «Bunlar gerçekte olmuyor. Hepsi de Kafka, Mark Twain ve Martini'nin düşlerinin bir marifeti.»

McMurphy ile Turkle, açık bırakılan lâmba sayısının fazla olmasından kuşkulmuşlardı, koridoru dolaşıp, nerede lâmba yanıyorsa hepsini söndürdüler. Depodan aldığımız tekerlekli sandalyelerle koridorda oyun oynarken Sefelt'in acıklı bağırıışlarından birini duyduk. Yanına gittiğimiz zaman, onu büyük kızın yanında bulduk. Zavallı gene nöbet geçiriyordu. Kız da yer-

de oturmuş, etekliğini düzeltiyordu. «Ben hiç böyle şey görmedim,» dedi.

Frederickson, arkadaşının yanına oturdu, dilini ısırmasın diye dişlerinin arasına cüzdanını yerleştirdi ve pantolonunun düğmelerini iliklemesine yardım etti. «Birşeyin yok ya, Seef? Seeff, Seef...»

Sefelt, gözlerini açmadı, ama elini kaldırdı, cüzdanı ağzından çekti. Tükürürken, sırtıttı. «Birşeyim yok,» dedi «Bana ilâç verin ve hemen serbest bırakın.»

«Sen gerçekten mi ilâç istiyorsun, Seef?»

«İlâçlamak.»

Frederickson, omzunun üzerinden «İlâçlamak mı?» diye sordu. Harding bu sözleri tekrarlardı ve elfeneriyle ilâç odasına işaret etti. Sandy, parlayan gözlerle onun gidişini izledi Sefelt'in yanına oturmuş, şaşkın şaşkın onun başını okşuyordu.

Harding'in arkasından peltek peltek, «Bana da birşeyler getirsen iyi olacak galiba,» dedi, «Ben hiç böyle şeyi denememiş-tim. Yanından bile geçmemiştim.»

Koridordan bir cam şingirtisi duyuldu. Harding iki eli de haplarla dolu olarak geri geldi. Avuçlarındaki hapları Sefelt ile kadının başından aşağı boca ediverdi. Sonra gözlerini tavana kaldırdı:

«Ey bağışlayıcı Tanrı, bu zavallı iki günahkârı bağrına bas. Bizlerde gelelim diye kapıları ardına kadar açık bırak, çünkü sen serüvenin sonuna, inanılmaz, şahane sonuna, tanıklık ediyorsun. Neler döndüğünü sonunda anladım. Bu bizim son şansımız. Bizim için karar verildi artık. Tüm cesaretimizi toplayıp, kaçınılmaz kaderimize boyun eğmeliyiz. Hepimiz sabah şafak vakti kurşuna dizileceğiz. Her birimize yüz cc verilecek. Bayan Ratched hepimizi duvarın önüne dizecek, onun Miltown'lar, Torazin'ler, Librium'lar, Stelazin'lerle doldurduğu mavzerin kur-

şunlarına hedef olacağız. Hepimizi birden uyuşturup yok edecek.»

Duvara yaslanıp yere kaydı, haplar avuçlarından dört bir yana saçılıyordu. Tıpkı kırmızı, yeşil, turuncu böcekler gibi. «Amin» dedikten sonra gözlerini kapadı. Yerdeki kız, etekleriyle o uzun, yorgun bacaklarını örttü ve hâlâ sırtmakta olan Se-felt'e baktı, sonra da, «Ben hayatım boyunca böyle şey görmedim. Böyle bir şey aklıma bile gelmedi,» diye yineledi.

Harding'in konuşması, herkesi ayıltmadıysa bile, yaptığı-mız işin ciddiyetini anlamalarına yetti. Gece ilerliyordu ve sa-bahleyin görevlilerin işbaşı yapacaklarını da düşünmek zorun-daydık. Billy Bibbit ile sevgilisi, saatin dördü geçtiğini söylediler ve eğer bir sakıncası yoksa, kimseye bir zararı dokunma-yacaksa, Bay Turkle'dan Inziva odasının kapısını açmasını iste-yeceklerini belirttiler. İkisi, el fenerlerinin ışığı altında odaya girdiler. Biz hepimiz de gündüz odasına geçtik, temizlik işini na-sıl halledeceğimizi düşünmeye koyulduk. Turkle, Inziva odasın-dan döndüğü zaman berbat haldeydi, onu ancak tekerlekli san-dalyeyle gündüz odasına getirebildik.

Onların arkalarından giderken birdenbire sarhoş olduğumu farkettim. Ordudaki günlerimden beri ilk kez içkiyi fazla kaçı-rmışım, yarım düzine erkek ve iki kızla birlikte, üstelik Büyük Hemşirenin koğuşunda, sarhoş olmuştum. Yaptıklarımızı şöyle bir düşündüm, inanılacak gibi değildi. Bunun gerçek olduğunu boyuna kendime hatırlatmam gerekiyordu. Bu işi başardığımı kabul etmek zorundaydım. Pencereyi açıp temiz havayı içeri doldurur gibi başarmıştık bu işi. Belki de Örgüt pek öyle güçlü değildi. Bir kez bu işi başarabileceğimizi gördükten sonra aynı şeyleri tekrarlamaktan bizi ne alıkoymalıydı? Ya da yapmak

istediğimiz başka şeyleri yapmaktan bizi kim vazgeçirebilirdi? Bunları düşünmek bana öyle iyi geldi ki, bir çığlık koparıp, önümden yürüyen McMurphy ile Sandy'nin üzerine atıldım, ikisini birden yakaladım, üçümüz birlikte gündüz odasına, gittik. Yürürken küçük çocuklar gibi itişip kakışıyorduk. Kendimi o derece iyi hissettim.

Albay Matterson gene kalktı, gözleri parlıyordu ve öğüt vermeye dé pek hevesliydi. Scanlon onu yatağına geri götürdü. Sefelt, Martini ve Frederickson da kafayı vurup yatmalarının doğru olacağını belirttiler. McMurphy, Harding, kız, Bay Turkle ve ben de öksürük şurubunu bitirmeye, bu arada koğuşun pisliğini nasıl temizleyeceğimizi düşünmeye karar verdik. Harding ile ben, sanki ikimizden başka tasalanan kimse yokmuş gibi davranıyorduk. McMurphy ile büyük kız, oturmuş şurubu yudumluyor, birbirlerine sırtıp, parmaklarıyla gölge oyunu oynuyorlardı. Bay Turkle ise olduğu yerde dalıp dalıp gidiyordu. Harding, onları da bu işi düşünmeye zorlamak için elinden geleni yaptı.

«Durumun ne derece karışık olduğunu hiç biriniz anlamıyorsunuz,» dedi.

McMurphy, «Domuz sen de,» diye mırıldandı.

Harding, masaya vurdu. «McMurphy, Turkle, sizler bu gece burada neler olduğunu bir türlü anlayamıyorsunuz. Bir akıl hastanesinde. Bayan Ratched'in koğuşunda... Cezalar... korkunç olacak.»

McMurphy, kızın memesini ısırды, Turkle, başını sallayıp gözlerini açtı ve, «Bu doğru,» dedi, «Bayan Ratched de yarın buraya gelecek.»

Harding, «Ama benim bir plânım var,» dedi. Ayağa kalktı. McMurphy'nin bu işi tek başına çözümleyemeyecek derecede kafayı bulduğu kanısındaydı, bu nedenle bir başkası duruma el koymalıydı. Konuştukça gövdesi daha dikleşti, sarhoş hali kay-

bolmaya başladı. Ellerinin vuruşları da sözlerini yansıtıyordu. Onun aramızda olup duruma el koymasına bayağı sevinmiştim.

Harding'in plânı şöyleydi: Turkle'ı numaradan bağlayacaktık. Sonra da cebindeki anahtarları aşırıcağı. İlâç odasını açıp, içerisini yağma edecektik. Sırf hemşireyi kızdırmak için dosyaların da altını üstüne getirecektik. Hemşire oyunun bu bölümüne inanacaktı. Sonra McMurphy bunun televizyonda gösterilen oyunları andırdığını söyledi. Üstelik işi öyle de saçma buluyordu ki, başarıya ulaşmaması için bir neden bulunmadığı kanısındaydı. Ayrıca Harding'i de keskin zekâsından ötürü kutlamayı unutmadı. Harding, bu plânın gerçekten yararlı yanlarının bulunduğunu belirtti. Öbürlerinin Hemşireyle başlarının derde girmesine meydan vermeyecekti, ayrıca Turkle işinden kovulmayacaktı ve McMurphy'nin de koğuştan çıkması sağlanacaktı. McMurphy'nin kızları Kanada'ya ya da Tiajuana'ya, hatta isterse Nevada'ya bile götürebileceğini ve tehlikeden kurtulacağını hatırlattı. Polisler akıl hastanesinden kaçanları hiç bir zaman fazla kovalamazlar, çünkü akıl hastalarının çoğunun birkaç gün sonra hastaneye geri dönecekleri bilinir. Bir süre bunları konuştuk ve o, arada öksürük şurubunu da bitirdik. Sonunda hepimiz sustuk. Harding, yere oturdu.

McMurphy, kolunu kızın boynuna doladı ve önce bana, sonra da Harding'e baktı. Gene yüzünde o garip, yorgun anlatım belirmişti. Bizim ne yapacağımızı sordu. Niye kalkıp giyinmiyor, onunla birlikte çıkıp gitmeyi düşünmüyorduk acaba?

Harding, «Ben henüz pek hazır değilim,» dedi.

«Benim hazır olduğumu nereden çıkardın öyleyse?»

Harding, bir süre sesini çıkarmadan ona baktı sonra gülümseyerek konuştu: «Hayır, sen işi anlamıyorsun. Ben de bir kaç hafta sonra hazır olacağım. Fakat bu işi kendi başıma yapmak, öndeki sokak kapısından çıkmak istiyorum. Karımın belir-

li bir saatte beni almak için arabayla buraya gelmesini istiyorum. İşi bu biçimde bitirebileceğimi hepsinin görmesini istiyorum.»

McMurphy başını salladı: «Ya sen ne düşünüyorsun, Reis?»

«Kendimi pek kötü hissetmiyorum. Ancak nereye gitmek istediğime henüz karar vermedim. Ayrıca sizler gittikten sonra işlerin iyice bozulmaması için birinin burada kalması gerekiyor.»

«Peki Billy, Sefelt, Frederickson ve öbürleri ne yapacaklar?»

Harding, «Ben onların adına konuşamam,» dedi. «Bizler gibi onların da bazı dertleri var. Onlar bir çok bakımlardan hâlâ hasta sayılırlar. Ama hiç değilse şimdi hasta adam sıfatını taşıyabiliyorlar. Artık onlar tavşan değiller, Mack. Belki günün birinde sağlıklı adam da olabilirler. Bunu bilemem.»

McMurphy, gözlerini ellerine dikip düşündü. Sonra tekrar Harding'e baktı.

«Harding, nedir bu? Ne olur yani?»

«Yani bütün bunlar mı nedir?»

McMurphy, başını salladı, «Sana bir cevap verebileceğimi sanmıyorum, Ah tabii, istesem, sana Freudvari cevaplar verir, bazı düşlerden söz ederdim ve pek de yerinde olurdu. Ancak sen nedenlerin nedenlerini soruyorsun, ben de bu soruya cevap verecek durumda değilim. Başkalarının adına konuşamam. Kendim için konuşabilirim ama. Suçluluk, Utanç, Korku, Kendini küçük görmek. Daha küçük yaştaiken başkalarına benzemediğimi keşfetmiştim. Bu, öbüründen daha geniş kapsamlı bir sözcük. Toplumumuzun utanç verici saydığı bazı işler yaptım. Ve de hastalandım. Yaptıklarım değildi toplumun bana kızmasının nedeni. Asıl duygu önemliydi. Toplumun öfkeli parmağı bana yönelmişti ve milyonlarca insan, «Utan... Utan... Utan...» diye

bağırıyordu. İşte toplum, kendisine uymayanlarla böyle savaşıyor.»

McMurphy, «Ben de başkalarına benzemiyorum,» dedi. «Niye bana böyle birşey olmadı? Hatırladığım kadarıyla, karşıma çıkan herkes şu veya bu nedenle beni küçümser, kötülerdi. Fakat gerçek neden bu değil. Bu davranış beni delirtmedi.»

«Haklısın. Seni delirten bu değildi. Beni bu yola iten nedeni tek neden olarak göstermeyi düşünmüyordum. Ama yıllarca önce, balıkçı yakalı kazak giydiğim devrelerde, insanı delilik yoluna sürükleyen toplumun ta kendisi olduğuna inanmıştım. Fakat sen bu teorimi çürüttün. İnsanları, yani senin gibi güçlü insanları, yoldan aşağı sürükleyen başka bir neden olmalı.»

«Öyle mi? Yolun aşağısına sürüklendiğimi kabul ettiğimden değil, ama şu başka neden neymiş, onu bilmek isterim.»

«Biziz» Eliyle kendini işaret etti ve, «Biziz,» diye tekrarladı.

McMurphy, istemeye istemeye, «Domuz,» dedi ve sırtarak ayağa kalktı, kızı da kaldırdı. «Saat beşe geliyor,» dedi. «Büyük serüvenden önce bir süre gözlerimi kapayıp dinlensem iyi olacak. Gündüz vardiyasının göreve başlamasına en az iki saat var. Saat altıya doğru voltamı alırım. Sandy, hayatım, belki su yatakhane de bir saat dinlenirsek ayılır, kondimize geliriz. Ne dersin? Kanada'ya da Meksika'ya da başka bir yere de gidecek olsak, yarın önümüzde uzun ve yorucu bir yolculuk var.»

Turkle ve Harding ile birlikte ben de ayağa kalktım. Herkes sarhoştı, içimizde ayık kimse yoktu henüz. Üzerimize de garip bir hüznün çökmüştü. Turkle, McMurphy ile kızı bir saat sonra kaldıracağını söyledi.

Harding, «Beni de uyandır,» dedi, «Pencerenin önünde durup şu maskeli adam da kimdi? diye soruşturmak isterim.»

GUGUK KUŞU

«Hepsinin canı cehenneme. Siz ikiniz de yatın, bir daha ikinizin de kılını bile görmek istemem, anlaşıldı mı?»

Harding, sırtarak başını salladı, ama birşey demedi. McMurphy, elini uzattı, Harding ile tokalaştı. McMurphy, bir bira-haneden çıkan kovboy gibi geri geri yürüdü.

«Ee, Koca Mack, çekip gidince tek başına kupkuru kalacaksın, ahbap.»

McMurphy, bana dönüp kaşlarını çattı. «Senin ne olabileceğini kestiremiyorum, Reis, Senin de biraz aranman gerekecek. Belki de TV programlarında kötü adam rollerine çıkarsın. Neyse, kendine iyi bak.»

Onunla tokalaştım, hep birlikte yatakhaneye doğru yürüdük. McMurphy, yardımcı Turkle'a bir iki çarşafı paralamasını söyledi. Turkle de bu isteği yerine getireceğini belirtti. Sabahın alacakaranlığında yatağıma uzanırken McMurphy ile kızın da yatağa girdiklerini duydum. Bay Turkle'ın çamaşırhane-nin kapısını açtığını ve arkasından kapıyı kaparken derin derin içini çektiğini farkettim. Gözlerim karanlığa alışınca McMurphy ile kızın yatakta birbirlerine sarıldıklarını gördüm. Onların bu hali yetişkin bir erkekle yetişkin bir kadının sevişmek için birbirlerine sarılmalarından çok yorgun iki küçüğün birbirine sokuluşunu andırıyordu.

İşte kara oğlanlar, saat altı buçukta yatakhane-nin ışıklarını yakmaya geldikleri zaman, onları bu halde buldular.

Bundan sonra olanları uzun uzun düşündüm ve şu karara vardım: Bunun olacağı vardı, o gün değilse bir başka gün, hatta Bay Turkle, önceden kararlaştırıldığı gibi kızlarla McMurphy'yi erkenden kaldırsaydı bile, bunlar olacaktı. Büyük Hemşire, olanları mutlaka öğrenecekti. Belki de Billy'nin yüzüne bakması yetecekti, hırçınlığı öğrenmesi için, Ayrıca McMurphy ora-

da bulunsa da bulunmasa da hemşire gene aynı şeyleri yapacaktı, Billy de yaptıklarını yapacaktı. McMurphy, olanları duyunca mutlaka geri dönmek zorunda kalacaktı.

Geri dönmek zorunda kalacaktı, çünkü kendisi hastaneden uzakta kalıp da Büyük Hemşirenin oyunu kendi bildiği şekilde sürdürmesine, herşeyi istediği gibi yürütmesine göz yurnamazdı. Sanki daha başlangıçta bu oyunu sonuna kadar götürmeyi tasarlamıştı ve anlaşılmayı bozmasına olanak yoktu.

Yataktan kalkıp da koğuşun ortasında toplanır toplanmaz, olup bitenler kulaktan kulağa fısıldanmaya başlamıştı. Olayı yeni duyanlar, «Koğuşa ne almışlar?» diye soruyorlardı. «Bir fahişe mi?» «Yatakhaneye mi?» Öbürleri de, «Sadece bir fahişe almakla kalmamışlar, ayrıca içki alemleri de yapmışlar, McMurphy, gündüz çalışanlar işbaşı yapmadan kadınları kaçıracakmış, ama uykudan uyanamamış.»

Gecenin tanıkları, bir garip gurur ve merak içinde serüvenin ayrıntılarını anlatmaya başladılar. Bu tıpkı büyük bir otel yangınına ya da bir barajın çöküşünü gören kimselerin, olayı anlatmalarına benziyordu. Hepsi çok ciddiydiler. Ancak anlatmalar uzadıkça anlatanların tavırlarındaki ciddiyet de kaybolmaya yüz tuttu. Kara oğlanlar, durumu görür görmez, herkesi yatakhaneye doldurmuşlardı. McMurphy ile kız hariç herkes pijamalıydı. Kız, giyinikti, Sadece naylon çoraplarıyla pabuçlarını çıkarmıştı. McMurphy de siyah şortuyla oturuyordu. İki si, kanapeye yanyana kurulmuşlar, el tutuşmuşlardı. Kız tekrar uykuya dalmıştı. McMurphy de kızın yaslanmış, uyku sersemliğiyle gülümsüyordu.

Hemşire, Bay Turkle'in görevinden ayrılacağını bildirmek için Ana Binaya gittiği zaman, Turkle ile Sandy, kapıyı açıp dışarı çıkmaya fırsat buldular. Güneş altında parlayan ıslak otların üzerinde seke seke yürürken el sallamayı da unutmadılar.

Harding, McMurphy'ye döndü: «Turkle kapıyı kilitlemedi,» diye haber verdi. «Hadi, sallanma, sen de arkalarından git.»

McMurphy, inildeverek gözlerini açtı, Gözleri kan çanağına dönmüştü. «Benimle dalga mı geçiyorsun? Ben o daracık pencereden başımı bile çıkaramam.»

«Arkadaş, sen benim ne demek istediğimi pek anlayamadın galiba.»

«Harding, senden de şu boyundan büyük lâflarından da bıktım. Bu sabah bildiğim birşey varsa o da yarı sarhoş olduğumdur. Ayrıca hastayım da. Hem bana kalırsa sen de biraz sarhoşsun. Gelelim sana, Reis. Bizler gibi sarhoş musun?»

Burnumla yanaklarımda henüz duygu olmadığını belirttim. Tabii bu da bir anlam taşıyorsa...

McMurphy, bir kez başını salladı ve tekrar gözlerini kapadı. Ellerini göğsünde gezdirdi, oturduğu yere iyice büzüldü. San ki şekerleme yapıyormuş gibi dudaklarını şapırdattı ve hafifce gülümsedi: «Yahu herkes hâlâ sarhoş be.»

Harding tasalıydı. McMurphy'ye durmadan, yapacağı en akıllıca işin çarçabuk giyinip gitmek olacağını tekrarlıyordu. İyilik Meleği Ana Binada doktora hastalarından yakınırken McMurphy'nin de çekip gitmesi en hayırlısı olacaktı. Ancak McMurphy, ortada heyecanlanmayı gerektirecek bir durum olmadığını iddia ediyordu. Şu anda eskisinden daha kötü durumda değildi ya. Harding, ellerini havaya kaldırıp tasalı tasalı başını salladı. Felâketin yaklaştığını hissetmişti.

Kara oğlanlardan biri kapının kilidinin açık kaldığını farketmişti, hemen koşup kilitledi. Sonra da koğuştakilerin tam listesini almak için Hemşirelerin Bölümüne gitti. Geri dönünce listedeki adları okumaya başladı. Adlar, alfabetik sıraya göre son-
dan başlar, bu nedenle listenin ancak sonlarına doğru B harfine sıra geldi. Aslında Billy Bibbit listedeki son isimdi.

«Bibbit. Billy Bibbit! nereye?» Oğlanın gözleri kocaman kocamandı. Billy'nin burnunun dibinden kaçırıldığına inanıyordu. «Billy Bibbit'in gittiğini kim gördü, söylesenize kaz kafalılar!»

İşte bu sözler, herkese Billy'nin nerede olduğunu hatırlattı. Gene fısıldaşmalar ve gülüşmeler oldu.

Kara oğlan, Hemşirelerin Bölümüne gitti. Onun, durumu hemşireye anlattığını gördük. Kadın, telefonu hırsla yerine bıraktı ve hemen dışarı fırladı. Kara oğlan da peşindeydi. Beyaz kepinin arkasından bir tutam saç dışarı fırlamış, yüzüne dağılmıştı. İki kaşının arasında ve burnunun altında, ter taneleri birikmeye başlamıştı. Kaçağın ne tarafa gittiğini bizim kendisine açıklamamızı istiyordu. Ona bir kahkaha korosuyla cevap verildi. Kadın, gözlerini adamların üzerinde dolaştırdı.

«Yaa? Demek o gitmedi ha? Harding hâlâ burada, koğuştta, öyle değil mi? Anlat bakayım Sefelt, anlat.»

Her kelimeyi söylerken gözleri yuvalarından dışarı uğruyor. Bakışlarını birer kama gibi adamların yüzlerine saplıyordu. Fakat bizimkiler onun öfkesine, kinine karşı ilgisizdiler. Hemşireyle gözgöze geldiler; onların sırtmaları, kadının kaybettiği o alaycı, kendine güvenen kişilere özgü gülüşün gücünü sıfıra indiriyordu.

«Washington. Warren. Odalarda yoklama yapmak için benimle gelmenizi istiyorum.»

Üçü birlikte laboratuvarı, banyoyu ve doktorun bürosunu kilitlerlerken, bizler de peşlerinden gidiyorduk.. Scanlon, güldüğü anlaşılmasın diye iri kemikli eliyle ağzını kapamıştı. Fısıldadı: «Hey, bu bizim Billy'ye ne güzel bir şaka olacak değil mi? Hem Billy yalnız da değil. İnsan düşündükçe birşeyler buluyor. İçeride kim var, hatırlıyor musunuz?»

Hemşire, koridorun sonundaki inziva odasının kapısına varmıştı. Olacakları görmek için birbirimizi itip kakarak kapı-

ya yaklaştık. Hemşire, kapının kilidini açtı. Penceresiz odanın içi karanlıktı. Karanlıkta bir gıcırta duyuldu. Hemşire elfenerini Billy ile kızın üzerine tuttu. İkisi de yerdeki yatakta, aynı yuvada kalan iki baykuş gibi yatıyorlardı. Hemşire, arkasından gelen kahkaha tufanını farketmemiş gibi davrandı.

Soğuk ve ciddi görünmeye çalışarak. «William Bibbit,» dedi, «William Bibbit...»

Billy, yerinden kalkıp pijamasının düğmelerini ilikleme zahmetine bile katlanmadan, «Günaydın, Bayan Ratched,» dedi. Kızı elinden tuttu, gülümseyerek, «Bu hanım Candy,» dedi.

Hemşire, dilini yutacakmış gibi oldu. «Ah, Billy, Billy... Senin adına utanç duyuyorum...»

Billy uyku sersemliğini üzerinden atamadığı için hemşirenin utancına pek karşılık veremedi. Kız da telâşla yatağın altında naylon çoraplarını arıyordu. O da hâlâ tam uyanmamıştı. Arasına aramayı bırakıp karşısında taş gibi duran hemşireye bakıyor, hırkasının önünü ilikleyip iliklemediğini kontrol ediyor, sonra çorapları aramayı sürdürüyordu. İkisinin davranışları da, kursakları ılık sütle dolmuş kedilerin güneşin altında tembel tembel kıpırdanmalarını andırıyordu.

Hemşire, sanki büyük bir düş kırıklığına uğramış gibi «Ah, Billy,» dedi «Böyle bir kadın... Adi... Kötü... Üstelik boyalı...»

Harding «Kahpe mi?» diye sordu, «Jezebel mi?»

Hemşire döndü, bakışlarıyla onu çivilemeye çalıştı. Ama Harding sözlerini sürdürdü: «Jezebel değil ha?» Düşünceli düşünceli başını kaşdı «Salome'ye ne buyrulur? O da kötü ün yapmış bir kadın.. Belki 'Dame' kelimesi size uygun gelecekti. Şey, ben sadece yardımcı olmaya çalışıyorum da...»

Hemşire, Billy'ye döndü, O da ayağa kalkmaya çalışıyordu. Yerde yuvarlanıp dizlerinin üzerinde doğruldu, tıpkı bir ineğin ayağa kalkışına benzedi bu hareketleri. Ellerini yere dayamıştı. Önce bir ayağını sıkı sıkı yere bastı, sonra sıra ikincisi-

ne geldi ve sonunda ayağa kalktı. Sanki odanın önünde toplanıp alay eden, haline gülen bizleri farketmemiş gibiydi ve durumundan pek hoşnut görünüyordu.

Gürültüler, hemşirenin çevresini sarmıştı. Billy ile kızı süz-
dükten sonra dönüp bizlere baktı. Fayans ve plâstik yüz bir-
den çökmüştü. Gözlerini kapadı ve titremesini geçiştirmeye ça-
lıştı. İşte bu, diyordu içinden, Hemen duvara yaslandı. Gözleri
tekrar açıldığı zaman gözbebekleri küçülmüştü ve hareketsiz-
di.

«Beni asıl tasalandıran şey nedir biliyor musun, Billy?» de-
di. «Zavallı anacığın, olanları nasıl karşılayacak acaba?»

Hemşire, istediği cevabı aldı. Billy, irkildi ve sanki yana-
ğı asitten yanmış gibi elini yanağına götürdü.

«Bayan Bibbit, senin sessiz sakın tavırlarıyla her zaman
övünürdü. Bunu biliyorum. Bu olay onun da adamakıllı huzuru-
nu kaçırarak. Billy, zavallı kadının bazan nasıl rahatsızlandığı-
nı gayet iyi biliyorsun. Çok duygulu bir kadın o. Özellikle oğlu-
nu ilgilendiren konularda çok duyarlı. Senden her zaman övünç-
le söz ederdi.»

«Naa. Naaa..» Billy'nin ağzı çalışıyordu. Başını sallayarak
kadına yalvardı. «G-gg-gereği-yy-yookk.»

«Billy, Billy, Billy, annenle biz eski arkadaşız.»

Billy, «Hayır,» diye bağırdı. Onun bağıırışı, İnziva odasının
beyaz çıplak duvarlarını aştı. Çenesini çok yukarı kaldırmıştı.
sanki tavandaki ayışığına bağırır gibiydi.

Bizler de gülmeyi kesmiştik. Billy'nin yerde iki büküm olu-
şunu izledik. Başı geriye düşmüş, dizleri yukarı kalkmıştı. Dı-
şarıdan bir kamış kesilir kesilmez dayak yiyeceği haber verilen
bir çocuk gibiydi. Hemşire, onu yatıştırmak için elini omzuna
değdirdi. Bu dokunuş, Billy'de bir tokat etkisi yaptı.

«Billy, annenin senden böyle şeyler beklemesini istemiyo-
rum. Fakat ne düşüneceğimi ben de şaşırdım.»

«S-Sa-sakın a-anne-ne-me a-an-anlatmayın, Ba—ba—yan Ra—Ratched.»

«Billy, anlatmak zorundayım. Senin böyle davranacağına inanmak istemezdim, ama söylesene, başka ne düşünebilirim? Seni bir yatakta bu tür bir kadınla koyun koyuna buluyorum.»

«Hayır, ben şey etmedim.. Be-be-nn...» Eli tekrar yanağına gitti. «Ben yapmadım, o yaptı.»

«Billy, bu kız seni şu odaya zorla getirmedi ya. Beni iyi anla, başka bir şeye inanmayı çok isterdim. Tabii zavallı ana-cığının hatırı için...»

Ei, Billy'nin yanağından çekildi. Uzun tırmık izleri meydana çıktı. «Bunları o yaptı...» Billy, çevresine bakındı. «Bir de Mc-Murphy. O yaptı, Bir de Harding... Ve de... ..Ö... bürleri... Be-Benimle dalga geçtiler, kötü kötü şeyler söylediler.»

Billy, şimdi hemşireye bakıyordu. Sanki kadını ipnotizma etmek ister gibiydi.

«Be-be-beni z-zor-zorladılar. Lütfen, Bayan Ratched, onlar şey edebilir... Edebilir...»

Hemşire, elfenerinin ışığını hafifletti. Billy de rahatlamış bir halde gözyaşı dökmeye başladı. Hemşire, bir elini delikan-lının boynuna doladı ve başını kolalı göğsüne bastırdı. Bakışla-rını ağır ağır bize yöneltirken Billy'nin omuzunu okşuyordu.

«Birşey yok, Billy, bir şey yok... Başka kimse sana zarar veremeyecek. Bir şey yok. Ben durumu annene açıklarım.»

Hemşire konuşurken bizlere de ters ters bakmayı sürdür-dü. Bir porselen parçası gibi katı bir yüzden böylesine yumuşak, yatıştırıcı ve bir yastık kadar ılık bir sesin çıkması garipti.

«Pekâlâ Billy, şimdi sen benimle gel.. İstersen şurada, dok-torun bürosunda da bekleyebilirsin. Bu seraserilerle gündüz oda-sında haşır neşir olmana gerek duymuyorum..»

Hemşire, onun başını okşayarak bürosuna götürdü bir yan-dan da, «Zavallı çocukcağız, zavallı çocukcağız,» diye mırıl-da-

niyordu. Bizler ise sessizce geri çekilmiş, gündüz odasında kalmıştık. Birbirimize bakmadığımız gibi, hiç konuşmuyorduk da. İçimizde en son oturan McMurphy oldu.

Hemşirelerin Bölümünde telefon durmadan çalışıyordu. Kanıt toplamak isteyen yetkililer boyuna bizim tarafa geliyorlardı. Sonunda doktor da görününce, yetkililerin hepsi sanki bu olup biten her şey hepsi onun başının altından çıkmış gibi bir tavır takındılar. Doktorun olayları bildiği belliydi. Büyük Hemşire gene de ona bir özet yapmaktan geri kalmadı. Biz de duyalım diye yüksek sesle konuşuyordu. Doktor, elindeki gözlükle oynayıp başını sık sık sallayarak kadını dinledi. Hemşire son olarak Billy'nin öyküsünü anlattı, zavallı çocuğa ne büyük sıkıntılar verdiğimizi açıkladı.

«Onu sizin odanızda bıraktım. Bu haldeyken hemen muayene edilmesinde yarar var sanırım. Çok büyük bir darbe oldu bu ona. Olayların zavallı çocukta yaratabileceği kötü etkiyi düşündükçe dehşet içinde kalıyorum.»

Doktor da dehşet içinde kalıncaya kadar bekledi.

«Bana kalırsa, gidip onunla konuşmaya çalışmalısınız, doktor. Şimdi onun herşeyden çok ilgiye ihtiyacı var. Zavallı, acınacak bir halde.»

Doktor, tekrar başını salladı ve bürosuna doğru yürüdü. Bizler de onun gidişini izledik.

Scanlon, «Mack,» dedi, «dinle. Hiç birimizin bu yutturmacalara inanacağımızı sanmıyorsun değil mi? Durum kötü, kötü ama, suçun kimde olduğunu da çok iyi biliyoruz. Seni suçlamıyoruz.»

Ben de, «Hayır,» dedim, «hiçbirimiz seni suçlamıyoruz.» Onun bana nasıl baktığını görür görmez tekrar, dilimi çekip koparsalardı diye düşündüm.

Gözlerini kapayıp kaslarını gevşetti. Beklemeye benziyordu bu hali. Harding yerinden kalktı, yanına gitti. Tam ağzını

açıp birşey söylemeye hazırlanıyordu ki, koridordan doktorun canhıraş feryadı geldi. Birden herkes irkilmiş, dehşete düşmüştü.

Doktor, «Hemşireeee,» diye avaz avaz bağıırıyordu. «Aman tanrım, hemşireeee!»

Hemşire koştu, üç kara oğlan da peşinden doktorun bulunduğu yere gitti. Fakat bir tek hasta bile yerinden kıpırdamadı. Artık bizim yapabileceğimiz birşey olmadığını biliyorduk, sadece oturup kadının geri dönmesini ve eninde sonunda olacağını bildiğimiz şeyi bize anlatmasını bekleyecektik.

Hemşire, doğruca McMurphy'nin yanına gitti.

«Boğazını kesmiş,» dedi. McMurphy birşeyler söylesin diye umutla bekledi. Ama o başını bile kaldırmadı. «Doktorun masasının gözünü açmış, içerde bazı kesici aletler bulmuş ve boğazını kesivermiş. Şimdi de orada, boğazı kesili, doktorun koltuğunda oturuyor.»

Hemşire gene bekledi. Fakat McMurphy, hâlâ başını kaldırmıyordu.

«Önce Charles Cheswick, ve şimdi de William Bibbit, İnşallah sonunda tatmin olmuşsundur. İnsan hayatıyla oynamak. İnsan hayatıyla kumar oynamak; kendini Tanrı sanarak üstelik.»

Hemşire, döndü, hemşireler bölümüne yürüdü, içeri girip sonra kapıyı kapadı.

Aklıma ilk gelen şey, onu vazgeçirmeye çalışmak oldu. Şimdiye kadar kazandığı başarılarla yetinip, son ravundu Büyük Hemşireye bırakmasını söylemek istedim. Fakat daha büyük bir düşünce, birincisini olduğu gibi silip süpürdü. Hepimiz biraraya gelsek, onu gene durduramazdık.

Onu durduramazdık, çünkü harekete geçmesini sağlayanlar bizlerdik. Onu zorlayan hemşire değildi, asıl bizim ihtiyacımızdı onu kırk kişinin boyunduruğu altında bir talimli maymun

gibi hareket etmeye zorlayan. Haftalardan beri onu bu işleri sürdürmeye iten, gülmesini, göz kırpmasını, neşesi kaçsa bile işi şakaya vurur gibi görünmesini, beyni iki elektrod arasında kalıp düşünme yeteneği de parçalandığı halde herşeyi eskisi gibi sürdürmesini sağlayan gene bizleşdik.

Sadece sonunda olan oldu. O camlı kapıdan içeri daldıktan sonra hemşire dehşet içinde çığlık ata ata kaçmaya çalışırken kadını yakaladığı gibi üniformasını boydan boya yırttı. Kumaş parçalarının arasından iki meme ucu dışarı fırlamıştı. Hemşirenin memeleri herkesin tahmin ettiğinden daha güzel, daha dolgundu. O üç kara oğlan, hemşireyi kurtarmaya çalışacak yerde kenara çekilip olaya seyirci kalmıştı. Yetkililer, McMurphy'yi bu üç kişiden yararlanmadan yakalamak zorunda kalacaklarını neden sonra farketmişlerdi. Doktorlar, danışmanlar ve hemşireler, McMurphy'nin güçlü parmaklarını Hemşirenin boynundan ayırmak için büyük çaba harcamak zorunda kaldılar. İşte kendisi de ancak o zaman akli başında bir insandan başka herşey olabileceğini, iradeli, kararlı bir adam gibi, sonunda istese de istemese de yapılması gereken ağır bir görevi yüklenen kimse-nin kişiliğine büründüğünü anlamıştı.

Bir feryat kopardı. Sırtüstü yere düşerken, bir yığın beyaz üniformalı üzerine üşüşmeden önce son bir kez bağırdı.

Kapana kısılmış bir hayvanın korku, nefret ve başkaldırma duygularını dile getiren bir bağırıştı bu. Vurulan av hayvanının köpekler başına üşüşmeden, artık kendisinden ve ölüm-den başka hiç birşeye değer vermediğini simgeleyen bağırıştı bu.

Bakalım neler olacak diye birkaç hafta daha orada oyalandım. Herşey değişiyordu. Sefelt ile Frederickson, tıbbî öğütleri istemediklerini belirleyen kâğıdı birlikte imzaladılar. İki gün sonra iyileşebilirlerden üçü daha ayrıldı, altı kişi de başka bir

koğuşa aktarıldı. Koğuşta düzenlenen parti ve Billy'nin ölümü hakkında uzun uzadıya soruşturma yapıldı. Doktora da istifasının kabul edileceği resmen açıklandı. Doktor ise, eğer kendisini başlarından defetmek istiyorlarsa, ellerinden geleni yapmalarını söyledi.

Büyük Hemşire, bir hafta kadar yaralılar servisinde kaldı. Bundan ötürü bizi bir süre, Huzursuzlar Koğuşundaki küçük Japon hemşire yönetti. Bu da bizimkilere koğuş politikasında bazı değişiklikler yapmak fırsatını verdi. Büyük Hemşire geri döndüğü zaman, Harding, banyoyu derleyip toparlamış, sesini McMurphy'ninkine benzeterek açık arttırmaları yönetmeye başlamıştı. Hemşirenin anahtarının kilitte döndüğünü duyduğu zaman da bu işle meşgûldü.

Hepimiz hemşireyi karşılamak için koridora çıktık. Niyetimiz ona McMurphy'yi sormaktı. Biz yaklaşınca iki adım geriledi ve bir an için onun kaçmak isteyeceğini düşündüm. Kadının yüzü mosmordu, bir gözü tamamen kapalıydı. Boynu da sarılıydı. Yeni beyaz bir üniforma giymişti. Bizimkilerden bazıları üniformanın önüne bakıp gülüştüler. Üniforma eskisinden daha küçük, daha sıkı ve daha sert kolalı olmasına rağmen, onun bir kadın olduğunu artık gizleyemiyordu.

Harding, gülümseyerek hemşireye yaklaştı ve Mack'ın nerede olduğunu sordu.

Hemşire, üniformasının cebinden bir not defteriyle bir kalem çıkardı ve «Geri dönecek,» diye yazdı, sonra defteri elden ele dolaştırdı. Kadının eli titriyordu. Harding, yazıyı okuduktan sonra, «Emin misiniz?» diye sordu. Onun hakkında bir sürü söylenti duyduk. Güya Huzursuzlar koğuşunda iki yardımcısı yere serip onların anahtarlarını almış ve kaçmış, güya gene çalışma çiftliğine gönderilmiş, hattâ yeni bir doktor atanıncaya kadar hemşirenin ona özel tedavi sistemi uygulandığı söyleniyor.

Harding, sorusunu tekrarladı: «Kesinlikle emin misiniz?»

Hemşire, gene defterini çıkardı. Kadının eklem yerleri kas-katı kesilmişti. Bu nedenle kalemı tutup yazı yazmakta da zor-luk çekiyordu. Yazı yazışı, üç - beş kuruş karşılığında muska yazan çingenelerinkine benziyordu. Hemşire, deftere «Evet eminim, Bay Harding,» diye yazdı. «Eğer emin olmasaydım. böyle bir iddiada bulunmazdım. Geri dönecek o.»

Harding, kâğıdı okuduktan sonra yırtıp parçalarını kadına attı. Hemşire, yüzünün bereli yanını korunmak için kenara çe-kildi, ve elini havaya kaldırdı. Harding, «Bak Hanım, sen ber-bat yalancının tekisin,» dedi. Hemşire, şaşkın şaşkın Harding'in yüzüne baktı, deftere tekrar birşeyler yazacak oldu, ama vaz-geçti, arkasına dönüp Hemşirelerin Bölümüne gitti. Defteriy-le kalemını üniformasının cebine yerleştirmişti.

Harding, «Hımm,» dedi, «konuşmamız biraz dokundu gali-ba. Hoş birisi sana yalancısın derse, ona ne cevap verilir?»

Hemşire, koğuşunu tekrar düzene sokmaya çalıştı, fakat McMurphy'nin varlığı, bu işi güçleştiriyordu. Onun kahkahala-rı koridorlarda duyuluyor, sözleri kulaklardan gitmiyordu. Hemşire artık eski egemenliğini kaybetmişti. Kâğıt üzerine üç beş kelime yazmakla otorite sağlanamazdı. Hastalarını teker teker kaybetmeye başlamıştı. Harding, hastaneden çıkmaya ka-rar verip de karısı onu almaya geldikten sonra, George de baş-ka bir koğuşa nakledilmişti. Balık avına çıkan gruptan geriye sadece üç kişi kalmıştı: Ben, Martini ve Scanlon.

Kadın kendinden pek emin görüldüğü için ben şimdilik koğuştan ayrılmak istemiyordum. Kadın, sanki bir ravund da-ha ister gibiydi. Eğer böyle bir niyeti varsa, onu uyguladığı za-man koğuştan olmayı aklıma koymuştum. Ve sonunda, McMurp-hy'nin koğuştan ayrılışının üçüncü haftasında, bir sabah, hem-şire son oyununu oynadı.

Koğuşun kapısı açıldı, kara oğlanlar, tekerlekli sedyeyi içeri sürdüler. Bir kenarına da, üstünde kocaman siyah harflerle şunlar yazılı bir tabelâ asılmıştı: MCMURPHY RANDLE, AMELİ-YATLI HASTA, LOBOTOMİ Tekerlekli sedyeyi gündüz odasının ortasına getirip bıraktılar. Sedyenin ayakucunda durup tabelayı okuduk, sonra da öbür ucundaki yastığa baktık. Kireç gibi bembeyaz bir yüz ve dağınık kızıl saçlar gördük. Gözlerin etrafında mor halkalar vardı.

Bir dakika kadar süren, bir sessizlikten sonra, Scanlon döndü, yere tükürdü, «Aah ah, şu ihtiyar cadı bize neyi kanıtlamak istiyor acaba? Bu bizim bildiğimiz McMurphy değil.»

Martini de, «Ona benzer yanı yok,» dedi.

«Bu kadın bizi çok mu aptal sanıyor?»

Martini, başın yanında durarak, «Doğrusu iyi bir iş yapmışlar,» dedi, Konuşurken parmağıyla yüzü gösterdi «Bakın. Kırık burun ve o korkunç yara izi onarılmış. Favoriler bile yokedilmiş.»

Scanlon homurdandı: «Tabii. Allah kahretsin.»

Martini'nin yanına gitmek için öbür hastaları itip ilerledim. «Yara izleri ve kırık burunları hale yola koyabilirler, ancak yüze şu anlatımı veremezler. Bu yüzde hiçbirşey yok. Tıpkı dükkânlarda satılan mankenler gibi, öyle değil mi, Scanlon?»

Hastalardan biri, örtüyü çekerek, «Şuraya bakın,» dedi. «Dövmeler!»

«Elbette dövme de yapabilirler. Fakat ya kollar? Kollar? Bunları yapmış olamazlar. Onun kolları kocamandı.»

O gün akşama kadar, Scanlon, Martini ve ben, o sedyede yatan sahte yaratıkla ilgilenmemeye çalıştık. Fakat gözlerin çevresindeki şişlik azalmaya başlarken bir sürü hasta ona bakmaya geldi. Saatler ilerledikçe, hastalar da sanki birşey satın almak ister gibi kuyruğa girip, sedyede yatan hastanın yüzüne bakıyorlardı. Onları izlerken, McMurphy bu durumda ne yapar-

Köpeğin gittiği yönü hatırlamıştım. Ben de o yöne koştum. Anayolu böylece bulacağıma inanıyordum. Yürümüyordum, koşmuyordum, uçuyordum. Ayaklarımın yere değdiğini farketmiyordum bile. Özgürdüm. Bir akıl hastasının peşinden kimse koşmazdı, bunu biliyordum. Scanlon ile diğerleri, ölü konusunu idare edebilirlerdi. Böyle koşmama gerek yoktu aslında. Fakat ben gene de durmadım. Kilometrelerce koştuğuktan sonra yolun kenarında durdum.

Koyun dolu bir kamyonla kuzeye giden bir Meksikalı beni yanına aldı, ona profesyonel bir kızılderili güreşçi olduğumu, ve sendikanın beni bir tımarhaneye kapamaya çalıştığını anlattım. Öyle de inandırıcı konuşmuştum ki, şoför üzerimdeki yeşil üniforma belli olmasın diye bana deri ceketini verdi. Otostop ile Kanada'ya giderken yiyecek işini halledeyim diye de cebime on pâpel koydu. Şoför beni bırakıp yoluna devam etmeden önce ondan adresini aldım. İşlerimi biraz yoluna koyar koymaz, borcumu adresine gönderecektim.

İlerde, Kanada'ya da gidebilirim, ama Colombia'da bir süre kalacağımı sanıyorum. Eski köyümde tanıdık çocuklardan kalan var mı yok mu diye araştırmak için Portland, Hood Nehri ve Dalles'de bir süre dolaşmak istiyorum. Hükümet onların kızılderili olma haklarını satın aldıktan sonra neler yaptıklarını öğrenmek isterim. Kabile halkından bazılarının o milyonluk hidrolik barajın üzerinde tahta kulübeler yaptıklarını da duymadım değil. Bunlar gene eskisi gibi mızrakla alabalık avlıyorlarmış. Bunu görebilmek için herşeyi yapabilirim. Geçmişi tekrar hatırlamak için geçidin çevresine bir göz atmayı çok isterim.

Uzun süre buralardan uzak kaldım da!...

S O N

